

36801

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA KASİDE NAZİM ŞEKLİ
(XIII.- XIV.- XV. ASIRLAR)
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Cemal KURNAZ**

**Hazırlayan:
Ayşe Gülay KESKİN**

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
DOKÜMANTASYON VE KÜTÜPHANE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

Ankara- 1994

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

.....ait Klasik Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli
(XII.,XIV., XV. Asırlar) adlı çalışma, jürimiz tarafından Eski Türk Edebiyatı Eğitimi Anabilim
Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

İÇİNDEKİLER

Sayfa no:

ÖNSÖZ

GİRİŞ

Kasidenin Tarihi Gelişimi	1
Türk Edebiyatında Kaside	6

I. BÖLÜM

KASİDELERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.- Beyit Sayısı	8
2.- Kasidein Bölümleri	12
3.- Kafiye ve Redif	18
4.- Vezinler	18

II. BÖLÜM

KASİDELERİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

I.- Kasidelerin Yazılış Sebepleri, Kasidelerde Kullanılan Başlıklar ve Kasidelerin İsimlendirilmesi	21
II.- Muhteva Açısından Kasidenin Bölümleri	25
1.- Nesib (Teşbib)	25
2.- Girizgah	37
3.- Medhiye	41
4.- Tegazzül	58
5.- Fahriye	62
6.- Duâ	68
III.- Birbirine Nazire Olan Kasideler	73

SONUÇ

BİBLİYOGRAFYA

KASİDE ÖRNEKLERİ

1.- Münâcât Kasideleri	78
2.- Tevhid Kasideleri	84
3.- Na't Kasideleri	91
4.- Medhiye Kasideleri	98
5.- Mersiye Kasideleri	165
6.- Hicviye Kasidesi	173
7.- Kaside Nazım Şekliyle Yazılan Diğer Şiirler	176
8.- Birbirine Nazire Olan Kaside Örnekleri	192

TABLolar

TABLolarDA KULLANILAN KISALTMALAR

215
216

ÖNSÖZ

XIII. asra kadar bir hazırlık devresi geçiren Klasik Türk Edebiyatı, bu asırda yetişen şairlerle ilk ürünlerini vermiştir. XIII. asırdan başlayarak XV. asra kadar süren olgunlaşma süresi içinde Klasik Türk Edebiyatı Arap ve İran Edebiyatlarından büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu etkilenmenin bir yönü de nazım şekillerinde gerçekleşmiştir. Divan şairi, gazel, kaside, mesnevî vb. birçok nazım şeklini bu yolla almış ve kullanmıştır. Bunu yaparken bazı yenilikler getirmeyi, kendinden ve millî benliğinden bir şeyler katmayı da ihmal etmemiştir.

Bu çalışmada XIII. asırdan başlayarak XV. asrın sonuna kadar kaside nazım şekli konu alındı. Böylece bugüne kadar tam anlamıyla açıklığa kavuşturulamamış olan kaside nazım şeklinin Klasik Türk Edebiyatına hangi yolla ve ne şekilde geçtiği, sonra nasıl bir gelişme gösterdiği açıklığa kavuşturularak somut örneklerle gösterildi. İlk olarak XIII. , XIV. ve XV. asırlarda yaşayan şairlerin isimleri tespit edildi. İsmi tespit edilen şairlerin divanlarının olup olmadığı araştırıldı. Divanlarının bulunduğu kaydedilen şairlerin, divanlarının hangi kütüphanelerde kayıtlı olduğu tespit edildi.. Yapılan çalışmalar sonucunda divanı olduğu kaydedilen fakat divanını bulamadığımız ve divanı bulunmayan şairlerin, şiirlerinin bulunduğu kaside mecmuaları ve nazire mecmuaları gibi eserler araştırıldı. Künyeleri tespit edilen eserler incelendi. Bu çalışmalar İstanbul, Ankara, Konya ve Isparta kütüphanelerinde yapıldı. Tespit edilen kasideler fotokopi ve mikriofilm yoluyla alınarak incelemeye tabi tutuldu.

Araştırmalarımızı zamanın yetersiz ve konunun çok geniş olması nedeniyle tek nüsha üzerinde yaptık. İmkânlarımız ölçüsünde kapsamlı ve doğru olan nüshayı seçmeye ve mümkün olduğunca bazı nüshalar arasında karşılaştırma yapmaya çalıştık. Buna rağmen ileride yapılacak olan araştırmalarda bizim tespit ettiğimiz şair ve kaside sayısından farklı olan sonuçların bulunması tabiidir. Yalnız, bunun genel sonucu değiştireceğini sanmıyoruz.

Yaptığımız araştırmalarda II. Bayezit devrinin sonunu sınır olarak kabul ettik. Böylece, XIII. asrın başından 1512 yılına kadar olan süre içinde Anadolu sahasında yaşadığı tespit edilen şairler incelemeye alındı. Zaten kapsamlı olan konuyu daha da genişletmemek için Anadolu dışında

yaşayan şairler incelemeye alınmadı. Çalışmalarımızın sonucunda 143 şair ismi tespit edildi. Bunlardan 49 şairin divanlarında ve çeşitli eserlerde kasidelerinin bulunduğu görüldü. Geriye kalan 94 şairden 9'unun şiirleri arasında kaside nazım şekliyle yazılmış şiirler bulunamadı. 4 şairin eserlerinin Farça olduğu görüldü. geriye kalan 81 şairin kasidelerine (tezkirelerde ve diğer eserlerde bahsedilmesine ve şiirlerinden örnek beyitler verilmesine rağmen) araştırılan kaynaklarda rastlanamadı.

Kasideleri tespiit edilen 49 şairin toplam 264 kasidesinden yazma halinde olanlar transkribe edildi. Daha sonra kasideler üzerinde şekill çalışması yapılarak kasidelerin beyit sayıları tespit edilip karşılaştırıldı ve oranları alındı. Aynı çalışma kasidelerin bölümleri ve kaside nazım şekliyle yazılan türler için de yapıldı. Elde edilen sonuçlar rakamlarla verildi. Kasidelerin kafiye ve redifleri incelendi, en çok kullanılan kafiye ve redifler tespit edildi. Ayrıca vezinleri de incelenerek en çok kullanılan vezinler tespit edildi. Tespit edilen rakamlar tablolar ve grafikler halinde gösterildi.

Kasideleri muhtevaları açısından da inceledik. Önce kasidelerin yazılış sebeplerini, kimlere sunulduğunu araştırdık. Başlıkları üzerinde durarak kasidelere ne gibi başlıklar verildiğini, bu başlıklarda kasidelerin türlerinin belirtilip belirtilmediği hakkındaki bilgileri dikkate aldık. Kaside nazım şekliyle yazılan türleri, kasidenin bölümlerini incelerken muhtevaları yönünden teker teker ele aldık.

Tezimiz; kasidenin tarihi gelişimi, kasidelerin şekil özellikleri, kasidelerin muhteva özellikleri, kaside örnekleri ve tablolar ana başlıklarından oluşmaktadır.

Tezimizin son kısmına incelediğimiz kasidelerin matla' beyitlerinin, beyit sayılarının, bölümlerinin ve türlerinin verildiği tabloları ve incelediğimiz bu kasidelerden seçtiğimiz örnek metinleri koyarak somut örnekler vermeyi amaçladık.

Bu çalışma ile bugüne kadar müphem kalan, kesin ifadelerle ve somut delillerle belirlenemeyen bu dönem kasideciliği büyük ölçüde açıklığa kavuşturuldu.

Bu çalışmalarım sırasında bana yol gösteren, verdiği fikirlerle ufkumu aydınlatan kıymetli hocalarım; Doç. Dr. Cemal Kurnaz Beye ve Prof. Dr. Mustafa İsen Beye teşekkürü bir borç bilirim.

Ayşe Gülay Keskin

GİRİŞ

Kaside kelimesi "niyet etmek, yaklaşmak, kastetmek, yönelmek" mânâlarında "kasada" kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Belli bir maksada yönelmeyi, bir maksada dayanılarak yapılan işi ifade eder. Bir edebiyat terimi olarak kaside, Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında kullanılan ortak ve en yaygın nazım şekillerinden biridir. Arap Edebiyatında doğmuş, Fars Edebiyatında bazı değişikliklere uğrayarak gelişmiş ve oradan Türk Edebiyatına girmiştir.

Bu mazumelere kaside adının verilmesinin sebebi manzumelerin bir maksatla yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Şâir ya sevdiği, takdir ettiği kişiyi övmek veya sevmediği kişiyi yermek amacıyla kasidesini yazar. Övdüğü kişiden bir beklentisi de olabilir.⁽¹⁾

KASİDENİN TARİHİ GELİŞİMİ

Arap Edebiyatının bir ürünü olan kasidenin miladî V. asrın ortalarında Şarkî Arabistan'da, Bakr ve Tağlib kabileleri arasında geliştiği tahmin edilmektedir. Hîra muhiti vasıtasıyla yayılma imkânı bulmuştur.

Klasik kaside, tabiî bir gelişme sonucu ortaya çıkmıştır. Fakat, Araplar kasideyi herhangi bir sanatkârın ürünü gibi düşünerek bir başlangıca bağlamak istemişler ve böylece ilk kaside söyleyen şâirin El-Muhalhil b. Rabi'at at-Tağlibî olduğu kaydedilmiştir. Diğer taraftan şâirin şiir gücünü gösteren, klasik kasidenin en önemli parçası olan "nesib"e daha önce yaşanmış; fakat, sonradan terk edilmiş bir konak yerinin izlerinin önüne durup, orada sevgilisiyle geçen günlerini hatırlayarak başlanması çığırını İmru'ul Kays'ın açtığı söylenir. Halbuki İmru'l Kays, bu izlerin önünde "İbn Hizâm (veya) İbn Humâm)'ın ağladığı gibi gözyaşı dökmek ister."⁽²⁾

Kasidenin ilk örneklerini "Seb'a-i muallaka" (Yedi askı) adı verilen yedi muhtelif şiirde buluyoruz. Bu kasideler cahiliye devri şiirinin bütün özelliklerini en yüksek ve en canlı bir şekilde gözler önüne seriyor. Bedevilerin yaşayış tarzları ve çölün çeşitli görünüşleri bu kasidelerde tabiî ve samimi bir ifade ile yapmacıksız ve sanatsız bir şekilde tasvir edilmiştir. Yer, yer bir mersiye, bir fahriye, bir hicviye veya segiliyi öven, aşkı anlatan bir şiir türü olarak karşımıza çıkan bu şiirler, hemen bütün tenkitçiler tarafından ortak olarak Arap Edebiyatının en yüksek ve en orijinal verimi sayılmaktadır.

Tek kafiye esasına dayanan kaside, Arap Edebiyatında, genellikle 30-120 beyit arasında değişen beyit sayısına sahip bir şiirdir. Bununla beraber İbn al-Fariz'in kasidelerinde olduğu gibi 700 beyti aştığı da görülür. Klasik kasidede ilk beytin musarra' (mısralarının kafiye) olması miladî VI. asırdan beri süre gelen bir âdet olmasına rağmen, terk edilemez bir kural değildir.⁽³⁾

(1) F.Krenkow, "Kaside" maddesi, *İslam Ansiklopedisi*(MEB) c.VI, İstanbul, 1988.s.388
Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Erzurum, 1987, s.42.

(2) Nihat M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul, 1973, s.71.

(3) Nihat M. Çetin, a.g.e., s.72.

Arap şiirinin en önemli tarzı olan klasik kasidenin iç yapısı, muhtevâsı, eski şâirlerin hayatlarıyla ve onların hayat görüşleriyle sıkı sıkıya bağlıdır.

Klasik kasidede üç merhale vardır: Şiire, terk edilmiş bir konak yerinin tasviriyle başlayan şâir, burada durup sevgilisini ve geçmiş günleri hatırlar. Bu kısım, ayrılık ve hatıra temleriyle, sevgilisinden ve aşkından bahsettiği bölümdür. Nesib adı verilen bu bölüm, daha önceleri müstakil olarak nazm edilen aşk şiirlerinden alınmıştır. İkinci kısım, çölde geçen uzun, meşakkatli, yorucu ve tehlikeli bir yolculuğu ve bu yolculuk sırasında şâirin bindiği devenin veya çölde rastladığı bir çöl hayvanının tasviridir. Üçüncü kısım ise, kasideye asıl kimliğini kazandıran, asıl konusunu oluşturan medh bölümüdür. Bu ilk kasidelerde şâir, kendi kabilesini över, düşman olduğu kabileyi yerer. Bu kasidelerde övgü, kişiye değil, mensup olunan kabileye yapılır. (4)

İlk dönemlerde, şâirlerin çoğunluğunun, yukarıda belirtildiği şekilde kasidelerinin iç yapısını düzenledikleri görülmekle birlikte, sonraki dönemlerde, nesib bölümlerinde değişiklik yaparak, çöldeki konak yerlerinin izleri yerine, mâmur yerlerden; çölde yetişen yavşan otu, fesleğen gibi bitkiler yerine gül, nergis gibi çiçeklerden bahseden Abu Nuvâs, Abu'l-Atâhiya, al Mutannabbî gibi kasidenin iç yapısında değişiklikler yapan şâirler de vardır. (5)

Yukarıdaki bölümlerinde "tegazzül"den bahsedilmemiştir. M.Fuad Köprülü, bu bölümlerini; nesib, tegazzül, şâirin başından geçenleri anlattığı bölüm ve medhiye olmak üzere dört bölüm halinde gösterir. (6) Bunun neticesi olarak "Arap kasidesi 'mersiye, medhiye, fahriye, tegazzül' gibi birçok çeşitli unsurlardan terkip edilmiş bir 'halita', daha doğrusu -bütün bu unsurlar kaside şekli içinde birbirinden ayrı ve müstakil durduğu için- bir 'mecmua'dır." der. (7)

Bütün bu tasniflerden klasik Arap şiirinin bellibaşlı konularını sırasıyla şunların oluşturduğu anlaşılmaktadır: Medh (övmek), Fahr (övünmek), nesib (kadından ve aşktan bahsetmek), tegazzül, teşabbub, it'izar, isti'taf (özür ve şefkat dilemek), vasf, teşbih (tasvir) gibi konulardır. (8)

Asr-ı saadet'te ve dört halife devrinde, şiire fazla sıcak bakılmamıştır. Bu nedenle kasidecilik pek rağbet görmemiştir. Yalnız Kâb b. Züheyr'in Peygamberimiz için yazdığı "Bâned Suad" diye başlayan ve Kaside-i Bürde olarak tanınan kasidesi çok meşhurdur.

Emeviler döneminde şiir ihtiyacı yavaş yavaş hissedilmeye başlamış, Suriye ve Irak'ta çeşitli kabileler arasında yeniden başlayan rekabet de bu ihtiyacı artırmıştır. Cahiliye devrinde olduğu gibi, kabileler arasındaki rekabet şiire, de girmiştir. Bu dönemde yetişen Ahtal, Cerir, Ferezdak gibi büyük şâirlerle takipçilerinde "hicâ" tarzı yeni ve büyük bir gelişme göstermiştir. Bu şâirler, cahiliye devrinin kasidecilerini taklit etmişler, muhaliflerini hicvederek iktidarda bulunan sultanların ve devlet adamlarının övgüsünü yapmışlardır. Kasidenin, büyükleri övme amacına

(4) Nihat M. Çetin, a.g.e., s.72.

(5) Nihat M. Çetin, a.g.e., s.74.

(6) M.Fuad Köprülü, "Bizde Mersiye ve Mersiyeçiler-2", **Yeni Mecmua**, c. s.17. s.324.

(7) M.Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul, 1980, s.137.

(8) Nihat M. Çetin, a.g.e., s.80.

yönelik bir şiir halini alması ve kaside yazan şâirin de bu işin neredeyse resmi görevlisi durumuna gelmesi, İslam tarihinde saray ve saltanat geleneğinin başlangıcı olan Emevilerle başlamıştır.

İslamiyetin itici gücüyle kıtalara yayılan, yeni kavimler ve yeni medeniyetlerle tanışarak yerleşik hayata geçen Arapların hayatlarında ve düşüncelerindeki büyük değişiklikler kasidelere de yansdı. Abbasiler devrinde VIII inci asrın sonlarına doğru yazılmış olan kasidelerde görülen muhteva değişikliği yerleşik medeniyetin bütün özelliklerini taşımaktadır. Bu dönemde nesib bölümlerinde eğlence ve şaraptan, beden hazlarından bahsediliyor, çöl tasvirlerinin yerine bağ, bahçe tasvirleri yapılıyordu. At ve deve tasvirleri ise yerini av ve savaş tasvirlerine bırakmıştı. Bazen bu konulardan her biri bir şiirde müstakil olarak işleniyor ve buna da kaside deniliyordu. Bu dönem şâirlerinden Mütennebbî'yi methiye yazan en önemli şâir olarak söyleyebiliriz.

Köklerini İslamiyetten evvelki devirlere kadar götürebileceğimiz "Dini Şiir" de bu dönemde büyük bir önem kazanmıştır. Tasavvufun şiire konu olması ise daha sonradır. Mısırlı Ömer Bin el-Fariz (H.576-632)'den önce gelen önemli mutasavvıf şâirler çok az ise de, tasavvufi şiir onunla Arap edebiyatında son şeklini almıştır. "Kaside-i Taiyye"si yüzyıllarca tahmis, tercüme ve şerh olunarak, klasik bir mahiyet kazanmıştır.⁽⁹⁾

Bundan sonra Arap şiirinde önemli sayılabilecek hemen hiçbir yeni anlayış ve yeni bir tür meydana çıkmamıştır. Endülüs'ün düşmesi ve Moğol istilâsıyla sarsılan Arap dünyası büyük bir gerileme dönemine girmiştir. Bu dönemde sanatlı söyleyişlerle dolu, samimiyetsiz, yapmacık nazirelerden başka bir şey meydana gelmemiştir.

Kasidenin muhtevâ yönünden zenginleşmesi, bir şiir türü olarak büyük önem kazanması, önemli gelişme ve değişikliğe uğraması İran edebiyatı içinde olmuştur. Abbasiler zamanında merkezden uzakta bulunan valiler merkezle bağlarını kopararak âdetâ bağımsız yaşıyorlardı. O zamanlar İran'ın son hakimi olan Sâsânîler, kendilerinin eski İran kahramanlarının soyundan geldiklerini ispat ederek nüfuz ve kudretlerini artırmak ve siyasî otoritelerini kuvvetlendirmek için birtakım şecereler elde etmeye mecbur kalıyorlardı. Bu sebeple İran tarihinin araştırılması, gelenek, göreneklerinin, destanlarının derlenmesi faaliyeti başlamıştı. Bütün bunların sonucunda hükümdar sarayları, şâirleri etrafında toplayan birer edebiyat merkezi haline gelmişti. Sâsânî şâirleri hükümdarlara ve onların bağ, bahçe ve saraylarına, hazinelerine ait medhiyeler, eski menkıbevî konular, tabiatın güzellikleri, millî bayramlar, aşk, şarabın lezzeti gibi konuları işleyen şiirler yazıyorlardı. Saray şiirinin doğuşu böyle olmuştur.⁽¹⁰⁾

Sâsânî saltanatının devrilmesinden sonra İslam Dini ve kültürü İran'da kök salmıştır. Fakat, İran kültürü İslam hakimiyeti altında bile kendi millî varlığını koruyarak, Emevilerin Arap saltanatını yıkmıştır. Onun yerine daha önce de belirttiğimiz gibi Abbasi hilâfeti geçmiştir. Arap edebiyatının sahip olduğu büyük manevî güç zamanla Pehlevi edebiyatı ve onun dayandığı esasları unutturmuştur. Böylece eski Acem nazım usûlü yavaş

(9) M.Fuad Köprülü, a.g.e., s.125.

(10) Mehmet Çavuşoğlu, "Kaside", **Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II. (Divan Şiiri)**, S.415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül, 1992, s.18.

yavaş terk edilerek yerini Arap belâğatı ve nazım usûlüne bırakmıştır. Aradan geçen üçyüz yıllık uzun bir dönemden sonra Acem edebiyatı tekrar meydana çıktığı zaman onun lisan, şekil ve nazım usûlü bakımından tamamiyle İslâmî bir özellik kazandığı görülür.⁽¹¹⁾

Saraylarında şâirlere önemli mevkiler veren ve bunu hükümdarlığın icaplarından sayan Sâ mânîlerden, II.Nasır bin Ahmed zamanında büyük nüfuz kazanan Rûdekî bazı tezkire yazarları tarafından İslâmî-İran edebiyatının âdetâ kurucusu olarak kabul edilir. Rûdekî bu devrin en büyük şâiridir. Kasidelerinde aşık neşeli, şarabı ve hayatı seven ve hayatın acı taraflarına hiç dokunmak istemeyen bir şâir olarak görülür. Kasideye gazel havası veren şâirin "Medâr-ı Mey" adlı kasidesi çok tanınmıştır.⁽¹²⁾

Rûdekî'nin çağdaşları ve takipçileri arasında "Ebu'l-Abbas Buhârî'yi; vefatına Rudekî'nin mersiye söylediği Şeyh Ebu'l-Hasan Şahid-i Belhî'yi; "Ruh ve Akıl" kasidesini yazan Kîsâî'yi sayabiliriz.⁽¹³⁾

Gazneliler devrinde edebiyata ve şiire çok değer veriliyordu. Bu devrin önemli şâirleri olarak Ferrûhî, Unsûrî, Minûçîhr ve Asadî sayılabilir. Sistanlı Ferrûhî'nin kasidelerinde nesib kısımları çok canlıdır, parlak ve renkli tasvirleri vardır. Arap kasidecisi Mütenebbî'ye benzetilir. Övgüleri çok sade, ama çok güçlüdür. Unsûrî devrinin sultanı's-suarasıdır. Bütün kasidelerini Sultan Mahmud'u övmek için yazmıştır. Unsûrî'nin kasideleri resmî saray şiirinin en güzel örneklerinden sayılır. Minûçîhr, şiirlerinde tamamiyle Arap ruh ve yaratılışını dile getirmiştir. Tûslu Asadî saray şâirleri arasında şiirle tartışma çıkırını açan şâirdir.⁽¹⁴⁾

Selçuklular devrinde yetişen şâirler arasında en büyük üstad Enverî'dir. Daha sonraki dönemlerde Klasik Türk Edebiyatı şâirleri -bilhassa Nefî- üzerinde büyük etkileri görülen bu şâirin kasidelerinde aşırı bir mübalâğa vardır. Bunun yanında dilindeki sağlamlık ve söyleyişindeki ustalık dikkat çekicidir. Bu devrin diğer önemli şâiri Hâkânî' dir. Uslûbu oldukça şatafatlı, süslü ve ağırdır. Nesiblerindeki derin, renkli ve parlak hayalleriyle okuyucuyu gerçek dünyadan uzaklaştırarak aklın ve mantığın ötesine götürür.⁽¹⁵⁾ Türk Edebiyatının en büyük kaside şâiri olan Nefî kendisini bu büyük şâirle kıyaslamıştır. Bu dönemde Sultan Sencer'in himayesini gören Mu'izzî de kayda değer şâirlerdendir. Övgülerini aşırı mübalâgalarla yapmıştır. Buraya kadar anlattıklarımızdan bu dönem kasideciliğinin en önemli özelliğinin övgüdeki aşırı mübalağa ve buna bağlı olarak anlatımdaki şatafat ve tantana olduğunu söylemek mümkündür.

Bu devirde Harzemşahlar sarayında da Raşidi'd-din Vatvat ve Zahirü'd-din Fâryâbî gibi ünlü kaside şâirleri vardır. Ayrıca şiirlerinde hayalden çok anlam güzelliğine önem veren ve Hallâk-ı ma'ânî diye anılan Kemâl-i İsfahânî'nin edebiyatımıza büyük etkisi olmuştur.⁽¹⁶⁾

Moğol istilâsı sırasında yetişen Sa'dî-i Şirazî yalnız gazel ve mesnevîde değil, aynı zamanda kaside alanında da ünlü bir şâirdir. Timurlular devrinde Hâcû Kirmânî ve Selmân-ı Sâveci Türk şâirlerini

(11) M.Fuad Köprülü, a.g.e., s.113.

(12) Haluk İpekten, a.g.e., s. 48.

(13) M.Fuad Köprülü, a.g.e., s.114.

(14) Haluk İpekten, a.g.e., s. 48.

(15) Haluk İpekten, a.g.e.,s. 49.

(16) Haluk İpekten, a.g.e., s.49.

etkileyen şiirlerindeki incelik ve zarıflığın yanında şiir tekniğindeki ustalıklarıyla da tanınan şâirlerdir.⁽¹⁷⁾

Kaside, İran Edebiyatında bu tarihi seyrini yaşarken şekil ve muhteva yönünden önemli gelişmeler göstermiştir. İran Edebiyatında kasidenin şekil özelliklerini genel olarak şöyle özetleyebiliriz: Beyit sayısı çoğunlukla 20 beyitle 70-80 beyit arasında değişen, bazen 20 beyitten az (15-16 beyit) olabileceği gibi 150 ve daha fazla beyitten oluşan kasideler de vardır. Bazen çok uzun, konusunun önemine ve şâirin kuvvet ve kudretine göre özel bir kafiyesi olan hoşâ gittiği için fazla kullanılan veya kullanılmayan vezinlerle yazılmış kasideler olabilir. Bunlara inşâî kasâ'id denilir.

Uzun kasidelerde kafiye bulmak zorluğu olduğu için şâirler bir kasidede aynı kafiye birkaç defa kullanırlar. Bu bir kusur sayılır. Bu nedenle kudretli şâirler bundan kaçınmışlar, ancak çok zorunlu hallerde aynı kafiye en az 20 beyit ara ile kullanmışlardır.

Kasidelerin ilk beytine matla' , son beytine ise makta' beyti denir. Matla' beyti olmayan şiirler kıta olarak kabul edilir. Şâir kasidesinin monotonluğunu gidermek için matla'ı yeniler, buna tecdîd-i matla' denir. Bazı kasidelerde iki veya daha fazla matlâ' beyti bulunur. Tecdîd-i matla' , bazen bir gazel söylemek için yapılır.⁽¹⁸⁾

Memduhun medhinden önce mukaddime vardır. Bu bölüm genellikle 5-15 beyit arasındadır. Bazen 30-40 beyit olduğu görülür. Bu bölümde eğer sevgiliden ve ona duyulan aşktan bahsediliyorsa o zaman bu bölüme tegazzül veya nesib, tabiattan, gece, gündüz, güneş gibi tabiat olaylarından ve gök cisimlerinden, benzeri şeylerden bahsediyorsa teşbib denir. Fakat İran kasidelerinde bu ayırım yapılmadan her iki bölüm için de tegazzül veya nesib denir. Bu doğru değildir. Çünkü teşbib söze parlak bir başlangıç yapmak, sözü hararetlendirmek anlamındadır.

Tahallus veya giriz, nesib tegazzül veya teşbibden medhiyeye geçilen bölümdür. Şâir bu bölümde bir vesile ile asıl bölüme (maksut) geçer. Medh, memduhun övüldüğü bölümdür. Bazen bu bölümde tegazzül bulunabilir. Şâir kasidesine medhiye ile başlarsa, böyle nesib veya teşbib bölümü bulunmayan kasidelere mahdûd veya muktedâb adı verilir.

Kasidenin sonunda şâir övdüğü kişi için dua eder, mahlasını da çoğunlukla burada söyler. Bu bölüme de dua veya şerîta adı verilir.

İran Edebiyatında kasideler: 1) Redif kafiyelerine göre, 2) Teşbib ve tegazzül bölümlerindeki konulara göre, 3) Maksud bölümündeki maksada göre isim alırlar.

Eski İran kasidelerinin şeması eski Arap kasidelerinden kısmen farklı olmasına karşılık, Abbasi devri şâirlerininkinden hemen hiç farklı değildir. Bunda Abbasi devrinde etkili olan İran kültürünün önemi büyüktür.⁽¹⁹⁾

Kaside nazım şeklinin Türk Edebiyatına gelinceye kadar geçirdiği dönemler ve değişiklikler bunlardır. Türk şâirleri kasideyi bu merhalede tanımış ve kullanmaya başlamışlardır.

(17) Haluk İpekten, a.g.e., s.49.

(18) Üstad Celâl Hûmâyî, Fünûn-ı Belâgat ü Sınâ'at-ı Edebî, Tahran, s.102.

(19) Üstad Celâl Hûmâyî: a.g.e, s.102.

TÜRK EDEBİYATINDA KASİDELER

Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra, İslâm Dininin ve bu çerçevede oluşan kültürün etkisiyle toplum hayatından sanata, ilme kadar her alanda büyük değişiklikler olmuştur. Türkler bu yolda bir edebiyat meydana getirmek istedikleri zaman, coğrafî konumları gereği çok eski zamanlardan beri siyasî, iktisadî münasebetleri olan İran Edebiyatını önlerinde buldular. İran Edebiyatı, yukarıda da değindiğimiz uzun bir olgunlaşma sürecinden geçmiş ve klasik bir edebiyat halini almıştı. Ayrıca, Türkler bu edebiyata Gazneli ve Selçuklu saraylarından da aşina idiler. Böylece bu edebiyatı hemen olduğu gibi alıp taklide başladılar. İran Edebiyatı, Türkler için uzun yıllar örnek teşkil etti. Sonuçta, Divan Edebiyatı, Klasik Türk Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı ya da İslâmî Türk Edebiyatı gibi isimlerle anılan bir edebî dönem başlamış oldu. Bu edebî dönemde edebiyatımızda yalnızca Acem kelimeleri, nazım şekilleri ve vezni değil, onun kültürü de etkin bir rol oynadı. Halbuki, bizim çok eski köklü bir halk edebiyatı geleneğimiz vardı. Bu nedenle, halk kesimi bu yeni edebî anlayışı kolay benimsemedi. Halkın bu edebiyata ilgi duyması uzun yıllar sürdü. Bu arada halk edebiyatı Acemlerden aldığımız Klasik Edebiyattan etkilendi. Klasik Edebiyat da halk edebiyatından etkilendi. Böylece, Klasik Edebiyat kısmen de olsa, millî bir ruh kazanmış oldu. Bu zamanla artarak gelişti.

Bu edebiyatın Türk toplum hayatında etkili olabilmesi için aradan yaklaşık üçyüz yıl gibi uzun bir zaman geçmesi gerekti. Bu zaman içerisinde klasik şiirin temel unsurlarından biri olan aruz ölçüsü Türkçeye yerleşti, millî bir benlik kazandı. Bütün bu yenilikler ve değişiklikler arasında "kaside" nazım şekli de Türk Edebiyatına girerek Klasik Edebiyatın vazgeçilmez bir unsuru haline geldi.

Türk Edebiyatında kaside nazım şeklinin kullanılmaya başlaması oldukça eskidir. XIII. asırda Mevlânâ'nın Divan-ı Kebir'inde 300 kadar kasidesi vardır. Bunlar şâirin gerçek sevgilisi için söylemiş olduğu tevhid ve münâcâtlardır. Kasideleri Farsça olduğu halde Mevlânâ Türk şâirleri tarafından çok okunduğu için, Türk Edebiyatı üzerindeki etkileri büyük olmuştur.

Araştırmamız sırasında kasidelerini incelediğimiz şâirler ve kaside sayıları şöyledir: XIII. asırda Dehhânî'nin 1 kasidesi, Ahmed Fakih (ö.1221)'in kaside nazım şekliyle yazılmış Çarh-nâme isimli müstakil eseri olmak üzere 2 şâirimizin 2 kasidesi vardır. Bu kasidelerin incelediğimiz toplam kaside sayısına oranı yüzde 1.1'dir. XIV. asır şâirlerinden Şeyyad Hamza'nın 1, Âşık Paşa'nın (d.1272- Ö.1332)'nin 3, Nesîmî (ö.1404 veya 1418)'nin 1, Elvan Çelebi'nin 1 ve Ahmedî (ö.1412)'nin 17 kasidesi olmak üzere 5 şâirimizin 23 kasidesi vardır. Bu kasidelerin incelediğimiz toplam kaside sayısına oranı yüzde 8,3'tür.

XV. asır şâirlerinden Hümâmî'nin 1, Ahmed-î Dâî'nin 5, Süleyman Çelebi (ö.1422)'nin 1, Şeyhî (ö.1432)'nin 14, Yazıcıoğlu Mehmed

(ö.1453)'in 1, Hâmîdî'nin 4, Saffî'nin 3, Abdî'nin 1, Atâî'nin 2, Hassan, Namûsî ve Ömer Bin Mezîd'in birer, Cem Sultan (ö.1495)'in 7, Sadi-i Cem'in 3, Aynî'nin 26, Adnî (ö.1474)'nin 1, Kemâl Ümmî (ö.1475)'nin 10, Rûşenî(ö. 1486)'nin 2, Lûtfî (ö. 1495)'nin 5, Mevlânâ İzârî (ö. 1496)'nin 1, Ahmed Paşa (ö.1495-97)'nin 27, Necâtî Bey (ö. 1509)'in 27, Karamanlı Nizâmî'nin 9 Mihrî Hatun (ö.1506)'un 13 , Mesîhî (ö.1512)'nin 15, Cemâlinin 9, Mehdî, Nişânî, Safî ve Şehdî'nin birer, Tâcî- zâde Ca'fer Çelebi (ö.1515)'nin 28, Atâ'nın 1, Çâkerî'nin 2, İşkî, Kemâl, Kemâl Musannif, Keşfî, Melîhî ve Sabâî'nin birer, Sevdâyî'nin 4, Subhî'nin 1 ve Vasfî'nin 3, Aynî'nin 26 kasidesi olmak üzere 42 şârimizin toplam 239 kasidesi vardır. XV. asırdaki kasidelerin toplam kaside sayısına oranı yüzde 90.4'tür.

Bu rakamlar bize Türk Edebiyatında kaside nazım şeklinin XV. asırda büyük bir gelişme kaydettiğini gösteriyor. İncelediğimiz 264 kasidenin türlerine göre oralarına bakılacak olursa başlangıç döneminde daha çok tevhid, münâcât ve na't kasidelerinin yazıldığı görülür: XIII. ve XIV. asırlarda yazılan kasidelerin 18'i tevhid ve na't türünde iken 8'i medhiye ve başka konulardadır. Bu asırlarda yazılan tevhid ve na't kasidelerinin bu asır kasidelerine oranı yüzde 72'dir. Medhiye ve diğer konulardaki kasidelerin oranı ise yüzde 28'dir. XV. asırda incelediğimiz 239 kasidenin 40'ı tevhid, münâcât ve na't, 188'i ise, medhiye ve 11'i başka konulardan oluşmaktadır. Bu asırdaki münâcât, tevhid ve na't kasidelerinin toplam kaside sayısına oranı yüzde 16.7'dir. Medhiye kasidelerinin toplam kaside sayısına oranı yüzde 78.6'dır. Farklı konulardan oluşan kasidelerin toplam kaside sayısına oranı ise, yüzde 4.6'dır. Bu sonuç bize XV. asırda daha çok medhiye türünde kasidelerin yazıldığını gösteriyor.

KASİDELERİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.- BEYİT SAYISI

Kasidenin beyit sayısı kasidenin tam ve klasik kaside olup olmamasına göre değişiklik göstermektedir. Kaynak eserlerde de bu nedenle değişik rakamlar verilmiştir. Yalnız, hemen hemen bütün kaynakların birleştiği bir nokta vardır: Tam ve klasik kasidenin beyit sayısının genellikle en az 33, en fazla 99 olduğudur. Bunun haricinde kasidenin beyit sayısının en az 15-16, en fazla 100 ve daha fazla beyit olduğunu kaydeden kaynaklar olduğu gibi bu sayının en az 9 beyit olduğunu söyleyenler de vardır. (1) Dergah Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde şöyle ifade edilmektedir:

"Kaside kelimesini açıklayan kaynaklarda 'üç veya daha fazla beyitten meydana gelen şiir' denilerek asgarî beyit sayısı belirtilmişse de diğer kaynaklarda bu beyit sayısının 'yedi veya daha fazla beyitten', 'dokuz veya daha fazla beyitten', 'onlatı veya daha fazla beyitten' şeklinde, değişik ve daha yüksekçe ifade edildiği de görülmüştür. Hatta beyit miktarı belirtilmeden sadece 'uzun şiir' diyenler de olmuştur. Beyit miktarındaki bu değişimin kasidenin başlangıçtaki kullanılış şekillerinden kaynaklandığı muhakkaktır. XVIII. yüzyıl yazarlarımızdan Müstâkîmzâde'nin de onu 'dokuzdan ebyâtı ziyade ola, beyân-ı maksad tamam olduktâ hatm ider' (beyitleri dokuzdan fazla olur, maksat anlatılınca sona erer) diye tanıttığı görülür. Kaynaklardaki bu çeşitliliğe rağmen 15 beyitten başlayıp 100 beyiti aşan kasidelere rastlanmaktaysa da genellikle 33 ila 99 beyit arasında tertiplenmektedir." (2)

Araştırmalarımız sırasında incelediğimiz kasidelerden en az beyit sayısına sahip olan XVIII. asır şâirlerinden Hamîdî'nin :

"Ey mülâzımlar saña feth ile ikbâl ü zafer
Kanda kim varsañ saña Hızır nebîdür râh-ber" (3)

matlâ'lı 8 beyitlik kaside-i beççesidir. Bundan başka XV. asır şâirlerinden Aynî'nin:

"Gül-bâg-ı rûyun iy cân sahrâ-yı câna şıgmaz
Âvâze -i cemâlün sem' -i cihâna şıgmaz" (4)

matlâ'lı 9 beyitlik na'tı vardır. Bunların kaside-i beççe mi yoksa müzeyel gazel mi olduğu tartışılabilir. Biz bu kasideleri tespit ederken ayırıcı özellik olarak kasidelerdeki maksadı esas aldık. Maksud kısmı övgü niteliğinde olanları kaside-i beççe olarak ayırdık.

Beyit sayısı az olan kasideler arasında Ahmed Paşa (ö.1496-97)'nin:

"Cennetin kapısıdır halveti dervişlerin
Yer ü gök tapısıdır hîdmeti dervişlerin" (5)

matlâ'lı 11 beyitlik medhiyesini, Karamanlı Nizâmî'nin :

"Hüsrev-i mülk-i mürüvvet dâver-i 'âlem-penâh
Âfi tâb-ı evc-i devlet sâye-i lutf-ı İlâh" (6)

matlâ'lı 11 beyitlik medhiyesini sayabiliriz.

(1) "Kaside" maddesi , Yeni Türk Ansiklopedisi,

(2) "Kaside" maddesi , Dergâh Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,

(3) Külliyyat-ı Divân-ı Mevlânâ Hamîdî , v.143 a.

(4) Ahmet Mermer (Haz.) , Divan-ı Aynî, 7. kaside.

(5) A.Nihat Tarlan (Haz.) , Ahmet Paşa Divanı, Ankara, 1992, s.38.

(6) Haluk İpekten (Haz.) , Karamanlı Nizâmî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı, s.112.

Tespit ettiğimiz kasidelerden en fazla beyit sayısına sahip olan ise, Aynî'nin 155 beyitlik mantık ilminden bahseden kaside nazım şekliyle yazılmış şiidir. (7) Bundan başka yine Aynî'nin Divanında "fi-nazmî 'l -eflâk" başlığı altında 127 beyitlik (8), cıfırdan bahseden 59 beyitlik (9), "fi-nâzmi'l-'avâmil" başlığını taşıyan 72 beyitlik kaside nazım şekliyle yazılmış şiirleri vardır. (10) Ayrıca Cem Sultan'ın 101 beyitlik tevhid kasidesi (11) ve Ahmedî'nin hiçbir türe dahil edemediğimiz dinî, tasavvufî nitelikli kaside nazım şekliyle yazılmış 44 beyitlik bir şiiri vardır. (12) Bu şiirler divanların kasideler bölümünde yer almıştır. Biz de bunları kaside olarak düşündük. Beyit sayıları kafiyelenişleri ve kasidenin medhiye, dua gibi en azından iki bölümünü ihtiva etmeleri bizi böyle düşünmeye sevk etmiştir. Ayrıca Ahmet Fakih'in 83 beyitlik Çarhnâme'si kaside tarzında kafiyelenmiş bir şiidir. (13)

İncelediğimiz kasidelerin beyit sayılarını kaç örnek olduklarını ve incelediğimiz toplam kaside sayısına göre oranlarını bir tabloyla göstermek mümkündür:

TOPLAM KASİDE SAYISI: 264

Beyit s.	Örnek s	Yüzdesi	Beyit s.	Örnek s	Yüzdesi	Beyit s.	Örnek s	Yüzdesi
8	1	0.38	37	2	0.76	65	1	0.38
9	1	0.38	38	7	2.6	66	1	0.38
11	2	0.76	39	11	4.1	68	2	0.76
14	3	1.1	40	8	3	69	1	0.38
15	5	1.9	41	12	4.5	70	2	0.76
17	7	2.6	42	7	2.6	74	1	0.38
18	5	1.9	43	4	1.5	75	1	0.38
19	3	1.1	44	9	3.4	77	1	0.38
20	7	2.6	45	3	1.1	78	1	0.38
21	8	3	46	5	1.9	83	1	0.38
22	4	1.5	47	4	1.5	101	2	0.76
23	5	1.9	48	1	0.38	105	1	0.38
24	3	1.1	49	8	3	114	2	0.76
25	10	3.8	50	2	0.76	127	1	0.38
26	5	1.9	51	8	3	131	1	0.38
27	4	1.5	52	2	0.76	137	1	0.38
28	10	3.8	53	3	1.1	155	1	0.38
29	4	1.5	54	3	1.1			
30	5	1.9	56	2	0.76			
31	4	1.5	57	3	1.1			
32	6	2.2	58	2	0.76			
33	7	2.6	59	2	0.76			
34	4	1.5	60	3	1.1			
35	7	2.6	61	1	0.38			
36	7	2.6	64	1	0.38			

Tabloda verdiğimiz rakamlar incelenecek olursa en fazla 41 beyitlik kasidelerin yazıldığı görülür. Kasidelerin beyit sayıları 17-51 beyit arasında yoğunlaşmaktadır.

(7) Ahmet Mermer (Haz.), **Aynî Divanı** (basılmakta), s.140.

(8) Ahmet Mermer (Haz.), a.g.e. s.174.

(9) Ahmet Mermer (Haz.), a.g.e. s.183.

(10) Ahmet Mermer (Haz.), a.g.e. s.136.

(11) **Divan-ı Cem Sultan**, İstanbul Üniversitesi Ktb. Nu: 5547, v.4 s.

(12) **Divan-ı Ahmedî**, Brithish Museum Or.4127, v.12b-14a.

(13) Eğirdirli Hacı Kemal, **Cami'u'n-Nezâ'ir**, v.289 a-291 b.

İncelediğimiz kasidelerin beyit sayılarını kasidelerin türlerine göre değerlendirecek olursak : Mûnâcât türünden 5 örnek vardır. Bu örnekler 15, 41, 33, 25 ve 21 beyitliktir. Mûnâcâtların incelediğimiz toplam kasidelere oranı yüzde 1.8'dir.

Tevhid türünde 30 kaside vardır. Bunların diğer kasidelere oranı yüzde 11.3'tür. Tevhid kasidelerinin beyit sayılarını kaçar örnek olduklarını ve oranlarını şöyle gösterebiliriz:

Beyit Sayısı	Örnek Sayısı	Yüzdesi
20	1	3.3
21	1	6.6
22	1	3.3
23	1	3.3
24	1	3.3
25	5	15
27	1	3.3
28	3	10
30	1	3.3
31	1	3.3
32	1	3.3
35	2	6.6
37	1	3.3
39	1	3.3
41	2	6.6
43	1	3.3
46	1	3.3
47	1	3.3
60	1	3.3
66	1	3.3
101	1	3.3

Yukarıdaki rakamlara bakılacak olursa XIII., XIV. ve XV. asırlarda çoğunlukla 25 beyitlik tevhidlerin yazıldığını görüyoruz.

İncelediğimiz kasidelerden 23'ü na'ttır. Bunların tüm kasidelere oranı yüzde 8.7'dir. Na't kasidelerinin 21 ve 41 beyitlik olanlarından ikişer örnek, 9, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 28, 30, 34, 39, 40, 41, 42, 50, 51, 65, 68, 78 beyitlik olanlardan birer örnek vardır. Na'tlar en az 9, en fazla 78 beyittir.

Yaptığımız araştırmada medhiyelerin genellikle kaside nazım şekliyle yazıldığını tespit ettik. İncelediğimiz 264 kasidenin 188'inin medhiye türünde olması da tespitlerimizi doğrulamaktadır. Medhiyelerin diğer türlere oranı yüzde 71.2'dir. Medhiyelerin beyit sayıları, kaçar örnek oldukları ve toplam kaside sayısına oranları şöyledir :

Beyit Sayısı	Örnek Sayısı	Yüzdesi	Beyit Sayısı	Örnek Sayısı	Yüzdesi	Beyit Sayısı	Örnek Sayısı	Yüzdesi
8	1	0.5	35	5	2.6	56	2	1
11	2	1	36	6	3.1	57	2	1
14	2	1	37	1	0.5	58	1	0.5
15	3	1.5	38	7	3.7	59	1	0.5
17	7	3.7	39	9	4.7	60	2	1
18	4	2.1	40	7	3.7	61	1	0.5
19	2	1	41	7	3.7	64	1	0.5
20	5	2.6	42	4	2.1	68	1	0.5
21	3	1.5	43	3	1.5	69	1	0.5
22	2	1	44	6	3.1	70	2	1
23	4	2.1	45	3	1.5	72	1	0.5
24	1	0.5	46	4	2.1	74	1	0.5
26	5	2.6	47	3	1.1	75	1	0.5
27	1	0.5	48	1	0.5	101	1	0.5
28	5	2.6	49	6	3.1	102	1	0.5
29	3	1.5	50	1	0.5	105	1	0.5
30	3	1.5	51	7	3.7	114	2	1
31	3	1.5	52	2	1	127	1	0.5
32	5	2.6	53	3	1.5	131	1	0.5
33	6	3.1	54	3	1.5	137	1	0.5
33	2	1						

Tabloyu incelediğimizde medhiye türündeki kasidelerin beyit sayılarının 17, 33, 36, 38, 39, 40, 41, 49 ve 51 beyitlerde yoğunlaştığını görürüz.

Mersiye türünde ise dört kaside vardır. Bunlardan biri XIV. asırda, üçü XV. asırda yazılmıştır. Mersiyelerin beyit sayıları 22, 34, 36 ve 49'dur. Mersiye türündeki kasidelerin diğer kasidelere oranı yüzde 1.5'tir.

Cemâlî (XV. asır) tarafından rakîb için yazılmış hicviye türünde bir kaside vardır. Bu hicviyenin beyit sayısı 27'dir.

Yukarıda belirttiğimiz türlerin dışında herhangi bir türe dahil edemediğimiz kaside nazım şekliyle yazılmış 11 şiir daha vardır. Bunların biri Nesimî (ö.1404)'ye, biri Ahmedî (d.1335-ö.1412)'ye, biri Şeyhî (ö.1431)'ye, biri Hassan (XV. asır)'a , beş tanesi de Aynî (XV. asır)'ye aittir. Ayrıca, Çarh-nâme adında Ahmet Fakîh (ö.1221)'e ve Elif-nâme diyebileceğimiz Melîhî (XV. asır)'ye ait iki şiir vardır. Bunların diğer kasidelere oranı yüzde 4.1'dir. Beyit sayıları ise, 29, 41, 44, 49, 59, 72, 77, 83, 155 beyit olmak üzere birer örnek ve 42 beyitlik iki örnektir.

2. - KASİDENİN BÖLÜMLERİ

Kaside nazım şekli Türk Edebiyatında kullanılmaya başlandığında kasidenin temel kuralları İran Edebiyatında çoktan belirlenmişti. Bu nedenle kasidede temel olarak dört bölüm bulunur. Bu bölümler; nesib(veya teşbib), medehiye, fahriye ve duâdır. Bunların haricinde çoğunlukla nesib bölümünde bazen de medhiye bölümünde yer alan tegazzül bölümü vardır.

a) Nesib (Teşbib)

Kasidenin ilk bölümüdür. Bu bölüm kaside içinde şâirin sanat gücünü gösterdiği önemli bir bölümdür. Şâir, bu bölümde hayal gücüne, söyleyişinin parlaklığına ve başarısına göre değer kazanır.

Nesib, eski Arab kasidelerinde şâirin, sevgilisinin önceden yaşadığı, sonra göç ettiği yerlere gelerek buradaki konak yerinin izleri karşısında duygularını dile getirdiği bölüm iken, İran şâirlerinin elinde değişikliğe uğramış bizim edebiyatımıza da İran Edebiyatındaki şekliyle geçmiştir.⁽¹⁾

Nesib, neseb, nisbet, bağlılık, rabıta, mensubiyet ifade eder; soylu, soyu temiz, asil demektir. Kasidenin başında şâir, sevgiliye bağlılığını, ona olan aşkını dile getiriyorsa bu bölüme nesib adı verilir. Teşbibin sözlük mânâsı ise, "ateş yakmak, bir şeyin parlaklığını artırmak" demektir. Şâir, kasideyi süslemek, söze heyecanlı ve parlak bir başlangıç yapmak, sözü hararetlendirmek maksadıyla söylemiş ise ve bu bölümde tabiat tasvirlerine, Bayram, Ramazan gibi özel günlerin ve ayların tasvirlerine yer vermişse o zaman bu bölüme teşbib adı verilir.⁽²⁾

Kasidenin ilk bölümü olan nesib veya teşbib arasında her ne kadar bu ayırım yapılmışsa da, genellikle bu ikisi birbirine karıştırılmış ve konularına bakılmadan birbirinin yerine kullanılmıştır. Nesib adının daha yaygın kullanıldığı görülür.

Yaptığımız araştırmada 264 kasideden 160'ının nesib bölümlerinin olduğunu tespit ettik. Bunun, incelediğimiz tüm kasidelere oranı yüzde 60.6'dır. Nesiblerin beyit sayıları en az 2, en fazla 93'tür. Nesib bölümü 2 beyit olan Lütî (d.1469-ö.1485)'nin kasidesinin matla' beyti şöyledir:

"Mir-i mağdem ey şabâ ehlen ve sehlen merhabâ

Kim demiñden bûy-ı cân dirdi nesîm-i dil gûşâ"⁽³⁾

bunun yanında Aynî'nin (XV. asır):

"Bezendi şem'-i encümle yine lâhût-ı rûhânı

Dözündi 'aks-i nûr ile anuñ nâsut-ı cismânı"⁽⁴⁾

matla'lı kasidesinin nesib bölümü 93 beyittir. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (ö.1515)'nin :

"Sepîde-dem k'irişüb fazl-ı şâmil-i Sübhân

Cihânı eyledi pür-nûr rahmet-i Rahmân"⁽⁵⁾

(1) Bkz. s.5

(2) Haluk İpeken, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Erzurum, 1987, s.43.

(3) *Mecmu'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*, v.260a-260b.

(4) *Aynî Divânı*, Haz. Ahmet Mermer, 57. kaside.

(5) İsmail E. Erünsal, *The Life and Works of Tâcî -zâde Ca'fer Çelebi*, wiht a

matla'lı kasidesinin nesib bölümü ise 81 beyittir. Bu örnekler birer tane olduğundan bunlarla bir genellemeye gidilemez.

Nesiblerin beyit sayıları 6-20 beyitler arasında yoğunlaşmaktadır.

Nesibleri tarihi gelişimleri içinde incelersek XIII. asırda 2 kasideden birinde, XIV. asırda 23 kasideden 9'unda, XV. asırda ise 239 kasideden 144'ünde nesib bölümü vardır. Toplam nesib sayısı 154'tür. Bu da gösteriyor ki, kaside nazım şeklinin şekil özellikleri XV. asırda daha belirginleşmiştir.

Kasidelerin nesib bölümlerinin türlere göre dağılımı ve bunların nesibi olan kasidelere oranı şöyledir:

	Tevhid	Münâcât	Na't	Medhiye	Mersiye	Hicviye	Diğer
Kaside S.	30	5	23	188	4	1	11
Nesib S.	6	-	7	139	-	-	2
Yüzdesi	%3.8	-	% 4.5	% 90.2	-	-	% 1.2

Yukarıdaki tablo da gösteriyor ki, nesib bölümü medhiye türünde daha fazla kullanılmıştır. Bunun sebebi şâirin sanat gücünü göstermek için medhiye türünü tercih etmesi olabilir.

İçinde nesib ve teşbib bulunmayan kasidelere mahdud veya muktedâb denir. Bu "tegazzûlden geri kalmış ve teşbibden kesilmiş" demektir. Nesibi olmayan kasideler 104 tanedir. Bunların tüm kasidelere oranı yüzde 39.3'tür.

c) Girizgah

Genellikle şâirin nesibden sonra medhiyeye geçmek için söylediği beyit veya beyitler olduğu düşünülen girizgah bölümü bize göre, kasidenin değişik bölümlerini birbirine bağlamak için söylenmiştir. Bu nedenle sadece nesib bölümünden medhiyeye geçmek için değil, tegazzûl söylemek için, fahriye için, dua bölümüne geçmek için, hatta tecdid-i matla'lı haber vermek için şâir girizgah diyebileceğimiz beyit ya da beyitler söyler. Hümâmî, İkinci Murad vezirlerinden Halil Paşa adına yazdığı "gösterür" redifli kasidesinde nesib bölümünde tegazzûle :

"Gül yüzi adına anıñ bes dil ü cân bûlbûli

Bu gazelden nâle vü feryâd ü figân gösterür"(6)

beytiyle geçerek, bir gazel söyleyeceğini heber vermiştir. Cem Sultan ise 101 beyitlik tevhid kasidesinde :

"Âlem kamu âsâyiş ü devletde müreff'e

Ervâh şafâyıla müreveh-durur ammâ

Cem'dür arada derd ü belâ dâmına düşmüş

Derdine dirîgâ ki bulunmadı müdâvâ"(7)

diyerek herkesin mutlu olduğu bir bahar ayındaki bayram gününde kendisinin dert ve üzüntü içinde olduğunu söyleyerek üzüntüsünün sebebini anlatmaya geçmiştir. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi ise :

"Âhir it Ca'fer sözi başla du'â-yı devlete
Hûb olur olsa du'â-yı şâh ile hatm-i suhhan"⁽⁸⁾
diyerek duâ bölümüne giriş yapmıştır.

"Kendinin hüsn ü cemâlin fikr ederken germ olup
Cân diliyle eyledi bu matla'ı ezber güneş"⁽⁹⁾
beytiyle Ahmed Paşa tecdid-i matla'ı haber vermiştir. Bu örnekler de gösteriyor ki, giriz (veya girizgah) beyti ya da beyitleri yalnız nesibden medhiyeye geçişte görülmez. Girizgahın medhiyeye geçiş olarak düşünülmesi kasidede medhiyeye fazla değer verilmesinden ve medhiyenin ön plâna çıkarılmasından kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

c) Medhiye

Kasidenin asıl bölümlerinden biri de medhiyedir. Şâir nesib bölümünün sonunda bir vesile bulup girizgah adı verilen uygun bir beyit veya beyitlerle medhiyeye geçer. Kasidenin amacını belirleyen, maksadını açıklayan bu bölümdür, bu bölüme maksad (veya maksud) da denir. Şâir bu bölümde memduhu (övmek istediği kişiyi) sanat gücüne göre, abartılı, şatafatlı sözlerle över. Allah'a, Peygambere, din büyüklerine ve devlet büyüklerine övgüler yapılır. Allah'a, Peygambere ve din büyüklerine yapılan övgüler abartısız, samimi bir sevginin ve bağlılığın ifadesidir. Devlet büyüklerine yapılan övgüler ise, çoğunlukla devlet büyüklerinde bulunan ya da bulunması gerekli olan özellikler üzerinedir. Şâir bir devlet büyüğünde görmek istediği faziletleri sanatının yardımıyla ustaca bir söyleyişle ortaya koyar. Böylece o devlet büyüğünü yönlendirir, uyarır, gizlice nasihatla bulunur. Bütün bunların yanında medhiye bölümünde kendi durumundan bahseden kendisi için bazı isteklerde bulunan ve kasidesini çıkarları için kullanan şâirler de vardır. Fakat bütün şâirleri böyle görmek ve dalkavuk olarak nitelendirmek, kasideleri ise dalkavukluk şiirleri olarak değerlendirmek hem gerçekten bu övgüleri hak etmiş olan devlet büyüklerine hem de onları ustaca medhedmesini bilen kıymetli şâirlerimize büyük haksızlık olacaktır.⁽¹⁰⁾

Yaptığımız incelemede Cemâlî (XV. asır)'nin rakibi zemmettiği hicviyesinde⁽¹¹⁾ ve Aynî (XV. asır)'nin cıfr⁽¹²⁾ ve mantık konularında yazdığı kaside şeklindeki şiirlerinde⁽¹³⁾ medh yoktur, ama maksud vardır. Bu kasidelerden Cemalî'nin kasidesinde maksad rakibi hicvetmektir. Aynî'nin kasidelerinde ise, maksad belli bir konu ile ilgili bilgi vermektir ki, bu gerçekleşmiştir. Bunlardan başka Şeyhî (ö.1431)'nin :

"Seherde hâtifi kudretten erdi câna hitâb
Ki yetme rahmet-i Rahmân eserlerin deryâb" (14)

(8) İsmail E.Erünsal, a.g.e., s.71.

(9) Ahmed Paşa Divanı, Haz. A. N. Tarlan, Ankara, 1992, s.64.

(10) a. "Kaside" maddesi, Yeni Türk Ansiklopesidi,

b. Mehmet Çavuşoğlu, "Kaside", Türk Dili ,Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S.415-416-417,1986,s. 21-22.

(11) Divan-ı Cemâlî, v. 52a.Bkz:Kaside Örnkeleri

(12) Haz. Ahmet Mermer , a.g.e., 58. Kaside.

(13) Haz. Ahmet Mermer , a.g.e., 45. Kaside.

(14) Şeyhî Divanı, Haz. Mustafa İsen- C. Kurnaz, Ankara, 1990, s.70.

matla'lı bahâriyesinde, Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (ö.1515)'nin:

"Cüş ider dil bahâr oldığı-çün
Mevsim-i lâle-zâr oldığı- çün" (15)

matla'lı ve

"Virdi Hâk bâd-ı şabâya mu'ciz-i 'İsâ yine
K'itdi emvâtı nebâtı dem urup ihyâ yine" (16)

matla'lı bahâriyelerinde ayrıca Kemâl (XV. asır)'in :

"Çün zuhûr itdi yine burc-ı hamelde âfitâb
Zâhir oldı sâni'in sun'ı cihânda bî-hisâb" (17)

matla'lı bahâriyesinde bahar mevsimini anlatan ve öven bölümler vardır. herhangi bir kişiye övgü yapılmamıştır. İncelediğimiz 264 kasidenin 260'ında medhiye bölümü vardır. Bu da gösteriyor ki, medhiye bölümü kasidenin vazgeçilmez unsurlarından biridir.

Araştırmamızın sonucunda mehdiye bölümlerinin beyit sayılarının genel olarak 8-28 beyit arasında yoğunlaştığını tespit ettik. Bunların bütün kasidelere oranı yüzde 72.1'dir.

b) Tegazzül

Her kasidede bulunmayan bir bölümdür. Bu nedenle kasık kasidenin temel unsurlarından biri olarak gösteremiyoruz. Eski Arap kasidelerinde kısmen işlenen bu bölüm, İran Edebiyatında gelişmiş ve bizim edebiyatımıza da oradan geçmiştir.

Tegazzül "gazel söylemek" anlamındadır. Şâir kasidesinin nesib bölümünde veya medhiye bölümünde monotonluğu kırmak, kasidesine hareketlilik kazandırmak amacıyla bir gazel söyler buna "tegazzül" adı verilir. Tegazzül, kaside ile aynı kafiye ve ölçüde olur. Ayrıca, şâir gazel söylemeyi sadece matla'ı yenileyebilir, yani matla' beyti gibi her iki mısraı kafiyeyle yeni bir beyit söyler. Buna "tecdid-i matla" (mat-la'ı yenileme) adı verilir. Bir kasidede birden fazla tecdidi matla' yapılmış olabilir. Böyle kasidelere "zü'l-metâlî veya zâtü'l-metâlî" (çok matla'lı) denir.

Yaptığımız araştırmada, XIII. asır şâirlerinden incelediğimiz kasidelerde tegazzül bölümüne rastlanamamıştır. Tarihi gelişim içinde tegazzül bölümüne, ilk olarak XIV. asırda yaşayan Ahmedî (d.1335-ö.1412)'nin :

"Çün demür ile kâmiş kıldı Hâlık âşikâr
İtdi kılıçla kalem çoh dürlü bahş ü kâr u zâr" (19)

matla'lı medhiyesinde rastlamaktayız. Ahmedî'den sonra ise XIV. asrın ikinci yarısı ile XV. asrın ilk yarısında yaşayan Humâmî'nin :

"Ey ki cûduñ 'âleme lutf-ı firâvân gösterür
Seni bir cân u cihân tahtında Sultân gösterür"(20)

matla'lı medhiyesinde nesibden sonra 15. beyitte rastlamaktayız.

(15) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.47.

(16) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.60.

(17) Eğirdirli Hacı Kemal, a.g.e., v. 21a.

(19) Divân-ı Ahmedî , Brithish Museum, Or. 4127 v. 32 a

(20) Eğirdirli Hacı Kemal; a.g. e. , v. 88b-89b. Bkz:Kaside Örnekleri, s.191.

Hümâmî'den sonra Şeyhî (ö.1431)'nin iki kasidesinde tegazzüle rastlıyoruz.⁽²¹⁾

Cem Sultan (d.1459 - ö.1495)'in :

"Bir dün ki bezendi yine bu tāk-ı mu'allâ

Derc eyledi dürcine dürer kûbbe-i mînâ"⁽²²⁾

matla'lı 101 beyitlik tevhid kasidesinde iki tecdid-i matla' yazılmıştır, zû' metâlî bir kasidedir.

Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin Divanında :

"Bir dem ki tutmuş idi şeb-i tîreden cihân

Nûh hayme-i sipihr öñine müşk sâye-bân"⁽²³⁾

matla'lı kasidesinde 46. beyitte bir tecdid-i matla' ve 75. beytinde ikinci tecdid-i matla'dan sonra bir tegazzül vardır.

İncelememizden elde ettiğimiz bilgiye göre XV. asırda yazılan toplam kasidelerden 56'sında tegazzül bölümü vardır. Bunların oranı yüzde 22.4'tür. Bu oranlar bize XIII., XIV. ve XV. asırlarda şâirlerin kasidelerinde tegazzüle fazla yer vermediklerini gösteriyor. Bunun en canlı delili XV. asrın en büyük şâirlerinden olan Ahmed Paşa'nın incelediğimiz 27 kasidesinden sadece beşinde tegazzüle yer vermiş olmasıdır.⁽²⁴⁾ Tegazzüllerin beyit sayıları en az 5, en fazla 20 beyittir. Tegazzüller çoğunlukla medhiye bölümlerinden sonra yer almışlardır. İncelediğimiz tegazzül bulunan 57 kasideden 37'sinde tegazzül medhiye bölümünün, 19'unda ise nesib bölümünün sonunda yer almaktadır.

Kasidelerin tegazzül bölümlerinin türlerine göre dağılımını inceleyecek olursak sadece medhiye türünde tegazzül bölümünün bulunduğunu görürüz. Bu da bize, yukarıda söylediğimiz gibi şâirin sanat gücünü daha çok medhiye türünde gösterdiğini düşündürüyor.

d) Fahriye

Kasidenin medhiyeden sonraki bölümü olan fahriye ilk kaside örneklerinde şâirin kendi durumundan bahsettiği, ihtiyaçlarını dile getirdiği, durumundan yakındığı bölüm iken, sonraları bunların yanında sanatını da övdüğü, sanatıyla övündüğü bölüm haline gelmiştir.

İncelememizden elde ettiğimiz sonuçlara göre, 264 kasideden 180'inde fahriye vardır. Bunlardan 36'sında fahriye tek beyitten ibarettir ve çoğu taç beyit, yani mahlas beyti niteliğindedir. 23 kasidede fahriye 2 beyit, 31 kasidede 3 beyit, 14 kasidede 4 beyit, 17 kasidede 5 beyit, 10 kasidede 6 beyit, 11 kasidede 7 beyit, 11 kasidede 8 beyit, 8 kasidede 10 , 4 er kasidede 9 ve 11 beyittir.

Bunların haricindekilerin 2 ve daha az sayıda örneği olduğu için genellememiz üzerinde etkileri yoktur. Yukarıda verdiğimiz rakamlara dayanarak fahriye bölümlerinin beyit sayılarının çoğunlukla 1 beyit ile 10 beyit arasında yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Kasidelerdeki fahriye bölümlerinin yüzyıllara göre dağılımında belirgin bir farklılık yoktur. Yalnız

(21) Şeyhî Divânı , Haz. Mustafa İsen , C. Kurnaz, Ankara,1990, s. 49, 51.

(22) Divân-ı CemSultan, v.4a.

(23) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.27-37.

(24) A. Nihat Tarlan, a.g.e., s.54-55, 75-78.

XV. asır şairlerinden Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (ö.1515)'nin ve Aynî'nin çok uzun kasideleri vardır. Bu kasidelerde şâirler kendi durumlarını da uzun uzun anlatmışlardır.

Fahriye bulunmayan kasidelerde şâirler mahlaslarını çoğunlukla duâ bölümlerinde kullanmışlardır. Bazı kasidelerde ise medhiye bölümünde şâirin mahlası zikredilmiştir. Ayrıca, Cem Sultan (d.1459-ö.1495)'in :

"Bir dün ki bezendi yine bu tâk-ı mu'allâ

Derc eyledi dürcine dürer kubbe-i minâ"(25)

matla'lı 101 beyitlik tevhid kasidesinde 37 beyitlik şâirin durumundan yakındığı fahriye bölümü nesib bölümünden sonra yer almıştır. MihrîHatun (d.1460-ö.1506)'un iki medhiyesinde fahriye bölümleri duâ bölümlerinden sonra yer almıştır.(26)

Kasidelerin fahriye bölümlerinin türlere göre dağılımı ve fahriye bölümü bulunan kasidelere oranı şöyledir :

	Tevhid	Münâcât	Na't	Medhiye	Mersiye	Hicviye	Diğer
Kaside S.	30	5	23	188	4	1	11
Fahriye S.	16	-	11	150	3	1	7
Yüzdesi	%8.5	-	% 5.8	% 79.7	% 1.5	% 0.5	% 3.7

Yukarıda verdiğimiz rakamlara dayanarak medhiye türündeki kasidelerde fahriye bölümünün daha fazla yer aldığını söyleyebiliriz.

e) Duâ

Kasidenin son bölümü duâdır ve temel unsurlarından biridir. Şâir, bu bölümde şiirini başarıyla tamamladığı için Allah'a şükreder. Kendisi veya kasidesini sunduğu kişi için Allah'a duâ eder, Allah'tan iyi dileklerde bulunur.

Araştırmamız sırasında incelediğimiz 264 kasideden 238'inde duâ bölümünün bulunduğunu tespit ettik. Bunun tüm kasidelere oranı yüzde 90.1'dir. 62 kasidede duâ bölümü 1 beyit, 63 kasidede 2 beyit, 47 kasidede 3 beyit, 31 kasidede 4 beyit, 15 kasidede 5 beyit, 10 kasidede 6 beyit, 3 kasidede 7 beyit, 4 kasidede 8 beyittir. 3 kasidede ise duâ bölümü 9, 10 ve 32 beyit olarak görülür. Bu rakamlar açıkça gösteriyor ki, XIII., XIV. ve XV.asırlarda yazılan kasidelerin duâ bölümlerinin beyit sayıları 1 beyitle 6 beyit arasında yoğunlaşmaktadır. Çoğunlukla da 1-2 beyit gibi az sayıda beyitten oluşmaktadır.

(25) Divan-ı Cem Sultan, v.4a.

(26) Divan-ı Mihrî, v.22b-25a.

3.- KAFİYE VE REDİF

Şiirde ahenk unsuru olarak önemli bir yere sahip olan kafiye ve redif klasik şiirimizin vazgeçilmez unsurlarındandır. Klasik şiirimizde genellikle zengin ve tam kafiye kullanılmıştır. Çeşitli kaynaklarda bu konuda verilen bilgiler geniş bir çalışmanın sonucu olmaktan çok bir genellemeden ibarettir. Redif konusunda da yapılmış bir çalışma yoktur. Bu nedenle XIII., XIV. ve XV. asırlarda kasidelerde kullanılan kafiye ve redifleri imkanlarımız ölçüsünden inceledik. Böylece daha kesin sonuçlara ulaşmayı ve verdiğimiz bilgileri somutlaştırmayı amaçladık.

İncelemeye aldığımız 264 kasidede kullanılan kafiye ve redifler en çok kullanılanlardan en aza doğru şöyle sıralanmaktadır : -ân (51 defa), -âr (38 defa), â (34 defa), -er (21 defa), -âl (17 defa), -âb (11 defa), -em (8 defa), -et (5 defa), -âh (4 defa), -en (3 defa), -âğ (3 defa), -ûr (3 defa), -ât (2 defa), -ı (2 defa), -ûn (2 defa), -âz (1 defa), -âm (1 defa), -âd (1 defa), -im (1 defa), -âc (1 defa).

İncelediğimiz kasidelerde -ı (-i), -a, -e, -den (-dan), -in (in), -sı, -sın, -m (-em) gibi ek redifler kullanılmıştır. Fakat bunlar fazla değildir. Kelime ve kelime grubu halindeki rediflere daha fazla yer verilmiştir. Kelime veya kelime grubu halinde kullanılan rediflerin birden fazla kullanılanları şunlardır : Tevhidlerde kullanılan "lâ ilâhe illallah" kelimesi (5 defa), "benefşe" ve "şekil" kelimeleri (4'er defa); "âb", "dervişlerün", "gösterür", "gül", "ıyd", "kâkül-i müşgin dost", "serv" kelimeleri (3'er defa); "aňa", "güneş", "misk", "nergis" kelimeleri (2'şer defa); ayrıca "ola" kelimesi (2 defa), "olsun" kelimesi de bir defa kullanılmıştır. Bunlardan başka "arpa, âteş, felek, fener, feth, feth ü zafer, gicesi, günlümünün, hilal, jâle, lâle, lâl, nişân, rakîb, seher, Şeh Tâc-üd-din gibi isimler, "buldum, derler, diyeyüm, eyler, irmez, iken, imiş, itsem gerek, kıl, kıldı, söyler, sıhhat yaraşır, sığmaz gibi fiiller redif olarak kullanılmıştır. 264 kasidede 58 değişik kelime ya da kelime grubu redif olarak kullanılmıştır. Kasidelerin 97'sinde redif kullanılmıştır. Bunun bütün kasidelere oranı yüzde 36.7'dir. Redif kullanılan kasidelerin XIII., XIV. ve XV. asırlara göre dağılımına bakacak olursak, XIV. asrın 2. yarısına kadar kelime redifin kullanılmadığını görürüz. XIV. asrın 2. yarısında yetişen Ahmedî (d. 1335-ö.1412)'nin incelediğimiz şiirlerinde ise 6 tane kelime redif kullanılmıştır. Bu rakamlar gösteriyor ki, XV. asır, şiirin ahenk yönünden de büyük gelişme gösterdiği bir dönemdir.

4. - VEZİNLER

Türk Şiirinde kullanılan vezinler ve bu vezinlerin hangi nazım şekillerinde ne kadar kullanıldığı konusunda yapılan tek araştırma Haluk İpekten'e aittir.⁽²⁷⁾

Araştırmamızda konu gereği yalnız XIII., XIV. ve XV. asır kasidelerinde vezin dağılımını inceledik. İncelediğimiz 49 şâirin 264 kasidesinden 12 değişik vezin tespit ettik.

Haluk İpekten ise, 32 şâirden 633 kaside üzerinde yaptığı incelemede kaside nazım şeklinde 17 değişik veznin kullanıldığını

(27) Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Edebi Bilgiler 2. Kısım: Aruz Ölçüsü**, Erzurum, 1986, s. 143-146.

kaydeder.(28)

Araştırmamızda tespit ettiğimiz sonuçları, Haluk İpekten'in yaptığı inceleme ile karşılaştırmak istiyoruz:

XIII. , XIV. ve XV. asırlarda kaside nazım şeklinde en fazla kullanılan vezin "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezni iken, Haluk İpekten'in tesbitinde kaside nazım şeklinde en fazla kullanılan vezin "Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün" vezni, Türk şiirinde ise "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" veznidir.

Araştırmamızda tespit ettiğimiz sonuçların Haluk İpekten'in yaptığı inceleme ile karşılaştırması:

	XIII.-XIV.-XV.asırlar		Haluk İpekten'in yaptığı incelemeler			
			Kaside Üzerinde		Türk şiiri üzerinde	
	Kaside S.	Yüzdesi	Kaside S.	Yüzdesi	Şiir S.	Yüzdesi
1 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	70	%26.5	115	%18.2	4693	%28
2 Me'ûlü Fâ'ilâtü Me'â'ilü Fâ'ilün	52	%18.9	88	%13.9	2153	%12.9
3 Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	34	%12.8	147	%23.2	2277	%13.7
4 Me'â'ilün Fe'ilâtün Me'â'ilün Fe'ilün	28	%10.6	88	%13.9	1059	%6.4
5 Me'â'ilün Me'â'ilün Me'â'ilün Me'â'ilün	22	%8.3	99	%15.6	1957	%11
6 Me'â'ilün Me'â'ilün Fe'ilün	14	%5.3	11	%1.7	824	%5
7 Fe'ilâtün Me'â'ilün Fe'ilün	13	%4.9	16	%2.5	427	%2.6
8 Me'ûlü Me'â'ilü Me'â'ilü Fe'ûlün	14	%5.3	31	%4.8	1274	%7.7
9 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	6	%2.2	2	%0.3	796	%4.8
10 Me'ûlü Fâ'ilâtün Me'ûlü Fâ'ilâtün	6	%2.2	4	%0.6	179	%1.1
11 Müste'ilün Müste'ilün Müste'ilün Müste'ilün	3	%1.1	7	%1.1	207	%1.2
12 Müte'ilün Fâ'ilün Müte'ilün Fâ'ilün	2	%0.75	-	-	58	%0.3

Vezinlerin türlere göre dağılımı da şöyledir :

VEZİNLER		TURLER						
		Tev..	Mün.	Na't	Med.	Mer.	Hic.	Diğer
1	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	5		3	58		1	3
2	Me'ûlü Fâ'ilâtü Me'â'ilü Fâ'ilün	2	2	7	41			
3	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	1			32			1
4	Me'â'ilün Fe'ilâtün Me'â'ilün Fe'ilün	7		1	19			1
5	Me'â'ilün Me'â'ilün Me'â'ilün Me'â'ilün	4	1	2	11	2		2
6	Me'â'ilün Me'â'ilün Fe'ûlün	1		3	8	1		1
7	Fe'ilâtün Me'â'ilün Fe'ilün	9			2			2
8	Me'ûlü Me'â'ilü Me'â'ilü Fe'ûlün	1		3	10			
9	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün		1	2	1	1		1
10	Me'ûlü Fâ'ilâtün Me'ûlü Fâ'ilâtün			2	4			
11	Müste'ilün Müste'ilün Müste'ilün Müste'ilün		1		2			
12	Müte'ilün Fâ'ilün Müte'ilün Fâ'ilün				1			1

Vezinlerin türlere göre dağılımını gösteren tablodan çıkan sonuca göre, medhiye kasidelerinde Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün vezni, diğer vezinlerden fazla kullanılmıştır. Bunun oranı yüzde 31'dir. Tevhid türündeki kasidelerde ise Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün vezni diğer vezinlerden daha fazla kullanılmıştır. Bunun oranı yüzde 30'dur. Na't türündeki kasidelerde Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün vezni daha fazla kullanılmıştır. Bunun oranı ise yüzde 30.4'tür. Mersiye türündeki 5 kasideden 2'si mef'ûlû Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün vezni ile yazılmıştır.

B- KASİDELERİN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

I- Kasidelerin Yazılış Sebepleri, Kasidelerde Kullanılan Başlıklar ve Kasidelerin İsimlendirilmesi.

Şâirin kaside yazmasının asıl sebebi sevdiği ve saygı duyduğu bir büyüğü övmek, böylece onu yüceltmektir. Bunun yanı sıra şâir, bazı isteklerini de dile getirme fırsatı bulur.

Şâir içtenlikle bağlı olduğu inançları, Allah'a ve din büyüklerine duyduğu sevgiyi sade, yapmacıksız bir anlatımla münâcât, tevhid ve na'atlarla dile getirir. Kemâl Ümmî (ö.1475)'nin "Der Tevhid-i Bârî Te'âlâ"(1) başlıklı kasidesi buna bir örnektir.

Şâir için padişahın tahta çıkması, bir yerin fethi, bir devlet büyüğünün yaptığı sünnet düğünü, padişahın avlanmaya çıkması veya bir şehzâdenin doğumu gibi önemli olaylar kaside yazma sebebidir. Buna Şeyhî (ö.1431)'nin "Der Medh-i Arûs-ı Hamza Bey" başlıklı kasidesini örnek verebiliriz. Şâir bu kasidesinde Hamza Bey'in düğünü bahane ederek önce Murad Hân'ı sonra Hamza Bey'i övmüştür.(2)

Cemâlî (15. asır) ise "Ve ayzañ lehu fî-medhihi li-münâsebeti fethi'l-kal'ai'l-Koştantiniyye hurremet 'ani'l- âfât" başlıklı kasidesini İstanbul'un fethi üzerine yazmıştır.:

Göçürdi menzil-i Koştantaniyyeden küfri
Ki ehl-i dîn ideler iftihâr-ı feth ü zafer

.....
Gazâ-yı ekberi oldu beyân-ı feth-i mübîn
Cihânı tutmağıçün iştiâr-ı feth ü zafer"(3)

İstanbul'un fethi ile ilgili bir başka kaside de Necâtî Bey (ö.1509)'indir:

"Feth ü zafer-i devlet-i Sultân Muhammed
Küfr ehlinin eyledi bugün başın aşağı"(4)

Aynî ise 21. kasidesini Cem Sultan'ın oğlu Oğuz Han'ın doğumu üzerine söylemiştir:

"Cülûs itdi mübârek tâli'yle
Vilâdet tahtına Sultân Oğuz Han.

Vilâdet Ka'besinde oldu tarih
İmâmün tayyibün min Âi-i 'Osmân (885)

Dağı bir târihi nûr güher-tâc (885)
Mürebbidür aña eyyâm-ı nisân

Safer ayında gündüz toğdı ol mâh
Müşerref oldu andan mâh-ı Şa"bân"(5)

(1) Divân-ı Kemâl Ümmî, v.29b-39b.

(2) Şeyhî Divânı, Haz. Mustafa İsen-C.Kurnaz , Ankara, 1990, s.66-69.

(3) Divân-ı Cemâlî, v.9a-10a. , Bkz:Kaside Örnekleri, s.117.

(4) Necâtî Beg Divânı, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.66-69.

(5) Haz. Ahmet Mermer, a.g.e. ,21. Kaside.

Padişâhın avlanmaya çıkışı üzerine Cemâlî (15. asır) ;

"Çemen şahnında âhûlar dutarlar sîne şimşire

Kaçan kim şâh-ı şîr-efgen sūvâr olup şikâr eyler"(6)

beytini söylemiştir.

Şâir, bayram, ramazan, bahar gibi gün, ay ve mevsimlerin gelişini de kaside yazmak için vesile sayabilir. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (ö.1515)'nin:

"Yine 'arz idüp cemâlin şâhid-i ra'nâ-yı 'ıyd

Âlemi şevke getürdi hüsn-i bezm-ârâ-yı 'ıyd"(7)

matla'lı kasidesi ile Necâtî Beg (ö.1509)'in :

"Faşl-ı gül erdi gönüll zevk u temâşâdır yine

Mevsim-i gül-zâr u devr-i câm-ı şahbâdır yine"(8)

matla'lı kasidesini örnek olarak verebiliriz.

Şâirlerin kaside yazmalarının bir sebebi de sevilen kişinin kaybindan duyulan üzüntüdür. Kemâl Ümmî (ö.1475), "Der-Mersiye eş-Şeyh Hâmid Ubeydullâh" başlıklı mersiyesinde şeyhinin ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.(9) Aynî (15.asır) de "El- Mersiye Alâ-Vârisi İlmi Ebi Hanife eş-Şeyh el -Muhakkik ar-Rabbâni Mû'min Halife" başlıklı mersiyesini şeyhinin ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirmek için yazmıştır.(10)

Kasidelerin yazılış sebeplerinden biri de şâirin kasidesini sunduğu kişinin himmetini istemesi, kendi durumunu ona duyurma çabası ve bazı beklentilerinin olmasıdır. Aynî (15.asır)'nin halinden yakındığı ve isteklerini anlattığı kasidesinin bir beyti şöyledir:

"Bana bir at alıvlersen n'olaydı

Komasañ beni zillet dağıyla"(11)

Mesîhî (d.1470-ö.1512)'nin ise sahip olduğu atını yerdığı ve padişahın atını överek kendisi için daha iyi bir at istediği kasidesinin matla'ı şöyledir:

"Bir bâr-gîr itdi 'atâ baña kird gâr

Uş bâr-ı kañr ile beni deng itdi rûzgâr"(12)

Bazı kasidelere türlerini belirleyen başlıklar konulmuştur. Yazıcıoğlu Mehmed (ö.1453), Allah aşkını dile getirdiği kasidesine "Kaside-i Rabbâniye"(13) başlığını koymuştur. Kemâl Ümmî (ö.1453) ise, Allah'a yakarışlarını dile getirdiği kasidesine "Der Münâcât" başlığını vermiştir.(14) Cemâlî (15. asır)'nin tevhid kasidesinin başlığı "El-Kasidetü'l-Faşiha fi't-Tevhidi'l -Hikemi ve'n-Naşiha"dır.(15) Mihrî (d.1460-ö.1506) peygamber için

(6) *Divân-ı Cemâlî*, v.23b.

(7) İsmail E. Erünsal, a.g.e. s.93.

(8) A. Nihat Tarlan, a.g.e. , s.108.

(9) *Divân-ı Kemâl Ümmî*, v., 52a.

(10) Haz. Ahmet Mermer, a.g.e., 48. Kaside.

(11) Haz. Ahmet Mermer, a.g.e. 32.Kaside.

(12) *Divân-ı Mesîhî*, v.8b.

(13) H.Tevfik, H. İhsan, H. Âli, *Türk Edebiyatı Numuneleri*, İstanbul, 1626, s.291.

(14) *Divân-ı Kemâl Ümmî*, v.50b.

(15) *Divân-ı Cemâlî*, v.1b.

yazdığı kasidesine "Kaşîde-i Der Na't-i Rasûl-i Ekrem 'Aleyhis"s-Selâm" başlığını vermiştir.⁽¹⁶⁾

Medhiye türündeki kasidelere verilen ve türünü belirleyen başlıklara da birkaç örnek verelim: Şeyhî (ö.1431),"Der Medh-i Germiyân"⁽¹⁷⁾ ; Hamîdî "Kaside-i be-Zebân-ı Türkî, Hem der- Medh-i Pâdişâh-ı İslâm Hallede 'Ömrehu ve Devletuhu"⁽¹⁸⁾ başlıklarını koymuşlardır. Ahmed Paşa (ö.1496-97)'nın 7 kasidesinin başlığı "Der-Medh-i Sultan Mehmed Hân"dır.⁽¹⁹⁾ Mîhrî Hatun (d.1460-ö.1506)'un Şehzâde Ahmed için yazdığı kasidelerin başlığı ise "Kaşîde-i Sultan Ahmed"dir.⁽²⁰⁾ Mersiye türündeki kasidelere verilen başlıklara örnek olarak Kemâl Ümmî (ö.1475)'nin "Der-Mersiye-i Hâce" başlıklı kasidesini gösterebiliriz.⁽²¹⁾ Ayrıca, kasidelerin çoğunda nazım şeklini belirleyen başlıklar vardır: "Cemâlî (15.asır)'nin "Bu Kaside Pâdişâh-ı cihân -penâha devlet ü sa'âdetle şikâr münâsebetiyle du'â bâbındadır" başlıklı kasidesini ⁽²²⁾ örnek verebiliriz.

Kaside nazım şekli Şayyad Hamza (14.asır)'nın mersiye niteliğindeki, veba salgınını ve bu salgının toplumu ne şekilde etkilediğini anlatan kasidesinde olduğu gibi, sosyal konuları anlatmak için de kullanılmıştır.⁽²³⁾ Şâirler, sosyal konuların yanı sıra bazı önemli sayılan konuları da kaside nazım şekliyle anlatmayı tercih etmişlerdir. Bunun sebebi şüphesiz kaside formunun bu tür uzun şiirler yazmağa elverişli olmasıdır. Ahmet Fakih (ö.1221)'in Çarhnâmesi⁽²⁴⁾ , Aynî (15.asır)'nin "El kaside fi-nazmi'l-'avâmil...." ve ".....fi-nazmi'l-eflâk..."⁽²⁵⁾ başlıklı kasidelerini örnek olarak gösterebiliriz.

Şâir, sevmediği kişiyi hicvetmek amacıyla da kaside yazar. Cemâlî (15.asır)'nin "rakib" için yazdığı "Kaside der-zemm-i rakib-i mezmûm"⁽²⁶⁾ başlıklı kasidesi buna bir örnektir.

Kasideler nesib bölümlerinde işlenen konuya, kafiye ve rediflerine göre de isimlendirilirler. Şâir, nesib bölümünde bahar mevsiminden bahsediyorsa kasideye Bahâriyye, kıştan bahsediyorsa Şitâiyye adı verilir. Şeyhî'nin:

"Seherde hâtifi kudretten erdi câna hitâb

Ki yetme rahmet-i Rahmân ehşerlerin deryâb"⁽²⁷⁾

matla'lı kasidesinin nesib bölümünde bahar mevsiminden bahsedildiği için kasideye "Bahariyyât" adı verilmiştir.

Kasideler nesib bölümlerinde temmuz ayından bahsediyorsa temmuziye, bayramdan bahsediyorsa ıydiye, düğünden bahsediyorsa sûriyye adları verilmiştir. Necâtî Beg:

(16) Divân-ı Mîhrî, v.5a.

(17) Haz. Mustafa İsen-C.Kurnaz, a.g.e. s.55.

(18) Külliyyat-ı Divân-ı Mevlânâ Hâmîdî, v. 141b(s.279).

(19) Haz. A. Nihat Tarlan, Ahmed Paşa Divânı, Ankara,1992.

(20) Divân-ı Mîhrî, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nu, T.1994.

(21) Divân-ı Kemâl Ümmî, v.53.

(22) Divân-ı Cemâlî, v.23b.

(23) Millî Ktb., Nu, 377-2, ve.122b-125a

(24) Eğirdirli Hacı Kemâl, Câmî'u'n-Nezâ'ir, v. 289a-291b.

(25) Haz. Ahmet Mermer, a.g.e. Kaside:44-45.

(26) Divân-ı Cemâlî, v.52b-54a.

(27) Haz. Mustafa İsen-C.Kurnaz, a.g.e.s.70.

Nûn ile 'ayna şebîh olduğu içün hilâl
İntihâ-yı ramazan evvel-i ıyd-ı şevvâl"⁽²⁸⁾
matla'lı kasidesini bayram münasebetiyle yazmıştır. Kasidenin başlığı
"Kaside-i 'lyd der Mehd-i Sultan Mehmed"dir.

Kasideler rediflerine göre gül, benefşe, serv, âb, kerem, hançer, hatem kasidesi gibi isimler almışlardır. Redifi olmlayanlar da kafiyelerinin son harfleriyle anılırlar: Râiyye, mimiyye, nûniyye kasidesi.....gibi. Redifleriyle anılan kasidelere Ahmed Paşa'nın "Kaside Der-Sıfât-ı Âb" başlıklı kasidesini⁽²⁹⁾ ve Sa'dî-i Cem'in, "Kaside-i Fener Min Kelâm-i Sa'di-i Cem" başlıklı kasidesini⁽³⁰⁾ örnek verebiliriz. Necâtî Beg'in:

Yılâ bir kerre menâr-ı şâhdan dîdâr gül

Gösterir nite ki nûr-ı Ahmed-i Muhtâr gül"

matla'lı kasidesinin adıda redifinin "gül"olmasından dolayı "Kaside-i Gül"dür.⁽³¹⁾ Bundan başka Şâirin benefşe, hâtem, hançer, arpa redifli ve bu isimle anılan kasideleri vardır.

Şâirler kasidelerinde, kasidelerinden çeşitli adlarla bahsetmişlerdir. Buna Necâtî Beg'in kasidesinin nazım şeklini belirleyen şu beytini örnek olarak gösterebiliriz:

"Bu 'asr içinde da' vi-i şî'r eyleyenlere

İnsâf bu kaşîde yeter mâ-hazar nişân"⁽³²⁾

Ca'fer Çelebi ise:

"Eyledi medh ü şenâ dillü dilince kâ'inât

Bir kaşîde ben dahî medhinde kıldum yâdigâr"⁽³³⁾

beytiyle nazım şeklini belirlemiştir. Karamanlı Nizâmî se, kasidesinden bahsederken "destan" kelimesini kullanmıştır:

"Hak derdüni ihsâna sipâs eyledüğumdür

Bu bir iki destânımı kim eyledüm imlâ"⁽³⁴⁾

Araştırmalarımızda incelediğimiz 264 kasideden 125'inde başlık tespit ettik. Bazı kasideleri mikrofilmden fotokopi yoluyla almamız ve eserin aslını görme imkânımızın olmaması sebebiyle bu mikrofilmlerde kırmızı renkli ve silik olan başlıkları fotokopide görmek mümkün olamadı. Bu durumda tam ve net bir sonuç elde edebildiğimiz söylenemezse de bir fikir vermesi açısından çıkardığımız sonuçları vermeyi uygun gördük. Başlığı olan kasidelerin tüm kasidelere oranı yüzde 47.3' tür. Kaside başlıklarının 88'i Farsça'dır. Bunların oranı yüzde 70.4' tür. Arapça başlıklar 35 tanedir ve oranı yüzde 28'dir. Türkçe başlıkların sayısı 3' tür. Bunların diğerlerine oranı yüzde 2.4' tür.

(28) Haz. A. Nihat Tarlan, a.g.e., s.99.

(29) Haz. A. Nihat Tarlan, **Ahmet Paşa Divanı**, s.99.

(30) Eğirdirli Hacı Kemâl, a.g.e. v.98b.

(31) Haz. A. Nihat Tarlan, a.g.e., s. 82. , Bkz:Kaside Örnekleri, s.120.

(32) Haz. A. Nihat Tarlan, a.g.e., s.101.

(33) İsmail E. Erünsal, a.g.e.,s.73.

(34) Haluk İpekten, **Karamanlı Nizâmî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı**, Ankara, 1974, s.83.

II- MUHTEVA AÇISINDAN KASİDENİN BÖLÜMLERİ

Kasideleri muhteva yönünden incelerken XIII. , XIV. ve XV. asırlarda yazılan kasidelerde yer verilen bölümleri dikkate aldık. Tespitlerimiz sonucunda : Nesib (veya teşbib), girizgah, medehiye, tegazzül, fahriye ve duâ bölümlerinin bulunduğunu gördük. Bölümlerin kaside içindeki sıralaması çoğunlukla yukarıda verdiğimiz şekildedir.

Burada kasidenin bölümlerini sırasıyla ele alarak muhteva yönünden incelerken, kaside nazım şekliyle yazılan türlerin değerlendirilmesini de yapacağız.

1. Nesib (Teşbib)

Nesib, kasidede şâirin sanat gücünü gösterdiği, genel kültürünü sergilediği önemli bir bölümdür. Kasidelerin başında yer alan bu bölümde şâir, sevgiliden ve ona olan aşkıdan söz ediyorsa bu bölüme nesib adı verilir. Şâir kasideyi süslemek, söze heyecanlı ve parlak bir başlangıç yapmak amacıyla tabiat tasvirlerine, bayram, Ramazan gibi özel gün ve ayların tasvirine yer veriyorsa teşbib adı verilir. Fakat bu ayırma pek dikkat edilmemiş bu kavramlar birbirinin yerine kullanılmıştır. Nesib adının daha yaygın kullanıldığı görülür.

İncelediğimiz 264 kasidenin 160'ında nesib bölümüne rastlamamız bize, nesib bölümünün kaside içindeki önemli yerini göstermektedir.

Şâirler duygu, düşünce ve hayallerini ifade ederlerken, Din, Cemiyet, İnsan ve Tabiat başlıkları altında toplayabileceğimiz çeşitli unsurlardan yararlanmışlardır.

Nesib bölümünü kaside nazım şekliyle yazılan türlere göre inceleyecek olursak: Münâcât kasidelerinde nesib bölümüne yer verilmemiştir. İncelediğimiz 30 tevhid kasidesinin sadece 7'sinde nesib vardır. Bunlardan Ahmedî (d.1335-ö.1412)'ye ait olan 3 tevhid kasidesinin nesib bölümünde dünyanın faniliğinden, âhiretin gerçek âlem olduğundan bahsedilerek, dünya nimetlerine kanmamak gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, günahlardan tevbe ederek Allah'a sığınmak gerektiği de söz konusu edilmiştir.

"Biten yiter dirilen ölür ü gelen gider

Bu yirde evvel ü âhir budur hemîn kânûn

Felek degirmenine ibret ile bak göresin

Ki deşrinüp nicelerün soñuñın eyledi un"⁽¹⁾

diyerek dünyanın fâniliğini vurgulayan Ahmedî (d.1335-ö.1412), tarihi ve efsanevî şahsiyetleri hatırlatarak, onların bütün şan ve şöretlerine, mal ve mülklerine rağmen bu dünyadan göçtüklerini ifade etmiştir:

"Ne oldı Sâm u Nerîmân u Rüstem ü destân

Ne oldı Sancar u Cengiz nireye vardı Timur

(1) Divân-ı Ahmedî, v.11a.

Kani mülûki Tavâyif kani benî Sâsân
Kani halîfeler ü kani Nâsır u Mansûr

Ne gördi dil heves ide cihânı görür iken
Ki oldı orada Behram 'uñ ulu behresi Gûr'"(2)

Şâir dünya ile ebedî âlemi karşılaştırmıştır:

"Ne heves itdüñ iş bu zindana
Hâzır iken hadâyık-ı cennât

Rûh u reyhândur ol nûr u sūrūr
Bu belâ vû fenâdur u zulumât

Ol makâm-ı melâ'ik-i melekût
Bu mekân u behâyim-i haşerât'"(3)

Tevhid kasidelerinin üçünün nesib bölümünde ise bahar mevsiminden, baharın gelişiyle tabiatta meydana gelen değişiklik ve canlılıktan, çiçeklerden söz edilmiştir.

"Semende sûsen olmuşdur şürâhî zikrine meşgûl
Şarâb-ı lâ -yezâliden unuttı lâle -nu'mânî

Yazıldı lâlenüñ la'l-i lebine hatt-ı yâkûtî
Okundu sünbülüñ saçı ucında levh-i reyhânî'"(4)

Cem Sultan'a ait olan 101 beyitlik Tevhid kasidesinde ise nesib bölümünde kozmik unsurlardan söz edilmiştir:

"Bir dün ki bezendi yine bu tâk-ı mu'allâ
Derc eyledi dürcine dürer kubbe-i mînâ

Seyyâreler evtâdına ferrâş-ı sipih-rûñ
Atnâb-ı nücûm ile kırar hayme-i vâlâ

Nisân yirine sanki güher dökdi şevâbit
Kim gök şadefî tölmiş idi lû'lü'-i lâlâ

Yağma kaçan eylerdi tabaklarla cevâhir
Bu meclise germ olmasa cân ile Süreyyâ

Keyvân yir idinmişdi yedinci felek üzre
Tâ kim kıla ol bezm-i dil-ârâyı temâşâ

(2) Divân-ı Ahmedî, v.30b

(3) Divân-ı Ahmedî, v.8b

(4) Ömer B. Mezid, Mecmû'atü'n-Nezâ'ir, (Haz.) M. Canpolat, Nazire-i Nâmûsî, s.28.

Yazılmağa kâfûr ile müşğîn varak üzre
Bercîs ma'ânî-i dakîk eyledi inşâ

İkinci felekde anı fi'l-hâl 'Uṭârid
Şakk-i felek üzre kılar altun ile imzâ

Mirrîḥ eline hançer-i tîz-âb alup eydür
Ben mest ile kimdür ki kıla yok yire gavgâ

Nakş ile yidi perdede on iki makâmı
Taşnîf ile gösterdügi bu Zühre-i zehrâ

Deffâf-ı seher daḥi açup gice ğılaḥın
Ya'ni güneşüñ dâ'iresin kılmadı peydâ"⁽⁵⁾

Araştırmalarımızda incelediğimiz 23 na't kasidesinden 8'inde nesib bölümü vardır. Bunlardan Karamanlı Nizâmî (d.1433)'ye ait olanı Arapça ve Farsça beyitlerden oluşmuştur. İkisi Ahmedî (d.1335-ö.1412)'ye biri Şeyhî (ö.1431)'ye ait olan üç Na't kasidesinin nesib bölümünde, dünyanın fâniliği, bu fâni dünyaya güvenmemek gerektiği, insanın bu dünyasını gafil geçirmemesi gibi konular işlenmiştir. Ahmedî (d.1335-ö.1412), âyetlerden yararlanarak bu konuyu şöyle ele almıştır:

"Ne vefâ var cihânda ve ne karâr
Fetteḡu'l-lâhu yâ ulî'l-ebşâr

Ey vefâ isteyen bu dünyâdan
Leyse fi'd-dâru ġayruküm deyyâr

.....
Zulm ile göñlüñi itmegil mâyil
Leyse li'z -zâlimîne min ensâr"⁽⁶⁾

Yine Ahmedî (d.1335-ö.1412) , kozmik unsurlardan yararlandığı bir beytinde dünyanın fâni oluşunu ve ona güvenmemek gerektiğini,

"Felekle olma âşinâ kim anda ḡurşîd
Şabâḥ u şâm u kana âşinâdur"⁽⁷⁾

diyerek ifade ediyor. Peygamber isimlerini, tarihî ve efsânevî şahsiyetleri zikrettiği beyitlerinde ise Ahmedî (d.1335-ö.1412):

"Nice Yûsufıların ki hasret ile
Dökdi kanın bu çerḡ-i merdüm-hâr

(5) Divân-ı Cem, v. 4a

(6) Divân-ı Ahmedî, v.14a

(7) Divân-ı Ahmedî, v. 23a. , Bkz: Kaside Örnekleri, s.93.

Dehr Nûşirevândan aldı revân
Çerh Dârâyı eyledi berdâr

Dehr efsunına ne Rüstern ne Zâl
Çerh destânına ne Sâm ü sūvâr

Şîr-i merk erdi şîri kıldı zebûn
Gör Behrâm-ı Gûr'ı itdi şikâr"(8)

diyerek bu dünyanın kimseye kalmadığını vurgulamıştır.

Nesib bölümü bulunan diğer na't kasidelerinde ise bahar mevsiminden, sonbahardan, kozmik âlemden, bitkilerden yararlanılarak dünyanın faniliği, nefse hakim olarak iyi ve yararlı işler yapmak gerektiği ifade edilmiştir.

"Eğer nefsüñi yinerseñ ey müslim
Bahâdurlik ola saña müsellemler"(9)

İncelememiz sırasında 188 medhiye kasidesinden 143'ünde nesib bölümünün bulunduğunu tesbit ettik.

Nesib bölümü ile ilgili bilgi verirken tabiattan veya sevgiliden bahsedilmesine göre bir ayırım yapmış ve buna göre nesib veya teşbib olarak adlandırıldığından söz etmiştik. Bu da bize gösteriyor ki, nesib bölümlerinde daha çok bu iki konu işlenmiş ve bunlarla ilgili unsurlara daha çok yer verilmiştir.

Şâirlerin medhiye kasidelerinde nesib bölümlerinin yüzde 65'inde taibatla ilgili mefhumlara yer verilmiştir. Bu unsarlar içinde birinci sırayı zamanla ilgili mefhumlardan bahar mevsimi ve bahar mevsimiyle ilgili tasavvurlar almaktadır. Baharın gelişile yeryüzü çiçeklerle bezenir:

"Şubh -dem 'arus-ı bahâr içre zaman pîr-i zenî
Bezendi dürlü şükûf ile zemîn ü zemeni"(10)

Ca'fer Çelebi baharda ağaçların çiçeklenmesini, çiçekleri yıldızlara benzetererek anlatıyor:

"Ak çiçeklerle dıraht-ı sebzi zeyn eyler bahar
Künbed-i hazırâda yıldızlar şanur anı gören"(11)

Bahar mevsimi geldiği için şâirin gönlü sevinç ve neşeyle coşmaktadır:

"Cûş ider dil bahar olduğıçün
Mevsim-i lâle-zâr olduğıçün"(12)

Bu mevsimi boş geçirmek olmaz çünkü, tez geçer. Bu demde üzüntü ve kederi terk edip, eğlenmek, mutlu olmak gerektiğini Dehhânî (13.asır)

(8) Divân-ı Ahmedî, v.14a.

(9) Divân-ı Ahmedî, v.17a.

(10) Divân-ı Adnî, v.1a.

(11) İsmail E Erünsal, *The Life And Works of Tâcizâde Ca'fer Çelebi, with a Critical Edition of His Divan*, İstanbul, 1983, s.67.

(12) İsmail E. Erünsal, a.g.e. , s.58.

şöyle ifâde ediyor:

"Bu gül devrinde 'ömrüni geçürme zâyî' ey gâfil
Ki gül devri bigi tîzcek geçer bu 'ömr devrânı'"(13)

Bahar mevsiminden bahsedilirken gül devri, hengâm-ı gül, vakt-i bahar, fasl-ı bahar, gül mevsimi, mevsimi-i lâle-zâr, fasl-ı nev-bahar, devr-i câm, zamân-ı ferah vb.kelimeler ve tamlamalar kullanılmıştır:

"Handân eder cihânı yine fasl-ı nev-bahâr
Nite ki cân-ı âşık-ı ğam -gîni vaşl-ı yâr

Derler ki devr-i câm ü zamân-ı ferâh durur
Bu devri verme âkil isen bâda zinhâr"(14)

Medhiye Kasidelerinin nesib bölümlerinde "bahar"ın dışında, zamanla ilgili diğer mefhumlara da yer verilmiştir. Bunlar: Zaman, zamane, vakt, rûzgâr, devr, devrân,dehr gibi zaman mefhumları; hazan, kış, şita vb. mevsimler; ramazan, şevval vb. aylar; rûz, yevm, eyyâm, nehar, gün, subh, sabah, seher, şafak, subh-ı sâdika, sepîde-dem, akşam, şeb, şeb-i tar, leyl, kâzib vb. günle ilgili mefhumlardır. Bu konuda Şeyhî (ö.1431)'nin şu beyitlerini örnek verebiliriz:

"Şubh-dem her kaatre kim damlar eder devr anıdur
Sâkiyâ la'lin kadeh sun kim ferah devrânıdur

f Aķ varakdan ger kışın kıldınsa pür yazı yüzün
Türlü renge defter açar gülşen ey devrânıdur"(15)

Medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde bitkilere de geniş yer verilmiştir. İncelediğimiz Medhiye kasidelerinde kullanılan bitkilerle ilgili mefhumlar şunlardır: Ağaç, eşcâr, dirahî, fidan, nahl, nihâl, şâh; ağaç çeşitlerinden: Servi, çenar, ar'ar, sanavber, tûbâ; çiçek, ezhar, şükûfe; çiçek çeşitleri: Gül, benefşe, reyhân, sünbül, süsen, semen, yâsemen, nergis, za'feran, nilüfer, şakayık, ergavan, lâle, gonca, hatmi, nesrindir. Adnî (ö.1474)'nin aşağıdaki beyitlerinde bitkilerle ilgili kavramlara fazlaca yer verildiğini görmekteyiz:

"Gül-i ter yüzine pinhânî nazar kılmağ için
Kasr-ı sîminden açar rûzine gör yâsemeni

Çeşm-i nergisi darir itmek için hatmi takar
Edinip gerdene levh-i 'akik yemîni

Gül-i ter nâhun-ı har ile yüzün tırmaladı
Şubh dem dişledi şebnem`çü leb-i yâsemeni

Sahn-ı sîm-i beden gül yüzini yumağ için
Sebzde nergis elinde dutar altun legeni

(13) Ömer Bin Mezid, **Mecmu'atû'n-Nezâ'ir**, (Haz.) M.Canpolat,s.1.

(14) **Necâtî Beg Divânı**, Haz. Ali NihatTarlan, Ankara, 1992, s.59.

(15) **Şeyhî Divânı**, Haz. Mustafa İsen - C.Kurnaz , s.51.

Kîse-i gönçeye mühr urdı anıñ çün şeh-i gül
Ki rez-i la'le uğılamaya gülşen diken

Jâle düşmekde sihr-i lâleye şan dilberdür
Ki dağar zînet-i mâ çün gûşına dūr 'Adnî"⁽¹⁶⁾

Bahar mevsimi ve bitkilerle birlikte bağ, bostan, çemen, sebze-zâr, bahâristan, gülzar, gülşen, gülistan, lâlezâr gibi unsurlardan da bahsedilmiştir:

"Sebzeyi elvân çiçek şol vech ile zeyn etti kim
Sağn-ı gülşen reşk-i sakf-ı çarh-ı minâdır yine

Sebze-zâr üstünde güller gördüğümce sanırım
Ter 'akik ile dolu bâzâr-ı mînâdır yine

.....
'Ays eden bir dem çemende kesb eder 'ömr-i ebed
Sağn-ı gülşen arsa-i firdevse hem-tâdır yine"⁽¹⁷⁾

Medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde fazla yer verilen bir diğer konu da kozmik unsurlardır. Bu unsurlar eski astronomi anlayışına uygun bir şekilde ele alınmıştır. Bunu göre dünya kainatın merkezidir. Dünyayı dokuz felek çevreler. Bunlar, içiçe geçmiş şekilde soğan zarı gibi dünyayı çevrelemişlerdir ve dünya göğünden başlamak üzere yedi tanesi, yedi gezegenin feleğidir. Birinci felekte Ay olmak üzere sırasıyla Utarid, Zühre, Güneş, Mirrih, Müşteri, Zuhâl gezegenleri bulunur. Sekizinci felek sabit yıldızlar ve burçlar feleğidir. Bu burçlar oniki tanedir. Hamel (koç), serv (boğa), cevzâ (ikizler), seretân (yengeç), esed (arслан), sünbûle (başak), mizan (terâzî), akrep, kavs (yay), cedy (oğlak), delv (kova) ve hût (balık). Dokuzuncusu en büyük, en yüksek felektir ki, felek-i atlas, felekü'l-eflâk, felek-i a'zam adlarıyla anılır. Sekizinci feleğe Kürsî, dokuzuncu feleğe Arş denir.

İncelediğimiz medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde yukarıda bahsettiğimiz kozmik unsurların yanında gökyüzü ile ilgili levha, atlas, bîşe, eyvân, kâf, tâk, der, kasr, günbed, hisâr, kûy, taht, dolab; micmer, çadır, otağ, tabak, perde-dâr, mînâ, peleng gibi benzetmeler kullanılmıştır. Ayrıca, ahter, kevkeb, kevâkib, nücûm, encûm, sitâre, müşteri, süheyl, kehkeşân gibi isimlerden yararlanılmıştır.

Ahmed Paşa (ö.1496) bir medhiye kasidesinin nesib bölümünde II. Mehmed Han'ın kasrından bahsederken kozmik unsurlara oldukça fazla yer vermiştir:

"Mirkatına bir pâye yedi çarh-ı muṭabbak
Eyvânına bir tâk dokuz kubbe-i 'uzmâ

Düşmüş yapılırken göge şahnından iki bışt
Olmuş birisi meh biri mihr-i felek-ârâ

(16) Divân-ı Adnî, v. 1b.

(17) Necâtî Beg Divânı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.108.

Görür ser-i kaşrından eden kimse nezâre
Nüh taremî bir dâne-i hardal gibi ednâ

Geh kâh- keşân gâh iletip hırmî-i mehden
Dolâb-ı şıfat beste-miyân olsa yeridir

Cârûb şıfat beste -miyân olsa yeridir
Kim yüz sürüyüp süpürür eşigini Cevzâ

Akvâl-i mağannini semâ' edeli her şeb
Ta'lime gelir çengin alıp Zöhre-i zehrâ

Hem bahr-i sipihr anda habâb-ı güzerândır
Hem Hût-ı felekdir ana dil-teşne vü zam'â

Tâ kim doğa sa'd ilduzı ol burc-ı şerefden
Mâh ile muğârrin görüne Cem'i- Süreyyâ"⁽¹⁸⁾

Karamanlı Nizâmî (d.1435) seğilinin hışımla bakan gözünden ve kaşından bahsederken bunu Mirrih gezegenine yüklenen anlam çerçevesinde:

"Pür hışm çeşmüñi çün kaşuñ içinde gördüm
Şandum ki eylemişdür Mirrih kavısı menzil"⁽¹⁹⁾

diyerek açıklamaktadır. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (ö.1514)'nin kozmik unsurlardan yararlandığı bu beytinde de sevgili vasfedilmiştir:

"Hut -endâm u Hamel-dem dilber-i Cevzâ -kemer
Kim kenîzekdür cemâline güneş Hurşîd -nâm"⁽²⁰⁾

Medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde tabiatla ilgili unsurlardan sonra en önemli yeri insan başlığı altında toplayabileceğimiz unsurlar almaktadır. Bunlardan en çok işleneni sevgili ve sevgilideki güzellik unsurlarıdır. Diğer medhiye kasidelerinin nesiblere oranı yüzde 30'dur.

Şâir kasidesinin başında sevgiliden, ona olan aşkıdan bahsederken gazel muhtevâsında bir bölüm söyler. Bu bölümde duygularını, sevgilide güzellik unsurlarından yararlanarak ifade eder.

Şâir sevgilinin güzelliğini hüsn, melâhat, cemâl, türk gibi kelimelerle ve gül, bahar, bağ, gülşen, sebze-zâr, bezm, ayet, güneş, ay, âyine, bayram, kitâb, arûs-ı hüsn, gülşen-i hüsn vb. tasavvurlarla ifade eder.

"Ca'd-ı zülfün kim melâhat topunun çevgânıdır
Yaraşır yüzünde kim hüsn ü behâ meydânıdır"⁽²¹⁾

Necâtî Beg (ö.1509) güzel için türk kelimesini kullanmıştır.

(18) Ahmet Paşa Divânı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.42. , Bkz:Kaside Örnekleri, s.105.

(19) Haluk İpekten, Karamanlı Nizâmî Hayatı, Ebebî Kişiliği ve Eserleri, s.99.

(20) İsmail E. Erünsal, a.g.e. , s.170.

(21) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.55.

"Âlemi yıkdı bugün kaşın ile gamzelerin
Kerem et verme begim türkün eline tuğra"(22)

Sevgilinin güzelliğine âşığın gönlü aynadır, sevgilinin güzelliği ve kıymeti orada yansır.

"Ey ki abîr-i zülfüdür sihr-i mübîni aklımın
Vey ki kitâb-ı hüsnündür nûr-ı hüddâsı günlümün
.....
Karşı tutup cemâline gözgü edinse gönlümü
Âşık ederci dilberi hüsn ü behâsı gönlümün"(23)

Güzelliğin bağ, gülşen, gülistân, bezm olarak tasavvur edilmesi sevgilinin güzellik unsurlarının bu mekanlarda bulunan çeşitli varlıklara bezetilmesine dayanır.

"Yâruñ cemâl-i bâğını her dem teferrüc it
Zülfin benefşe tukt yañağın gül'izâr kıl"(24)

"Gülistân-ı bâğ-ı hüsn içre ne mâdur 'ârızuñ
Kim bu gülzâra virür neşv ü nemâ ol mâ yine"(25)

İncelediğimiz medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde sevgiliye isim ve sıfat olarak şu kelimelerin kullanıldığını görürüz: Yâr, hûb, kafir, zâlim, şâh, bahar-ı hüsn, pâdişâh-ı hüsn, dilber, dildâr, melâhat kâni, sanem, serv, serv-i nâzenin, gül, gül-i zâr, türk vb.

Sevgilinin en belirgin özelliği âşıklarına karşı ilgisizliği ve zâlim oluşudur.

"Hadden geçürme nâzırnı iy serv-i nâzenin
Ki eflâke irdi cevriñ ile nâle vü enîn"(26)

Sevgili âşığına yüzünü göstermez:

"Râhında çeşm-i âşıka göster cemâlini
Ver hac yolunda sâ'iline ey nigâr âb"(27)

Sevgilinin yüzünü gören âşıkları onun yanından ayrılmak istemez:

"Kuyuna gelen kimse gönülsüz gider ey dost
Ağşama kalır zülfünü kim kılsa temâşâ"(28)

Sevgiliden bahseden şâir, saç, kaş, göz, yüz, ağız, boy gibi, sevgilide güzellik unsurlarından da yararlanmıştır. Bu konunun çok geniş olması nedeniyle çarpıcı örnekler vermekle yetineceğiz. Sevgilide güzellik

(22) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.50.

(23) Ahmet Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.54.

(24) i. H. Ertaylan, Ahmed-i Dâ'i'nin Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1952, s.15.

(25) İsmail E. Erünsal, a.g.e. s.62.

(26) Lütfî, "Kaside", Mecmu'a-i Kasâ'id-i Türkiyye, v.97a

(27) Ahmet Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.99.

(28) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.48.

unsurlarının başında saç ve saçla ilgili tasavvurlar gelir:

"Zülfün nice yollar basa ey çeşmi harâmî
Şimden geri yüz verme gel ol kâfire zîrâ"⁽²⁹⁾

Atâî (15.asır)'nin, sevgilinin saçını, yüzünü , belini, ağzını, dudağını dile getirdiği beyitleri şöyledir:

"Didüm nedir bu zülf ü bu rûh ey meh Hutun
Didi ki biri sünbül ü birisidür semen

Didüm nazîri nerde olsa serv ü goncanuñ
Didi ki bende biri miyandur biri dehen

Didüm ki 'ârızınla lebûñden nedir cemîl
Didi ki biri gül biridür lâle-i çemen

Didüm nedir hakîkatı vü zülfünüñ
Didi ki bend ü tâb ü siyâhîdür ü şiken

Didüm ki kıymeti ne ola zülf ü haddüñüñ
Didi ki birisine bahâ cân birine ten"⁽³⁰⁾

Sevgilinin yüzü güneş gibidir, gönüldeki gam zulmetini aydınlatır. Sevgilinin âşığa nazar etmesi ise büyük bir lutuftur. Mevlânâ Hamîdî (15.asır)'nin bu konuda iki beyti şöyledir:

"Yüzini görmeyince gam zulmeti dükenmez
Hurşîd eğer görünmez alur cihânı sâye

Kılsa nazar irişür göñlüme tîr-i gamze
Sultân nazar kılursa devlet irür gedâya"⁽³¹⁾

Sevgilinin olduğu yerde âşıkların olması da tabiidir. Medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde âşık ve âşıkla ilgili hususlar ayrıca âşığın çektiği maddî ve manevî sıkıntılar söz konusu edilmiştir. Âşığın en fazla dikkat çeken vasfı sevgiliye olan karşılıksız aşkı ve sevgiliden ayrı kalmanın verdiği maddî ve manevî çöküntüdür. Bunu Atâî' şöyle dile getirmiştir:

"Didüm nedür benüm hele 'ışkunda fâ'idem
Didi ki guşsa girye fiğân mihnet ü hazen"⁽³²⁾

Fizikî yapısı bakımından zayıf, güçsüz, benzi sarı, beli bükük bir tip olan âşık, rûhî yapısı bakımından sabırsız, kararsız, hiçbir azarlama, ilgisizlik ve eziyete aldırmayan, sevgiliden bir türlü vazgeçmeyen, zayıf bir

(29) Necâtî Beg Divanı , Haz. A. Nihat Tarlan, s.48.

(30) Faruk K. Timurtaş, Eski Türkiye Türkçesi, İstanbul, 1977, s.188.

(31) Külliyyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hâmîdî, v.141b.

(32) F. Kadri Timurtaş, a.g.e. , s.188.

yapıya sahip olmasına rağmen, acıya ve eziyete son derece tahammüllüdür. Ona bu dayanma gücünü veren sevgiliye olan büyük aşkı ve vuslata erme arzusudur. O herşeyini sevgilinin yoluna adanmıştır. Tek arzusu, her ne şekilde olursa olsun sevgilinin kendisine ilgi göstermesidir. Âşık sevgiliyi görür görmez âşık olmuş, onun uğrunda gözyaşı dökmeye, yanıp yakılmaya başlamıştır, artık bütün dünyasını bu hayal doldurmuştur.

"Bir güzele bakıp gözüm odlara yakdı gönlümü
Ol göz elinden ağlaram k'oldu belâsı gönlümün

.....
Hâlimi gör ki der-be-der durmayıp isterim seni
Dolmuş iken senin ile cümle fezâsı gönlümün"(33)

Âşık, sevgilinin kapısından ayrılmak istemez, onun ayağının izine yüz sürmek ister.

"Yol vir ki izüñe süreyin şaru yüzümi
Devletlü işigüñden olam men nice mehcûr

Âşığın değeri gam çektikçe artar:

"Gam çekmeyince kıymeti artar mı âşıkın
Kan yudmayınca buldu mu hiç î'tibâr lâ'l"(34)

Âşık, hasret oduyla yanar, âhı duman olup göklere çıkar. Fakat sevgili daima rakibe meyleder. Bu durum âşığın sevgiliden vazgeçmesine sebep olamaz. O sevgilisine her zaman bağlıdır ve onun yolunda her türlü eziyeti çekmeye gönülden razıdır.

"Vuşlatın bâmina çün sa' y kemendi eremez
Çıksın âhım yeridir sakf-ı felekden bâlâ

Ağlatıp çâkerini gayriyi güldürmek ile
Âşık-ı cânâneyi terk eylemezem ben hâşâ

Ölücek hancer-i gamdan eşigi toprağına
Dest-i cevri ile yazma hûn-i dil âyât-ı vefâ"(35)

Sevgiliyi güzelliğinden emin eden ve güzelliğiyle gururlandıran âşığın çektiği âhlardır.

Âh-ı âşıkdır seni hüsnünden âgâh eyleyen
Na'ra-i bülbülünden olur her seher bîdâr gül"(36)

Buraya kadar bahsettiğimiz tabiat ve insan konuları, incelediğimiz Medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde oldukça fazla yer tutmaktadır. Bunların haricinde din ve tasavvufi ilgili mefhumların, tarihi ve efsanevi

(33) Ahmet Paşa Divânı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.54.

(34) Ahmet Paşa Divânı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.48.

(35) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.50.

(36) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 82. , Bkz:Kaside Örnekleri, s.120.

şahsiyetlerin ve ictimâî hayatın işlendiği görülür. Yalnız bu unsurlar yukarıda bahsettiğimiz ana konuların içinde yardımcı unsurlar olarak yer almışlardır. Baharın gelişi, Allah'ın yaratmasıdır:

"Bâğa gir bismillah ihlâş ile el-hamd okı-gör
Böstânı cennet itmiş şun'-ı Rahmânu' r, Rahîm"

Kıldı gül faşlı cihânı bâğ-ı cennâtu'n-na' îm
'Âlemi bir nev' daği hâdiş itdi ol Kādîm"⁽³⁷⁾

Meleklerden söz ederken de tabiatla ilgi kurulur:

"Eder enfas-ı sabâ etrâfa arz-ı itidâl
Âyet-i Rahmet getirmiş gibi Cibrîl-i Emîn"⁽³⁸⁾

Âyetler ve hadiseler de bu açıdan ele alınır. Tabiatla ve sevgiliyle ilgi kurulur. Gül bahçesi cennete benzer, sevgilinin yüzü ise mushafa:

"Nağme-i bülbül yine remz eyledi gülşende kim
Hazihi cennâti adnin fedhulûhâ hâlidin"⁽³⁹⁾

"Mushaf-ı hüsnünün kenârında
Yazılı Sûre-i Duḥân buldun"⁽⁴⁰⁾

Baharın gelişi, çiçeklerin yeniden canlanması açması, Hz.İsâ'nın ölülere can veren nefesinin bad-ı sabâ eliyle onlara ulaşmasına bağlanır. Peygamber isimleri de tabiatla, kozmik unsurlarla veya sevgili ile ilgili mefhumlarla birlikte zikredilir.

"Virdi Hak bād-ı sabâya mu'ciz-i 'İsâ yine
K'itdi emvât-ı nebâtı dem urub ihyâ yine.

.....
Gösterüp gül Yûsufından lâle hûnin pirehen
Nergisi Ya'kub -veş hüzn eyledi a' mâ yine"⁽⁴¹⁾

Diğer dinî ve tasavvufî mefhumlar da taibatı, baharı, nebatları, sevgiliyi anlatırken hem anlatımı daha etkili hale getirmek hem de dönemin hayat felsefesini anlatmak açısından kullanılmıştır.

"Ey sanem zünnâr-ı fitne küfr-i zülfündür k'anun
Her kılında asılan bin zâhidin imânıdır

Ol kıyâmet k'anı dün şerh etti şehrin vâ'izi
Rûzigâr-ı vaşl-ı cânânın şeb-i hicrânıdır"⁽⁴²⁾

(37) E. Erünsal İsmail , a.g.e. , s.165.

(38) Necâtî Beg Divanı , Haz. A Nihat Tarlan, s.94.

(39) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.75.

(40) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s. 78.

(41) İsmail E. Erünsal, a.g. e. , s.60.

(42) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.55.

Medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde Cemiyet başlığı altında toplayabileceğimiz unsurlara da tabiat ve sevgili ile ilgili tasavvurlarla alâkalı olarak kullanılmıştır.

"Aldı hançer eline şöyle ki Rüstem sûsen
Kodı gürz omuzına niteki Növzer nergis

Lâciverdî siperi virdi gül-i nîl eline
Urdi öz başına altun şulı miğfer nergis"(43)

Karamanlı Nizâmî (d.1435) bu beyitlerinde bahar mevsimini ve bu mevsimde çiçeklerin açmasını onların silahlarla donanması şeklinde tasavvur etmiştir. Sevgilideki güzellik unsurları da benzetme yoluyla çeşitli silahlar şeklinde tasavvur edilmiştir.

"Şaçını çöz ki zırh adın anmaya Dâvûd
Gözünü süz ki takınmaya Erdevân hançer"(44)

Tarihî şahsiyetlerden, âdet ve geleneklerden, giyim -kuşamdan söz eden şâirler, bunları teşbih yoluyla ya tabiatla veya sevgili ile ilgili tasavvurları ifade etmek için kullanmışlardır.

"İrdi üstüne tutup çetr-i Süleymân lâle
Geldi başına urup tâc-ı Sikender nergis"(45)

"Şâhid-i ra' nâ -yı lâle geydi gülgün pîrehen
Zînet idüp anı sîmîn tûgmelerle jâleden"(46)

Şâir sekaret halindeki bir kişinin ölüp ölmediğini anlatmak için ağzına ayna tutulması âdetinden yararlanmıştır.

"Hasretle çıktı cânım insanmazsa sözüme
Kosun dehânıma yüzü âyinesini yâr"(47)

Görülüyor ki, medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde çoğunlukla iki ana konu işlenmiştir: Tabiat ve insan.

Mersiye ve hicviye türlerinde incelediğimiz kasidelerin nesib bölümleri yoktur.

Ayrıca, kaside nazım şekliyle yazılan fakat herhangi bir türe dahil edemediğimiz şiirlerden ikisinde nesib bölümü vardır. Bunlardan Ahmedî (d.1335-ö. 1412)'ye ait olan şiirin nesib bölümünde tabiat konu edilmiştir. Aynî (15. asır)'ye ait olanda ise Nahiv ilminden söz edilmiştir. 65 beyit olan bu bölümde, Nahiv hakkında bilgi verilerek oldukça farklı bir konuya değinilmiştir.

Nesibi olan kaside nazım şekliyle yazılan türler tevhid, na't ve medhiye kasideleridir. Bunları nesibleri açısından karşılaştırdığımızda

(43) Haluk İpekten, a.g.e., s.94.

(44) **Necâtî Beg Divânı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s.61.

(45) Haluk İpekten, a.g.e., s.94.

(46) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.66.

(47) **Ahmet Paşa Divânı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s.94.

Tevhid ve na' t kasidelerinin nesiblerinde dinî konuların daha ağırlıklı olarak ele alınıp işlendiğini, ahiretin öneminin vurgulandığını ve dünyanın faniliğinin anlatıldığını görürüz. Medhiye kasidelerinin nesiblerinde ise, durum tamamen farklıdır. Bu kasidelerin nesib bölümlerinde dünyevî zevkler, bahar mevsimi ve bu mevsimde eğlenme, (yiyip içme)işret konuları işlenir. Dünyanın faniliğinden ise zamanın kısaldığını göstermek ve bahar mevsiminde eğlenmeğe zaman ayırmak gerektiğini vurgulamak amacıyla söz edilir.

2- Girizgâh

Genellikle bir beyit olan bu bölüm, medhiye, tegazzül, fahriye veya duâ bölümlerine geçiş haber verir.

İncelediğimiz kasidelerde girizgah bölümü medhiye bölümlerine geçişte daima bulunurken, diğerlerinde her zaman bulunmaz.

Medhiye bölümüne girişte şâirler, insan ve tabiat unsurlarından yararlanmışlardır. Böyle olması medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde insan ve tabiat unsurlarına fazla yer verilmiş olmasındandır.

"Zülfün zülmünü ey dost nice bir çekeyim
Demirdir halime vâkıf ola Şâh-ı âdil

Mihr-i bürc-i kerem ü sâye-i eltâf-ı İlâh
Şâh-ı encüm haşem ü mâh-ı Utârid menzil"⁽¹⁾

diyen Necâtî Beg(ö.1509) bu girizgah beyitlerinde sevgilideki güzellik unsurlarından ve kozmik unsurlardan yararlanmışır. Ahmet Paşa (ö.1496 da sevgilideki güzellik unsurlarından yararlanmışır:

Fitne-i âhir zamân gösterdi gördüm hatt-ı yâr
İlticâ ettim ana k'oldur penâh-ı milk ü din"⁽²⁾

Girizgah bölümlerinde şâir medhiyeye geçtiğini medh kelimesini kullanarak açıkça ifade eder.

"Minber-i şâh üzre bülbülden müdâm ol serverün
Huṭbe-i medhine gûş olmak durur erkân-ı gül"⁽³⁾

"Didüm ki derdünün nedür el-kışsa çâresi
Didi ki medh ü bendegî-i sâhib-i zaman"⁽⁴⁾

"Tarîk-i nazma da hergiz sülûk itmez idüm
Sebeup degülmise medh ü du'â-yı Şâh-ı cihân"⁽⁵⁾

Şair girizgah bölümlerinde sanat gücünden bahsederek kendi şiiriyle övünür.

(1) Necati Bey Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s. 81.

(2) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.75.

(3) Divan-ı Cemâlî, v. 15a.

(4) Kaside-i Atâî, Eski Türkiye Türkçesi, F.K. Timurtaş, s.188

(5) İsmail E.Erünsal, The Life And Works Of Tâcî-Zâde Ca' fer Çelebi, with a Critical Edition Of His Dîvân, İstanbul, 1983, s.146.

"Geydi rengin câme şî'ründen benüm kim bir nazar
Kendüzin 'arz ide şâha şâhid-i ra'nâ -yî 'ıyd"(6)

Tegazülü haber veren girizgahlarda şâir, tegazzülünden "gazel" veya "şîir" diye bahsetmiştir. Nesib bölümünden tegazzüle geçişte tegazülünden gazel veya şîir diye bahsedilmesinde bir farklılık yoktur. Yani, 19 girizgahdan 8'inde "gazel", 8'inde "şîir" denilmiştir. Fakat medhiyeden tegazzüle geçişte, 24 girizgahtan 17'sinde, tegazzülünden "gazel", 4'ünde "şîir" diye bahsedilmiştir.

"Ol bezm içinde okundı bu şî'ri 'andalib
Âhenk dutdı yâb yâb aña sûz-ı cûy-i âb"(7)

"Gülşeni medhinde 'uşşâkı muhayyer eyleyüp
Bu gazelden hoş -nevâlar gösterür hoş -hân-ı gül"(8)

Bundan başka girizgah bölümünde tegazzülünden "kaside", "medh", "dürr ü le'âla" ve söz diye bahsedilmiştir.

"Eyledi medh ü şenâ dillü dilince kâ'inât
Bir kaşide ben dahi medhinde kıldum yâdigâr"(9)

"Ben bu medhi fikr iderken şâh meh safında eylemiş
Tercümân-ı gaybden bu hoş sözi ezber güneş"(10)

"Tarz-ı hüsnîyatda nazm itdüm anuñ şevkine
Dürc-i fikretten çıkarup bir nice dürr ü le'âl" (11)

Tegazzüle geçişi haber veren girizgahlarda tabiattan yararlanıldığı görülür. Tegazzülü bülbül, tutî vb. kuşlar; zöhre vb. kozmik unsurlar veya gül, benefşe, nergis gibi çiçekler söyler.

"Bu şî'ri başladı tûtî vü kuşlar
Kamusı sözine dutdı kulağı"(12)

"Sipîhr çengine zerrîn veter takar hurşîd
Ki dize muṭrib-i Zöhre bu şî'r-i terle tereng"(13)

Şâir gönlünü bir bülbüle benzetir, tegazzülü de bu dil ü can bülbülü söyler:

"Gül yüzi adına anıñ bes dil ü cân bülbülü
Bu gazelden nâle vü feryâd u efgân gösterür"(14)

(6) İsmail E. Erünsal, a.g.e, s.94.

(7) **Divan-ı Mesîhî**, v. 5a. , Bkz:Kaside Örnekleri, s.154.

(8) **Divan-ı Cemâlî**, v.15a.

(9) İsmail E. Erünsal, a.g. e, s.73.

(10) Kaside, Atâ'i, **Cami'ü'n-Neza'ir**, E. H. Kemal, v.149b.Bkz:Kaside Örnekleri,s.184.

(11) İsmail E. Erünsal, a.g.e, s.44.

(12) Kaside, 'İşkî, **Mecmu'atü'n-Nezâ'ir**, Haz. M.Canpolat, s. 121.

(13) Ali Nihat Tarlan, a.g.e. , s.70.

(14) Kaside, Hümâmî, **Cami'ü'n-Neza'ir**, Eğirdirli H. K., v.88b.Bkz:Kaside Ör., s. 191.

İncelediğimiz girizgahlardan tegazzüle geçişi haber veren girizgahlarda şâirler tegazzül söyleme sebeplerini de belirtmişlerdir. Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (ö.1514) girizgah bölümlerinde "medhde aciz kaldığını" ve bu sebeple bir tegazzül söylediğini ifade etmiştir.

"Çünkü takrîr-i şenâñ itmekde kâşır geldi tab'
Bir gazel didüm mükemmel ben de ey Şâh-ı kerim"(15)

Şâir uygun bir şekilde medhiyesine son vermek amacıyla tegazzüle geçiş yapar.

"Gördüm Şehâ ki midhatũññ yok nihâyeti
'Aczile ben de bir gâzele kıldum ibtidâ"(16)

Fahriye bölümüne girişte şâirler sözlerinin kıymetine ve kendi durumlarına dikkat çekmişlerdir:

"Elâ ey Hüsrev-i dâñâ kulağ dut sözüme bir dem
Kulağda dâne-i gevher yaraşmaz ille dâñâya"(17)

"Husrevâ ba'de'd-du'â ma'rûz ola hâzretde kim
Bendeñiñ bir müşkili var eylegil âsân aña"(18)

Duâ bölümüne geçişi haber veren girizgah bölümlerinde, övgüye nihayet olmadığı belirtilerek duâ ile bu övgüye son vermek isteği belirtilmiştir.

"Sözũñ hatmi du'â yegdür ola ihlâşıla cândan
Kim ola vâcib durur her dem dükeli pîr ü büñâya"(19)

"Gördü ki râh-ı midhatın akli düşürdü hayrete
Meyli du'âna eyledi râh-ı nümâsı gönlümün"(20)

Medhiyesini tamamlayan şâir artık dua vaktinin geldiğini belirtir.

Necâtî Beg((ö.1509) duâ etmeye en uygun vaktin seher vakti olduğunu seher redifli kasidesinin duâyı haber veren girizgah bölümünde şöyle ifade eder:

"Şâhâ Necâtî medhini kıldı seher- redif
K'olur karîb icâbete ekser du'â seher"(21)

Şâirler kasidelerindeki yeknesaklığı gidermek amacıyla matla'ı yenilemişlerdir. Tecdid-i matla' yapan şâirler, şiirlerinde bazen bunu haber

(15) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.167.

(16) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.119.

(17) Kaside, Ahmed-i Dâî, **Mecmu'atũ'n-Neza'ir**, Haz. M.Canpolat, s.38.Bkz:Kaside Örnekleri, s.135.

(18) İ. H. Ertaylan, **Ahmed-i Dâî'nin Hayatı ve Eserleri, Tıpkı Basımı**, İstanbul, 1952, s.142.

(19) Kaside, Ahmed-i Dâî, **Mecmu'atũ'n-Neza'ir**, Haz. M.Canpolat, s.38.,Bkz:Kaside Örnekleri, s.135.

(20) **Ahmet Paşa Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.54.

(21) **Necati Beg Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s. 69.

veren girizgah bölümleri kullanmışlardır. Bu bölümlerde taibat ve insan unsurlarına yer verildiğini görüyoruz. Şâirlere göre matla' beyitleri bu unsurlar tarafından okunur, söylenir ve ezber edilir.

"Kendinin hüsn ü cemâlin fikr ederken germ olup
Cân diliyle eyledi bu matla'ı ezber güneş"⁽²²⁾

"Sen hüsn-i serîrinde şehâ gün gibi otur
Bülbül gibi ben okuyayın matla'-ı garrâ"⁽²³⁾

(22) Ahmet Paşa Divanı, Ali Nihat Tarlan, s.64., Bkz: Kaside Örnekleri, s.186.
(23) Divanı Mesîhî, v. 2a.

3- Medhiye

Kasidenin asıl bölümlerinden biridir. Şâir kasidesine nesib bölümünün sonunda bir vesile bulup girizgah adı verilen uygun bir veya birkaç beyitle medhiyeye geçebileceği gibi kasidesine doğrudan doğruya medhiye bölümüyle de başlayabilir. Şâir bu bölümde memdûhunu (övmek istediği kişiyi) sanat gücüne göre, abartılı, şatafatlı sözlerle över. Kasideler, medhiye bölümlerinin muhtevasına göre münâcât, tevhid, na't, medhiye, mersiye ve hicviye kasideleri gibi türlere ayrılırlar.

Muhteva açısından kasidenin medhiye bölümünü incelerken, konunun genişliğini ve kaside açısından önemini göz önünde bulundurarak kaside nazım şekliyle yazılan türlerin medhiye bölümlerini alt başlıklar halinde ayrı ayrı incelemeyi uygun gördük.

a) Münâcât Kasideleri:

Muhtevâsı Allah'a yakarış olan şiir türüdür. İslâmiyetin kabulünden sonra ortaya çıkmıştır. Türk Edebiyatında en çok rağbet gören türler arasındadır. Klasik Edebiyatımızda kaside nazım şekliyle yazıldığı gibi genel bir kanı varsa da bu doğru değildir. Kasidenin yanında gazel, rübâî, mesnevî, muhammes, kıt'a, terkib-i bend vb. nazım şekilleriyle de münâcâtlar yazılmıştır.⁽¹⁾

Biz araştırmalarımızı kaside nazım şekli üzerinde yaptığımız için burada kaside nazım şekliyle yazılmış olan münâcâtları konu edindik. Araştırmamız sırasında sadece XV. asırda 5 münâcât örneği ile karşılaştık. Bu rakam bize XIII., XIV., XV. asırlarda kaside nazım şekliyle fazla münâcât yazılmadığını gösteriyor.

Tesbit ettiğimiz münâcâtlar maksud ve duâ bölümlerinden meydana gelmiştir. Maksud bölümlerinde Şâirler günahlarından ve bu günahlardan duydukları pişmanlıklardan söz ederek bağışlanmalarını dilemişlerdir. Çâkerî bunu:

"Yâ ilâhe'l - ' âlemîn sensin Hudâ
Sen Hudâdan rahmet umar bir gedâ

Luţfuñ ile rahmet it ben mücrime
Anda kim 'âciz kalıser enbiyâ"⁽²⁾

mısralarıyla ifade etmiştir.

Maksud bölümlerinin bir kısmında ise, ölüm, ahiret, cehennem korkusu; bağışlanma ve cennet ümidi söz konusu edilmiştir. Sabâyî (15.asır) :

"Yâ Rab inâyet vaktidir 'izzîñ celâliñ hakkıçün
Yakma celâliñ nârına nûr-i cemâliñ hakkıçün"⁽³⁾

beytiyle cehennem korkusunu dile getirmiştir. Kemâl Ümmî (ö.1475) Allah'ın fazlından, adalatından söz açarak rahmetinden ümidini kesmediğini belirtiyor:

(1) Cemal Kurnaz, **Münâcât Antolojisi**, Ankara, 1992, s.1.

(2) **Divân-ı Çâkerî**, v.121b.

(3) Kaside, Sabâyî, Eğirdirli Hacı Kemal, **Camî'u'n-Neza'ir**, v.294b.

"Eger fażl eyleye Hâlık oluram cennete lâıyk
Eger 'adl eyleye Bâıyk ıamuya key sezâvârem

Ümİdüm var durur kim Hâk baña rahmet kıla mutlak
'Azâbından dahi yavlaık suçum ańduıkça korkaram"⁽⁴⁾

Günahsız kul olmaz. Kul nefsin elinden yaralıdır, aciz, zayıf, güçsüz ve naçardır. Günahlarından dolayı üzüntü duymakta, ağlamaktadır. Yüreğı yaralıdır. Bütün bunlara çare Allah'ın merhametidir.

Hudâvenda günahkârem ki nefs elinden evgârem
Za'İfem ' âcizem zârem ne kılam çâr u nâçârem

Yüzüm kara özüm ma'yûb sözüm herze gözüm maħcûb
Elüm tehî dilüm mekzûn heman biri bâğ u bî - bârem

Yüregüm başludur her dem günüm hem yaşludur her dem
Bu zahma ol ura merhem ki andandur kamu yarem"⁽⁵⁾

b)Tevhid Kasideleri:

Allah'ın birliğıni, yüceliğini anlatan bu edebî manzumeler genellikle kaside nazım şekliyle yazılırlar. Bu şiir türü de münâcât gibi İslâmiyetin kablünden sonra ortaya çıkmıştır. Edebiyatımızda çok rağbet görmüş bir türdür.

Araştırmamızda 30 tevhid kasidesini mehdiye bölümleri açısından inceledik. Tevhid kasidelerinin medhiye (maksud) bölümlerinde her şeyin yaratıcısının Allah olduğundan fakat bunu gafil olanların fark edemediklerinden bahsedilmiştir:

"Bu cân anınla müzeyen anı niçün göremez
Bu 'aql anınla mûkerrem niçün olur mekkâr

Yaratdı halkı ve kıldı cemâline gözgü
Bu gözgüde görünendir gözüne ol dîdar"⁽⁶⁾

Her şey Allah'ın emriyle var olmuştur ve yine onun emriyle yok olacaktır. İnsanların yaratılma sebebi hakkı bilmektir. Tüm yaratılanlar Allah'ın birliğıni zikrederler.

"Nebât eczâsını görüb dahi a'zâ-yı hayvânî
İşit kim "Kul hüve'llahü ehad" zikrin 'ayân söyler

Yılanuñ zehrine degin ne kim var kudretin eydür
Ne resm ile ki dir tiryâk dime kim ol yalan söyler

(4) Divân-ı Kemâl Ümmî, v. 50b., Bkz.Kaside Örnekleri, s.83.

(5) Divân-ı Kemâl Ümmî, v. 50b., Bkz.Kaside Örnekleri, s.83.

(6) Âşık Paşa, "Kaside", Camî'ü'n-Nez'a'ir, Eğridirli Hacı Kemal, v.121b.

Yaluñuz dil degül anuñ şenâsında kamu a'zâ
Yüz ü göz ü el ü ayak reg ü pey üstühân söyler"(7)
Hadis de muhdîs de odur:

"Kendüsi 'aşk kendüsi âşık
Kendüsi dert ü kendüsi derman"(8)

"Yüregüme sen urduñ bunca âteş
Başuma sen düşürdüñ bunca sevdâ

Eger 'âşık eger ma'suk sensin
Niçündür arada pes bunca gavgâ"(9)

Dünya fanidir, dünya hevesinden vazgeçip Allah'a yönelmek
gerekir.

"İbret ile bak cihâna gör ki bu vîrâneler
Ne harâb olmuş yatur her biri âbâdan iken

Garra olma bu cihânuñ mâl ü milk ü câhına
Kim niçe câh ıssı gördük çâha girer hân iken"(10)

Allah'a hamd edip Onun yüceliğini ve kudretini şüphesiz kabul
ederek Allah'ı zikretmek ve onun emrettiği şeyleri yapmak insanı yüceltir.

"Hamd saña yaraşur ey pâdişâh-ı bî-zevâl
Kim kadîm-i lem-yezelsin vü kerîm ü lâ-yezâl

.....
Saña lâyıkdür 'ibâdet kim senün -dürür yakîn
Halk u emr u luğ u kahr u kudret ü 'izz ü celâl (11)

Allah'ı zikretmek ve emrettiklerini yapmak Allah katında ve dünya
yarar sağlayacaktır. Gerçek varlık ezeli ve ebedi olan her türlü noksandan
münezzeh olan Allah'dır.

"Evvel ü âhir çü sensin zâhir ü bâtin daği
Bes arada gayr var demek taşavvurdur muhâl"(12)

Her şeyi yaratan Allah'dır. Onun sanatına, Onun gücüne nihayet
yoktur. Yaratılan her şey Onun varlığının ve gücünün delilidir. insanlara
rızik veren, onlara rahmet eden de Odur.

"Anuñ birliğine virür şehâdet
Ser-â-ser âferîniş zir ü bâ

.....

(7) Divân-ı Ahmedî, v. 24b.

(8) , Elvan Çelebi, "Kaside", Eğridirli Hacı Kemal, a.g.e. , v.261b.

(9) Divân-ı Ahmedî, v.4a.

(10) Divân-ı Kemâl Ümmî,v.75a.

(11) Divân-ı Ahmedî, v.6a.

(12) Divân-ı Ahmedî, v.6a.

Hudâvendâ cihân kim kudretinden
Yir ü gök oldu vü 'arş-ı mu'allâ

Oİ itdi canları tevhîde vâkîf
Oİ itdi dilleri tesbîha gûyâ"(13)

Ayrıca bu bölümde anlatımı güçlendirmek amacıyla Peygamber kıssalarından, halifelerin hayatlarından, tarihî ve efsanevî kahramanlardan yararlanılmıştır.

"Sensin İbrâhim'e viren 'azm ü İsmâ'il'e sabr
Hem viren Ya'kûb'a hüzn ü Yûsuf'a hüsn ü cemâl

San'at-i ihyâyı sensin 'İsâ'ya ta'lim iden
Mûsâ'ya sensin kılan Fir'avn milkini pâymâl

Ahmed-i Muhtâr 'a sensin kuvvet ü nuşret viren
Dîn ü şer' u asl u fer' u dürlü dürlü hoş hisâl"(14)

Gök cisimlerinden, onların hareketlerinden yararlanılarak Allah'ın yüceliği anlatılmıştır. Bahar mevsimi üzerinde özellikle durulmuş, her şeyin yeniden can bulması da Allah'ın varlığının ve kudretinin delili olduğu ifade edilmiştir.

"Bezendi cümle nebâtât hâzrete karşı
Şenâ vü şükr-i münâcât zikr ider her kuş

Cihân mişl-i cinân oldu şanasın ki bu gün
Açar hazire-İ kudsüñ kapuların feytûş"(15)

Tevhid kasidelerinin bu bölümünde şâirler, âyet ve hadislerle de yer vermişlerdir.

"Yüzüm neye döner isem "Fe-şümme veche'llah"
Gözüm neye ki bakarsam görinen ol Gaffar"(16)

"Nebât eczâsını görüp dahî a'zâ-yı hayvânı
İşit kim "kul hüve'llahü ehad" zikrin "ayân söyler"(17)

(13) Divân-ı Ahmedî, v.4a.

(14) Divân-ı Ahmedî, v.6a.

(15) Divân-ı Kemâl Ümmî, v.42b.

(16) , Âşık Paşa, "Kaside", Eğridirli Hacı Kemal, a.g.e. , v.121b.

(17) Divân-ı Ahmedî, v.24b.

c)Na't Kasideleri

Divan Edebiyatında Hz. Muhammedin mehdinde ve vafında yazılan manzumelerdir. Divan Şâirlerinin hemen hepsi na't yazmışlardır. Na'tlarda şâirlerimiz Hz. Muhammed'e sevgi ve hürmet hislerini dile getirmişlerdir. Ayrıca, şefa'at isteğinde bulunmuşlardır.

Na't kasidelerinin mehdîye bölümlerini muhtevası açısından inceleyecek olursak, konusu gereği dini mefhumlara fazla yer verildiğini görürüz. Na'tlarda dini ve tasavvufî tefsirleri bakımından edebî türlerde işlenmeye müsait olan âyetler ele alınarak, Peygamberin Allahü Teâlâ'nın diliyle övüldüğü âyetlere yer verilmiştir. Bunlar: "Habibim sensin ebedî yâd-ı cemîline yemin ederim ki..."(le-amrûk), "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" (Ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-âlemîn) gibi özellikle Hz. Muhammed'in şânına inen, Onun ahlâkî üstünlüğünü anlatan âyetlerdir. Ayrıca, kutsî hadis olan "Sen olmasaydın eflâki yaratmazdım" (levlâk limâ halakte'l -eflâk) sözü kullanılmıştır.

"Âlemlere rahmet virib dir seni Rahmân
Kur'ân'ı bile getirdün menşûr Muhammed

Hakku'nda "le amruk" diyuben and içer Allah
İy muhterem ü şâkir ü meşkûr Muhammed

.....
Levlâk limâ halakte'l-eflâk "didi pâk"
Şânu'nda senün iy mebrûr Muhammed"⁽¹⁸⁾

Bunların dışında "Ve's-Şems, Ve'l-Leyl, Ve'd-Duha, Yâsîn, Tâhâ" gibi âyet ve sûre adlarının da Hz. Muhammed'in fizikî yapısıyla ilgili olarak, edebî mahiyette ele alındığını ve O'nun bedenlen ve rûhen Allah'ın tecelligâhı oluşuna işaret edildiğini görüyoruz.

"Anâ teşrif ki "nûn u ve'l -kalem"dur
Gehi "tâhâ vü yâsîn ve'd-duhâ"dur"⁽¹⁹⁾

İncelediğimiz na't kasidelerinin medhiye bölümlerinde Hz. Muhammed'in isim ve sıfatlarına yer verildiğini gördük. Bu isim ve sıfatlar: Ahmed, Beşir, Bürhân, Dürr-i yetim, Emin, Güzîn-i beşer, Habibullah, Hâtem, Kutb-ı evliya, Muhammed, Muhtar, Mustafa, Nebî, Resulallah, Seyyid, Şeffü'l- Müznibin, Şems-i Duha, Tâ-Hâ, Tabib, Yâ-Sîn, Yek-dâne vb.dir. Bir kısmı Kur'an-ı Kerim'de zikredilen bu isim ve sıfatların tamamı Hz. Muhammedi medheder mahiyettedir. Bu isim ve sıfatlarla Hz. Muhammed'in ezeli ve ebedî üstünlükleri, hidayeti, rahmeti, şefaati, Cenâb-ı Hakk'ın yanındaki yeri, seçkinliği ve her yönden mükemmelliği ifade edilir.

"Ey şer' ile muhalled ü kavî ile mu'temed
Vey ism ile Muhammed ü vaş ile Muştafâ"⁽²⁰⁾

(18) Divân-ı Kemâl Ümmî, v.34a.

(19) Divân-ı Ahmedî, v.23a.

(20) Haluk İpekten, Karamanlı Nizamî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, s.99.

"Ey güzîn-i enbiyâ vü menba'-ı lûtfu vefâ
Vey resûl-i kibriyâ maḥbûb-ı maṭlûb-ı Hudâ"(21)

Na't kasidelerinin medhiye bölümlerinde Hz. Muhammed'in hayatına ait hususlara da yer verilmiştir. Doğumu ve doğumu sırasında meydana gelen olaylar, peygamberliği, mi'râcî kısaca anlatılır.

"Cihâna geldi Bülent itdi dinin eyvânın
Revâk u tâkını Kisrâların edip pâ-mâl"(22)

"Seyvân olurdu kânde yürüse aña bulut
Hem uyanuk bigiydi uyurlığı hâleti"(23)

"Milk-i nübüvvet içre meliksin ki eyledüñ
Mi'râcî tâc u taḥtî felek sidre-i livâ"(24)

Hız. Muhammed'in bedenî özelliklerine de değinilmiştir. O bütün iyi ve güzel vasıfları üzerinde toplamıştır. Bu vasıfları anlatmak için sevgilideki güzellik unsurlarından yararlanılmıştır.

"Kaddüñle zülf ü ağzuña eyler işâreti
Kur'ânda her ne yirde elif lâm u mîm ola

.....
Hûrşid tal'atundan utanup bakar yire
Çün bedr gördi yüzüñ anuñ-çün kalur taña"(25)

Hız. Muhammed'in ahlakî mükemmelliği de vurgulanmıştır.

"İy Menba'-ı mekârim-i ahlâk kim ola
Kim eyleye tapuña "kemâ yenbağı" du'â"(26)

"Vücûduñ merkez-i 'ilm-i ledünnî
Medâr-ı fazl u kutb-ı evliyâsın"(27)

Na't kasidelerinin medhiye bölümlerinde Hız. Muhammed'in mucizelerinden söz edilmiştir.

"Gökdeki ayı kıldı iki pâre âşikâr
Çün kıldı parmağ ile bir kez işâreti

Barmaklarından âb-ı hayât akduğı anuñ
Çok kılduğundan idi dün ile tâ'ati

(21) Divan-ı Mihri, v. 5a.

(22) Necâtî Beg Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.44.

(23) Divân-ı Kemâl Ümmî, v.31a.

(24) Divân-ı Cemâlî, v.1.

(25) Haluk İpekten, a.g.e. , s.74.

(26) Divân-ı Cemâlî, v.1b

(27) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.18.

Bindi burâka kıldı 'urûc ağdı refrefe
Ol gice kâb-ı kavseyn oldı makâmeti"⁽²⁸⁾

Bunlardan başka na't kasidelerinin bu bölümlerinde diğer peygamberler de söz konusu edilmiştir.

"Mühr-i nübüvvetünden hâtem yazup Süleymân
Hükm itdi ins ü cinne iy muhtedâ Muhammed"⁽²⁹⁾

Şâirlerimiz Hz. Peygamberi medh ederken Çehâr-yâr ve Ashâb-ı güzinden de bahsetmeyi ihmal etmemişlerdir.

"Sa'dü 'atıkı sa'yidüben 'Avf u Zübeyr
Osman Ebu 'Ubeyde Talha 'Ali Hazreti

Şiddik ile 'Ömer daği 'Osmân ile 'Alî
Gösterdiler anuñ yolında istikâmeti

Anuñ şafâ vü 'aşkı içün idi ol kamu
Hamza vü Hâlid'ün gazevât u şehâdeti

Dört yüz yılından iller u Selmân-ı Fârisî
Anı sevüben istedi hoşdur hikâyeti"⁽³⁰⁾

ç) Mehdiye Kasideleri

Medhiye kasidelerinin medhiye bölümlerinde şâirlerimiz çehâr-yâr-ı, devlet büyüklerini, din ve ilim adamlarını sanat gücüne göre, abartılı, şatafatlı sözlerle över.

Yaptığımız incelemede 188 medhiye kasidesinden 184'ünde medhiye bölümünün bulunduğunu tespit ettik. Geriye kalan 4 kasidede bahar mesimi tasviri yapıldığı ve herhangi bir şahsa övgü niteliği taşımadığı görülür. Bu kasidelerin nesib bölümlerinde bahar mevsiminin güzelliği anlatılmıştır.⁽³¹⁾

İncelememize esas aldığımız 264 kasideden 188'inin medhiye kasidesi olması kaside nazım şeklinin özelliklerini belirlerken bu türün ne kadar önemli yer tuttuğunu göstermektedir.

Medhiye kasidelerinin medhiye bölümünün temel konusunu övgü meydana getirmektedir. İncelediğimiz medhiye kasidelerinde övülen kişileri: Osmanlı Padişahları, Anadolu Beyliklerinin beyleri, Şehzadeler, devlet adamları, din ve ilim adamları olarak gruplayabiliriz.

İncelediğimiz 188 medhiye kasidesinin 140'ının kimlere yazıldığını tespit ettik. Geriye kalan 48'inin muhtevalarından padişah ve devlet adamlarına yazıldığı sonucunu çıkardık. Kimlere yazıldığını belirlediğimiz

(28) Divân-ı Kemâl Ümmî, v. 31 a.

(29) Aynî Divanı, Haz. Ahmet Mermer, 5. kaside.

(30) Divân-ı Kemâl Ümmî, v. 31a.

(31) Şeyhî Divanı, Haz. Mustafa İsen- C. Kurnaz, s. 70.

İsmail Erünsal, a.g.e. s. 47, s.60;

Kemal, "Kaside", Eğridirli Hacı Kemal, a.g.e., v. 21a.

140 medhiye kasidesinin 1'i Çehâr-yâr'dan Hz. Ali'ye, 71'i padişahlara, 8'i Anadolu Beyliklerinin beylerine, 22'si şehzadelere, 27'si devlet adamlarına, 5'i ilim ve din adamlarına yazılmıştır.

Ayrıca, sâkî ve sevgiliyi, serv vb. bitkileri öven kasidelerle, Cem Sultan (d.1459-ö.1495)'in Firengistan Kasidesinden oluşan 6 medhiye kasidesi daha vardır. Medhiye kasidelerinde isimleri zikredilen ve övülen padişahlar sırasıyla şunlardır: I. Bayezid (2 kaside), I. Mehmed (2 kaside), II. Murad (2 kaside), II. Mehmed (22 kaside), II. Bayezid (40 kaside), I. Selim (3 kaside).

İsimlerini tespit ettiğimiz şehzadeler: I. Bayezid'in şehzadesi Musa Çelebi (1 kaside), II. Mehmed'in şehzadesi Cem Sultan (3 kaside), II. Bayezid'in şehzadeleri; I. Ahmed (10 kaside), Korkud (2 kaside)⁽³²⁾, Mahmud (6 kaside), I. Selim Şehzadesi Üveys Paşa (1 kaside)'dir.

İsimlerini tespit ettiğimiz devlet adamları: II. Murad vezirlerinden Halil Paşa ve Umur Bey, Vezir-i Âzâm Mehmed Paşa, Gedik Ahmed Paşa, Mustafa Paşa, Hadım Ali Paşa, Kasım Paşa, Davut Paşa, Muhammed Paşa, Mir Bedreddin (Defterdar), Tâcîzâde Ca'fer Beg, Üveys Beg (Çaşıgırbaşı), Süleyman Paşa, Hasan Paşa'dır.

Din ve ilim adalarından adını tespit ettiklerimiz: Şeyh Vefâ, Şeyh Tâc-ü'd-din, Abdurrahman Efendi'dir.

Şâirlerimiz dönemlerinin padişahlarını takdir hislerini dile getirmek, onlarda gördükleri meziyetleri övmek ve bu yolla onları teşvik etmek ya da onlarda görmek istedikleri meziyetleri övgü yoluyla ileterek yönlendirmek ve himaye görmek ihtiyacıyla medhiye kasideleri yazmışlardır. Şâirlerimiz, medhiye kasidelerinde padişahlara hitap ederken padişah, sultan, şah, şehriyâr, hüsrev ve han kelimeleri ve bu kelimelerle kurulan tamlamalar kullanmışlardır. Bunlardan en fazla kullanılanlar şunlardır: pâdişâh-ı fazl ü ilm, pâdişâh-ı bahr ü ber, pâdişâh-ı heft-kişver, sultân-ı selâtin-i zamân, sultân-ı âdil-dil, sultân-ı bezm ü rezm, şeh, şehinşâh, şâh-ı cihân, şâh-ı İslâm, şâh-ı gâzi, şâh-ı devrân, şâh-ı zamân, şeh-i mülk-i cihân, şehriyâr, şehriyâr-ı kâm-kâr, şehriyâr-ı din ü devlet, hüsrev-i Rûm, hüsrev-i rûy-i zemin, hüsrev-i iklim-i saltanat, hüsrev-i kişver-küşâ, hân, hân-ı âdil, hâkân-ı berr ü bahr.

Padişahlar devletin ve dinin koruyucu ve temsilcisi olduğu için onların şahsına kutsiyet vermek ve böylece onları yüceltmek için "Allah'ın gölgesi" anlamına gelen: Zill-i Hak, Zill-i Hudâ, Zill-i ilâh, Zill-i Yezdân, Sâye-i Hudâ, Sâye-i Yezdân, Sâye-i Perverdigâr hitapları kullanılmıştır. Bunlardan başka din büyüklerine teşbihle: Muhammed-âyet, Atîk -sıdk, Ömer-adl, Mustafa-sîret, Ali-fütüvvet, Hamzâ-yı sâî, Âyet-i Rahmân, Kutb-ı zamân, Halife-i devrân, Mehdi-i devr-i zamân tamlamaları da kullanılmıştır.

Komzik unsurlara teşbih edilerek : Âfitâb-ı dîn ü devlet, âfitâb-ı burc-ı devlet, hurşid-i burc-ı saltanat, şems-i devlet-i din, meh-i tâbân, mâh-ı burc-ı saltanat, gâzi-i sâhip-kırân vb. tamlamalara yer verilmiştir.

Padişahların lutf, kerem, hilm, vakâr vb. özelliklerini vurgulayan hitaplar kullanılmıştır: Adlî (II. Bâyezid'in şiirlerinde kullandığı mahlası olması sebebiyle II. Bayezid'e yazılan kasidelerde fazlaca kullanılmıştır),

(32) **Divan-ı Sevdâyî**'de Şehzade Korkud'un adı zikredilirken, **Camî'ü'n-Neza'ir**, Eğridirli Hacı Kemal, v.19a ve v.212a'da Sevdâyî' adına kayıtlı olan kasidelerde II. Bayezid'in adı anılıyor.

kân-ı sehâ, kânı-ı kerem, kân-ı lütf-u mekremet, menba'-ı bahr-ı kerem, menba'-ı cûd, menba'-ı hulk u mürüvvet, menba'-ı lutf u kerem, câh u 'izzet menba'ı, ma'den-i hilm ü vakar, lutf u mürüvvet ma'deni, bahr-i cûd vb.

Ayrıca tarihi ve efsânevî şahsiyetlere teşbihle: Cemşîd-i mâh tal'ât, Behrâm-ı intikâm, Rüstem, İsfendiyâr, Dârâ-yı rûzgâr, İskender vb. kelime ve tamlamalar kullanılmıştır.

Şairlerimiz mehdiye kasidelerinin medhiye bölümlerinde padişahların özelliklerinden söz ederken en fazla adaletlerinden bahsetmişlerdir.

"Ahd-i adlinde yumarlar cümle ıldızlar gözün

Girdiğince çeşme-i kafûra bî -mizer güneş

.....

Kankı iklîme ki pertev salsa adlin sâyesi

Ol diyâr içre görünür zerreden kem-ter güneş"⁽³³⁾

"Şeh Bâyezid Husrev-i âfak kim anun

Adli nesîmi ile olur hûş-havâ seher"⁽³⁴⁾

Padişahların devletinden, azametinden, düşmana saldığı korkudan, kahramanlığından ve fetihlerinden de fazlaca söz edilmiştir.

"Bunca kâfir müselmân etti tiğın mu'cizi

Ğâlib oldu hüccetin A'camü A'râb üstüne"⁽³⁵⁾

"Âfitâb-ı salţanatsın yürü heft iklîme kim

Tiğinin maşırıkla mağrib tâbi-i fermânıdur"⁽³⁶⁾

"Fethü zafer-i devlet-i Sultân Muhammed

Küfr ehlinin eyledi bugün başın aşğa"⁽³⁷⁾

Şâirlerimiz, padişahların lutfkârlığından kereminden, himmetinden, ihşanından, yardımseverliğinden, şefkat ve merhametinden de her fırsatta övgüyle bahsetmişlerdir.

"Hazret-i Sultan Muhammed Hân ki lutf ı bahrınıñ

Kaçresidür şol ki kevnün Dicle vü 'Ummândur

.....

Menba'-ı cûd olduğu ol şâh-ı devrânıñ bu kim

Zâtı ikbâl ü sa'âdet gevherinüñ kânıdur"⁽³⁸⁾

"Kendüden gördi gider cudun işitip 'ummân

Yüzine su sepeler dest-i sehâb ile havâ"⁽³⁹⁾

(33) Ahmet Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 64., Bkz:Kaside Örnekleri, s.186.

(34) Necâtî Beg Divân, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 67.

(35) Ahmed Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 58.

(36) Ahmed Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.55.

(37) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 73.

(38) Divân-ı Cemâlî, v.19a.

(39) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.51.

Medhiye kasidlerinde padişahların değerinden, yüceliğinden, hayâ, ahlak ve ilminden de övgüyle söz edilmiştir.

"Taḥrîr idüp mekârim-i ahlâkunu kalem
Yazdı beyân varâkına dâsitân-ı misk"⁽⁴⁰⁾

"Maṭla'-ı şems-i hayâ mecma'-ı envâr-ı atâ
Menba'-ı cûd u sehâ mâye-i ummân-ı kerem"⁽⁴¹⁾

Şâirlerimiz medhiye kasidelerinde padişahların fiziki özelliklerini dile getirmişlerdir. Bunu yaparken adetâ bir segiliden bahsediyormuşçasına ifadeler kullanmışlardır:

"Hüsnün letâfetinden gülzâr-ı dehr ḥandân
Ḥulkun nesîmiyle bâğ-ı zamâne hurrem"⁽⁴²⁾

"Zülf-i siyehinden görünür ṭâb'-ı cemâlin
Şan leyle-i kâdr içre kılar nûr tecelâ

Yâ çekmesin âhu gözüne mekr ile kaşın
Kim kıldı Harem güşesini menzil ü me'vâ

Gisûlarına ṭâb' verir dost ki ya'ni
Şeh aḥdi durur bağı gerek zulmet ü sevdâ

Tiğiyle tutar gamzesi iklîm-i cemâlî
İslâm diyârın nitekim Şâh-ı mu'allâ"⁽⁴³⁾

Ayrıca padişahların neseblerinden de bahsedilmiştir:

"Selîl-i şâh-ı cihân Bâyezîd ibni Murâd
Sülâle-i şeh-i İslâm Orhan rûşen"⁽⁴⁴⁾

Şâirler padişahları medh ederken çoğunlukla kozmik unsurlardan, tarihî ve efsanevî şahsiyetlerden, nebatlardan, rezmden yararlanmışlardır. Dini mefhumlardan ve diğer unsurlardan yararlandıkları da görülür.

Medhiye kasidelerinde şâirlerimiz himayelerini gördükleri Anadolu Beyliklerinin Beylerini de övmüşlerdir. Bu kasidelerin medhiye bölümlerinde şâirlerimiz beylere hitap ederken şu isim ve sıfatları kullanmışlardır: Beg, şâh, şâh-ı muzâffer, şâh-ı sâhib-'adl ü dâd, şehinşâh, melik, husrev, sultân-ı 'âdil-dil, sultân-ı bü'l-fezâil, mâlik-i sultân-ı kerem, mîr-i yegâne, âfitâb-ı evc-i devlet, mâh-ı burc-ı saltanat, menba'-ı cûd u mürüvvet, ma'den-i lutf u kerem, melek -sîret, baha vb.dir.

(40) İsmail E. Erünsal, . a.g.e., s.98.

(41) **Ahmed Paşa Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s.85.

(42) **Şeyhî Divanı**, Haz. Mustafa İsen- C.Kurnaz, s.48.

(43) **Ahmed Paşa Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 48.

(44) **Divan-ı Ahmedî**, v.26a.

"Şehinşeh Mîr Mûsî kim yed-i beyzâsıdur mu'ciz
Anuñ fethi durur şâhid yed-i kudretde beyzâya"⁽⁴⁵⁾

"Mîr-i yegâne şâh-ı muzaffer huceste-fâl
Ya'kûb Beg ki adına 'âşık 'Arab 'Acem"⁽⁴⁶⁾

Şâirlerimiz, Begleri medh ederken onların adalet, fazilet, cömertlik, lutf, ihsan, himmet, azamet, kahramanlık ve düşmanlarına saldıkları korku, ilm, hilm azm vb. özelliklerinden söz etmişlerdir.

"Senüñ 'adlûñ ile muhkem esâsı dîn-i İslâmuñ
Senüñ hükmüñ dutar şâbit binâ-yı şer'i fetvâya

Senüñ ilmüñ durur hâfız revâc-ı 'ilm ü "irfâna
Senüñ nehyüñ durur nâşır şalâh u zühd ü takvâya

Senüñ kahrüñ kılur şâhâ zemâne fitnesin sâkin
Senüñ lutfuñ ile beñzer cihân firdevs-i a'lâya

.....
'Aâtâ vü cûdıla senden utanur Hâtem-i Tâyl
Senüñ in'âmuñı belkim dutar himmetde ser-mâye"⁽⁴⁷⁾

Mehdiyelerde şâirler, kozmik unurlardan, tarihî ve efsânevî şahsiyetlerden, rezmden, dört unsurdan yararlanmışlardır.

Beğlere yazılan medhiye kasidelerinden elimizde 8 örnek olması sebebiyle daha fazla açıklama yapamayacağız.

Şehzadelerin himayelerini ve lutuflarını gören veya bunu dileyen bir kısım şâirimiz de şehzadeleri medh etmişlerdir. Onları geleceğin Hakanı olarak gören şâirlerimiz, onları bazı konularda yönlendirmek istemiş ve medhiyelerini de bu yönde yapmışlardır. Özellikle Mihrî, kasidesinde II. Bayezid Şehzadelerinden I. Ahmed'i, Necâtî ise, 7 kasidesinde II. Bayezid şehzadelerinden Mahmud 'u medh etmişlerdir.

Şehzâdelere yazılan medhiye kasidelerinin medhiye bölümlerinde şehzâdelere hitap edilirken: Sultan, sultân-ı dehr, şeh, şah-ı sultan şah-ı cihân, şah-ı zaman, şeh-i hakan, şeh-i 'âdil, şeh-i cihân-ı kerim, şehinşâh-ı cihân, hân, pâdişâh-ı asr, şehzâde, vâris-i mülk, beğlerin yegânesi, zıll-i Hudâ, zıll-ı Hakk, sâye-i Perverdigar, ahter-i bürc-i sa'âdet, âfitâb-ı şeref-i devlet, hurşid-i evc-i saltanat, ma'den-i kerem, mehba'-ı sehâvet, cihangir-i zaman, mesihâ-yı zaman isim ve sıfatları kullanmışlardır.

"Yegi şeh-zâdelerin Hazret-i Sultan Mahmûd
Begî âzâdelerin Zıll-i Hudâ Hân-ı kerem"⁽⁴⁸⁾

(45) Ahmed-i Dâî, "Kaside", Ömer Bin Mezid, **Mecmu'atü'n-Nezâ'ir**, Haz. M. Canpolat, s.38. , Bkz:Kaside Ör., s.135.

(46) Mustafa İsen- C.Kurnaz, a.g.e. s.55. , Bkz:Kaside Örnekleri, s.137.

(47) Ahmedî Dâî, "Kaside", **M. Nezâ'ir**, Haz. M. Canpolat, s.38. Bkz.Kaside Ör.,s.135.

(48) **Necâtî Beg Dîvanı** , Haz. Ali. Nihat Tarlan, s.90.

"Vâriş-i mülk Şeh Ahmed ki kul olmağa aña
Yüzini göge tutup Tañndan ister nergis"(49)

Şâirler medhiye kasidelerinin bu bölümünde şehzadelerin özelliklerinden söz ederken öncelik sırasına göre onların adaletinden, lutf, ihsan ve kereminden, devlet ve azametinden, düşmanına verdiği korkudan ilim ve irfanından, iyi ahlakından ve fiziki yapısından bahsetmişlerdir.

"Hulû u lutf ile müretteb bî-nazîr ü bî-bedel
'İlm ü hilm ile mükemmel ahsen ü sâhib -cemâl

Bir şeh-i devrân-ı 'âdildür bugün 'âlemde kim
Devlet-i devrinde hergiz kimse çekmez infi'al"(50)

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi şâirlerimiz, şehzâdelerin adaletinden lutfundan söz etmişlerdir. Ayrıca, onların azametinden söz ederken tarihî ve efsanevî şahsiyetlerinden yararlanarak bir kıyaslama yapmışlardır. Şehzadelerin fiziki yapılarından söz eden şâirlerimiz, âdeta bir sevgiliden bahsedermişçesine ifadeler kullanmışlardır. Bu konuda Mihrî(d.1460-ö.1506)'nin II. Bayezid'in şehzâdelerinden I. Ahmed'e yazdığı medhiye kasideleri dikkat çekicidir:

"Bâğ-ı İremde ruhları gül la'li goncedür
Şah-ı cemende kâmeti serv ü çenârdur

Dil mürği bend-i zülfine tolaşa vechi var
Zîrâ kemend-i dâmina cânlar şikârdur"(51)

II. Mehmed Şehzadelerinden Cem Sultan'dan bahseden Ahmed Paşa (ö.1496), Onun şâirliğeini övmüştür.:

"Sultân Cem ol ki husrev-i sultân -nişân imiş
Mâh-ı sa'âdete eşîği âsumân imiş

.....
Tavr-ı gâzelde hâmesi ol Şâh-zâdenin
Bâğ-ı iremde tûti-i şîrin -zebân imiş"(52)

Görülüyor ki, şâirlerimiz şehzadelerden bahsederken onları geleceğin sultanları olarak görmüş ve bu düşünceyle onlara , sultanlara yapılan övgülerle eşdeğer övgüler yapmışlardır.

Şâirlerimiz, şehzâdelere hitaplarında "Sultan, şâh, han vb." kelimeleri sıkça kullanmaları da bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Muhtevâ açısından padişahlara yazılan kasidelerle şehzadelere yazılanlar arasında önemli bir fark göremiyoruz.

Şâirlerimiz intisab ettikleri, iyiliklerini gördükleri sadrazam, vezir ve paşa gibi devlet adamlarını da medh etmişlerdir. Böylece onlara şükran

(49) İsmil E. Erünsal, . a.g. e. , s. 160.

(50) *Divan-ı Mihrî*, v.29b.

(51) *Divân-ı Mihrî*, v.22b.

(52) *Ahmet Paşa Divanı*, A. Nihat Tarlan, s.84.

borçlarını ödemişlerdir. Ayrıca, ilgilerini bekledikleri devlet adamlarına da kasideler yazarak onların dikkatlerini kendi durumlarına çekmeye çalışmışlardır.

Şâirlerimiz, medhiye kasidelerinin medhiye bölümünde devlet adamlarımız için çoğunlukla şu isim ve sıfatları kullanmışlardır: Hz.Süleyman'ın vezirine teşbihle Âsaf, Âsaf-ı yekta, Âsaf-ı devrân Âsaf-ı sâni, Âsaf-ı sultân-ı cihan; mertebesini belirterek, paşa pay-ı felek-kadr; mühür sahibi olmaları nedeniyle, hâtem-i bezm-i kerem, hâtem-i mülk-i vezâret; cömertlik ve lutufkârlıklarını hatırlatan, sâhib-i mülk-i kerem, sâhib-i lutf u kerem, menba'-ı cûd u kerem, menba' -ı ser-çeşme-i cûd, matla'-ı lutf u fazl u hüner, medâr-ı dîn ü devlet, şecâat mülketinin serveri, hümâ-yı sâye-i ikbâl; adaletinden söz ederken, kutb-ı insâf u 'adâlet; kozmik unsurlardan yararlanarak, ahter-i burc-i vefâ, âfitâb-ı devlet, mihr-i burc-ı 'izz, hilâl-i âsumân-ı iktidar; devlet idaresindeki görevleri belirtilerek, Nişancı Paşa, Defterdâr-ı divân-ı kazâ, Çâşnigir başı vb.

"Adı hem nâmı Halîl vü sîreti hulk-ı hasen
Kendü âsaf öyle kim hükmi Süleymân gösterür "(53)

"Menba'-ı cûd u kerem merci'-i eşrâf-ı kirâm
Âsaf-ı hâşş-ı şehaşâh Muhammed Paşa"(54)

Padişah ve şehzadelerin övgüsünde olduğu gibi devlet adamlarının da en fazla övülen özelliklerini başında adaletleri gelmektedir:

"Kalmadı zulm ü sitem adlünün eyyâmında
Karanuluk mu kalır göstere çün şem ziyâ"(55)

Şâirlerimiz, devlet adamlarımızın lutf, ihsan, kerem vb. özelliklerinden de fazlaca söz etmişlerdir:

"Ebr-i bahâra zerresi yetişse lutfunun
Yağmur yerine yere döker dürrü bî-hisâb

"Bâd-ı şabâya şemmesi feyz ola cûdunun
Hâr ü hası gül eyleye sîrâb ola gülâb"(56)

Bunlardan başka fazilet, ilim, haya, hüner vb. özelliklerinden de bahsedilmiştir:

"İlm-i iklîminde hükmi feth ü nuşret kesb ider
Hilm-i gül-zârında kaddi serv-i bâlâ gösterür"(57)

Devlet adamlarımızın düşmana saldığı korkudan ve şecaatlarından da söz edilmiştir.

"Yanar od gibi girer kalb-i 'adûya nîzen
Su yerine kılıcın kanlar içir rûz-ı gâzâ"(58)

(53) Hümamî, "Kaside", E. Hacı Kemâl, **Camî'ün-Neza'ir**, v.88b., Bkz:Kaside Ör., s.191.

(54) **Necâtî Beg Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s.51.

(55) **Necâtî Beg Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s.50.

(56) Mustafa İsen- C.Kurnaz, a.g.e., s. 62.

(57) **Divan-ı Cemâlî**, v. 25b., Bkz:Kaside Örnekleri, s.193.

(58) **Necâtî Beg Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 51.

Şâirlerimiz, medhiye kasidelerinin medhiye bölümlerinde devlet adamlarının fiziki yapılarına da yer vermişlerdir.

"Umur Begdür dedüğüm kim yüzi gökçek sözi tatlu
Hırâmân kâmet-i yegdür bize serv ü şanavberden"⁽⁵⁹⁾

Ayrıca, Mesihî (d.1470-ö.1512), Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (ö.1514)'ye yazdığı medhiye kasidesinin medhiye bölümünde Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin şâirliğinden de bahsetmiştir.

"Mîr-i iklîm-i suhan ya'ni Nişancı Paşa
K'eremez fazl-ı nişânına haddiniñ efkâr

.....
Sebha-i nazmını aldukça eline şu'arâ
Dilde tesbihi olur her birinin istiğfâr

Levh-i zihniñde olur nice me'âni şâbit
Kevkeb-i fikretiñ oldukça felekde seyyâr"⁽⁶⁰⁾

Çok az sayıda (5 tane) olsa bile din ve ilim adamlarına da medhiye kasileri yazılmıştır. Bu kasidelerin medhiye bölümlerinde memduhun faziletinden, değerinden, yüceliğinden, feyzinden, ilminden, marifetinden, idrâk ve hıfzından söz edilmiştir.

Ahmed Paşa (ö.1496) Şeyh Tâc-üd-din'e yazdığı medhiye kasidesinde, Şeyh'in feyzinden ve faziletinden söz etmiştir.

"Nesîm-i lutfi deminden zülâl-i feyziyle
Cihânı eyledi gül-zâr Şeyh Tâc-üd-din

Dem-i Mesîh ile hulk-ı Muhammedîden olur
Tabîb-i her dil-i bîmâr Şeyh Tâc-üd-din"⁽⁶¹⁾

Necâtî Bey (ö.1509) ise, himayesini gördüğü devrinin büyük âlimlerinden Abdurrahman Çelebi'yi medh ederken, Onun faziletinden ve ilminden söz etmiştir:

"Fazl ile bir dânedir ey hırmî-i 'ilm ü edeb
Yerde zihn-i kâm-yâbın gökde cirm-i âfitâb"⁽⁶²⁾

İncelediğimiz medhiye kasidelerinin 6'sında herhangi bir kişinin medhi yerine sevgili, sâki ve serv medh edilmiştir.

"Sâkiyâ bu gicedür çün şeb-i yeldâ gicesi
'İşret ü 'ayş ü tarab zevk ü temâşâ gicesi

.....
Zülfüñüñ vaşfına dil fikr ile sevdâ idicek
Söyledükçe uzanur kışsa-i sevdâ gicesi

(59) Ömer Bin Mezid, "Kaside", **Mecmu'atû'n Neza'ir**, Haz. M. Canpolat, s.84.

(60) **Divan-ı Mesîhî**, v. 6b.

(61) **Ahmet Paşa Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.41. , Bkz:Kaside Örnekleri, s.158.

(62) **Necâtî Beg Divanı**, Ali Nihat Tarlan, s.56.

Şeb-i yeldâ mı uzun yâ şeb-i hicrân yâ şaçuñ
Uş bu sevdâda geçer 'âşık-ı sevdâ gicesi'"(63)

Bu medhiyeleri kaside olarak değerlendirmemizin sebebi fahriye ve duâ bölümlerinin bulunması ve kasâid bölümünde yer almalarıdır.

d) Mersiye Kasideleri

Mersiyeler sevilen birinin ölümünden duyulan üzüntüyü dile getirmek amacıyla yazılır. Memduhun övgüye değer özelliklerinden de söz edilir.

Araştırmamızda elde ettiğimiz 4 mersiye kasidesinin maksud bölümlerinde şâirlerimiz, memduhun ölümünden duydukları üzüntüyü dile getirmişlerdir. Ayrıca, memduhun övgüsünü de yapmışlardır.

İncelediğimiz mersiyelerden ikisini Kemal Ümmî (.1475) yazmıştır. Şâir, Şeyhi Hâmid Ubeydullâh'ın ve Hacı Sadrüddîn'in ölümünden duyduğu üzüntüsünü dile getirirken, onların faziletlerinden, ilminden, ihlâsından, güzel ahlâkından vb. söz etmiştir. Aynî (15.asır) de el -Muhakkik ar-Rabbânî'nin ölümü üzerine yazdığı mersiye kasidesinde, Şeyhin ölümünden duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.

Şeyyad Hamza (14.asır)'nın veba salgınından, bu salgında ölenlerden ve bundan duyulan üzüntüden bahsettiği mersiye nitelikli kasidesinde de temel konu ölümden duyulan üzüntüdür.⁽⁶⁴⁾

Şâir, sevdiği kişinin kaybindan büyük üzüntü duymaktadır. Şâirle birlikte tüm canlı cansız varlıklar da bu ölüme üzülmetedir.

"Yir ü gökler kamu 'âlem anuñçün tutdılar mâtem
Melâ'ik cin ü her âdem figân u nevhalar kıldı

.....

Müridler âh idüp ağlar muhibler yüregın taşlar
Anuñ derdi kamu şağlar kıluben hasta-ter kıldı"(65)

Ölen kişinin ardından tutulan yas dile getirilir:

"Kimi oğul diyü yırtar yakasun
Kimi kardaş diyü âhu figândur

Kimi babacuğum diyüben ağlar
Kimi kızcuğazından ayrılандur

Kimi ata yüzine baka gitdi
Kimi ana derdine cân virendir"(66)

Mersiye kasidelerinde değişmeyen iki bölümden biri olan maksud bölümünde şâir, mersiye yazdığı kişinin belirgin özelliklerinden söz ederek

(63) İ.H. Ertaylan, *Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul, 1952, s. 21.

(64) Akar, Metin,: "Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler I" , *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.2., Bkz:Kaside Örnekleri, s. 160.

(65) *Divân-ı Kemal Ümmî*, v. 52a.

(66) Akar Metin: a.g.d.

övgüde bulunur.

"Kani ol 'âlim-i 'âmil delil ü mürşid ü kâmil
Cihân milkinde ol 'âkıl ne hoş feth ü zafer kıldı"(67)

"Egerçi rûzi çoğ idi gözi vü göñli toğ idi
Veli hiç meyli yoğ idi cihânuñ hûy-ı hâyında"(68)

XIII. , XIV. ve XV. asırlara ait kaside nazım şekliyle yazılmış mersiye örneklerinin fazla olmaması sebebiyle konuya daha fazla açıklık kazandıramadık.

e) Hicviye Kasideleri

Araştırmamız sırasında Cemâlî (15.asır) 'ye ait rakibi zemm eden bir hicviye kasidesinden başka bu türe ait örnek bulamadık. Bu sebeple bu konudaki yorumlarımızı elimizdeki tek örneğe dayanarak yapacağız.

Cemâlî (15.asır), hicviye kasidesinin maksud bölümünde "rakib"i yermiş, ömrünün boşa geçmesini dilemiştir. Rakibin kötü özelliklerinden de yergiyle söz etmiştir. Rakib, gammazdır, hasiddir, duracak kapı bulamaz. Şeytan olduğu için, kötülükler hep onda toplanmıştır. Sevgili ile âşık arasında bir engeldir:

"Men' ider vaşl-ı habîbümden beni ebter rakîb
Huşk-leb mer dek durur k'itmez dimağı ter rakîb

Ömri yok yirlerde harc olsun ki kılmıştdur yüzün
Gam metâ'ın olmağa buhl u hasedden zer rakîb

La'net itmezlerdi şeytân olmasaydı ol Yezîd
Lîk olupdur kişver-i vesvâse ser- leşker rakîb

Hem şekâvet milkinüñ ser -defter-i dîvânıdur
Hem melâmet cem'ine olmuş durur mih-ter rakîb

.....
Sohbetinden dil-ber-i şîrîn-liqânuñ nehy ider
Emr-i ma'rûf eylemek ister bize münker rakîb"(69)

Şâir, rakibin fizikî özelliklerine yer vererek, onu bu yönüyle de yermiştir. Rakibin gözü kör kafası kel, kulağı sağırdır:

"Kıl taşavvur bilmek isterseñ anuñ mâhiyyetin
Kim gözi kör kellesi keldür kulağı ker rakîb"(70)

Rakib şâirin mutlu olmasını çekemez, onu kıskanır.

(67) Divan-ı Kemâl Ümmî, v.52a.

(68) Divan-ı Kemâl Ümmî, v.53a.

(69) Divan-ı Cemâlî, v. 52b.

(70) Divan-ı Cemâlî, v. 52b.

"Mihr dil-dâriyle sezmiş fâlumun sa'd olduğın
Tâli'i düşmüş nuhûsetten ölür beñzer rakîb

Ben geçüp şir-âne yâruñ şadrına 'ayş idicek
Sen kapudan it gibi ürüp boğazuñ ger rakîb"(71)

f) Kaside Nazım Şekliyle Yazılan Diğer Şiirler

Araştırmamızda kaside nazım şekliyle yazılan diğer şiirlerin 11 örneği ile karşılaştık. Bu şiirlerin medhiye bölümlerinde farklı konular işlenmiştir.

Ahmed Fakih (ö.1230) Çarh-nâme'sinin maksud bölümünde dünyadan yakınlıkla kendi sözünün dinlenmesini istemiş ve sözlerinin değerinden bahsetmiştir. Şâir, maksud bölümünün büyük çoğunluğunda dünyanın faniliği, kabir suali ve azabı, ahiret, dünyanın kimseye kalmayacağı ve kim olursa olsun herkesin ölümü tadacağı, peygamberin övgüsü vb. konulara yer verilmiştir.(72) Ahmedî (d. 1335-1412) de kasidesinin medhiye bölümünde dünyanın faniliğini; bu dünyanın sonunun perişanlık olduğunu, bu sebeple Allah'a yönelik, nefsi arzulardan vazgeçmek gerektiğini ancak, böyle olursa mutluluğa kavuşulacağından söz etmiştir. Ayrıca, Kur'an'ın değerini ve yüceliğini anlatmıştır.(73)

"Eyyühe'r -râğıbûne fi'l-evkât
Üdrukhâ fe-mâ mezâ kad fât"(74)

beyitleriyle başlayan kasidesi ile Şeyhi (ö.1431)'nin

"Eyyühe'r-râğıbûne fi'l- evkât
Edrikû femâ međâ kad fât"(75)

matla'lı kasidesinin sözleri aynıdır. Bu kasidenin kime ait olduğu belli değildir. Her iki şâirin divanında da yer almıştır.

Melihî (15.asır), Elifnâme'sinde harflerin isimlerini her beytin ilk mısraında anarak insan ve tabiat konularından bahsetmiştir.(76) Aynı (15.asır)'nin ise, cifr özelliği görülen, dini konulardan ve tabiatı bahseden musammat kasidesi, mantık ilminden ve Arapça gramerden bahseden kaside nazım şekliyle yazılmış iki şiiri, fahriye nitelikli fakat fahriye kasidesi olarak kabul edemeyeceğimiz iki şiiri vardır.(77)

Görülüyor ki, kaside nazım şekliyle yazılan bu şiirler farklı konuları anlatmak amacıyla yazılmışlardır. Şâirlerimizin bu konuları anlatmak için kaside nazım şeklini tercih etmeleri sonucu herhangi bir türe dahil edemediğimiz fakat kaside nazım şekliyle yazılan bu şiirler ortaya çıkmıştır.

(71) Divan- Cemâli, v. 52b.

(72) Eğirdirli Hacı Kemâl, Cam'i'ü'n-Neza'ir, v. 289a.

(73) Divan-ı Ahmedî, v.12b.

(74) Nesimi Divanı, Haz. Hüseyin Ayan, s. 92.

(75) Mustafa İsen- Cemal Kurnaz, a.g.e., s.63.

(76) Eğirdirli Hacı Kemal, a.g.e. v.122b.

(77) Divân-ı Aynî, Haz. Ahmet Mermer, 17.,44.,45.,55.,58. Kasideler.

4-Tegazzül

Şâir kasidesindeki monotonluğu gidermek, kasidesine canlılık katmak amacıyla tegazzül söyler. Kaside ile aynı vezne ve kafiye sahip olan bu bölüm tamamıyla mahlas beyti olmayan bir gazel gibidir.

Her kasidede bulunmayan bu bölümü, klasik kasidenin temel unsurlarından biri olarak göremiyoruz.

Gazel söylemek anlamına gelen tegazzül bazen nesibden, bazen de medhiyeden sonra yer alır. İncelememizde tegazzül bulunan 57 kasideden 37'sinde tegazzül medhiye bölümünün, 19'unda ise nesib bölümünün sonunda yer almaktadır. Kasidelerde tegazzülü türlere göre inceleyecek olursak sadece medhiye kasidelerinde tegazzül bölümünün bulunduğunu görürüz.

Tegazzülde insan başlığı altında toplayabileceğimiz iki temel konu işlenmiştir: Sevgili ve âşık. Sevgiliden, sevgilideki güzellik unsurlarından söz eden şâirlerimiz, tegazzüllerinde âşık ve âşıkla ilgili hususlara maddî ve manevî hallere yer vermişlerdir.

Tegazzülde şâir, sevgilinin güzelliğinden bahsederken hüsn ve cemâl kelimelerini kullanmıştır. Güzellik ve onunla ilgili tasavvurlar işlenirken tabiat unsuruna da fazlaca yer verilmiştir.

"Bağ-ı hüsnüñ gibi bir bâğ bu 'âlemde kanı
K'anda gül giye zırh yâ tuta hançer nergis"(1)

Sevgilinin güzelliği ile ilgili çeşitli tasavvurlar geliştirilmiştir. Sevgilinin güzelliğinde bir düğünün coşkusunu, güzelliğini bulan şâir:

"Ey arûs-ı hüsnüne âyine meh zîver güneş
Görünür aks-i cemâline cihan yek-ser güneş"(2)

diyerek bunu dile getirir. Sevgilinin güzelliğinin ışığında cihan aydınlanmıştır:

"Ey pertev-i cemâlüñ ile rûşenâ cihân
V'ey 'itr-ı zülfüñ ile mu'athtar meşâm-ı cân"(3)

Sevgili âşıklarına karşı daima ilgisizdir. Âşık eziyet etmek, sıkıntı çektirmek onun en önemli özelliğidir.

"Onun için kimseye vermez selâm ol nazenin
Lebleri nazik durur zahmet verir dendân-ı sîn

Kimseye baş eğmeyip salındığın çün nâz ile
Âferin eyle serv-i sîm-endâm dilber âferîn

.....
Sen sevinmezsin beni zâr etmesen kim rûz-ıyd
Şâdumân olmaz hilâlin olmayınca kaşı çîn"(4)

(1) H.İpekten, Karamanlı Nizâmî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı, Ank., 1974, s.95.

(2) Ahmet Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, Ankara, 1991, s.64. ,Bkz:Kas. Ör. , s.186.

(3) İsmail E.Erünsal, a.g.e., s.34.

(4) Necati Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.95.

Tegazzülünde sevgili ile ilgili tasavvurlara da yer veren şâir, bunu yaparken tabiattan yararlanmışır. Sevgili ile ilgili benzetmelerden bazıları şunlardır: Gül, gonca, semen, serv, fidan, bahar, güneş, ay, mum, peri, padişah vb.

"Gelmemiştir 'âleme hüsnün gibi ey bî-bedel
Âfitâb-ı Müşterî-fer zöhre tal'at meh-cebîn"(5)

Şâir sevgiliden söz ederken, saç, kaş, göz, yüz, ağız, boy vb. gibi sevgilide güzellik unsurlarına da yer vermiştir. Bu konunun oldukça geniş olması ve tahlil konusunun ayrıca işlenmesi gereken geniş bir konu olduğu düşüncesiyle sevgilideki güzellik unsurlarına tek tek değinmek yerine çarpıcı örnekler vererek konuya açıklık kazandırmağa çalışacağız.

Tegazzüllerde sevgilide güzellik unsurlarından en fazla işleneni sevgilinin saçı ve saçla ilgili tasavvurlardır.

"Saçların misk-i Hotendir ruhların gül-zâr-ı Çin
Dağıtıp zülfünü doldur müşg ile gül-zâr için

Ben mi yüzünde yâ bulmuş mâh ile Pervin kırân
Saç mı alında yâ olmuş nûr ile zulmet karîn

Zülfü ne merk etti kim zencîre düştü âfitâb
Çeşmi ne sihr etti kim sebze bitirdi yâsemîn

Cezbe-i zencîr-i zülfünden çün abdâl oldular
Saçların uzattı sünbül misk giydi püstîn"(6)

Sevgilinin kaşı, gözü ve kirpiği üzerinde de çok durulmuş ve çeşitli benzetmeler yapılmıştır. Sevgili yaya benzeyen kaşı ve gözlerinin oku ile âşığın gönlünü yağmalar:

"Sen kaşı kemân gamzesi ok çeşm-i harâmî
Bir tîr ile kıldı dil ü cân mülkini yağmâ"(7)

Şâirler, sevgili de güzellik unsurlarından söz ederken tabiattan da yararlanmışlardır.

"Cemâli gülşeni içre gözü iki âhû
Kenâr-ı âb-ı izârında zülfü ü iki neheng"(8)

"Dir idüm gözlerüñe şivede beñzer nergis
Olsa saña rû-siyeh -kâr u sitem -ger nergis"(9)

(5) Necâtî Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.95.

(6) Ahmet Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.75.

(7) Divan-ı Mihri, v.25a.

(8) Ahmet Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.70.

(9) Haluk İpekten, a.g.e., s.163.

"Bir elâ gözlü güler yüzlü püser sencileyin
Gelmiye yer peder ola gül ü mâder nergis"(10)

Şairler, tegazzül bölümlerinde sevgilinin yüzü, yanağı, ağzı , dişi, boyu vb. güzellik unsurlarından da söz etmişlerdir

"Gün yüzüñ üstinde ay alnuñ görenler didiler
Meh neden çıkmış 'aceb mihr-i cihân-tâb üstine"(11)

"Zülf-i fettândur geçen bî-dillere yüz dürlü bend
Hadd-i nâzûkdür kılan 'aşıklara şad gûne âl"(12)

"İy yañağûndur ser-â-ser Ravza-i Rıdvan-ı gül
Viy dudagûndur leb-â-leb çeşme-i hayvân-ı gül"(13)

Tegazzülde işlenen konulardan biri de âşık ve âşıkla ilgili hususlardır. Doğrudan doğruya âşık kelimesiyle, âşığın fizikî ve ruhi yapısını belirten kelime ve terkiplerle ya da kendisini âşığın yerine koyan şâirin mahlasıyla ifâde edilen âşığın en dikkat çeken vasfı, sevgiliye olan karşılıksız aşkı ve sevgiliden ayrı kalmanın onda meydana getirdiği fizikî ve ruhî çöküntüdür.

Sevgilinin uğruna cânından ve teninden vazgeçmeyen âşık değildir. Âşık, tüm varlığını sevgili uğruna harcar. Onun hasretiyle yağmur gibi gözyaşı döker, dolab gibi inler:

"Cân ü tenden geçmeyen 'aşkın libâsın giymesin
Giymeye hâci olan ihrâmı esvâb üstüne

Girye vü âhımdan ey dil bâd ü bârândır cihân
Oynama cân-bâz-vâr ol zülf-i pür-tâb üstüne

Gözlerim yaş akıtır ben inlerim dolâb vâr
Billâh ey serv-i sehî seyr et bu dolâb üstüne"(14)

Âşığın gözleri yaşlı, beli bükülmüş ve benzi sandır:

"Çeşmi pür-nem bili hamdur şararup derdüñle
Görinür bencileyin hasta vü lâgar nergis"(15)

Âşık sevgiliyi gördüğünde veya onu düşündüğünde akli başından gider. Sevgilinin şaraba benzeyen kımızı dudakları âşığı sarhoş eder. Sevgilinin güle benzeyen yüzü karşısında âşık bülbül gibi figan eder.

(10) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.163.

(11) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s. 40.

(12) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s. 45.

(13) **Divân-ı Cemâli**, v.15a.

(14) **Ahmet Paşa Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s.58.

(15) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.163.

"Aklim esâsın eyledi fikr-i lebin harâb
Başdan çıkardı âhîr o bî-çâreyi şarâb"(16)

"Ruhlarıñ yâdına bûlbûl gibi her gülzârda
Gördüğümce gülleri feryâd u zâr itsem gerek"(17)

Âşık, sevgiliyi daima hasretle anar. Hiçbir zaman sevgiliye ulaşamaz, buna sevgili müsade etmez.

"Görmeyelden beru sen gül-ruh u gonca deheni
Dil ü cân bûlbûlünüñ dâr-ı hazandur vaţanı

.....
Gonca dest çâk-i kabâ itmişem u yaşıımı cuy
Görelî sen yüzi gül serv ü semen pîreheni

Destgîr olmuş idi âşık-ı üftâdelere
Pây-mâl itme ser-i zülfinicek bigi beni"(18)

Âşık, sevgiliye ne kadar ulaşmaya çabalasa sevgili ondan o derece uzaklaşır. Bu sebeple âşığın gözünden yaş, dilinden âh, gönlünden gam eksik olmaz. Âşık sabırsızdır, ayrılığa gücü kalmamıştır. Fakat sevgilinin ne merhamete ne de kavuşmaya niyeti vardır.

"Ne bende şîve-i şabr ü ne sende âdet-i rahm
Ne bende tâkat-i hecr ü ne sende fikr-i vişâl"(19)

İncelediğimiz kasidelerin, kaside nazım şeklinin henüz olgunlaşmaya başladığı bir dönemde yazılmış olması bazı eksikliklerin olmasına sebebiyet vermiştir. Bu çerçevede tegazzüllerde de yeterli ifade zenginliğine rastlamak mümkün olmadı. Nesib, bölümlerinin bir kısmında da tegazzül de işlenen konuların işlendiğini görmüştük. Konunun işleniş açısından nesib bölümleriyle tegazzülleri karşılaştıracak olursak şâirlerimizin nesib bölümlerinde daha başarılı olduklarını, hayal ve duygularını daha fazla ifade zenginliği içinde dile getirdiklerini görürüz.

(16) **Necâtî Beg Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 55.

(17) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.112.

(18) **Divan-ı 'Adnî**, v. 1b.

(19) **Ahmet Paşa Divanı**, Haz. A. Nihat Tarlan, s. 72.

5- Fahriye

Kasidenin medhiye bölümünden sonra yer alan fahriye bölümü ilk kaside örneklerinde şâirin kendi durumundan bahsettiği ve yakındığı, ihtiyaçlarını dile getirdiği bölüm iken, sonraları bunların yanı sıra sanatını da övdüğü, sanatıyla övündüğü bölüm haline gelmiştir.

İncelememizden elde ettiğimiz sonuçlara göre 264 kasideden 189'unda fahriye bölümü vardır.

Fahriye bölümünü türlere göre değerlendirecek, münâcât kasidelerinde fahriye bölümünün olmadığını görürüz.

İncelediğimiz 30 tevhid kasidesinin 16'sında fahriye bölümü vardır. Fakat bu bölümler çoğunlukla taç beyit diyebileceğimiz şâirin mahlasının zikredildiği beyitlerdir.

Tevhid kasidelerinin bu bölümlerinde şairler çoğunlukla kendilerinden bahsetmiş, Allah'a duâ ederek bağışlanmayı dilemiş, Allah'ın kendilerini bağışlayacağına inandıklarını tekrar etmişlerdir. Bazı beyitlerde ise, kendi sanatlarını övmüşlerdir.

"Ahmedî'nin kelâmını diñle
Ki ide Hâk makâmıñı mahmûd

Bu ne müşgin nefes olur ki anuñ
Gayretinden oda yahılur ûd

Kılamaz bülbül uş bu resme nevâ
İdemez tûti iş bu tarza sürûd"⁽¹⁾

Şâir sanatının, Allah'ı Peygamberi anmakla yüceltiğini, Allah aşkıyla şiir söylediği için şiirin kıymet kazandığını söyleyerek övünür.

"Añduğum çün Muhammed'üñ ki adın
Nefesüm oldı 'İsavî nefehât

Ohıyalı Zebûrını Dâvûd
Kimse işitmedi böyle hoş aşvât

İdeli râst çengini Zühre
Düzemedi bu resme hoş neğamât"⁽²⁾

"Menem deryâ-yı tevhide çü maihv-ı mahz-ı müstağrik
Getürsem nola ger gevher bu deryâ-yı vişâlınden

.....
Senün 'âşkıñ kitâbını gözi kanıyla yazmışdır
Şaçarsa dürr ile mercân nola baħr-ı emâliden"⁽³⁾

(1) **Divan-ı Ahmedî**, B.Museum, Or.4127 v..5a.

(2) **Divan-ı Ahmedî**, B. Museum, Or.4127 v. 8b.

(3) Yazıcıoğlu Mehmed, "Tevhid", **Türk Edebiyatı Numuneleri**, H.Tevfik, H. İhsan, H. Âlî, İstanbul, 1926, s. 291.

Şâir kendi ilmi ve bilgisiyle övünür:

"Cevâbı sen dimez iseñ ben edeyim bâzır
Ki 'ilm nakdine oldum mehaḵk ü hem mi'yâr

Şikâr aslanuñ olduyise kulân u geyik
Benem ki hikmet ile şer' oldu baña şikâr"(4)

İncelediğimiz 32 na't kasidesinde 11 fahriye bölümü vardı. Şâirlerimiz bu bölümde Hz. Peygambere olan sevgilerini dile getirerek onun şefâatini istemişlerdir. Şiiriyle övünen şâir, sözlerinin kıymet kazanmasının sebebinin Hz. Peygamberi övmesi olduğunu belirtirken onun medhini Allah'dan başkasının yapamayacağını söyler.

"Şefâ'atin demidir geldi yâ Resûlallah
İnâyet eyle ki gelmez inâyetine zevâl"(8)

"Silkine Cemâlî sözünüñ dizdi cevâhir
Bir vechile kim yokdur anuñ luţfuna hemtâ"(9)

"Mâdhüñdür Rûşenî her dem der medh ider seni
Gerçi medhüñ ide bilmez Haktan özge hiç kes"(10)

Elimizde fazla örnek olmaması sebebiyle bu konuda söyleyeceklerimiz bu kadarla sınırlı kalmıştır.

İncelediğimiz 188 medhiye kasidesinin 150'sinde fahriye bölümü vardır.

Mehdiye kasidelerinin fahriye bölümlerinde şâirler kendi sanatlarıyla övünmüşlerdir. Şiirlerini inciye, mücevhere benzetmişlerdir. Ağızlarından manâ incileri dökülmektedir.

"Bi-ḥamdi'llâh ki medhüni edüp her meclis içinde
Dehânından dür-i ma'ni döker söz ile Dehhânî"(11)

Şâire göre söz mihenk taşıdır. Eğer mânâ mücevheri varsa, bu mihenk taşıda ayarını ölçer.

"Söz kim me'ân-i gevherinin hoş mihengidür
Sözüñ var ise işte mihenk gel 'ayâr kıl"(12)

Şâirin malı mülkü yoksa, zengin değilse önemli değildir. O günlünden inci ve mücevherler çıkar:

"Ne var değilse ḡanî mülk ü mâl ile Şeyhî
Saçıya dilden eder dürr ü gevher- efşânî"(13)

(4) Divân-ı Ahmedî, B. Museum Or. 4127 .27a.

(8) Necâtî Beg Divanı, Haz. A.Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.46.

(9) Divân-ı Cemâlî, v.1.b.

(10) Divân-ı Rûşenî, v.96b.

(11) Ömer Bin Mezid, Mecmu'atü'n-Nezâ'ir, Haz. M. Canpolat, Ankara, 1982, s.3.

(12) İ.H. Ertaşlan, Ahmed-i Dâî'nin Hayatı ve Eserleri, Tıpkı Basımı, İstanbul, 1952, s.15.

(13) Şeyhî Divanı, Haz. Mustafa İsen- C. Kumaz, s.66.

Şâir söz ipliğine inciler dizer:

"Bu Cemâlî silk-i medhûnden cevâhir nazm ider
Her ne söz kim dirse andadur k'ider devrânıdur"(14)

"Ben kim didüm kaşide-i garrâ-yı bî-bedel
Didün bu silk-i nazma niçe dürr-i bî-behâ"(15)

Şâir şiiriyle övünerek dünyaya kendisi gibi bir şâirin daha gelmediğini söyler.

"Görmedi mişlüm felek cismin ser-â-ser çeşm idüp
Gerçi k'itdi 'âlemi çok cüst u cûy leyl ü nehâr"(16)

"Gelmeye hâmem gibi medhinde bir şîrîn suhan
Ger hezâr olur ise tûti-i midhat-hân-ı 'ıyd"(17)

Şâirin gönlü virâne gibi görünse de genc-i mâ'ni (mânâ hazinesi) dir. Çünkü hizineler virânelerde saklıdır:

"Genc-i ma'niden eşer ister iseñ gûnlüme gel
Hôr bakma görünür gerçi ki vîrân şekil"(18)

Şâir, kendisini bûlbil, tuti, hûma, anka, simurg vb. kuşlara benzetir. Sözlerinin bu kuşların sesi gibi hoş nağmelerden meydana geldiğini, bunlar gibi uğur getirdiğini ifade eder. Ayrıca herkesin medhini yapmadığını çünkü medhin Kaf'ında Hümâ olduğunu söyler.

"Şeker-i midhatının tûtişi çok gerçi şehâ
Görme her tûtiyi bir ey şekeristân-ı kerem"(19)

"Hümâdur 'Aynî Kâfunda konar şâh
Cihân sîmurgı konmazher diyâra"(20)

Şâir, yeni ve güzel söyleyişine ilgi beklemektedir:

"Revâdır ger ola maqbûl-i Hazret
Bu bîkr-i fikr ü bu pâkize gevher

Bu tarz-ı tâzeye ragbet sezâdır
K'olur mergûb dâ'im şâh-ı nev-ber"(21)

(14) **Divan-ı Cemâlî**, v.14b.

(15) İsmâil E. Erünsal, a.g.e., s.120.

(16) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s. 76.

(17) **Ahmed Paşa Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.97.

(18) Eğirdirli Hacı Kemal, **Cami'ü'n-Neza'ir**, v.209b.

(19) **Ahmet Paşa Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s. 85.

(20) **Aynî Divanı**, Haz. Ahmet Mermer, 49.Kaside.

(21) **Necati Beg Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.71.

"Şehbâz-ı fikretüme hezâr âferîn kim
Bir demde niçe murg-i me'âni kılar şikâr"(22)

Şâir, şiirini ve sanatını başkalarıyla kıyaslamıştır. Kendisinden önce yaşamış veya kendi döneminde yaşayan şâirlerin şiirleriyle kendi şiirini karşılaştırmış ve onlardan üstün olduğunu veya onlarla denk olduğunu iddia etmiştir.

"Bu 'aşr içinde da'vi-i şi'r eyleyenlere
İnsâf bu kaşîde yeter mâ-hazar nisân"(23)

"Sel sebil-i suhanım böyle revân görür ise
Akıp ağzı suyu tahsin ede Selmân ü Kemâl"(24)

"Murtazâ medhûnde çün gördi kemâlin ehl-i dil
Didiler tahşîn ki Hassâne budur nâ'ib münâb"(25)

"Nizâmî nazmuñı görse Nizâmî-i Gence
Okurdu künc-i lahiden ki şümme fî-ke makâl "(26)

"Böyle kim gül beytini ma'mûr idüp viridi Kemâl
Gönce-i pür-gönce Dâ'idür yahûd Hassân-ı gül"(27)

"Bu şi'r sevâdın okusun kanı ki Ahmed
Görsün ki nice olur imiş bârî benefşe"(28)

"Ey şifâtı Mustafâ Ca'fer kemâl-i nazm ile
Pârsuñ Selmânı vu tâzî dilüñ Hassânıdır"(29)

Medhiye kasidelerinin fahriye bölümlerinde şâirler maddî ve manevî sıkıntılarını da dile getirmişlerdir.

"Gül-zâr-ı devletinde cihân halkı Husrevâ
Gül gibi güldü bir benem eden hezâr zâr"(30)

"Yıllar oldı kim şehâ sa'y ile itdüm cüst ü cû
Defter-i tâli'de bulmadum sa'âdetden raqam"(31)

(22) **Divanı-ı Mesihî**, v.8b.

(23) **Necatî Beg Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.101.

(24) **Necatî Beg Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s. 87.

(25) Haluk İpekten, **Karamanlı Nizâmî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı**, Ankara, 1974 s.86.

(26) Haluk İpekten , a.g.e., s.91.

(27) **Divan-ı Cemali**, v.15a.

(28) İsmail E. Erünsal , a.g.e. , s.105.

(29) İsmail E. Erünsal ,a.g.e., s.137.

(30) **Necatî Beg Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s. 66.

(31) Haluk İpekten , a.g.e. , s.107.

"Gün gibi rûşen-i dilem ammâ beni baht-ı siyâh
Zülf-i diber gibi kılmışdur perişân -rûzgâr

Nokta gibi bî-ser ü pâ eyleyüp devrân beni
Dâ'imâ gam dâ'iremde çigzinür pergâr-vâr"⁽³²⁾

Mesihî (ö.1512) kensine hediye edilen cılız ve güçsüz atdan yana dertlidir. Onun yüzünden çok sıkıntılar çekmiştir. Yel gibi hızlı giden güçlü bir at istemektedir.

"Âlemde çok belâ vü kazâ çekmişem velî
Bu esb-i şom mukaddeme la'net hezâr bâr

Ne çektiğümi ben bu arık bâr -gîr ile
Şerh eylemek olurdu ömür olsa pâyidar

Ökçem yağırarını yürirken gören şanur
Gül yaprağıdur ayağım altında hâksâr

Gam gicesinde bir nazar itseñ vücûduma
Ruşen iderdi hâli saña âh-ı tâbdâr"⁽³³⁾

'Aynî (15.asır) ise, herkes tok ve güzel giyimli gezereken kendisinin aç ve çıplak dolaştığından yakınıyor:

"Tapuñda kularûn hep tok u tonlu
Velî ben bî-nevâyım aç u 'üryân"⁽³⁴⁾

Medhiye kasidelerinin fahriye bölümlerinde şâirler bazı isteklerini de dile getirmişlerdir:

"Bir esb-i hâs bahşış et Ahmed kuluna kim
Dinsin budur atâ-yi Ferîdun-i rûzigâr"⁽³⁵⁾

"Bana bir at alıversen n'olaydı
Komasañ beni zillet dağıyla"⁽³⁶⁾

Ahmet Paşa (ö.1496) ve Aynî (15.asır) bir at isterken, Necâtî (ö.1509) ise atı için arpa istemektedir.

"Bu ümide gelir Necâtî dahi
Ki vere Aşaf-ı cihân arpa

(32) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s. 76.

(33) **Divan-ı Mesihî**, v.8b.

(34) **Aynî Divanı**, Haz. Ahmet Mermer, 21. kaside.

(35) **Ahmet Paşa Divanı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.112.

(36) Ahmet Mermer, a.g.e., 32. Kaside.

Ey abib-i zamân cevâb buyur
K'eyledi beni nâ -tûvân arpa"⁽³⁷⁾

Medhiye kasidelerinin fahriye bölümlerinde şâirlerimiz, tabiat ve insan unsurlarından yararlanmışlardır. Ayrıca, tarihi ve efsanevi şahsiyetlere, şâirlere de kendileriyle kıyaslama yapmak amacıyla yer vermişlerdir.

Şâirlerimiz, mersiye kasidelerinin fahriye bölümlerinde sevdikleri kişilerin ölümünden duydukları üzüntüyü dile getirirken, mersiyelerinin, bu ölümden üzüntü duyanların diline dolaştığını söyleyerek ve her üzüntü anında mersiyelerinin söylenmesini isiteyerek mersiyesiyle övünmüşlerdir.

"Söz idici delim Şeyad Hamza
Senüñ sözün 'âlamda dâstândur

Bu ne sözler olur bi-çârelerden
Ki gelür diline böyle asandur."⁽³⁸⁾

"Eğerçi özi lâ-şeydür velî dahı dili haydur
Anun mersiyesin aydur her âh u zârı ayında"⁽³⁹⁾

Elimizdeki tek hicviye kasidesinin fahriye bölümünde şâir kendisiyle ve rakib karşısındaki başarısıyla övünmüştür.

"Var muhayer ol ki kesbüm bselikdür perdede
Râhatü'l -ervâha irdüm vaşl olup dil-ber rakîb

Beste-l zülf-i nigâr olup çü çıkdum evce ben
Sen makâm-ı gamda zîr -efgendelik göster rakîb

Tuncak yârûñ Cemâlî gamzesi karşusına
Görme yoksa yüregiñe şancılur hançer rakîb"⁽⁴⁰⁾

Kaside nazım şekliyle yazılan şiirlerin fahriye bölümlerinde de Şâir, sanatıyla övünmüş, durumundan yakınmış, kasidesini sunduğu kişiden kendisine ihsanda bulunmasını istemiş ve kendisini başka şâirlerle kıyaslayarak üstünlük iddiasında bulunmuştur.

"Sürer 'Attara Sa'idi'nün kelâmı Ahmedî ki anuñ
Kemâle ireli sözi olupdur mât Selmânî"⁽⁴¹⁾

İncelediğimiz kasidelerin fahriye bölümlerinde işlenen konların türlere göre değiştiğini görüyoruz. Münâcâtlarda fahriye bölümüne yer verilmezken tevhid ve na'tların fahriye bölümlerinde şâirler Allah'a

(37) Necati Beg Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.110.

(38) M. Akar, "Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler I" Türklük Araştırmaları Der., s.2.

(39) Divân-ı Kemâl Ümmî, v.53a.

(40) Divan-ı Cemâlî, v.52b

(41) Divân-ı Ahmedî, v.12b

yalvarmakta ve Peygamberden şefaât dilemektedirler. Mersiyelerde ise, sevilen kişinin kaybindan duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Övünme ikinci planda kalmıştır. Merdhiye kasideleriyle hicviye kasidesinde ise, şairin sanatıyla ve kendisiyle övünmesi ön plana çıkar.

6- Duâ

Kasidenin son bölümü duâdır ve temel unsurlardan biridir. Şâir bu bölümde kasidesini başarıyla tamamladığı için Allah'a şükreder. Kendisi veya kasidesini sunduğu kişi için Allah'a duâ eder, Allah'dan iyi dileklerde bulunur.

Araştırmamızda incelediğimiz, 264 kasideden 238'inde duha bölümü bulunduğunu tespit ettik. Duâ bölümünün türlere göre dağılımına bakacak olursak, incelediğimiz 5 münâcât kasidesinin tamamında, 30 tevhid kasidesinin 26'sında, 23 na't kasidesinin 18'inde, 188 medhiye kasidesinin 175'inde, 4 mersiye kasidesinin tamamında ve kaside nazım şekliyle yazılan 11 şiirin 10'unda duâ bölümü olduğunu görüyoruz. Bu da bize duâ bölümünün kasideler için vazgeçilmez olduğunu gösteriyor.

İncelediğimiz münâcâtların duâ bölümlerinde Allah'dan başka sığınacak kimse olmadığından, Allah'ın rahmetinin çokluğundan söz edilmiştir. Bunun yanında kulun daima cürm, hata ve zaruret içinde olduğu belirtilmiştir.

"Cem rahmeti tapuñdan umar ey Kerim ü Hayy
Deryâ-yı rahmetüne çü yokdur senün kenar

Yâ-Rab bilür günâhını çün rahmet eylegil
Cürmini iyüzine vuruben itme şerm-sâr"⁽¹⁾

Bu dünyada şâir, kendisini yalnız, asıl vatanından, Allah'dan uzak hissetmektedir. Bu sebeple Allah'ın lütfuyla Cemâlullâhâ kavuşmayı ister:

"Hudâyâ dilerem senden beni Öurtarivir beden
Kim andan giru bu sen ben dimekden külli bizârem"⁽²⁾

İncelediğimiz Münâcâtlarda "Allah'ın rehmetinden ümidinizi kesmeyiniz" âyeti telmih ve tercüme yoluyla zikredilmiştir.⁽³⁾ Ayrıca, Allah'ın Rahim, Mücib, Kâdir, Kayyum, Kerim, Gaffar gibi isim ve sıfatlarından sıkça bahsedilmiştir:

"Kemâl Ümmî kılur ikrâr kamu takşirine her bâr
Ki senden özge iy Gaffâr ne kılam kime yalvaram

.....
Egerçi zâr-i bîmâram velîkin senden umaram
Diye kim korkma bî-çârem ki ben her derde tîmâram"⁽⁴⁾

Hız. Muhammed'in ümmetine şefâât edeceği düşüncesinden hareket ederek, Allah'ın günahkâr kulunu Habibine bağışlaması istenir:

(1) Divan-ı Cem, v.1b.

(2) Divân-ı Kemal Ümmî, v. 50b.

(3) Ez-Zümer 39/53

(4) Divân-ı Kemâl Ümmî, v.50b.

"Rahmetimden çün didüñ kesmeñ ümid
Bende bir kez etmezem kat'ı recâ

Çankı sâ'il kim kapuñdan rahm umar
Ne kapuncıñ redd ider ne kethudâ

Bunda gam yimez günahdan Çâkeri
Ger şefi' olursa anda Muştafâ"(5)

Tevhid kasidelerindeki duâ bölümleri çoğunlukla 1 beyitle 3 beyit arasında değişen sayılarda olduğunu tespit ettik. İncelediğimiz tevhid kasidelerinin duâ bölümünde şâir, Allah'tan inayet ve yardım dilemektedir:

"Çün güher -kâr oldı Cem olgıl Hudâyâ dest-i gîr
Kıl 'inâyet olmasun mahşer güninde pâ-yı mâl

Bu du'âmı müstecâb it yâ mücibü's -sâ'ilîn
Çün kerîm-i pür keremsin ey rahîm-i müte'âl"(6)

Şâir, Allah'dan günahlarının ve zayıflığının bağışlanmasını, Allah'ın rahmet ve merhametini diliyor:

"Ahmedî'nün ey Kerîm itgil günâhın cümle 'avf
Kim sen ehl-i mağfiretsin bî-şek üehl-i nevâl

.....
Za'fümi görüb baña sen merhamet it yâ Rahîm
Kim 'azâbuña idemez seng ü âhen ihtimâl"(7)

Şâir, nefsinin kötülüklerinden Allah'a sığındığını, benlik duygusundan kurtulma isteğini dile getirir. Allah aşkından ve onun cemâlinden başka bir şey istemediğini belirtir:

Gidergil benligüñ jengîni benden
Ki göñlüm gözgüsi ola musaffâ

Heyûlâ dûzahından beni kurtar
Ki ola fazluñ ile işüm müheyyâ

Senün rıdvânuñı diler bu göñlüm
Ne cennet ravzasın ister ne havrâ"(8)

Şâirlerimiz, na't kasidelerinin duâ bölümünde Hz. Peygamberin şefâatini dilemişler, onun şeref ve fazileti hürmetine Allah'tan kendilerini bağışlamasını istemişlerdir ve bu konuda umutlu olduklarını belirtmişlerdir.

(5) Dîvân-ı Çâker-i, v.121b.

(6) Dîvân-ı Cem, v.2a.

(7) Dîvân-ı Ahmedî, B.Museum Or.4127 v.6a.

(8) Dîvân-ı Ahmedî, B.Museum Or. 4127 v.4a.

"Yâ Rab Muhammedüñ şeref ü fazlı hürmeti
Bu hâste -i günâha sen it rahmetüñ şifâ"(9)

"Sen kıl bu Kemâl Ümmî günahkâra şefâ'at
Luţfun ile iy nâsır u manşûr Muhammed"(10)

Bu bölümde âyetlere de yer verilmiştir. Şâirlerimiz bu âyetlerden deliller getirerek Allah'dan rahmet dilemektedirler.

"Koma bizi cihân zülemâtında dâllîn
Nûr ile müstakîm sırâtına ihdinâ"(11)

Na't kasidelerinin duâ bölümlerinin çoğunlukla bir-iki beyit olması sebebiyle yeterli doküman elde edemediğimiz için bu bölümle ilgili söyleyeceklerimiz bu kadarla sınırlı kalmıştır.

Medhiye kasidelerinin duâ bölümlerinde ise, şâirlerimiz iki şekilde duâ etmişlerdir: Memduhları için ve kendileri için.

Bu bölümde şâirler, çoğunlukla memduhlarının ömürlerinin ve devletlerinin uzun olmasını dilemişlerdir.

"Gül yüzünün gülşenine ermesin bâd-ı hazân
Kim sa'âdet burcunun ol gün meh-i tâbânıdır"(12)

"Hak mezîd eyleye tûmâre-i 'ömrüñi senüñ
Zeyn ola nâmuñ ile defter ü dîvân-ı kerem

Devletüñ dârını ma'mur ide mi'mâr-ı ezel
Şöyle kim yüz süre işigüñe erkân-ı kerem"(13)

Şâirler, Allah'ın memduhlarına rahmet nazarıyla bakmasını dilemişlerdir.

"Mihri üftâdeye rahmuñla sehâ eyle nazar
Eyleye saña nazar haşre dek ol Hayy-i 'alîm

Şaklasun emn ü emânında seni dâ'im Ehad
Cân içinde nitekim ola elif harfi kadîm"(14)

Memhuduh daima mutlu olması, her zaman işret ile yaşaması, ömrünün neşe ve eğlence ile geçmesi temenni edilmiştir.

"Olgıl hemîşe işret ü ayş ile ber-devâm
Olgılı hemîşe baht ü sa'âdetle ber-karâr

(9) Haluk İpekten, **Karamanlı Nizâmî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri**, Ankara, 1974, s.79.

(10) **Divân-ı Kemâl Ümmî**, v.34a.

(11) **Şeyhî Divânı**, Mustafa İsen- C. Kurnaz, Ankara, 1990, s.38.

(12) Mustafa İsen- C.Kurnaz, a.g.e., s.51.

(13) **Cem Sultanın Türkçe Divanı**, İ.Halil Ersoylu, s.24.

(14) **Divan-ı Mihri**, v. 28b.

Her dem serîr-i saltanat üzre mukîm olup
'Ömrün ola bu devr-i felek gibi bi-şümâr"(15)

Memduhun gündüzünün bayram, gecesinin Kadir gecesı olması için de duâ edilmiştir. "Gündüzü ıyd ü gecesı kadr ola" şeklindeki söyleyişe sıkça rastlamaktayız.

"Geceni kadr ü günün ıyd ede Sübhân-ı Kâdim
Görelim taht-ı şerefde seni Hakân-ı kerem"(16)

Şâirler bayram münasebetiyle yazdıkları medhiye kasidelerinin duâ bölümlerinde memduhlarının bayramlarının mübarek olmasını dilemişlerdir.

"İydün mübârek olsun eyâ hüsrev-i zemân
İkbâl ü devletün günine ermesün elem

Oldukça pür kevâkible âsmân şehâ
Sen 'âlem içre delet ile olasın 'alem"(17)

Memduhun düşmanları karşısında muzaffer olması için de duâ edilmiştir.

"Bilâd-ı küfrü ede feth râyeti nitekim
Meh-i münir ile açıla leyl-i zulmânî

Nice ki aç a felek kal'asın güneş topu
Hemişe feth-i kılâ ola Şâha erzânî"(18)

Memduhunun düşmanlarının ömrünün matemle geçmesini dileyen şâir, yer gök durdukça memduhunun kapısının izzet ve şerefın doğuş yeri ve güven kapısı diliyor.

Saňa yavuz sananuñ 'ömr-i günü mâtem ola
Güzer idip giceler aña şeb-i miñnet ola

Turduğınca yir ü gök hâk-i der-i dergâhuñ
Maţla'-ı 'izz ü şeref menbit-i emniyet ola"(19)

Şâirler memdulranın bahtlarının açık olması için de duâ etmişlerdir.

"Bahtın güneşi maşrıq-ı devlette münevver
'Ömrün gülü gülzâr-ı sa'âdetde muţarrâ"(20)

Şâirlerimiz memduhlarının yakınları için duâ etmeyi ihmal etmemişlerdir.

(15) Necâtî Beg Divanı, A. Nihat Tarlan, s.61.

(16) Necâtî Beg Divanı, A. Nihat Tarlan, s.91.

(17) Divân-ı Mihrî, v.28a

(18) Necâtî Beg Divanı, A. Nihat Tarlan, s.113.

(19) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.116.

(20) Ahmet Paşa Divanı, A. Nihat Tarlan, s.42.

"Âskerine devletine zâtına evlâdına
 Sen inâyet eyle dâ'im ya ilâh -e'l -âlemin"(21)
 Duâlarının kabul edilmesi için Allah'a yalvarmışlardır.
 "Fazluñ ile kıl 'inâyet lutfuñ ile it kabul
 Ben ğarîb üftâdenin Ya Rab du'âsın müstecâb"(22)

Ayrıca memduhlarından kendilerine merhamet etmelerini de istemişlerdir:

"Benüm medh ü du'â etmek vazfemdür gece gündüz
 Baña tahsîn ü ihsânlar gerek sen mîr ü serverden"(23)

Medhiye kasidelerinin duâ bölümlerinde, başta tabiat olmak üzere din ve cemiyetle ilgili unsurlardan yararlanılmıştır.

Şâirlerimiz, mersiye kasidelerinin duâ bölümlerinde ölen kişiye Allah'tan rahmet dilerken geride kalanlar için de duâ etmişlerdir. Allah'ın rahmet ve merhametini istemişler, tövbe etmişlerdir.

"Añ du'â-yı hayr ile cânın anuñ
 Şeyh iden nakdin dime ol cân kanı"(24)

"İy dil estağfirullah di müdâm elhamdülillah di
 Hemân el- hükmü lillah di ne takdir olsa kâyında"(25)

Kaside nazım şekliyle yazılan herhangi bir türe dahil edemediğimiz şiirlerin duâ bölümleri çoğunlukla bir beyitten meydana gelmiştir. Şâirlerimiz, günahlarının affedilmesi için Allah'a duâ etmişlerdir. Ayrıca, kasidelerini sundukları devlet büyüğü için de duâda bulunmuşlardır.

"İlâhi hâcetüm bu kim senüñ 'afvuñla mahvola
 Ne difter kim siyah itdüm düzince ben bu divânı"(26)

"Nahvi 'ömrüñ ola yüzyıl her yılı biñ ay olup
 Her ayı ol yıllaruñ 'âlemde yüz biñ gün ola"(27)

Görülüyor ki, duâ bölümü kasidenin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Münâcât ve Tevhid kasidelerinde Allah'a yalvaran bağışlanması için duâ eden şâirlerimiz Na't kasidelerinde peygamberin şefâatini dilemişlerdir. Mersiye kasidelerinde ise ölen kişi için Allah'tan rahmet dilemişler ve geride kalanlara dua etmişlerdir. Medhiye kasidelerinde şâirler, duâ bölümlerinde çoğunlukla memduhları için duâ ederken, kendileri için de duâ etmişlerdir. İncelemelerimizde yer alan bir hicviye kasidesinde ise duâ bölümü yoktur.

(21) Necâtî Beg Divânı, Haz. A. Nihat Tarlan, s.98.

(22) Divân-ı Mîhrî, v.21a.

(23) Ömer Bin Mezid, Mecmu'at ü'n-Nezâ'ir, Haz. M. Canpolat, s.84.

(24) Aynî Divânı, Haz. Ahmet Mermer, 48. Kaside.

(25) Divân-ı Kemâlî Ümmî, v.53a.

(26) Divân-ı Ahmedî, v.12b

(27) Ahmet Mermer, a.g.e., 44.Kaside.

III.- BİRBİRİNE NAZİRE OLAN KASİDELER

Eski Edebiyatımızda genç şairlerin usta şairlere ait manzumelere nazire yazması bir gelenektir. Bu geleneği takip eden XIV. ve XV. asır şairleri de nazireler yazmışlardır.

Araştırmamızda en fazla Ahmed Paşa'nın şiirlerine nazireler yazıldığını gördük. Ahmed Paşa'nın "âb" redifli kasidesine Necâtî Beg'in; "derişlerin" redifli kasidesine Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi'nin; "benefşe" redifli kasidesine Necâtî Beg, Cemâlî ve Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi'nin; "kâkül-i müşğîn dost" redifli kasidesine Sa'di-i Cem ve Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi'nin; "misk" redifli kasidesine Tâcî-Zâde Câ'fer Çelebi'nin,

"Ey kaş-ı felek-rif'at ü ey tâk-ı mu'allâ
Her bâb ile beñzer kapuña cennet-i Me'vâ" (1)

matlalı kasidesine Karamanlı Nizâmî'nin, nazireler yazdığını tespit ettik.

Hümâmî'nin "gösterür" redifli kasidesine Cemâlî ve Nişânî'nin nazire yazdığını; Atâyî'nin "güneş" redifli kasidesine Ahmet Paşa'nın nazire yazdığını; Necâtî Beg'in "gül" redifli kasidesine Mihrî Hatun'un nazire yazdığını tespit ettik.

Ahmedî'nin "lâ ilâhe illâllah" redifli tevhid kasidesine Şeyhî, Mihrî, CemSultan, Sa'di Cem'in;

"Şehâ çün kim elüñ erdi geçürgil hoş bu devrânı

Bugün hoş geç ko yarını ki götürmez bu devr anı"(2)

matla'lı kasidesine ise, Nâmûsî'nin nazireler yazdığını tespit ettik.

Mevlânâ İzârî'nin "şekil" redifli kasidesine Kemal Musannif ve Sevdâyî'nin nazireler yazdığını tespit ettik.

Konunun çok geniş olması, bu konuda daha geniş bir çalışma yapılması gerektiği düşüncesiyle bu konuya burada kısaca değinmekle ve metinler bölümüne birkaç nazire örneği almakla yetindik.

(1) Ahmed Paşa Divanı, Haz. A. Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s. 42.

(2) Divan-ı Ahmedî, v. 12b.

SONUÇ

XIII. , XIV. , XV. asır Klasik Türk Edebiyatında kaside nazım şekli üzerinde yaptığımız araştırmanın sonucunda şu görüşler ortaya çıkmıştır:

Türklerin İslâmiyeti kabul etmeleri ve İslâm kültürüne yönelmeleri sonucu birçok yenilikle birlikte kaside nazım şekli de Türk Edebiyatına girmiştir. Kaside nazım şeklinin kuralları daha önceden İran Edebiyatında belirlendiği için Türkler bu nazım şeklini İran Edebiyatından olduğu gibi aldılar ve zamanla kasideye millî bir ruh kazandırdılar.

Kaside nazım şekli, İslâm ülkelerinin ortak olarak kullandıkları bir nazım şeklidir. Türk Edebiyatında bu nazım şekliyle ilk dönemlerde daha çok tevhidlerin ve dini konulu şiirlerin yazılmış olması İslâmî etkiyi açıkça göstermektedir. XV. asırda ve daha sonraki dönemlerde kaside nazım şekliyle çoğunlukla medhiye türünde kasideler yazılmıştır. Bu nedenle kaside kelimesiyle medhiye kelimesi genellikle aynı anlamda kullanılmıştır.

Kasidede temel olarak altı bölüm bulunmaktadır. Bu bölümlerin genel sıralaması; nesib, girizgah, medhiye, tegazzül, fahriye ve dua şeklindedir. Girizgah bölümünü sadece nesib bölümünden medhiyeye geçiş olarak düşünmek doğru değildir. Çünkü, tegazzülden, fahriyeden, duadan ve hatta matla' beytinden önce de bu bölümleri haber veren beyit ya da beyitler vardır. Bunlar da girizgah olarak düşünülmelidir. Şairler kasidenin farklı konulardaki bölümlerini bu şekilde birbirine bağlamışlardır.

XIII. , XIV. ve XV. asırlarda kasidelerin beyit sayıları 17 beyit ile 51 beyit arasında yoğunlaşmaktadır.

Bu asırlarda yazılan kasidelerde çoğunlukla fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezni kullanılmıştır. Bu vezin Türk şiirinde en çok kullanılan vezindir.

Kasidelerde aheng tam ve zengin kafiyeyle sağlanırken kelime rediflerin kullanımına da fazlaca yer verilmiştir.

Kaside nazım şekliyle herhangi bir türe girmeyen çeşitli konularda şiirler de yazılmıştır.

Kasideler sunulduğu kişilerin isim ve sıfatlarına, yazılış sebeplerine, nesib bölümlerinde işlenen konulara, kafiyelelerine, rediflerine ve türlerine göre isimlendirilmişlerdir.

Muhteva açısından kasidenin bölümleri incelendiğinde; münâcât, mersiye, hicviye kasidelerinde nesib bölümü bulunmazken, tevhid, na't, medhiye kasideleri ile kaside nazım şekliyle yazılan diğer şiirlerde nesib bölümünün bulunduğu görülmüştür. Nesib bölümlerinde genellikle insan ve tabiat unsurları ele alınmış ve işlenmiştir.

Tevhid ve na't kasidelerinin nesib bölümlerinde dini konular ve dünyanın faniliği düşüncesi daha ağırlıklı olarak ele alınmış ve ahiretin önemi vurgulanmıştır.

Medhiye kasidelerinin nesib bölümlerinde ise, dünyevî zevklerden ve bilhassa bahar mevsiminde işret konusundan bahsedilmiştir.

Kasidelerin temel unsuru medhiye bölümüdür. Münâcât

kasidelerinde maksud (medhiye) bölümlerinde günahlardan duyulan pişmanlıklar dile getirilerek bağışlanmak için Allah'a yakarma konusu işlenmiştir. Tevhid kasidelerinde Allah'ın zatı ve sıfatları övülerek Allah aşkı, na't kasidelerinde ise Hz.Peygaberin zatı ve sıfatları konu edinilmiştir. Bu üç türde dini unsurlara daha fazla yer verilmiştir.

Medhiye kasidelerinin temel konusu ise övgüdür. Padişahlar, şehzadeler ve devlet büyükleri özellikle tabiat unsurlarından yararlanılarak abartılı sözlerle övülmüşlerdir. Padişahlara hitap için kullanılan isim ve sıfatlar şehzadeler, hatta devlet büyükleri için de kullanılmıştır. Medhiyeler daha çok padişahlara yazılmıştır. İkinci sırayı ise devlet adamları almaktadır.

Tegazzül bölümlerinde duygu ve hayaller yeterince ifade edilememiştir. Bu açıdan benzer konuların işlendiği nesib bölümleri daha başarılıdır.

Fahriye bölümleri çoğunlukla taç beyit diyebileceğimiz bir beyitten oluşmuştur. Bu bölümde şairler sanatlarını övmekten çok, durumlarından yakınmışlar ve isteklerini dile getirmişlerdir.

Dua bölümleri genellikle bir-iki beyittir. Münâcât, tevhid ve na't kasidelerinde şairler günahlarının bağışlanması ve Allah'ın merhameti ve rahmeti, Peygamberin şefaati için niyazda bulunmuşlardır. Medhiye kasidelerinde ise şairler memduhlarının ömürlerinin ve devletlerinin daim olması dileğinde dile getirmişlerdir.

Türk Edebiyatında nazım şekilleriyle ilgili yeterli araştırmaların yapılmamış olması bu tür çalışmaların gerekliliğini ve önemini açıkça ortaya koymaktadır. Böyle çalışmalar yapıldıkça edebiyatımıza ait birçok yeni bilginin yanında müphem kalan konular da açıklığa kavuşturulacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Adnî, Divan, Millet Ktp. Ali Emîrî Ef. Manzum Eserler Böl. No.279.
- Ahmedî, Divan, British Museum Or. 4127.
- Akar, Metin: "Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler I", Türklük Araştırmaları, S.2.
- Aynî, Divan, Haz: Ahmet Mermer (Basılmaktadır)
- Cemâlî, Divan, Haz: İ.Çetin Derdiyok.(Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Ün.)
- Cem Sultan, Divan, Murat Molla Ktp, No. 431/1.
- Çâkerî, Divan, Süleymaniye Ktp, Hacı Mahmut Ef.Böl. No.3298.
- Çavuşoğlu, Mehmet: "Kaside" , Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı,II. (Divan Şiiri)S.415, 416, 417, Ankara,1986 .
- Çavuşoğlu, Mehmet: "Fatih Sultan Mehmet Devrine Kadar Osmanlı-Türk Edebi Mahsüllerinde Muhtevanın Tekamülü" , Kubbealtı Akademi Mecmuası, 1974.
- Çetin, Nihat M. , Eski Arap Şiiri, İstanbul, 1973.
- Dergah Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, "Kaside" maddesi, C.5, s.205, İstanbul, 1982.
- Eğirdirli Hacı Kemâl, Camî'ü'n-Nezâ'ir, Bayezid Umum Ktp. No.5782.
- Ersoylu, Halil, Cem Sultanın Türkçe Divanı, Ankara, 1989.
- Ertaylan, İsmail Hikmet, Ahmedî Dâî, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1952.
- Erünsal, İsmail, The Life and Works of Tâîzâde Cafer Çelebi, whit a Critical Edition of His Divan, İstanbul, 1983.
- Hamîdî, Külliyyât-ı Divan-ı Mevlânâ Hamîdî, Türk Tarih Kurumu Ktp.No.68.
- H.Tevfik, H.İhsan, H.Alî, Türk Edebiyatı Numuneleri, İstanbul, 1926.
- İpekten, Haluk, Aruz Ölçüsü, Erzurum, 1987.
- İpekten, Haluk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Erzurum, 1987.
- İpekten, Haluk, Karamanlı Nizami, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı, Ankara,1974.
- İpekten, Haluk, M.İsen, R.Toparlı, N. Okçu, T. Karabey, Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara, 1988.
- İsen, Mustafa, Türk Edebiyatında Tevhidler, Ankara, 1992.
- Kemal Ümmi, Divan, Süleymaniye Ktp.Hacı Mahmut Ef.Böl. No.3343.

- Köprülü, M.Fuat: "Bizde Mersiye ve Mersiyeciler" , Yeni Mecmua, S.17, s.24.
- Köprülü, M.Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1980.
- Krenkow, F., "Kaside" , İslâm Ansiklopedisi, C.6, s.388, İstanbul, 1988.
- Kurnaz, Cemal, Münâcât Antolojisi, Ankara, 1992.
- Laltiff, Tezkire, Haz. Mustafa İsen, Ankara, 1990.
- Levend, A. Sırrı, Divan Edebiyatı, İstanbul, 1980.
- Levend, A. Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 1988.
- Mazıoğlu, Hasibe: "Türk Edebiyatı", Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1970.
- Mecmu'a-i Kasâ'id-i Türkiyye, Süleymaniye Ktp. Esat Ef.Böl.No.3418.
- Mehmet Süreyya, Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye, TBMM Ktp. No.71/256.
- Mesîhî, Divan, İstanbul Üniversite Ktp. No. T.899.
- Mihri, Divan, İstanbul Üniversite Ktp.No. T.1994.
- Nesimî, Divan, Haz. Hüseyin Ayan, Ankara, 1990.
- Okur, Münevver, Cem Sultan, Hayatı ve Şiir Dünyası, Ankara, 1992.
- Ömer Bin Mezid, Mecmu'atü'n-Nezâ'ir, Haz. M. Canpolat, Ankara, 1982.
- Özkırımlı, Atila, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi "Kaside" Maddesi, C.3, İstanbul, 1982, s.731.
- Ruşenî, Divan, Süleymaniye Ktp. Şâzeli Tekyesi, No.50/2.
- Sehi Bey, Tezkire, "Heşt Behişt", Haz. Mustafa İsen, İstanbul, 1980.
- Sevdâyî, Divan, İstanbul Üniversite Ktp., No.T.759/5.
- Süleyman Çelebi, Mevlid, Haz. Faruk K.Timurtaş, İstanbul, 1980.
- Şeyhî, Divan, Hazırlayanlar: Mustafa İsen, Cemal Kurnaz, Ankara, 1990.
- Tarlan, Ali Nihat, Ahmet Paşa Divanı, Ankara, 1992.
- Tarlan, Ali Nihat, Divan Edebiyatında Tevhidler, C.I-IV, İstanbul, 1936.
- Tarlan, Ali Nihat, Necâtî Beg Divanı, Ankara, 1992.
- Timurtaş, F.Kadri, Eski Türkiye Türkçesi, İstanbul, 1977.
- Türk Ansiklopedisi, "Kaside" maddesi, C.21, s.375, Ankara, 1974.
- Üstad Cemal Hümâyî, Fünûn-ı Belâgat-ü Sınâ'at-ı Edebî, Tahran.
- Zeyn el-'Abidin Mu'temen, Tehavvül-i Şi'r-i Fârisî, Tahran, 1381.

KASİDE ÖRNEKLERİ

1. MÜNÂCÂT KASİDELERİ

Mef' ûlû Fâ'ilâtü Me'fâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Yâ Rab muhib gönüldeki mihr ü vefâ hâkı (1)
Şubh u şabâ demindeki şıdk u şafâ hâkı

Şevk oduna yanandaki sûz u niyâz'çin
Zevk âbına kanandaki neşv ü nemâ hâkı

Cân garîb ü haste vü nevmîd ü zâr iken
Dârü's-şifâ-yı gaybdan eren devâ hâkı

Bigânelik gamından akan kanlı yaş için
Deryâ-yı havfa garka varan âşinâ hâkı

- 5 Hâlis derûn için k'eritir şevk odunda kalb
Hâk-i hasisi gevher eden kimyâ hâkı

Ehl-i günâh kıldığı derd ile âh için
Muhlisler ettiği amel-i bî-riyâ hâkı

Şol Tûr için k'eder siper-i çerhden güzer
Mazlûm cânlar ettiği ya'nî du'â hâkı

Bezm-i ezeldeki kadeh-i rûh-bahş için
Ya'ni elest vakti geçen mâcerâ hâkı

Şol lutf u kâhrdan ki kılar rahmet ü gazâb
Ana gönülde cândaki havf u recâ hâkı

- 10 Cûd u cemâl ü şa'sa-i nûr-ı zât için
'İzz ü celal ü kevkebe-i kibriyâ hâkı

Âyine-i cemâli şu'a'ından erişen
Ay u güneş yüzündeki nûr u ziyâ hâkı

Bu 'izzet ile turre-i vech-i habîb için
Ya'nî sürûr u hüzn-i şabâh u mesâ hâkı

(1) Şeyhî Divanı, Haz. M. İsen- C. Kurnaz, Ankara, 1990,s.36.

Cevr ü cefâyîcin ki çeker cân-ı enbiyâ
Hem evliyâyâ eren eşedd-i belâ hâkı

Âvâre hâtırı gibi bîçâre Şeyhî'nin
Derd ü gam ü belâlar ile mübtelâ hâkı

- 15 Rahm eyle za'ife bu gamdan necât ver
Hod-râyılık durur kalanı sen Hudâ hâkı

ŞEYHÎ

DER MÜNÂCÂT

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Hudâvendâ günahkârem ki nefis elinden evkârem
Za'îfem 'âcizem zârem ne kılam çâr u nâçârem⁽²⁾

Dükeli ma'siyet bendeki nefse olmuşam bende
Bırakmışdur beni bende zebûn oldum giriftarem

Yüzüm kara özüm ma'yûb sözüm herze gözüm maḥcûb
Elüm tehî dilüm mekzûn heman bir bâğ u bî-bârum

Yolum uzak azığum yok yayağum hem yazuğum çok
Ki kadrümden yüküm artuk 'aceb ben niçe yol varam

5 Be şohbet şâlihâm zâkir be halvet tâlîham fâcir
Be şûret 'âbidem şâkir be sîret dîvi mekkârem

Hemîşe hâşilum 'işyân elümde zillet ü tuğyân
Dilümde gıybet ü bühtân katî nemmâm ü gaddârem

Eğerçi uhrevî işde degülem ükde vü düşde
Veliken dünyevî işde begâyet cüst ü 'anârem

Hicâbum ḥurd ü ḥâb oldu ki maṭlûbum serab oldu
Beḳâ mülküm ḥarâb oldu fenâ milkinde mi'marem

Ne 'ilmüm var ne ḥod zühdüm ne ḥilmüm var ne ḥod cehdim
Ki her dem şaydudur 'ahdüm bana bu nefis-i mekkârem

10 Degül hiçbir işüm ma'lum ne bellu diriyem mazlum
Ne bellu öliyem merḥûm ne bellu yoğ u nî vârem

Ne bellu ḥaḳ işe cüstem ne bellu bâṭıla süstem
Ne bellu 'âklile dostem ne bellu nefse ağıyârem

Ne bellu 'âlimem 'âmil ne bellu 'âşiyem câhil
Ne bellu 'âkilem kâmil ne bellu fahru nî 'ârem

(2) Divan-ı Kemal Ümmi, v.50b.

Ne bellu zâhidem kâyim ne bellu fâsıkam nâyım
Ne bellu gündüzin sâyım ne bellu gice bîdârem

Ne bellu 'âşıkam miskîn ne bellu fâsıkam hodbîn
Ne bellu sâdıkam mü'min he bellu ehl'i zünnârem

- 15 Ne bellu gam ne hoş şâdem ne bellu hûyş ü bî-yâdem
Ne bellu âdem-i zâdem ne bellu naķş-i dîvârem

Ne bellu ehl-i 'irfânem ne bellu cehl ü nâdânem
Ne bellu mest ü hayrânem ne bellu merd-i huşyârem

Bu derde bulmadum dermân bu müşkil olmadı âsân
Ki ben bî-çâre kul başdan ayağa külli düşvârem

Kavilde zâhirâ hoşum fi'ilde bâtına boşem
Zikirde gerçi hâmûşem şi'irde ehl-i güftârem

Harâmı bulmasam nâçâr duram merd-i perhîzkâr
Kaçan kim yân ey cânân şanasın yâğı tâtârem

- 20 Baña ger bir kişi añsuz naşihatden diye bir söz
Aña huccet kıluram yüz vefâsuz merdum âzârem

Dirîgâ kim boyan gümrah özümnden olmadum âgâh
Ki 'ömr iksirini her gâh bu pul nerhine şanaram

Behiştî az bahâ birle şatun alayımen illâ
Tamuya çok bahâ birle 'aceb niçün harîdârem

Dimişdür Seyyid-i Muhtâr ki ehl-i' s-sûki ehl-i'nnâr
Meger kim şaklaya Settâr beni kim ehl-i bâzârem

Becid gösterdügüm altun velîkin şatdugum kurşun
Bu kulamışlığı ile dün gün yürüyüp halkı aldarem

- 25 İçüm kalb ü taşım şâfi işüm mühmel âdem şûfî
Benem ol 'âşi vü câfî ki her dem yoldan âzârem

Çü bir sâlûs-i pür zerķam riyâ deryâsına garkam
Risâlem şûretüm hırķam gören şanur ki dildârem

Beni bu halk eyü şanur yılan da'vîme inanur
Ne bilsün zerķa aldanur ki bir 'ayyâr u tarrârem

Şerî'at bilmeden muhkem hakikatden ururam dem
Kuru lâf ururam her dem ki bir dâna-yı esrârem

Niçe kılam kuru da' vî ki yok da' vümde hiç ma'nâ
Kerâmet söylerem ya'nî ki ma'nîden haber-dârem

- 30 'Aceb ben niçe dervîşem ki îhalka her yaña işem
Hevâdur kamu endîşem ki her agyâr ile yârem

Meger kim iblis-i hodbîn virür ol nefsüme telkîn
Ki suçsuz kamu halka kin dutarem şöyle kindârem

Benem müdbîr vü mücrîm kul ki hayrum az u şerrum bol
Hemîşe şer işe meşgul velî hayr işde bî-kârem

Niçe il 'aybına görem ki kendü 'aybumı görmem
Benüm çok yazuğum koram eylük azına bakaram

Yüregüm başludur herdem günüm hem yaşludur her dem
Bu zahma ol ura merhem ki andandur kamu yaram

- 35 Eger fazl eyleye Hâlık oluram cennete lâyıķ
Eger 'adl eyleye Bâyıķ tamuya key sezâvârem

Ümîdüm vardurur kim Hak baña rahmet kıla muṭlak
'Azâbindan dahî yavlaķ suçum añdukça korkaram

Bu işden hatırum gamgîn kıluram nâle vü nefrîn
Ki dâ'im yazuğum vaşfın ciger kanıyla yazaram

İlâhî suç mı bildüm tapuña ki yalvarı geldüm
Mukırram her ne kim kıldum degül kim ehl-i inkâram

Kemâl Ümmî kılur ikrâr kamu takşirine her bâr
Ki senden özge iy Gaffâr ne kılam kime yalvaram

- 40 Hudâyâ dilerem senden beni kurtarı vir benden
Kim andan giru bu sen ben demekden külli bîzârem

Egerçi zâr-i bîmâram velîkin senden umaram
Diye kim korkma bîçârem ki ben her derde tîmarâm

KEMÂL ÜMMÎ

2. TEVHİD KASİDELERİ

KASİDE-İ TEVHİD

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Anı ki cânım içinde komışdır ol cebbâr
Ne 'akıl nakl ider anı ne dil kılur tekrâr⁽³⁾

Çün ol hulâsa-i hazret-i süvâr olub geldi
Anıñ rikâbı oñünde piyâde cümle süvâr

Yakındır ol bize bizden nice ırak bilelim
Nice yakın ki 'ömr geçdi şöyle hasret ü zâr

Bu cân anıñla müzeyyen anı niçün göremez
Bu 'akl anıñla mükerrerem niçün olur mekkâr

5 Anıñla muhkem ü kâ'im tırubdurur yer ü gök
Velikin anı göremez biri birine şorar

Yeri yaratdı buyurdı didi ki tırtırdı
Hemîn işâret ile şöyle tırdı tıtdı qarâr

Yerin yaratdı ve bir kez didi ki dön döndi
Anıñ içün dönedur tırmadın bu leyl ü nehar

Çehar 'unşur anıñla tırubdurur lîkin
Göremez anı bu hâk ve bu âb ve bâd ve bu nâr

Bu cümle 'âlemi oldır diri ve taze tutan
'Aceb budır göremezler katındadır dildâr

10 Seni diri tutanı sen göremisiñ zî hayf
Eger bu hâkde kalırsañ saña zî neng ve zî 'ar

Zehî bu gayet gaflet tutup durur halkı
Göremez anı ve gözde görür ve elde tutar

Gören ve işiden ol ve diyen ve sesleyen ol
Degil diyen kati itsün kim andan ayrı ne var

Bu halk ile bu emr kim bile birikmişdir
Bulardurur ki Hakkıñ kudretin kılur izhâr

(3) Cami'ü'n-Nezâ'ir, Eğridirli Hacı Kemal, Bayezid Ktp. No.5782, v.121b-122b.

Yaratdı halkı ve kıldı cemâline gözgü
Bu gözgüde görünendir gözine ol dîdâr

- 15 Bu gözgüde şu görünen gün ve kamu yüz hem
Anı gören yine oldur iki demek zinhâr

Neye ki bakdım anıñla anıñ yüzün gördüm
Ne kim görürsem anınçün getürirem ikrâr

Neden kim işidirsem görürim andaki
Ne renk gülse anıñdır bu cümle nakş u nigâr

Yüzüm neye döner isem "Feşümme veche'llah"
Gözüm neye ki açarsam görinen ol gaffar

Bu yir ü gögi ki gördüm temâmet ol tolmiş
Anı görür gözüm ancak göremezem diyâr

- 20 Çün ol durur tolu 'aql u gönül u cân u cihân
Nice disem aña vaşf u nişân u hadd u şumâr

Bu 'aşk teferrüc içündür taşarrufa şıgmaz
Taşarruf ehli katında boyâr ve ol ağıâr

Bu şûrete gerekir pes temiz ü tertîb
Gören bu şûreti çünkim tutar bu serde karar

Anıñ şifâtına yokdır bu dilde şerh ü beyân
Bu dil meger şunu idebile ki 'akla şıgar

İki cihan pes anıñla tolubdurur lîkin
Bu âdemî şûretten görünür ol sitâr

- 25 Hadîş değil mi ki mü'mine gözgü mü'mindir
Anıñ dañi adı mü'min seniñ dañi ey yâr

Hakikat oldu bu mü'min özüñdürür gözgü
Bu mü'mini görüben pes getürme gel inkâr

Bu 'Aşık itdügi mü'min olubdurur ey dost
Bağ ol velî yüzine kim göresiñ anda ne var

Bu sır ki kârı dile sırlarından artukdur
Dile nice şıga ol can içindeki esrâr ÂŞIK PAŞA

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Diye durur dil u cân lâilâhe illallâh
Toludur iki cihân lâilâhe illallâh⁽⁴⁾
- İşit ki nice ider zerre zerre her mevcûd
Yer ile gökde 'ıyan lâilâhe illallâh
- Beḳâl cins-i cemâd oldu vü nebât dahi
Hayât-i her hayevân lâilâhe illallâh
- Ne söz ki söylene her bir luḡatda ma'nîsi
Bilâ şek oldu hemân lâilâhe illallâh
- Cemî-i 'âlem-i ḡayb ü şehâdet eydürler
Uş âşikâr u nihân lâilâhe illallâh
- Zihî nidâ-yı mübarek ki toludur andan
Kâmü zemîn ü zemân lâilâhe illallâh
- Gerek mi vahdete huccet dahî çü itolmuşdur
Cemî-i kevn ü mekân lâilâhe illallâh
- Niteki mescid ü mihrâb toludurur key işit
Künüştü deyr ü muḡân lâilâhe illallâh
- Yerile gökde görünüriken yakîn vahdet
Kalır mı dâhi gümân lâilâhe illallâh
- 10 Dilüne lâilâhe illâyı 'âdet it ki oldu
Belâdan emn ü emân lâilâhe illallâh
- Dilünde eyle revân zikrini Ḥaḳḳun ki oldu
Şafâ-yı rûḡ-ı revân lâilâhe illallâh
- Kulaḡ içindeki sem' eydür u başardaḡı nûr
Dahi tamardaḡı kan lâilâhe illallâh
- Bu yerde vahşun üni oldu hevâda tuşun
Nice ki ider ṭayerân lâilâhe illallâh

(4) **Divan-ı Ahmedî**, Brithish Museum, Or. 4127, v.1b-1a.

- 15 Bahârda verağ-ı gül yazıludur nitekim
Hazânda berk-i rezân lâilâhe illallâh

Sipihî ü encüme bahğıl ki tıldı şem' bigi
Bu kamu nûr u duhan lâilâhe illallâh

Olur sarîr-i kalem yazuda nice ki olur
Ok atsa şavt-i kemân lâilâhe illallâh

İşit ki süsenle lâleye degin eydür
Nirede varsa zübân lâilâhe illallâh

Hayât-ı cân gerek unutma zikrin Allâh'un
Ki oldı cânlara cân lâilâhe illallâh

- 20 İşıtdı Ahmedi'nin rûh-ı kuds-i tehlîlin
Didi ki sihr ü beyân lâilâhe illallâh

Şehâdetün cenâbile râst it ki oldı
Kilid-i bâb-i cinân lâilâhe illallâh

Hêvâ-yı âteş-i sûzan toludurur nitekim
Mizâc-ı âb-ı revân lâilâhe illallâh

Kodum feleklerün üstine rütbet-ile kadem
Diyâr-ı deşt-i nisân lâilâhe illallâh

AHMEDÎ

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
(Fa'ilatün) (Fa'lün)

Yazdı cân levhasında bismillah
Kudret-i lâ ilâhe illâ'llah⁽⁵⁾

Gösterür toğrı yol bihamdillah
Himmet-i lâ ilâhe illâ'llah

Dü cihâna tölüp-durur la-şekk
Şöhret-i lâ ilâhe illâ'llah

Ehl-i 'aşk dillerin müşerref ider
Şohbet-i lâ ilâhe illâ'llah

5 Ergürür haste dillere sıhhat
Şerbet-i lâ ilâhe illâ'llah

İledür Hakkı seni bir demde
Kurbet-i lâ ilâhe illâ'llah

Urulur tâ olunca yevm-i kıyam
Nevbet-i lâ ilâhe illâ'llah

Tagıdır leşkerini iblîsüñ
Nuşret-i lâ ilâhe illâ'llah

Zulmetini dilüñ münevver ider
Tal'at-i lâ ilâhe illâ'llah

10 Yed-i kudretle seng-i bâre virür
Humret-i lâ ilâhe illâ'llah

Virdi miftâh-ı gaybı cân u dile
Kuvvet-i lâ ilâhe illâ'llah

Kalbünü gıll u gışdan eyler pâk
Tâ 'at-i lâ ilâhe illâ'llah

Gösterür ehl-i 'aşka esranı
Hikmet-i lâ ilâhe illâ'llah

(5) **Dıvan-ı Mihrî**, İstanbul Üniversite Kütüphanesi T.1994, v.1b.

Her dem endâma lerzeler düşürür
Heybet-i lâ ilâhe illâ'llah

- 15 Toyurur halk hân-ı rahmetle
Nimet-i lâ ilâhe illâ'llah

Cân dimâğın tolu mükerrer ider
Lezzet-i lâ ilâhe illâ'llah

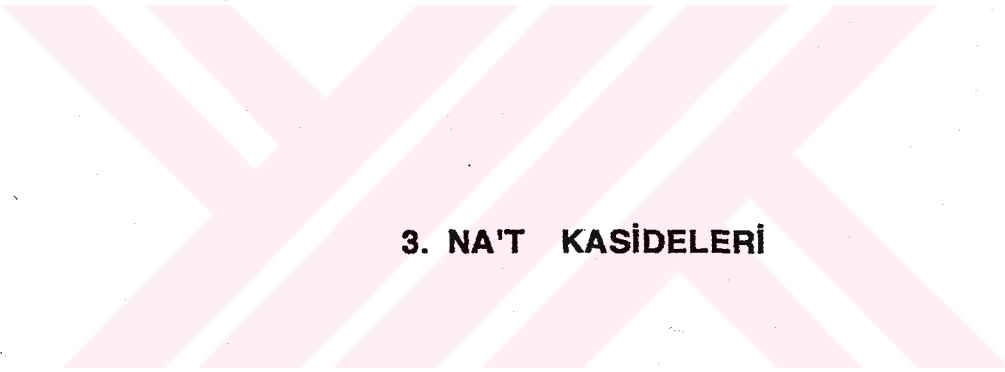
Ehl-i tevhîde tâc-ı devletdir
Kisvet-i lâ ilâhe illâ'llah

Mihri mücrimleri tamûda komaz
Şefkat-i lâ ilâhe illâ'llah

Gice gündüz dilünde zıkr eyle
'Âdet-i lâ ilâhe illâ'llah

- 20 İledir bî-gümân behište seni
Midhat-i lâ ilâhe illâ'llah

MİHRÎ

3. NA'T KASİDELERİ

Mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün

Muḥavvil kamû ahvâle kazâdur
Bes aña çare teslîm ü rızâdur ⁽⁶⁾

Kazâ olur kamu halka 'inân keş
Anuñ çün fikri kamûnuñ haţâdur

Kazânun iktidâsıdur kamû iş
Rızâ ol iktizâya bes sezâdur

Hezârân nakş gösterür felek kim
Taşavvur âyinesinden cüdâdur

5 Rızâ vâcib kazâyâ çün görürsin
Kazâ bu çerhi iden iktizâdur

Hakuñ taqdirine tedbîr nitsün
Çün anuñ işi bî çün ü cezâdur

Eyü yavuz çün andandır ne kim var
Bes ara yirde bu ne mâcerâ dur

Çü ihâl ü 'ukdeden nesne yoğ elde
Tanıkmak bes bu işde nâ-revâdur

Cefâsı çok hevâ vü âb ü hâkûñ
Sipihr ü nihr ü encüm bî vefâdur

10 Dün ü gün 'ömr toḥmın ekdürürler
Bu gerdûni ki gerdân âsiyâdur

Cihân ikbâline ne aldanursın
Ne anuñ ikbâl-i kalbi lâ beķâdur

Ne cân dârû bulam dirsın cihandan
Şifâ çün anda hem şekl ü şekâdur

Görüp kalbin külâhuñ lâle bigi
Yire ur la' l ise al kim 'anâdur

⁽⁶⁾ Divân-ı Ahmedî, British Museum, Or. 4127, v. 23a.

Serâyüñüñ fenâsı olsa gülistân
Ne aşşî çünki hem şekl-i fenâdur

- 15 'Aşâ bigi itme tekye mâle âni
Elüñden yire ur kim ejdehâdur

Felekle olma âşinâ kim anda burşîd
Şabâh u şâm u kâna âşinâdur

Sema vü arza 'ibretle bakubil
Anı kim Hâlık u arz u semâdur

İ'bâdet itmek eyle ana 'âdet
Ki tâ'at itmek ayruğa hebâdur

Riyâ vü zerķı ko tâ'at idersen
Ki rezzâķ ehl-i naķt u bu riyâdur

- 20 Çü hazzı nefis içün idildi tâ'at
Aña merdûd olmaklık hazâdur

Gider ol kâfiri yâ mü' min eyle
Ki diyeler adun gâzî bahadur

Hicâb oldur arâdan götürilse
İrişdün ana kim nûr-ı bekâdur

Cihandan kim cehandur gider elden
Vefâ itme taleb kim pür-cefâdur

Bu dörd endûd külhanda taleb kı
Anı kim gülşen-i nur-ı Sinâdur

- 25 İresin câvidan reyhân-ı rûha
Bulursañ anı kim cennet serâdur

Dilerseñ ki ol makâma irişesin
Aña uy ki ol kamuya rehnümâdur

Şeff'u'l- halk Ebu'l - Kâsım Muhammed
Rasûlullah ki imâm-ı enbiyâdur

Aña teşrîf ki "nunu ve l - kalem"dür
Gehi "tâhâ vü yâsîn ve' d - duhâ" dur

Felek hizmetde dergâhına anuñ
Anuñ çün kavs bigi ol dütâdur

30 Tevâzu'la yolına baş kodı gün
Ki tozı ayagınuñ kîmiyâdur

Gerek aña idile iktidâ kim
Cemi'-i 'âleme ol muḳteḳâdur

Ezelde ber güzîde itdi anı Hâk
"Felâ bud lâ yezâl" ol Mustafâ'dur

Kerâmetde enbiyânun tâcîdur ol
Sa' âdetde sirâc-ı evliyâ dur

Ne Mûsâ isteyüb buldı ne 'İsâ
Anuñ kurbini kim "şümme denâ"dur

35 İremez kimse Hâk kurbine ansuz
Ki ḥaş-ı bârigâh-ı kibriyâdur

Anuñ yüzi vü ḳaddi 'aksidür râst
Ki mâh-ı bedr ü ḥaṭṭ-ı istevâdur

Aña vahy aldı Ḳur'ân-ı mübârek
Ki zıkr ü rahmet ü nûr u Hüdâdur

Rikâbına enbiyânun i'tisâmı
Cenâb-ı evliyâyâ müttekâdur

Vücûdı şuretâ soñ geldi ammâ
Ḳamûya ma'nisi ol mübtedâdur

40 Ki nokṭa dâ'ireyçün aldı gerçi
Ki nokṭa dâ'ireye ibtidâdur

Çün evvel fikr ü âḫirde 'ameldür
Bes al hem mübteda hem müntehâdur

Günâhumuza ki oldı harf-i i'llet
Şefâ'at eylese 'ayn-i şifâdur

Şenânun gülsitânında Ahmedî'yi
Bilürsin kim ne mürği hoş nevâdur

Aña senden şefâ'atdür vazîfe
Sana andan vazîfe çok şenâdur

AHMEDÎ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Tarîk-ı Hakkâ sen şol pîşvâsın
Ki çümle muktedâya muktedâsın⁽⁷⁾

Vücûdün merkez-i ilm-i ledünnî
Merdâr-ı fazl u kuṭb-ı evliyâsın

Dilüñ gülzâr-ı kudsüñ 'andelibi
Hikem bostânına destân-serâsın

Zamîrüñ mahzen-i esâr-ı hikmet
Kilîd-i kufl-i genc-i Muştafâsın

- 5 Senüñdür kâ inât içre taşarruf
Velâyet milketine pâdişâsın

Şehâ bu milket-i dâr-ı fenâda
Bu gün ser-çeşme-i âb-ı bekâsın

Yaratmadın bu âlî kubbeyi Hak
Sarây-ı dehrüñ ummadın esâsın

Vücûduñ şehrine mi'mâr-ı kudret
Bırakmış idi tevhidün binâsın

Sana Hak 'ışkı Hil'at olmuş idi
Felekler giymedin nîlî kabâsın

- 10 Güneş senden şafâ şey' li'llah eyler
Ele alup gedâlar gibi tâsın

Nice mis gibi kalbi bir nazarda
Zer-i hâliş idici kîmyâsın.

Yaraşur saña dirsem cân tabîbi
Ki zahma merhem ü derde devâsın

Virürsin her mizâca göre şerbet
Açub luṭf u kerem dârü 'ş-şifâsın

(7) İsmail E. Erünsal, *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, with a Critical Edition of His Divan*, İstanbul, 1983, s.18.

Sen ol sultân-ı 'âlî-pâyesin kim
İder 'uqbâ şehi kemter gedâsın

- 15 Feleklerden melekler eyler âmin
İdicek şıdķ ile Ca'fer du'âsın

Düzer rengin varaıķdan gonca tomar
Ki tahrir eyleyem medh ü şenâsın

Şabâ merdümlik it irgür demâdem
Gözüme hâk-i râhı tûtiyâsın

Ümîdüm var durur bulam reh-i râst
İde 'uşşâkdan ben bî-nevâsın

Hudâvendâ muğaylân-ı gam u derd
Komadı Ka'be hâķķı dil şafâsın

- 20 Yapışdum zeylûne kim dest-i hayret
Çeküb çâk eyledi şabrum yaķasın

Beni pâk eyle nefis âlâyişinden
Gider cân gözgüsinüñ jeng ü pasın

TÂCÎ-ZÂDE CA'FER CELEBÎ

4. MEDHİYE KASİDELERİ

ÇEHAR-YAR'A YAZILAN MEDHİYE ÖRNEĞİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Bu cân a'lâsına a'lâ 'Alidür
Velâdetdür bu dil vâlâ velîdür⁽⁸⁾

Mufaşşal iste andan sırr-ı makşûd
Ki sırrı her murâduñ mücmelidür

Semânuñ maḥmilinde şâh olundur
Bu cirm-i arz anuñ bir mendilidü r

Nübüvvetle velâyet ḥaṭṭ u ḥâlin
Gören iki başîret aḥvalidir

5 Nebî İḥikmetle olmışdur Medîne
Bilürsin şüphesiz bâbı 'Alîdür

Nebiyyü'llâhı leyle iy Ali dost
İden bî'at veliyyü'llâh elidür

Kemâl âli 'Aliden iste tâlip
Ki ol zümre velâyet ekmelidür

Şifâ bular anuñ elinde bî-şekk
Zamânuñ her kim ol görüşelidür

Şuda'-ı buğzı def' idüp muḥib ol
K'anuñ ḥubbi gülâb u sandalîdur

10 Bu 'ahdüñ yok nakîzi cân-ı vâşık
Elestden dilde ışkıdan belîdür

Süîṭûr-ı mihr mahv olmaz bu dilden
Yazılmış levhına ḥaṭṭı celîdür

'İmâretde velî çokdur velîkin
Veli oldur ḥarâbâta velîdür

(8) Aynî Divanı, Haz. Ahmet Mermer, s.54.

Bu âhirde olan zâhir netâyic
Bilürsin evşatı kim evvelidür

Ṭarîk-ı 'İşka zâhib mezhebini
Şanurlar Mâlikî ya İḥanbelîdür

- 15 Ledün 'ilminde Hızr-ı âlem ol var
Bu ilmi Mûsevî sanma'chelidür

Senüñ zu'muñda iy şûretde uşlı
Dili pür-ma'nâ olanlar delidür

Gözüñ ol meh-cemâli gözlesin kim
Güzellikde güzeller ecmelidür

Yüzün görmeklik ol pâkîze-rûyuñ
Gönül âyînesinün şaykalıdur

Gözüm nûrı güzel oldur benüm k'ol
Güzeller emlahı vü ekḫalıdur

- 20 Ebu'l-'ilm ü 'Aliyi sevmesin dil
Ebû Cehli cihânun ḥanzalıdur

Şorarsañ kim durur Mevlâ-yı 'Aynî
Emîrû'l-mü'minîn Ḥaydar 'Alidür

İyâ şâh-ı velâdet dâmenüñden
Kesilmez el bu 'Aynî'nüñ elidür

'AYNÎ

PADİŞAHLARA YAZILAN MEDHİYELER

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Şun ey sâkî güle güle bize ol rûh-ı reyhânı
Ki gül bezemişdür bugün şahn-ı gülistânı⁽⁹⁾

Cemâl-i şûretin Leylî güle mi verdi Mecnûndur
Ki bülbül göge erürdi buîdem derdinden efgânı

'Acab degül eger bülbül kılursa nağme-i Dâvud
Ki gül üstüne dutmuşdur sögüt çetr-i Süleymânı

Çü Yûsuf Mısr şehrinde 'azîz oldu gül ü bülbül
Uş eydür gice ve gündüz figân çün pîr-i Ken'ânî

5 Eger ok urmasa gül yine bülbül yüregine
Neçün kana bulaşubdur ser-â-ser cümle peykânı

Gül-i sûrî gül-i sûsen gül-i nesrîn gül-i ra nâ
Bu dörd-ile bezenmişdir cihânın çâr erkânı

Bu dürlü güller isterseñ bekâ bâğında var işte
Dirîğa kim vefâ itmez bize bu âlem-i fânî

Bu gül devrinde 'ömrünî geçürme zâyî' ey gâfil
Ki gül devri bigi tizcek geçer bu 'ömr devrânı

Müdâm aç bir yañağı gül-i nigâr ile gülistânda
Ki karşuña kıla her dem yanaklarda gül-efşânî

10 Bu mevsimde gül ü meyle kişi beslemese cânın
Şan anı bir kuru gövde ki yokdur aklı vü cânı

Cihân cennet olup durur ser-â-ser ger inanmazsañ
Gözün nergis gibi aç gör ki güldür hûr u gilmânı

Meger bezm-i şehenşehdûr letâfetde bugün gülşen
Ki olupdur bülbil ü kumrî nedîm ü hem hoş-elhânı

(9) Ömer Bin Mezid, *Mecmu'at-ün-Nezâ'ir*, Haz. M. Canpolat, Ankara, 1982, v. 12a.

Şehaňşâh-ı felek-rif'at alâ-i dîn ü dünyâ çün
Ki katl itdi 'Alî bigi cihânda şîr-i merdânı

- 15 Süleymân rûhı şâd oldu ki gitne dîvini bende
Birîâguban bezemişsin Süleymân bigi devrânı

Eyâ şâh-ı felek-rif'at ki dâym baht ile devlet
kılur dergâhıña sacde urur toprağa pîşânî

İşidüp aduñı şâhum sefer kıldum bu iklime
Erişdüm yüzüñi gördüm dedüm "zî vech-i nûrânî"

Hemîşe tâ bu mevsümde cemâl-i tal'atı günüñ
Senüñ yüzüñ bigi şâhâ bezemez bâğ u bustânı

Sehâvetde şeca'atde dahı aduñ işidürdüm
Seni Hâk müstedâm itsün seversin dîni îmânı

- 20 Mürüvvetde ne kim vardur benim haqqumda kılduñ sen
Vefânuñ ma'deni olduñ sehânuñ luţfile kânı

Yüz urup tapuña geldi icâzet ver aña şâhâ
Ki yine devletüñde ben görem milk-i Horâsânı

Bi- hamdi llâh ki medhüñi edüp her meclis içinde
Dehânından dür-i ma'ni döker söz-ile Dehhânî

Yeri durur kulağıñda dutasın sözümüñ dürrin
Ki ol dürrden hacâletde kalupdur dürr-i 'ummânî

Dilegüm bu durur senden bu dördi saklağıl muhkem
Hemîşe dînile 'adli şecâi'atle boş ihsânı

- 25 Diri oldukça ben kuluñ işidesin eyâ şâhum
Senüñ medhünle tolduram niçe defterle dîvânı

Kemâl-i devletüñ günü bezesin bâğ-ı dünyâyı
Dahı nokşân hazânından İlâhum şaklasun anı

DEHHÂNÎ

Der-Medh-i Kaşr-ı Sultân Mehmed 'Aleyhi'r- rahmetihî

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün

Ey kaşr-ı felek-rif'at ü ey tâk-ı mua'llâ
Her bâb ile benzer kapına Cennet-i Me'vâ⁽¹⁰⁾

Ger dunda ne sakfın gibi bir beyt ola ma'mûr
Cennette ne ferşin gibi bir 'arş ola a'lâ

Hem Zât-ı 'îmâda eşigin mesned-i 'âli
Hem menzil-i Maîmûda kapın maksad-ı akşâ

4 Hâcet elin urmağa tavâf içre melâ'ik
Ka'be kapının halkasıdır urve-i vüskâ

5 Şan âyine-i gayb-nümâ oldu ruḥâmin
K'etti dü cihân nakşının gün gibi hüveydâ

Mirkatına bir pâye yedi çarḥ-ı muṭabbak
Eyvânına bir tâk dokuz kubbe-i uzmâ

Düşmüş yapılırken göge sahnından iki hışt
Olmuş birisi meh biri mihr-i felek-ârâ

Görür ser-i kaşrından eden kimse nezâre
Nüh taremî bir dâne-i ḥardal gibi ednâ

Düşüre sipihr üzre külâhını başından
Her kim bağa çarḥ üstüne şoffaından aşağı

10 Vaşf ettiğim ol şoffa durur k'işidip anı
Hacletle nihân etmiş özün Cennet-i Me'vâ

Şol kaşr k'anın şemsesi şerminden eder şems
Şeb sâyesi altında gece kendüzin ihfâ

Bu tâk-ı zebercedden açar revzen-i zerrîn
Kim ede arûs-i felek ol kaşrî temâşâ

(10) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.42.

Şol bâğ-ı cinân kim pür ola hûr ile gilmân
Gûyâ ki meleklerle dolar Ka'be-i Ulyâ

Şol soffa ki zülfün ona cârûb ide Rıdvân
Süprüntüsünü gözlerine kuhl ede havrâ

- 15 Bir gûşedir şoffasını sahnı dü kevnin
Bir fûrcesidir 'arşasının sâhat-i 'ukbâ

Bir nûkte okudur kim atar bu kemer anı
Şol tir-i felek k'oldu dil-i çarhda peydâ

'Akl anda mühendisdir ü devlet ana mi'mar
Hazm anda mübâşirdir ü tâli' ana bennâ

Her şubh kireç taşır idi Şevr ile gerdün
Her gece haşâ döker idi necm-i semâvâ

Geh kâh -keşân gâh iletip hirmen-i mehden
Dolâb-ı felek Delv ile dökerdi ana mâ

- 20 Geh soffası divârına câm olmağa rüşen
Nûr alır di âriyete mâh-ı mücellâ

Hûrşîd işitip dedi ki ey mâh yerin bil
Ben var iken ol mertebe degmez sana zirâ

Ferrâşların çaldığı cârûb ile her şubh
Kâfûr gubâriyle dolar kubbe-i minâ

Cârûb-ışifat beste -miyân olsa yeridir
Kim yüz sürüyüp süpürür eşigni Cevzâ

Bezminde yanan şem'den uyarmağa kandil
Her gece gelir revzenine mâh-ı mu'allâ

- 25 Nâhid nevâsından eder bezmini mağni
Mu'triblerin alsa ele kânun ile şeş-tâ

Akvâl-i mağannini semâ' edeli her şeb
Ta'lime gelir engin alıp Zöhre-i zehrâ

Çün ma'tbahının dūdunadır çarh hevâ-dâr
Dolarsa dimağına ne tañ her gece sevdâ

Şol serv ki divârına nakş eyledi nakkâş
Teşbih olunmağa yarardı ona Tûbâ

Tûbâ eğer asılmasa cennetde nigûnsâr
Şoffandaki serv olmasa bu vech ile ra'nâ

- 30 Ol serv-i dil-ârâya hevâ-dâr durur âb
Kim düştü bu kaşr ayağına bî-ser ü bî-pâ

Şâdiyle geçer 'ömr gibi tâze vü hurrem
Şol şu ki sarâyında hemîşe olur icrâ

Kevser mi bu yâ şerbet-i cüllâb-ı revân-bağş
Yâ nehr-i leben k'etdi cinân bâğını iskâ

Hem baħr-ı sipihr anda habâb-ı güzerândır
Hem Hût-ı felekdir ana dil-teşne vü zam'â

Bu havz mı yâ çeşme-i hürşîd-i cihân tâb
Bu ferş mi yâ Câm-ı Cihân-bîn-i mücellâ

- 35 Mir'at-ı müzehheb aşar altun resen ile
Hürşîd k'ola levha-i zerrînine hem-tâ

Dolâb olur âşüfte-i bûstân-ı sarâyın
Yaşlar döküben nâle kılar valih ü şeydâ

Şimden geri bozulsa ne ğam çenberi çarhın
Kim bunlar eder rûz ü şeb eflâk işin inşâ

Şu deyu şihâb akıtır uş burc-i Delvden
Dolâbların k'oldu felekler gibi a'lâ

Kaşrına kaçan benzeye bir mâh ile eflâk
Kim mihr-likâlarla dolu bunda zevâyâ

- 40 Ahûlar olur bunda peri-peyker ü müşğîn
Tûtler olur bunda şeker-ħande vü gûyâ

Her gün ser-i kaşrına çıkar mihr-i dil-efrûz
Kim şâh-nişînini görüp ede temâşâ

Nâ-geh görünür gözüne bir mâh-likâ kim
Germ olup eder revzenine kendüzin ilkâ

Bâlâ-yı sarâyından tutar kaşr-ı refi'un
Gerdûn-ı berin üstüne bir hayme-i vâlâ

Tâ kim doğa sa'd ilduzı ol burc-ı şerefden
Mâh ile muârin görüne Cem'-i Süreyyâ

45 Şol mâh-ı sa'âdet kim ede kaşrını menzil
Hûrşîd -i cihândır ki felek farkına kor pâ

Sultân-ı salâtin-i cihân Şâh Muhammed
Cemşîd-i kader -kadr ü Feridûn-i kazâ-râ

Yok idi cihân milketi menşûruna tahrîr
Kim levîhde kılmıştı kalem adını tuğrâ

Hâk-i deri a'yân gözüne kuhl-i cevâhir
Gerd-i rehi devlet yüzüne dîde-i bînâ

Kem çâkerinin mansıbıdır maşrık u mağrib
Kem-ter kûlunun bahşışidir milket-i dünyâ

50 Luţf u kerem ü hulk u sehâvetle müzeyyen
Fazl u hüner ü 'ilm ü şecâ'atle muhallâ

Anunçün olur sözleri şekker gibi şîrîn
Kim şîr ü şekerle itmiş anı dâye mürebbâ

Bir habbe durur himmeti mi'yârına nüh-çarh
Bir katre durur cûdu yeminde yedi deryâ

Kevkeb gibi her burc dolar kevkebe-i Şâh
Çarhın yedi kat kal'asını ger kıla yağmâ

Bir pûte durur tîrine bu beyza-i zerrin
Bir halka durur nîzene bu çenber-i dü-tâ

55 Kaşrın odunun kıt'asıdır âteş-i dûzah
Lûţfun şuyunun ravzasıdır Cennet-i Me'vâ

Geh hançer-i tîrinle güsiste (.....) hasm
Geh gürz-i girânınla şikeste şaf-ı heycâ

Tab'ın görünür kâmet-i dil-ber gibi mevzûn
Şi'rin okunur haţţ-ı sanem gibi dil-ârâ

Br tıfl-ı sebak-hân ola ger akl ise külli
Bu pir-i hîred çün göre tab'ın gibi dâna

Cân âyine-i hüsnün ile tût-i nâţık
Dil ebr-i atâyân ile deryâ-yi güher-zâ

60 Tiğın yüzüne nokt-i zerrîn kodu hûrşîd
Çün dest-i kâzâ âyet-i feth eyledi imlâ

Gerd-i sipehin zulmetiyle şu'le-i tiğın
Gösterdi şehâ harb günün leyle-i kamrâ

Hûrşîd-i zafer tâli' olur feth ufukundan
Çün şubh-şîfat keşf ede tiğın Yed-i Beyzâ

Kılar kılıcın 'arşda asıldığı'n i'lâm
Hûrşîd ki çarh üzre çeker tiğ-i mücellâ

Tîz-âb-sîfat çünkü deler âheni nîzen
Pûlâd-siper olsa ne gam sîne-i a'dâ

65 Râm oldu bu gün rânına bu tevsen-i gerdûn
Kim şekl-i hilâl urdu felek hîngine damgâ

Âhû-yi felek gördü seher şîr-i livânı
Hûn-ı cigerinden dil-i subh oldu dem-âlâ

Mâh-ı alemin burc-i kamer kıldı zemîni
Kim na'l-i semendinle hilâl oldu hüveydâ

Çün şubh-ı şafâ şıdk ile mihrinden urur dem
Rûşen-dil olup bulsa ne tan tal'at-ı garrâ

Divân-ı kazâ içre kalem çekti Utârid
Kılmağa kader safhasına hükmünü imzâ

70 Bu gün görünür râyın ile gün gibi rûşen
Şol sırki nihân etmiş idi perde-i ferdâ

'Adlinle yatar mest oluban bâğ yolunda
Zerrîn kulehiyle geceler nergis-i şehîlâ

'Adlinde figân etmedi bir kimse meger ney
Devrinde ta'ab çekmedi bir kimse meger yâ

Mâh olmak için meclisine micmere-gerdân
Her meh pür eder kâsesini anber-i sârâ

Ger kaşr-ı felek-rif'atına kıla nezâre
Yok yere göge çıktığına uçana 'îsâ

75 Bu maṭla-ı garrâya düzer şavt-ı ter-âheng
Bostân-ı sarâyında öten murg-ı hoş-âvâ

Ey kıble-geh-i ehl-i şafâ şol ruḥ-ı zîbâ
Hey halka-i Beyt-ül Harem ol zülf-i semen-sâ

Dil ḥaṭṭ-ı gubârını görüp okudu reyhân
Rûşen bu k'ider nokta-i ḥâlin onu ḥânâ

Hızr-ı ḥaṭın erişmese kanlı yaşıṃ ey dost
Kıldır gözüm zevrakını ğarka-i deryâ

Dökmüş kadeḥ-i sîme zer-i surḥ-ı müzâbı
Sâkî ki hîzâb etmiş elin bâde-i saḥbâ

80 Kan yutar ırakdan kabağım gibi surâḥi
Aldıkça lebin bûselerin kâse-i ḥamrâ

Zülf-i siyehinden görünür ṭâb-ı cemâlin
Şan leyle-i kâdr içre kılar nûr tecellâ

Ya çekmesin âhû gözüne mekr ile kaşın
Kim kıldı Harem gûşesini menzil ü me'vâ

Gisûlarına ṭâb verir dost ki ya'ni
Şeh ahdi durur bağı gerek zulmet ü sevdâ

Tiğiyle tutar gamzesi iklim-i cemâli
İslâm diyârın nitekim Şâh-ı mu'allâ

Şâhâ ne var oldu ise evvelki sarâyın
Kudsiler yüz urmak için Mescid-i 'Akşâ

Çün eyledin ol Ka'be-i 'âliye imâret
Oldu ona tahvil bu gün kıble-i 'ulyâ

Bu yedi tabak kağıd-ı şeffâfını eflâk
Her subh kılar möhre-i mihr ile mücellâ

Pergâr çekip kavs-i kuzah defter-i çarha
Hûrşid-i zer-efşân eder altunla muhaşşâ

Gök çini devâtın kılar hokka-i çarhın
Her gece şeb-i tîre dolu anber-i sârâ

90 Sürh-âb ü sipid-âb ile kılmağa 'Utârid
Tâk-ı feleke hâme-i zerrin ile imlâ

Şol gevher-i ter-nazm k'ana irmediğ çin
Deryâya düşer gayret ile lûlû-yu lâlâ

Şol midhat-ı a'lânı ki vaşında bu kaşrın
Soffandaki zer levhde tahtır ola Şâhâ

Cân ü dil ile nite ki bel bağlayıp ettim
Medhin hevsin hâme gibi başıma sevdâ

Dolaştı siyeh bahtım ucundan dilime kıl
Kim yazamadım sülsini bir harfinin ammâ

95 Düzdüm tabak-ı arzda bir silk-i cevâhir
Kim meclisine nakl ola ol ikd-i süreyyâ

Bir nazm k'ana tana kalır rişte-i Pervîn
Bir şi'r ki hayrândır anun lûtfuna Şa'râ

Kanda bula medhin gibi şîrîn şekeristân
Ahmed gibi bir tûti-i ter-gûy-i şeker-hâ

İtnâb-ı kelâm ettiğime nükte budur kim
Mahebûb-ı cihânsın sana matlûbdur ılgâ

Nice ki cihân bâğını göstermeye rûşen
Gül-zâr-ı felekde açılır bu gül-i zîbâ

100 Tâ gülşen-i nilüferi zeyn eyleye encüm
Pür-ķatre-i şebnem ola bu sebze-i minâ

Tâ bâz-ı sipîd-i seher açıp per-i zerrîn
Murg-ı siyeh-i şeb doğura beyza-i beyzâ

Bahtın güneşi maşrıķ-ı devlette münervver
'Ömrün gülü gülzâr-ı sa'âdetde muṭarrâ

Servin ki şeref bâğına bir gül-bün-i terdir
Var iki budağında iki gonce-i ra'nâ

Aslını ser-efrâz edip ola dâ'im ü bâķi
Fer'ini refi' eylesin Allah-ı Te'âlâ

105 Bünyâd-ı sarâyına budur aḥsen-i târiḥ
Kim ede mübârek ṭapına ḥayyî tûvânâ

AHMED PAŞA

Der Medh-i Sultan Mehmed Hân

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Ey muhîti keremin kaşresi umman-ı kerem
Bâg-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem⁽¹¹⁾

Maîla-ı şubh-ı zafer mihr-i zekâ ebrî hayâ
Felek-i 'izz ü ala dâver-i devrânı kerem

Tâc-bağ-ı ser-i sultân,ı salâtin-i cihân
Zînet-i taht ü nigin hazret-i Sultân-ı kerem

Zill-ı Hak Şah Muhammed ki eşîgi göğünün
Kemterin ilduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

5 Ayağı toprağıdır cevher-i iksîr-i hayât
Âsitânı tozudur sürme-i a'yânı kerem

Açılır hûku nesîmiyle gülî gülşen-i cûd
Bezenir lûtfu zülâliyle gülistân-ı kerem

Bahr-ı Ahzar ne durur kulzüm-i cûdunda habâb
Kaşre-i feyzi nedir ebr-i dür-efşân-ı kerem

Bî-kıyâs olalı ihsânların ey hücceti cûd
Kâfî' oldu cedel-i haşmının bûran-ı kerem

Kefi bir demde nişâr ettiği gencin öşrûn
Haşre dek vezn edemez keffe-i mîzân-ı kerem

10 Ne melek-hûy meliksin dem-i lûtfun ile
Kevşeri cûd akıtır ravza-ı Rıdvân-ı kerem

Ne kerâmet kodu Hak zât-ı kerîminde k'olur
Ayağın bastığı yer Çeşme-i Hayvân-ı kerem

Bulmasa nâm-ı şerîfinle şeref nâme-i cûd
Ebter olaydı kamu defter ü dîvân-ı kerem

(11) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.68.

Gün gibi saltanatın topu göğe ağsa ne tan
Sana şunuldu bu meydânda çü çevgân-ı kerem

Bahr-ı cûdun nice şerh ola k'anun reşhasıdır
Hâşıl-ı kân-ı sehâ mâye-i ummân kerem

- 15 Saltanat hil'atini kaddine hayyât-ı felek
Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem

Ne kadar zer var ise dest-i zer-efşânın ile
Harf-i zer gibi perâkendedir ey kân-ı kerem

Sîm sûrette sitem şekline yazıldığıyçin
Dağıtırsın anu düşman gibi ey hân-ı kerem

Gök tenûrunda kuru kurs okunur mihr ile mâh
Hân-ı lûtfunla firâvân olalı nân-ı kerem

Kâse-i hırş doyar sofrâ-i ihsânından
Dest-i in'amın ile 'âm olalı hân-ı kerem

- 20 Mihr-i cûdun çemen-i lûtfâ zer-efşân olalı
Gülşen-i dehri bezer nergîs-i bostân-ı kerem

Bûy-i hulkundan urur müşğ gibi dem ki tutar
Hôş revâhiyle cihân bağını reyhânı kerem

Ahmed'in gam maqası kesdi dilin şem' gibi
Sana rûşen diyemez hâlini sultân-ı kerem

Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'if
Getir nutkka meger lûtfûn ile anı kerem

Husrevâ pâreledi cevri eli şabrım yakasın
Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

- 25 Midhatın bülbülünü gam kafesinde koma kim
Hayfdır tûtiye zehr ey şekeristân-ı kerem

Ekremü'l halksın ey vâsıta-i 'ikd-ı kirâm
Her le'imîn sözün işitme budur şân-ı kerem

Kul hâta kılssa nola 'afv-i şehenşâh kanı
Tutalım iki elim kanda imiş kanı kerem

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna
Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

Bir kara toprağım ihyâ-yi memât etmek için
Yağsa cûdun bulutundan nola nisân-ı kerem

30 Nice k'iklim-i mürüvvette geçe hükm-i vefâ
Nice k'eyvân-ı 'atâda dura divân-ı kerem

Nice k'insan ola 'âlemde âbidü'l-ihsân
Nice kim ola cihân tâbi-i fermân-ı kerem

Dest-i ihsânın ile yapıla bünyâd-ı sehâ
Paye-i kâdrin ile yücele eyvân-ı kerem

Nice kim Ka'be müsâfirlerini lûtf-ı ilah
Raḥmeti hânına her sâl ede mihmân-ı kerem

'lyd-ı ferḥundene kurbân ede a'dânı felek
Sen aḥibbânâ buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem

35 'Ömr-i ḥaşmın ere târiḥ gibi pâyâna
Nâmını nâme-i iḳbâl ede 'unvân-ı kerem

AHMED PAŞA

Kaşıde der feth ü zafer-i Sultân Mehmed

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

Bilseydi demin mürdeleri ettigin ihyâ
Cân vere idi ermek için bu deme 'îsâ⁽¹²⁾

Haddinle kadın yâdına bâng eylese bülbül
Cânâ gül ü serv ayda semî'nâ ve âta'nâ

Geldi bir ayağ üstüne bir serv çemende
Benzer ki kıyâmet koparır ol kad-i ra'na

Verir haber-i lâ'lûni bâd-ı ser-i kûyun
Labûd getirir Ka'be misâfirleri hürmâ

5 Gül ruhlarına bende iken kaçdı meger zülf
K'efsûs ile başın çevirir hatt-ı semen-sâ

Çok başlı dirilmesini ol zülf kim anı
Suy'ilte susuz getire hâl-i ruh-i zîba

Düşdün heves-i zülf ü hata ey dil-i mikin
Başına kara yazı imiş bu kuru sevdâ

Yâkût olur saht ü kurur kanı aķığın
Yüzünü kızardıp çün ala buseni sahba

Nâçâr eger kaşın ile gözünü gamzen
Ol türke kim uymaya k'elinde ola tuğrâ

10 Kuyuna gelen kimse gönülsüz gider ey dost
Aşşama kalır zülfünü kim kılsa temâşâ

Zülfün nice yollar basa ey çeşmi harâmî
Şimden geri yüz verme gel ol kâfire zirâ

Feth ü zafer-i devlet-i Sultân Muhammed
Küfr ehlinin eyledi bu gün başın aşğa

(12) Necâtlî Beg Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.48.

Ol fahr-i salâtin-i cihan adı içindir
İslâm ile küfr ehli arasındaki gavgâ

Ol şeş perinin darbı elinden düşürübdür
Gam şeş-derine möhre-i maksudunu a'dâ

15 Gül gûne gibi ırz günü feth arûsı
Sürer yüzüne hun-ı a'dayı k'ola zibâ

Şan merdümek-i çeşm durdur perçemi tûğun
K'oldu zaferin dîdesi anun ile bîna

Ey Şâh-ı cihân gerd-i rehûn gibi görünür
Daman-ı celâlinde bu nüh tâk-ı muallâ

Geçti bu hayâl-i kec ile günü hilâlin
Kim na'l-i semendene şerefte ola hem-tâ

Bâzâr-ı celalinde ayânın mehin eksik
Gösterdi şeb-i târ mihakdır ana güya

20 Bir zerre teveccüh ide ger tab'ı münirin
Gün gibi bu gün rûşen olur hâlet-i ferdâ

Kapın görelî gökde karar eylemeyip gün
Dünyâyı dolandır edemez bir yeri me'vâ

Mizan-ı vekârında sebük sengi cibâlin
Mi'yâr-ı zamirinde seher simi key ednâ

Kef-i keremin görelî havf ile hayâdan
Kühsâra kaçır ebr ü güher bahri eder câ

Olmasa idi sayı sehab-ı keremin ger
Olmaya idi şâh-ı emel sebz-i mutarra

25 Hoş bahr durur keff-i kerimin ki revândır
Cu gibi ana her yanadan lü'lü-i lâlâ

Cûdun işidip gördü gider kendiden âhır
Urur yüzine dest-i şehâb ile su deryâ

Ayakda kalıpdır işi hergiz başa varmaz
 'Aşrında senin tevbe elinden mey-i hamrâ

Bunca zer ü sîm ileîyine bahşışın umup
 Râh-ı çemene dikdi asa nergis-i a'mâ

Serv-i çemene 'izzet olalı kademinde
 Hôş geçti revân tab' olanlar nitekim mâ

30 Virdini du'a eyle Necâtî Şehe tâ kim
 Şükri şeker-i tûtî-tab'un ola gûyâ

Etraf-ı bilâdı ola emn ile müretteb
 Esbâb-ı murâdı ola feth ile müheyyâ

Oldukca cihân bahtı eli eyleye dâ'im
 Feth âyinesin gerd-i sipâh ile mücellâ

NECÂTÎ BEG

Ve ayzan lehu fî- medhihi li- münasebeti fethi'î -
kal'ai'l- Kostañtaniyye hurremet 'ani'l-âfât

Mefa'ilün fe'ilatün mefa'ilün fe'ilün

Zihî ki hurrem olupdur bahâr-ı feth ü zafer
Ki oldı gülşen-i dil-lâle-zâr-ı feth ü zafer⁽¹³⁾

Münevver oldı cihan yine nûr-ı nusretile
Çü leyl-i miñneti sürdi nehâr-ı feth ü zafer

Zülâle eyledi sır- âb rûh teşne-lebin
Hayât âbı gibi cûy- bâr- ı feth ü zafer

Zemâne Vâmık u 'Azrâ-yı gamdan aldı murad
Güşâde oldı çü sîmîn-'izâr-ı feth ü zafer

5 Yazıldı sînelerin levîhine şafâ nakşı
Çü çekdi hañtı vefâyı nigâr-ı feth ü zafer

Kulûb beytini kılmağa luğ ile ma'mur
'îmâret oldı temâmet diyâr-ı feth ü zafer

Göñül ki meyl ide gül- zâr- ı zevke fırsatdur
Ki hûb u hurrem olur sebze- zâr-ı feth ü zafer

Zevî' l-'ukûl işidür çün nidâ-yı fâ'tebirû
Gerek ki eyleyeler 'itibâr-ı feth ü zafer

Hezâr şükr ki aħmezleyin helâk itdi
'Adûları sitem-i intizâr-ı feth ü zafer

10 Ne ola sîm ü ya zer kim bu yola ola fidâ
Hezâr cân u gönüldür nişâr-ı feth ü zafer

Ki mir-i milk-i gazâ Hazret-i Muhammed Han
'Alîliğ itdi çeküp Zü'lfikâr-ı feth ü zafer

Murâd-ı ümmet-i Ahmed-penâh-ı halk-ı Hudâ
Şeh-i cihân u hudâvendigâr-ı feth ü zafer

(13) Divan-ı Cemâlî, v.9a-10a

Huceste-tâli' ü ferruh-ruh u Sikenderdür
Sa'id-ahter ü şahibi-vekâr- ı feth ü zafer

Göçürdi menzil-i Kostantaniyeden küfri
Ki ehl-i din ideler iftihâr-ı feth ü zafer

- 15 Hisâr-ı burcina ol resmile çıkardı beden
Ki evce irdi hevâdan gubâr-ı feth ü zafer

Geçürdi sancağ-ı İslâmı 'arş-ı 'âlâdan
Zihî şehen-şeh-i â'lâ vü yâr-ı fethü zafer

Gazâ-yı ekberi oldı beyân-ı feth i mübîn
Cihânı tutmağıçün iştihâr-ı feth ü zafer

Çü tîr ü nîze çekildi mişâl-i hatt-ı şecer
İrişti gülşen-i nuşretde bâr-ı feth ü zafer

- 20 Düşürdi heybet-i âvâzı şark u garba şadâ
Çün aldı baır ile berden kenâr-ı feth ü zafer

Kemine beñdesinün yâri nuşret ü ruşsat
Kemine çâkerinün yiri dâr-ı feth ü zafer

Zihî Sikender ü Dârâ ki dâr-ı İslâmuñ
Sa'âdetinde olupdur medâr-ı feth ü zafer

Sürüp semendini şayd itse şîr-i gerdûnı
'Aceb mi çünki anuñdur şıkar-ı feth ü zafer

Bu resme k'eyledi a'da- yı bî- karar helâk
Meğer ki vardı kavl ü karar-ı feth ü zafer

Süheyl-i 'izzetini bâm-ı kaşr-ı saltanata
Çıkardı zülfiyle nev-bahâr-ı feth ü zafer

- 25 Diyâr içinde nola kılsa Zâl ü Rüstemlik
Ki kem kılı durur İsfendiyâr-ı feth ü zafer

Yiridür olsa 'adû hâk ü garğ-ı baır-ı belâ
Ki virdi bâde gülün yine nâr-ı feth ü zafer

Çü saldı atını ol şah kalb-i a'âdaya
Piyâle eyledi çabük- süvâr-ı feth ü zafer

Hudâya hamd ki fi'li ferah revâyiş olup
Mu'aţţal eyledi ahzânı kâr-ı feth ü zafer

'Aceb mi bülbül-i can olsa hoş- nevâ ki yine
Pür oldı verd-i şafâ mürğ-zâr-ı feth ü zafer

30 Du'âlar eyle Cemâlî bu şükre şükrâne
Ki pâydâr ola ol kâm-kâr-ı feth ü zafer

Niçe klursa şabâ bergini gülün hurrem
Niçe olursa ter ü tâze bâr-ı feth ü zafer

Hasûd u düşmenini miñnet ile eyleye gark
Hurûş u cûş ile mevc-i bihâr-ı feth ü zafer

Nevâ virüp dil-i 'uşşâka 'îş-i âvâzı
Maķâm-ı Zühreye irsün hisâr-ı feth ü zafer

CEMÂLÎ

GÜL KASİDESİ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Yıldı bir kerre menâr-ı şâhdan dîdâr gül
Gösterir nite kim nûr-i Ahmed-i Muhtâr gül⁽¹⁴⁾

Oldu mânendi Medine hoş münevver gülsitan
Devha-i güldür menâre pertev-i envâr gül

Cem edip evrâk-ı âl üstüne etmiş zer-feşân
Yazmış ol mecmû'aya vaşf-ı ruhun ey yâr gül

Da'ima mecmu'ası düşmez elinden rûz ü şeb
Benzer eder ruhların vaşfını istihzâr gül

5 Umarım senden vefâ ey serv-i bostân-ı cemâl
Gerçi gül-zâr-ı cihânda verdiği yok bâr gül

Var iken yüzün güle meyl eylemez dil bülbülü
'Ârife bir gül yeter lâzım değil tekrâr gül

El şalar etrâfa durmuş sebze sahnında çinar
Gel ki işret ni'metini eyledi isâr gül

Bâde-i hamrâ ile çeng ü neye verdi amel
Tevbe vü zühd ü salâhı eyledi bî-karar gül

10 Başdan ayağa zer ü yâkût ile pîrûzeden
Donanır diler kim ola şâhid-i bâzar gül

Câm-ı nev-rûzu içip mestâne yüz bin nâz ile
Şah-ı Şuhun şalınır boynuna şâhid-vâr gül

Gonca gibi gam dikenlerinde bülbül kan yutar
Karşısında bâd-ı şubh ile güler oynar gül

Sağlı sollu hârdan hançer takınmış gûyiya
Zâhid-i yâbis-dimağ ile eder pekâr gül

(14) Necâtî Beg Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.82.

Eyle redd ağyan kim dillerde makbûl olasin
Başlar üzre yeri vardır etse terk-i hâr gül

- 15 Âh-ı 'âşıkdır seni hüsnünden âgâh eyleyen
Na'ra-i bülbülden olur her seher bîdâr gül

Bunca naz ü bunca şiveyle bir aylık ömrü var
Kendi ziynet ederse tan mı şehri-vâr gül

Şâh-ı 'âdil devridir var gûş-mâl et ey şabâ
Bülbüle cevri eylemekten etsin istigfâr gül

Padişâh-ı dâd-ger derya dil iü vâlâ güher
Kim nem-i hulkundan eyler sebzeler izhâr gül

Âsumân-ı saltanat Hân Bâyezid ol kim anın
Kadri bağında nice hûrşid gibi var gül

- 20 Âb- lutfu ermeser ser-sebz olmaya çinar
Bâd-ı huku esmese bitirmeye gül-zâr gül

Ne-bahâr-ı lutfu bezl etse kerem ni'metlerin
Sağ-ı sebze sahnı çini ola hân şâlar gül

Âb-ı cûd erse şehâb-ı himmetinden sebzeye
Bî-tekellûf serv yemiş vere isfidâr gül

Atı na'linden cihân mihrab gibi secde gâh
İti izinden oluptur yer yüzü hem-vâr gül

Şemse-i şems-i ziyâ-efruz-i 'âlem husrevâ
Safha-i tig-i cihan-girinde bir zer-gâh gül

- 25 Meclisinde bağ bir mahbûb hizmet-gârdır
Çeşm nergis kad sanevber hatt çemen ruhsâr gül

Pâyına isâr için ey serv-i bağ-ı saltanat
Eylemiş lâ'lin tabaklar üzre zer ihzâr gül

Goncalar 'arz etmeyince tapuna hemyân-ı zer
Naşb olunmadı çemen iklimine ser-dâr gül

Tâc-ı yâkutu giyer pirûzeden bağlar kemer
Gül-sitânı bezmine olalı hıdmet-gâr gül

Tûti-i gülzâr-ı bezmin olmağ için eyledi
Hârı mâhûn bergi şeh-per goncayı minkâr gül

- 30 Âb-ı 'adlinden humârını eder islâh mül
Bûy-i hulûndan sudâ'ına kılır timâr gül

Mevki'inde ettiğün lûtf-ı mahz olur gazab
Nitekim faş-ı zemistânda görünür nâr gül

Ağ destarı ridâ-yi sebzi varken yaktilar
'Ahd-i 'adlinde meger kim bağladı zünnâr gül

Bâd-ı hulûn etmeyince ta'n ile bağrını kan
Vermedi gülşende bûy-i nâfe-i tâtâr gül

Ni'met-i hulûn kôhusundan ere diye nasib
Dâmenin açıp gedâlar gibi durur zâr gül

- 35 Bâd-ı şubh ol denli hulûn tîbini pür etti kim
Çak çak olmuş görür dâmânını her bâr gül

Şehriyâra himmetin maîhbûb-i hâs ü 'âmdır
Hiç meclis var mıdır k'anda ola ağıyar gül

Padişaha bir şikâyet var kulundan tapuna
Kim bu ma'niden edipdir dîdesin hûn-bâr gül

Serv urur göğsüne kef-desti tehi 'âşık mişâl
Goncanın zer kîsesin açmakla kocar hâr gül

Yaktı zillet nârına ben hâki tab-i âb-dar
Nitekim her dem gül-âb için yanar nâ-çâr gül

- 40 Cân ile meddâhınım dil-teng koma beni kim
Andelibinden cihanda olmadı bîzâr gül

Gülşen-i vaşfinda her beyti Necati çâkerin
Benzer ol mevzun nihâle kim ucunda var gül

Zîneti eyyâmıdır hatt ilesi'rin söyle kim
Reng ü bûy ile olur ârâyış-i gül-zâr gül

Bezmine bir nahl-i rengin bağladı kim yaraşır
Andan etse lûtf yollarını istifsar gül

Tâc-verler üzre şâhâ şehriyâr ol şehriyâr
Nice kim her nev-bahâr olur şeh-i ezhâr gül

NECÂTİ BEG

Kaşıde der-feth-i Kara Buğdan ve Medh-i Sultan Bâyezid

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Hoş aldı Hazret-i Hân Bâyezid-i Osmâni
Kili ile Kara Buğdandan Akkermanı⁽¹⁵⁾

Bahâr-ı fethi ile Pâdişâh-ı Gâzinin
Açıldı devlet ü dinin gül ü gülistânı

Kılıcı şuyu ile yudu çirk-i came-i şirk
Zihni zihî şeref-i kisvet-i müselmânı

Şeh-i diyâr-ı zafer Şehiyâr-ı din-perver
Ki mihre sâye şalar kibriyâsı eyvânı

5 Doldurdu hûn-ı adû ile vahş ü tayrı temâm
Müsellem olmağ için milket-i Süleymânı

Gubâr-ı küfrden İslâm didesin şakınıp
Adû kanıyla şular arsa-gâh-ı meydânı

Arûs-ı nuşrata âyine na'l-i şeb rengi
Kıyâs u fikrete hem-pay azm-i yek-rânı

Ne yerde na'l-i semendi ki va'z ede mihrâb
Fütûh şaf şaf olup qorlar anda pişânı

Çehâr şancağ-ı Şâhı ki fethe merkezdir
Binâ-yi nuşratın oldu çehâr erkânı

10 Akıtır ayağına şu gibi salâtin
Şalinsa serv-şifat râyet-i hırâmânı

Kim ola ol alem-i tâc-dâra egmeye baş
Meğer ki düzd ola sevmeye mâh-ı tâbânı

Ümid bağına yağmaya feth yağmuru
Oluptur ebr keyfi berk tig-i rahşânı

Sehâb-veş göge çıkıp duhânı topunun
Hezâr sâl yere yağa feth bârânı

(15) Necâti Beg Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.111.

Bir âsumâni kazâdır havâyı tope Şehin
Ki dönderemez anı nüh sipihr çevgânı

- 15 Adû hisârı değil bürc-i çarh dokunsa
İmâret olmaya mahşer olunca virânı

Gazâ gününde Şehin topu hasma atmağ için
Zemini şekl-i küri kıldı şun'-ı Yezdâni

Söyündüre diye şem-i sipihrî şarşar-ı top
Vega günü yüzün örter gubar damanı

Bu gün dilirlere rezm-gah gülşendir
Güllü siper dikenî nize gonca peykânı

Miyân-ı ma'reke zulmet durur Şehenşeh Hızr
Kılıcı mahî durur feth Ab-ı Hayvânı

- 20 Hayat âbını içip dirildi mâh-i tiğ
Bu 'ayşı etmedi İskendere Hakk erzânî

Donandı lâle gibi hasm kanı ile zemin
Nite ki müjde-i feth ile şehir dükkânı

Gazâ düğün gibidir sancakı Şehün dâmâd
Arûs feth ü zafer ma'reke şebistânı

Gözün karardır u çigzin durur başın mihrin
Gubâr-ı ma'reke vü çarha-ceng-i Sultânî

Gözüne sürme gibi çekti hâk-i meydânın
Savâmi'-i harem-i nüh sipihr sükkânı

- 25 Atıldı tir-i sa'âdet kemân-ı gayretten
Kim ehl-i küfre varıp 'arza kıla imânı

Peyâm-ı merg iledir müjde-i zafer getirir
Hadeng-i millet-i İslâm ü tir-i naşrânî

Eyâ Şehenşeh-i kişver-güşâ-yi gitî-gir
Cihânda urulalı nevbet-i cihân-bânî

Kim aldı sencileyin bir seferde iki hisâr
Ki görmemiş ola mişlini pir-i Keyvânı

On iki bürclü bir muhtaşar hisâr tutar
Hired bu kal'alara göre çarh-ı gerdânı

30 Zihi kılâ' ki bürç-i sipihr-i nüh-tûya
Hemişe ta'ne taşını atar nigh-bânı

Alelhusûs gelip Tunadan ubûr etmek
Tecâvüz ola haqîkatte hadd-i imkânı

Tapuna kıldı müyesser Hudâ-yi Azze ve Cell
Hoşâ atâ-yi İlâhi ve feyz-i Rabbânî

Diyâr-ı dîne bu gün hâris ü nigh-bânsın
Bu hânedâna edipdir Hudâ bu ihsânı

Yüceldi bâr-gehün gayrı pâdişehlerden
Ki yücelerde olur menzil-i nigh-bânı

35 Kılıcı şubh-şifat Çine şal ki bendelerin
Revâ durur ki olalar Hıtay hakanı

Mülûk-i 'aşr rikâbınca yürüyen nitekim
Tatar Hanı ve Eflak ilinin Banı

Kayıрма Kayser ü Fağfûrdan seni sonra
Getirdi ise felek ey Sikender-i Sânl

Faziletine ne nokşân gelir okunmag ile
E'üzü billâhın ardınca bism-i Rahmânî

Du'âya başla Necâtî ki şeh medâyihiinin
Diyârına bulımaz pây-i nuṭk pâyânı

40 Bilâd-ı küfrü ede feth râyeti nitekim
Meh-i münir ile açıla leyl-i zulmânî

Nice ki açâ felek kal'asın güneş topu
Hemişe feth-i kılâ ola Şâha erzânı

NECÂTİ BEG

ŞEHZADELERE YAZILAN MEDHİYELER

Kaşide Der-Sıfat-ı Benefşe Li-ecli Sultân Cem

Mef'ulü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

Bitirdi nigârın yüzü gül-zâr-ı benefşe
Olsa yarışır tâze gülün yârı benefşe⁽¹⁶⁾

Bir hüsni bahârında sekiz cenneti gördüm
K'olmuşdu zemîni gül ü divârı benefşe

Sihr eylemese zülfü 'izârında habîbin
Bitirmez idi âteş-i ruhsârı benefşe

Sehvin bilüben secdeye varmazdı nigârâ
Zülfeyninin olmasa güneh-gârı benefşe

5 Kim vaşf ede ol hüsni k'anun bâğ-ı ruhunda
Eyledi hacil nâfe-i tâtârı benefşe

Gül yüzü kenârında ne hoş-hâl olur ol hâl
Kim bendesi misk oldu perestârı benefşe

İşitmedim ol kıdd ile bu zülfden özge
Bir serv-i gül-endâm ola ezhârı benefşe

Seyr eyler isen hüsni gülistânını seyr et
Kim mûru çemen görünür ü mârı benefşe

Tahrir edecek zülf ü ruhu vaşfını kâtib
Tûmârı gül olur haţ-ı tûmârı benefşe

10 Bir dem gam-ı devrânı unutturmağa şâki
Gül mevsimidir şun beri gülnârı benefşe

Nilüfer-i hazrâ cün içir kanımız âhır
Gabrâ-yi çemende içelim bârı benefşe

(16) Ahmet Paşa Divanı, Haz. A. N. Tarlan, Ankara, 1992, s.81.

Evvel çü lebin yâdına mey-hâneye düşmüş
Âhır komadı hâne-i hammânı benefşe

Zülfünü külâhında nihân eyleme ey dost
Cân bâğıdır olsa nola izhârı benefşe

Cânlar nigerân olmağa nakş etti nigârım
Gül yaprağı üstünde girih-gârı benefşe

15 Zülfün yüzüne şaldı kırışmeyle dedi kim
Kim gördü k'ola Ka'benin estârı benefşe

Bu hattı mı yâ zülfü ucu sâyesidir kim
Gösterdi ruḥ-i âyine-girdârı benefşe

Yâ çekti gülistân-ı ruḥu dâ'iresinde
Göz değmemek için hat-ı jengâri benefşe

Bu zülfü mü yâ hâme-i Şeh-zâde midir kim
Kâfûr-ı ter üzre eder ısâr-ı benefşe

Sultân Cem-i sâni ki anun adın işitse
Fî'l-hâl sürer toprağa ruḥsârı benefşe

20 Bülbül gibi bin türlü dil açardı şenâna
Bulsaydı bu gün kudret-i güftârı benefşe

Rengîn düzer evrâkı ki ter müşğ ile yaza
Hulkun şıfatında olan eş'arı benefşe

Geldigin işitmiş eline micrmerin alıp
Anberle buhûr eyledi yolları benefşe

Gül-gûnun ayağına nişâr etmeğe çıkmış
Hoḳkayla tutar nâfe-i tâtarı benefşe

Bostân-ı sarâyına yüz urmak hevesinden
Toprak döşenip yaştanır ahcârı benefşe

25 Bir şoffa ki süpründüsünü kuhl ede havrâ
Cârûbu cenâbında nedir bârî benefşe

İzin tozunun cevherine benzeye derdim
Hâşşiyet ile verse ol âşârı benefşe

'Adlinde tutup kimse mi bağlayı bilirdi
Ter-dâmen olup gezmese bâzârı benefşe

Gül bûyun uğurlamasa zindân-ı zemînin
Olmazdı zamânlarla giriftârı benefşe

Bu 'adl-i cihân-gîrden anladı ki ayruk
Nâ-mahreme baş koşmaya ebkâr-ı benefşe

30 Hülkûn kokuşun aldıgıyçin bâd-ı seherden
Hoş bûy ile müşgin ede eşcârı benefşe

Devlet gibi bahtını görüp hıdmete durdu
Hâb-ı ademin oldu çü bîdârı benefşe

Ğark oldu 'adû kanına o hançer-i sır-âb
Gûya ki giyer câme-i gül-nâri benefşe

Ger terbiyet etseydi cihân bâîgını hülkûn
Olurdu zemînden çıkanın dârı benefşe

Yâ hâk-i derin zerresi erişse semâya
Ederdi bu nüh günbed-i devvâr-ı benefşe

35 Yüz mertebe a'lâ olur ezhâr-ı felekden
Bir dem kapına bulur ise bârı benefşe

Söz bâğına bir nakş nigâr etti hatın kim
Zeyn edemez ol lûtf ile gül-zârı benefşe

Ne hâmedir ol k'oldu zebân ile şeker-rîz
Ne tûtîdir ol kim döke minkârı benefşe

Râhında esen bâda sücûd eyledigiyçin
Pür müşğ ü abir eyledi destânı benefşe

Durup bir ayağ üzre rikâbında yürürdü
Ger kâdir olaydı k'ide reftârı benefşe

40 Gûş eylemese midhâtinî cân kulağıyle
 Kandan tākınırđı dūr-i şeh-vânî benefşe
 Var perde-i fikrimde arûsân-ı semen-bûy
 Kim her birinin oldu perestârî benefşe
 Sihr eyledi şi'rim çemeninde kalemim kim
 Söyler bu zamirimdeki esrârî benefşe
 Bu medh redifinde söz açıp dedi sûsen
 Götüre mi ol kulzûm-i zehhârî benefşe
 Gerdûn işitip dedi kaçan zabt ede heyhât
 Evşâf-ı Feridûn-ı cihân-dârî benefşe

45 Eksikliğini bildi ve miskinlige geldi
 Gûşuna yapışdı eder a'zârî benefşe
 Kaşd eyledi hâmem k'ide dil derdini tahrîr
 Göründü mülâyim ana nâ-çârî benefşe
 Bu Ahmed-i gam-gînin eger kılsa gamın gûş
 Zânûda koyup başın ede zârî benefşe
 Nice ki gülistânın ola reng-i rezi bâd
 Nice ki bahârın ola atţârî benefşe

Çekmege çemen leşkerini kaldıra her yıl
 Şol sancağ-ı pirûze-i zer-kârî benefşe
 50 Kılsın çemen-i kadrine tākđir şehâbı
 Hurşîd-i gül ü çarh-ı semen-bânî benefşe
 Agşân-ı celâlini penâh eylesin eflâk
 Nite ki tuta dâmen-i eşcârî benefşe
 Hûlkun gülü dünyâ çemenin ede mu'atţar
 Nice ki mu'atţar kıla gül-zânî benefşe

AHMED PAŞA

Fe'îâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Şubh-dem hoş yasadı sebze de leşker nergis
Ki çemen milketini tuta serâser nergis⁽¹⁷⁾

'Azm-i rezm eyleyüben geydi zümürüd haftân
Ele rumh aldı kodı başına migfer nergis

Lâ-cerem leşker-i sermâyı hezîmet kıluban
Bostân tahtına şah oldu mukarrer nergis

Yapdı bir kal'a-i fîrûze çemen mülkinde
Hişt-i zerden idüben burcını yek-ser nergis

5 Sûsenüñ gördi reyâhîne kılıç çekdüğini
Kakiyub aldı ele hişm ile şeşper nergis

Pîr-ser togmaz idi mâder-i eyyâmdan ol
Eger olmasaydı Zâl-i dil-âver nergis

Sahn-ı mızmar-ı gülistânda olubdur gûyâ
Nîze-i pür-ı Peşeng-i püser-i Nevder nergis

Tâk-ı fîrûze-i şah üzre aşubzer kandîl
Âfitâb-ı felegi itdi musavver nergis

Şâh-ı nergis ola zer keffelü mîzâna şebîh
Tev'emân gibi ola anda dü peyker nergis

10 Gonça-ı tâze 'arûs itdi bahâr ol 'irse
K'illedür kağıd-ı berg içre koyup zer nergis

Bir yahûdî beçedür sanki çemen mülkinde
Ki sarar başına destâr-ı muza'fer nergis

Yine sarfâyî mizac olmağın olub mahmûm
Lerze düşmiş durur endamına ditrer nergis

Çârsû-yı çemen ü sebze de dükkânı yüzün
Saru tas ile bezer niteki berber nergis

(17) İsmail E. Erünsal, *The Life and Works of Tâcî-Zâde Ca'fer Çelebi, with a Critical Edition of His Dîvân*, İstanbul, 1983, s.158.

Bâg bir dilber-i pâkîze durur k'olmuş aña
Gül ruh sebze hat u dîde-i ahver nergis

- 15 Pişkeş virmek için şâh-ı reyâhîne alur
Zer-ger-i nâmiyeden sîm kadehler nergis

Kîseden geh çıkarur beyza olub şu'bede-bâz
Kağıd içre bişürür gâh muza'fer nergis

Câme vü pîreheinin başa sarub gelmez idi
Su kenârına degülmişse şînâver nergis

Şol gümüş pencere lü manzarasın yâsemenüñ
Kıldı gülşende temâşâ çü serâser nergis

Gurfeler yapdı zeberced direk üstine idüb
Der-ü-dîvârını zer hâkini 'anber nergis

- 20 Yerekân oldı meğer kim saru kağıdlar ile
Bezedi hücre si dîvârını yek-ser nergis

Bunca sîm-ü-zer ile biline dek hâke batub
Ki turur susen-i âzâda berâber nergis

Genc-ü-mâl ile Kelîmu'llâh öñinde Kârûn
Kahr olub yire geçübdür aña benzer nergis

Sebzede câmesini sebz 'abâlardan idüb
Geydi dervîş oluben tâc-ı kalender nergis

Ağzına zer aluban rind-i nazar-bâz gibi
Gördügi dilbere gülşende göz eyler nergis

- 25 Şâh-ı nergis ki yeşil şem' şebîh olmışdur
Anuñ üstinde nedür şu'le-i âzer nergis

Tâc-ı zerrîn urunub elde tutar çüb meger
Oldı derban-ı der-i Şah-ı muzaffer nergis

Vâris-i mülk Şeh Ahmed ki kul olmaga aña
Yüzini göge tutub Tañrıdan ister nergis

Her nefes kase-i zerrîni pür 'anber ider
Ta ki bezminde anuñ gezdüre micmer nergis

Baş urub ola Şeh ayağına nisâr itmeg-içün
Tabak-ı çeşmin ider pür-zer-ü-gevher nergis

- 30 Zeng-i zer düzdi Şeha takmaga şâhînlere
Oluban çarsu-yı bâğda zer-ger nergis

Sen Şehinşâhuñ eger olmasa sancakdân
Ne sebebdan götürürdi 'alem-i zer nergis

Çün gülistana kudumûñ haberin virdi sabâ
Anuñ üstine nisâr itdi diremler nergis

Şeref-i bezmûñ ider fasl-ı zemistânı bahâr
Ki surâhîler olur sûsen ü sâgar nergis

Yine 'attâr-ı sabâdan kalem-ü-kagıd alur
Ki yazub midhatüñi eyleye defter nergis

- 35 Kurdi etraf-ı visâkuñda müzehheb nayme
Beñzer oldı tabuñ mehter-i çâder nergis

Sihr-ü-efsun okıyub eyledi müjgânın zer
Na'li-i yekrânuñ mih ola diyü her nergis

'Ahd-i 'adlûñde Şeha şâhid-i ra'nâ-yı güle
Başını kalduruban bakmaga korkar nergis

Bâğbânlar tutuban boynına takmış reseni
Bostânuñda günâh eyledi benzer nergis

Kadehin bâd-ı sabâ pâreledi başında
'Ahd-i 'adlûñde çün aldı ele sâgar nergis

- 40 Getürüb kâsesin a'mâ gibi yol üzre koymış
K'ugradukça Şeh-i âfâkı ide cer nergis

İtlerüñe ciğer-i hasmuñı kılmaga kebâb
Düzedür sîh ü yakar sebze âzer nergis

Rehzen-i bâd-ı sabâdan yakuban başa hasîr
Saña dâd uma-gelür ey Şeh-i dâver nergis

Bir kenîzekdür ayag üstine karşında turur
Eyleyüb kendüzini pür-zer-ü-zîver nergis

Gülşeni seyr ide-varsañ getürür mâ-hazan
Nâzûk ak çîñî tabaklarla muza'fer nergis

45 Salsân at kal'a-ı carha güneşe lerze düşer
Esicek bâd-ı sabâ sebze de dîtrer nergis

Bogazından asa-kor bir budaga bâd-ı bahâr
'Ahd-i'adlûnde ugırladı diyü zer nergis

Giceler melisüñe gelmegi sevdâ idünüb
Şem'dân-ı zer ider kendüzini her nergis

Gerden-i dest-i nergisde niçündür rişte
Boynı baglu kuluñ olmadı ise ger nergis

Gündüz uyursa ne tañ subha degin gülşende
Gice karşıña tutar şem'-i mu'anber nergis

50 Bağladı fikr eli gül-deste-i medhûñ acına
Tarz-ı uslûb-ı gazelde bir iki ter nergis

Bulınurdi sanemâ çeşmüñe beñzer nergis
Olsa ger tîğ-zen ü mest-i dil-âver nergis

Gözlerüm cûy kenârında habâbı yaşumuñ
Oldı 'aks-i ruh-ı zerde ile serâser nergis

Mısr-ı hüsnüñ ne 'aceb bâğçedür kim anda
Dizdi hançer biline niteki 'ar'ar nergis

Gözlerüñle kad-i dil-cûnı görenler didi kim
Bitirübdür nazar it şâh-ı sanavber nergis

55 Od yanar şevküñ ile şem' gibi başında
Düşeli 'ışkuña ey serv-i semen-ber nergis

Bir ela gözlügüler yüzlü püser sencileyin
Gelmiye ger peder ola gül ü mâder nergis

Egilüb yire elin sunduğı budur kim ide
Ayaguñ toprakını başına efser nergis

Gûşe-i gamda çü şehlâ gözünüñ hastasıyam
N'ola şi'rümde redîf olur ise ger nergis

Asılır karşıña kandîl-veş irmez çün eli
Ki yaka şem'üne pervâne gibi per nergis

60 Sûz-ı sînemle gözüm yaşını tasvîr eyler
Ki kılur âteş ile âbı masavver nergis

Çeşmi pür-nem bili hamedur sararub derdüñle
Görinür bencileyin hasta vu lagar nergis

İrdüğü yirde yazar âhları gösterüben
Nakş-ı sıfır u elif-i asfer ü ahzar nergis

Bi sevâdı-ı başar-ı yâr mı yâ vasf-ı şehi
Kıldı mı safha-ı çeşminde muarrer nergis

Serverâ gül gibi başumda yiri var olalı
Dil-ü-cân ile saña bende vü çâker nergis

65 Hıfz idüb midhatüñi mûrg-i hoş-elhân-ı seher
Bir ayag üzre turub diñledür ezber nergis

Ol durur ehl-i nazar çünki reyâhîn içre
Yaraşur olsa Şehâ lutfuña mazhar nergis

İşidüb kendüyi medhüñde redif itdügümi
Küleyhini sevinüb göklere atar nergis

Şöyle yazdum varak-ı medh-ü-senâñı kim aña
Âferîñ eyler idi olsa sühan-ver nergis

Nergis-i şi'rüm olubdur gül-i sad-berge karîb
Gerçi şeş-berg olur sebzedek ekser nergis

- 70 Beytümün her biri beñzer şu semen-bûlara kim
Başlarında ola ârâyış içün ter nergis

Rişte-i nazm-ı dür-eşânum ile deste idüb
Gönderür bezm-i dil-âvîzüñe Ca'fer nergis

Ki el öpüp bulıcak hidmet-i Şâh ile şeref
Kemterin bendeden ırgüre du'âlar nergis

Ta ki gülşende gü l-i ter ola hurşide şebîh
Ta ki ahter gibi rahşende ola her nergis

Bâğ-ı kadründe ki bir kûşedür andan eflâk
Gül-i nesrin ola gün Zühre-i ezher nergis

- 75 Efser-i'izzet-ü-devlet kona Hakdan başuñâ
Niçe kim zerden ura başına efser nergis

TÂCÎ-ZÂDE CA'FER ÇELEBİ

BEYLERE YAZILAN MEDHİYELER

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Sağışsuz hamd ile şükr ol yaratgan Hak Ta''âlâya
Ki halk üstine rahmetden bırakdı uş yeñi sâye⁽¹⁸⁾

Ne sâye sâye-i yezdân ki hurşid-i sa'âdetdür
Anuñ nurı ile revnak erişdi dñn ü dünyâya

Şehinşeh Mîr Musî kim yed-i beyzâsıdur mu'ciz
Anuñ fethi durur şâhid yed-i kudretde beyzâya

Anuñ devletlû dîdânı tecellî nûrdur hakkâ
Zihî devletlû cân ol kim erişdi bu tecellâya

- 5 Şehâ sen bir melek-siret meliksin milke kim sinden
Erişür hil'at u ni'met kamu yohsul u hem bâya

Saňa Hakdan 'atâdur bu inâyet fethile nusret
Seni tercih eder devlet bugün Cemşid ü Dârâya

Selâtin-i cihân küllî olupdur hükmüñe münkâd
Gelüben yüz sürer her dem bu deh-gâh-ı mu'allâya

Kılıcuñ safhası üzre yazılmış âyet-i nusret
Ne münkirdür ki inanmaz görüp âyât-ı Tâhâya

Kemâl ü 'akl lü tedbire bugün zâtuñ durur câmi'
Bulmaz kimse mislün ger cihânı düp-düz araya

- 10 Celâl-i rif'atüñ künhi bilinmez 'akl-ı cüz'idin
Erişmez serçe ger biñ yıll uçarsa şah-ı tûbâya

Hadîsün remz-ile muhbir kamu gayb u şehâdetden
Zamirüñ 'ilmile vâkıf kamu pinhân u peydâya

Senüñ 'adlün ile muhkem esâsı dñn-i İslâmuñ
Senüñ hükmüñ dutar sâbit binâ-yı şer'i fetvâya

(18) Ömer Bin Mezîd', **Mecmû'atü'n- Nezâ'ir**, Haz. Mustafa Canpolat, Ank., 1982, s.38.

Senüñ 'ilmüñ durur hâfız revâc-ı 'ilm ü 'irfâna
Senüñ nehyüñ durur nâşır salâh u zühd ü takvâya

Senüñ kahruñ kılur şâhâ zemâne fitnesin sâkin
Senüñ lutfuñ bile beñzer cihân firdevs-i a'lâyâ

- 15 Ferâgat emnile sıhhat ulu ni'met durur Hakdan
Hezârân şükr vâcibdür bize her gün bu ma'nâyâ

Mesih enfâsı hulkuñdur mü'eyyed rûh-ı kudsiden
Kefil olursa kâdirdür bugün ihyâ-yı mevtâyâ

Eğer 'adlün nesiminden kohu erse gülistâna
Sebâ güstâhlık kılmaz gül ü nesrin-i zibâyâ

Bugün 'adlün bile dünyi kanyken nev-cevân oldı
Meğer hüsniyile Yûsuf ki 'akd eyler Züleyhâyâ

Eger hükmüñ berâtından zamâne bir misâl alsa
Ede müstakbeli mâzi bugün emr ede ferdâyâ

- 20 Siyâset yargın şâhâ yürütdüñ yedi iklime
Kim uş âvâzesi yerden erişdi çarh-ı minâyâ

İrişdüp aduñı kokar sıdar ödi mehâfetden
Husûsâ hışmıla bir kez nazar kulursañ a'dâyâ

Sa'âdet saltanat senüñ bugün mevrûs milküñdür
Kılıcuñ hüccet-i kâtı'yeter bu sıdk-ı da'vâyâ

'Atâ vü cûdıla senden utanur Hâtem-i Tâyl
Senüñ in'âmun'ı belkim dutar himmetde ser-mâye

Elüñ bir ebr-i nisândur ki gevher-bâr olur hem dem
Sehâvet öğredür hakkâ keremden kân-ı deryâyâ

- 25 Gehî mînâ döşer cûdı ser-â-ser bağ u bostâna
Gehî incü saçar feyzi ser-â-ser tağ u sahrâyâ

Nazarda himmetüñ saymaz Süleymân milkini çöpe
Feridûn gencini verür gedâ-yı bi-ser ü pâya

Görüp 'ayşuñ safâsını melâyik bezmüne müştâk
Nite kim 'âşık-ı sâdık şu ma'sûk-ı dil-ârâya

Geçer hâsiyet ü nef'ile yâkût-ı müferrihden
Eger bir katra cür'añdan dökilse câm-ı sahbâyâ

Müzeyyen meclisüñ cem'i meger cennet sarâyıdur
Ki her dem hûr ile rıdvân gelür karşı temâşâyâ

- 30 Ayaguñ basdugı toprak meger kibrit-i ahmerdür
Verür hâsiyyet-i gevher dokınsa seng-i hârâyâ

Cemâlüñ bir geneşdür kim vücûdı müstedâm etsün
Kim anuñ şu'lesi 'aksin biragur gökdeki aya

Senüñ zâtuñ kemâlatın ne iidrâk ede her kâsır
Zira şemsüñ ziyâsından ne haz erişe a'mâyâ

Elâ ey Hüsrev-i dâñâ du'â-gûyuñ durur muhlis
Du'â-yı devletüñ virdin kılur nazmına pîrâyê

- 35 Senüñ mehdüñde ol gayet kılupdur ciddile sa'yi
Kim anuñ iştiârından erişdi şi'ri şu'râyâ

Zihi dürr-i yetlîm ol kim geçürdi kadrini dürden
Serâyâ neşr eder gevher çıkar nazmı süreyyâyâ

Ne hâcet hazrete bast-ı bisâta inbisat etmek
Kuluñ keyfiyyet-i hâli çü ma'lûm ola Mevlâyâ

Sözüñ hatmi du'â yegdür ola ihlâsıla cândan
Kim ola vâcib durur her dem dükeli pîr ü bümnâyâ

Cihânda devletüñ 'ömrüñ esâsı pâydâr olsun
Zirâ lâıyk durur her gün terakki ede bu pâye

- 40 Sa'âdet efseri hergiz başuñdan olmasun hâlî
Niçe kim lafz eder vâzı delil ü lafz u ma'nâyâ

AHMED-İ DÂÎ

Der Medh-i Germiyân

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Pîrûzdur bu rûz u hümâyın durur bu dem
Kim hem-dem oldu ıyd ile nevrûz-ı muhterem⁽¹⁹⁾

Âsâr-ı rahmet okudu nevrûz-ı dil-firûz
Dîsâr-ı ni'met eyledi çün ıyd-ı pür-ni'âm

Di nice şerh ede bu dem k'oldu müctemi
ıyd-ı sa'îd ü sâ'at ü nevrûz-ı rûh dem

Kış şahpesine kalmadı âlemde bir amel
Burc-ı hamelde dıkti felek şâhı çün alem

5 Adl-i Muhammed erdi tabi'at hakîmine
Gidip zulm sitâreleri çerh eder hakem

Cûd-ı bahârı âleme verdi vücûd-ı nev
Âdem ki ibret almaya ola bu dem adem

Medh-i zemîn bezendi benât-ı nebât ile
Gül uflı geldi gördü ki bûlbûl gözünde nem

Gülden ileri geldiği ya'ni çiçek kamu
Sultandır ol kalanı önünce haşem hadem

Sûsende tığ-ı sencer ü sünbülde tîr-i tiz
Nesrînde tâc-ı kayser ü nergisde câm-ı cem

10 Gül meclisinde cümlesi ser-mest ü mey-perest
Her lâle bir piyâle vü her bir semen sanem

La'lin lebin sorduğu gonçe budur meğır
Kim hecr semmine sora nedir devâ vü em

Müşkîn saçını saçtığı budur benefşe kim
Kim zülfe öykünür ise hacletten ola ham

(19) Şeyhî Divanı, Haz. Mustafa İsen- C.Kurnaz, Ankara, 1990, s.55.

Arzı behište benzeten ürd-i behişt midir
Ârâm-ı dil midir bu yahut ravza-i İrem

Söz ile perdeler düzüben sâz eder tuyûr
Kim zâriyle zîr ü kimi nâleyile bem

- 15 Kumrî nidâsı bu kim hunâ ıyşu men safâ
Bülbül sadâsı bu ki salâ eyyûhe'l-ümem

Bu nağmeler deminde k'âğaçlar semâ urur
Kim kef çalar başını kim saçar direm

Gel bir teferrüc eyle nice raks urur çenâr
Kuşlar terennüm ile çü düzelttiler nagam

Yüceldi serv kim ola mânend-i kadd-i yâr
Bâd-ı seher basar kakıyıp farkına kadem

Bir ârife bu ortada sordum ki ey azîz
Nidem bu fasl içinde ki vasl olmaya nedem

- 20 Eydür murâd ıyd ile nevrûzdan bu kim
Bir şâh-ı nîk-baht ile ıyş ede dembedem

Mîr-i yegâne şâh-ı muzaffer huçeste-fâl
Ya'kûb Beğ ki adına âşık Arab Acem

Adl-i kemâlin olmasadı kim vereydi nûr
Tutar idi zamâne yüzün zulm ile zulem

Şâhâne nenzile yetişir ise himmetin
Şâdi konar derer kamu rahtını hemm ü gam

İhrâm bağladı kamu fazl ehli kapına
Mahrem midir harîmin ile sâhat-i harem

- 25 Boynuna akl tavk u boyuna sehâ libâs
Başına baht tâc u beline kemer kerem

Hükmün katında olmaya bir zerre kehce kûh
Lutfun yüzünde gelmeye bir katre nemce yem

Önünce kim kalem gibi baş üzre yürümez
Taktîr-i ömr hattına şol dem çeker kalem

Tûmârlar dolar yine mücmel hesâbdır
Vasfında nice kim ura ehl-i kalem rakam

Hem lutfun eli bestelere kâşifü'l-hümûm
Hem rahmetin şikestelere sârifü'l-himem

30 İnşâ-ı hatt-ı ma-'rifet in'âm-ı ma'delet
Gayrında lâ dedi vü seni anıcak ne'am

Şâd ol hemîşe feth ü zafer nesnedinde sen
Ne gam hasûd karşına söylese biş ü kem

Kim Mustafa yüzünde okuyaydı ve'd-duhâ
Tebbet yedâ ebi leheb buldu bül'l hikem

Vakt-ı du'a erişti seni vü hasûdunu
Bîçare Şeyhî ömrü ola kıla medh ü zem

Her beyti midhatinde kılâyidi bir bahar
Dil gülşenini kaplamasayidi hâr ü ham

35 Mes'ûd nice kim ola her ıyd-ı baht ile
Pîrûz nice kim gele nev-rûz pür-haşem

Görmeye devletin güneşi zerrece zevâl
Ermeye sıhhatin gülüne şemme-i elem

ŞEYHÎ

Medh-i Arûs-ı Hamza Beg

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Yine Mesîh-dem oldu nesîm-i rûhânî
Ki nefh-i Meryeme benzetti bağ u bûstânı⁽²⁰⁾

Kışın bulutlar özün gösterir idi zulemât
Ki feyz eder nefesi cisme dembedem cânı

Meğer sabâ yeli Rûhü'l-kudüsten urur dem
Ki sebz-i hıızr-ı bahâr içe âb-ı Hayvânı

Nebât tabına pür-i'tidâl erişti k'ider
Nüfûs-ı nâmiyeye reşk rûh-ı hayvânı

5 Su sanma saçtığını katre katre ebr-i bahâr
Gözet ne gevher ede dâne dâne bahr anı

Gehî nesîm düzer su yüzünde zencîri
Gehî habâb yapar râh-ı seyle zindânı

Benefşe sünbül-i dilberden ursa dem ne aceb
Olur ise çemenin müşk ü anber-efşânı

Seherde bezmi gülün tâze vü ter olsa ne tan
Ki öttürür geceden bûlbül-i hoş-elânı

Çenâr urursa n'ola andelîb savtına dest
K'okur safâyile her dem hezâr destanı

10 Zihî sabâ ki bakarken gözün dikip nergis
Katında lâle lebin urdu jâle dendânı

Zamâne hurrem ü cân hoş-dil ü cihân handân
Zihî safâ demi ahsent ayş devrânı

Bu revnak ile görüp rûzgârı sordum kim
Yine nedensin eyâ köhne deyr nûrânı

⁽²⁰⁾ Şeyhî Divanı, Haz. M. İsen- C.Kurnaz, Ankara, 1990, s.66.

Cevâb verdi kim ey haste-dil ne gâfilsin
Bu devrden ki kamu derd buldu dermânı

Zamân zaman-ı ferah vakt vakt-i işrettir
Dem ehl-dil demidir devr devr-i sultânî

- 15 Ki ya'ni husrev-i ferruh-ruh u muzaffer-fer
Murâd Hân-ı cihân fahr-ı âl-i Osmânî

Cemâli cilvesi verir cihâna câh u celâl
Yanağı pertevi pür-nûr eder gülistânı

Karıştı mâr ile mûr u barıştı âdem ü dîv
Erişti eline çün hâtem-i Süleymânî

Harîm-i hürmetine mâh gece meş'ale-dâr
Sarây-ı haşmetine mihr tanla derbânı

Fütûh-ı devletine Rûh-ı Kuds fâtihâ-hân
Sabâh-ı nusretinin çerh sübha-gerdânı

- 20 Çü adl ü dâd eli oldu âleme mi'mâr
Bezendi yazı vü ma'mur kaldı vîrânı

Sa'âdetinde anun kulları durur şehir
Ki oldu her birisi dîn ü devletin hânı

Ale'l husûs bu begler begi yegâne-i asr
Ki zât-ı ekremidir cevher-i kerem kânı

Atîk-sıdk u Ömer-adl u Mustafâ-sîret
Alî-fütüvvet ü heybette Hamza-yı sâî

Vefâ vü hulku yelidir hevâ-yı nevrûzî
Safâ vü hulku suyudur zülâl-i nîsânî

- 25 Letâfeti kameri kılsa zemherîre eser
Gül ü benefşe bitire dem-i zemistânı

Sehâveti denizinden hevâyâ erse buhâr
Ne sîm kim güher eyleye ebr-i bârânı

İmâret eyler iken kadri kasrını kâdir
Çehâr soffasın etmiş bu çâr-erkânı

Sa'âdet-i ezel ü devlet-i ebed buldu
Zihl atâ-yı ilâhi vü fazl-ı rabbânî

Uş ol sa'âdetin âsândır ki dâ'im ola
Bu ayş u nûş u neşât ile urs-ı sultânî

30 Ne toy durur ki doyurdu kokusu ni'metinin
Perl vü cinn ü melek vahş u tayr u insânî

Yığlsa nukl u ni'am kâha saymaya kûhı
Akarsa şerbet ü şîre taşıra ummânî

Sipihir sofrasın açar bu hâna mâ hazarı
Külüçe ay u güneş sevr ü berre biryânî

Çalar sehed def-i zerrîn-subh kavvâlî
Aceb mi eylese her zerre raks u cevlnî

Felekte cavk-ı melek çarha girdi sôfî-vâr
Bu zevkten etti kamer kesb-i hâl-i vicdânî

35 Zemîn bezedi ferahtan zümür-rüdîn ferşi
Zamân düzetti bu pîrûze-renk eyvânî

Çiçekler aldı ele la'l ü sîm ü zer akdâh
Kimin şarâbı gülâbı kimisi reyhânî

Tut imdi sâgar-ı zerrîn kem olma nergisten
Benefşe gibi gözetme gam u perîşânî

Bekâ bilen bu demi ömr-i bâki anlaya kim
Vefâ kimesneye kılmaz zamâne-i fânî

Şu katre katre tamarı özüm yüreğinden
Enâr-vâr içelim kanı ol ciger kanı

40 Müdâm ola sana şâhâ bu ayş ü câm-ı müdâm
Hezâr bunculayındır tapuna erzânî

Oğul oğullarının oğlu oğluna düggün et
Bu baht u pâyeye görmeye kimse pâyanı

Ne var değılse ganî mülk ü ile Şeyhî
Saçıya dilden eder dürr ü gevher-efşânı

Niçe ki ferr ile cevlân edip arûs-ı felek
Münevver eyleye âyîne gibi meydânı

Bu urs u işret ü ayş içre kâ'im ol dâ'im
Müşerref eyle cemâlinden ehl-i devrânı

ŞEYHÎ

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fâ'ûlün

Ey sâhib-i tahkika tapun matlab-ı a'lâ
Vey tâlib-i tevrika kapun mescid-i aksâ⁽²¹⁾

Bu fazl ile tasvirde Mânisi cihânun
Erjeng-i tasavvurda sana yazı beduh tâ

Şu Ahmed-i Yûsuf-sıfat u Hızr-kadem kim
Anda bulunur ismet-i Yahyâ dem-i İsâ

Müstâgnidür ahlâkı anun şerh ü beyândan
Muhtâc degül şem ü çerâğa şeb-i kamrâ

5 Ol şeh ki anun câh u celâli zikirinde
Mişâl-i habâb ola buna tâk-ı muallâ

Hâkân-ı Bijen-mertebe Pîr Ahmed-i sâid
Kim hükmini tâc-ı ser ider Behmen ü Dârâ

Ol kim götürür gülter-i zer beftini dûşa
Önince yeler çarh-ı felek bi-ser ü bi-pâ

Harc itmege bezmünde vifâ itmeye bir gün
Ger şişesi eflâkûn olursa tolu şahbâ

Ögin diremez bahr atânı işidelden
Yüzine anun-çün şu seper ebr ü semâ

10 Çetr ile bisât için olupdur sana pür pest
Bu kubbe-i hadrâ ile bu soffa-i garrâ

İhsânûña kim cümle-i insânı ider kul
Sen âleme mevlâsın u âlem saña mevlâ

Âvâze-i hükmüñ çü semâvâta irişdi
İki bükülüp didi semi'nâ ve at'ana

Serheng-i felek kelb tutar aşgar u ekber
Sekkânliguñ idem diyü azm idicek ava

(21) Haluk İpekten, **Karamanlı Nîzamî Hayatı Edebî Kişiliği ve Dîvanı**, Ankara, 1974, s.80.

Her şubh gelüp eylemese secde kapuñda
Olmazdı yüzinde güneşüñ revnak-ı seccâ

- 15 Şevk ile gelür pencere-i kaşruña her gün
Şems itmek için şemse-i tâkuñı temâşâ

Ol hân ki kazâ defteri içinde bulunmaz
Hûşına nazar nükte-i mermûz-ı muammâ

İnledi kamer reşk-i ruhuñla şu kadar kim
Pehlûsı süñügi görünür zâhir ü peydâ

Ahdüñde ne egri var ü ne uğrı meger kim
Ebrûsı dil-ârâm ola çeşmi dil-ârâ

Bezmüñde kılalar diyü mutriblaruñ inşâd
Bir hûb u hoş-âyende gazel eyledüm inşâ

- 20 Ey gülşen-i Firdevs-cenâb ol ruh-ı zibâ
Vey hûşe-i bâğ-ı İrem ol zülf-i semen-sâ

Ağzuñ lebüñ içinde eyâ mışr-ı melâhat
Bir pisteye beñzer ki ola kandla murabbâ

Zülfün girihin sinede nakş itdi rakibüñ
Kâfir gibi kim yaza kilisâda çelipa

Sordukça lebüñden dehenüñ sırrını dir kim
Cân sırrı durur eylemek olmaz anı ifşâ

Ârızda mu anber saçuñ ol zâhide beñzer
Kim şala kerâmet ile şu üzre muşallâ

- 25 Meh nûr uğurlamak için mihr-i ruhuñdan
İner resen ile gice bâmuñdan aşağı

Elin kesüben yüzi şuyın nişe dökerler
Ger hüsn uğurlamadı senden gül-i hamrâ

Ol nûr-ı ilâhi ki tufûliyyet içinde
Mihr imiş aña dâye meh imiş aña lâlâ

Hâlün gibi sevdâlîlaruñ yüzine yüz ur
Zülfün gibi başdan çıkarup şalma ayağa

Ger yıllar ile başını taşa döge tişe
Nutken gibi bir gevher-i pâk itmeye peydâ

- 30 Düşmen gibi gözler bizi ol yâr rakibüñ
Kim bile neler itdi yine göñline ilkâ

Cân merkeb ile kûyuña varmağı görüp ayb
Kodı teni tenhâ özi girdi teni tenhâ

Ahdüñde çıkar turre-i dilber gibi başdan
Kim ider ise zulm elin uzatmağa sevdâ

Ednâ kuluñuñ haşmet ü câhını görenler
Hayretde kalıp dir ki tekaddes vü ta âlâ

Ben nâzır olup hâline bu kahr-ı sipihrüñ
Gark olmuş idüm bahr-ı tefekkürde ki âyâ

- 35 Gice kime kuruldı bu hargâh-ı muraşşa
Gündüz kime uruldı bu kürsi-i muallâ

Çün aldı tefekkürde tahayyür beni nâ-gâh
Cibril-i hîred eyledi ilhâm ile ilkâ

K'ey âlem-i ulvinüñ olan râzına tâlib
Vey vaz-ı semâvâtuñ olan sırrına cûyâ

Bu kubbe ki geh sâde olur gâh münakkaş
Bu şoffa ki geh tire olur gâh muşaffâ

Hâkân-ı Gazanfer-fer içün oldu müretteb
Sultân-ı Sikender-der içün oldu müheyyâ

- 40 Ey rifat ü iclâle tapuñ menba ü maden
Vey devlet ü ikbâle kapuñ mebd'e'ü menşe

Sen turur iken gayre niçün vire emânet
Bunca göz ile çarh degüldür ahi amâ

Kadrũñ felegũn çehresine urdı tapânça
Yüzi anuñ içün gögerüpdür çemen-âsâ

Cenk içre ne bir adũ gizlene rumhuñ
Barmağ ile gösterüp ider âleme rûsvâ

Ey tirine per şehper-i bâl-i melekũ'l-mevt
Kaynağı uci naşl-ı peri merg-i müfaccâ

45 Ol gün ki adũ cengine leşger idesin arz
Eflâke döner beyza-i pülhad ile şahrâ

Bir âb durur hancerũñ ey şâh-ı cihân-gir
Cânından anuñla yur elin düşmen-i bedrâ

Tigũñ ne kadar eglene düşmen zırhında
Ne deñlü karâr ide şu galbirde şâhâ

Hancerũñi kan içmege her diş bileyenı
Kahruñ katına koya eyâ şâh-ı tûvânâ

Kadrũñi kader yazmağa etbâk-ı sipihruñ
Evrâkın ider möhre-i mihr ile mücellâ

50 Ey Husrev-i cem tahtuñ ider kalb-i adũyı
Hüşenk ü Feridũnuñ olan resmini ihyâ

Düşmen ne kadar çoğ ise yıldız gibi durmaz
Sen azm-ı neberd eyleyicek gün gibi tenhâ

Her çend ki resm-i şuarâdur özin ögmek
Ögmez bu Nizâmi özini şir ile inşâ

Hak derdũñi ihsâna sipâs eyledüğümdür
Bu bir iki destânumı kim eyledüm imlâ

KARAMANLI NİZÂMÎ

DEVLET ADAMLARINA YAZILAN MEDHİYELER

Der-medh-i Hazret-i Beglerbegi Ahmed Paşa
Ba'd ez-mürâca'at ez- Sefer-i Şehr-i Keffe

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ey mülâzımlar saña feth ile ikbâl ü zafer
Kanda kim varsañ saña Hızr nebidür râh-ber⁽²²⁾

Devr-i Ademden beri dünyâya ey kişver-küşâ
Bir ugurlu sencileyin gelmedi gelmeyiser

Padişâhuñ himmetiyle ey şeh-i sâhib-kırân
Sen alursın kanda kim vardır cihânda kal'alar

Sancak-ı sultân senünle yaraşur kim dünyâda
Nireye varsañ cihânı feth idersini ser-tâ-ser

- 5 Bir mübârek yüzlü serversin ki devletlü olur
Pâdişeh katırında her kim bulsa senden bir nazar

Hızr ile İlyâs ikisi sag u soluñdan yürür
Çün semendüñe biniben idesin 'azm-i sefer

Hâmidî-i bî-nevâ cândan du'âcuñdur senün
Sıdk ilen 'ömrüñ uzunluğı diler şâm u seher

Görmesün hurşid-i ikbâlüñ cihân içre zevâl
Devletüñ yılduzızan olsun sa'âdet râh-ber

HÂMİDÎ

(22) Divan-ı Hâmidî, v.143a.

KASİDE- İ ARPA

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Kani ol yâr-ı mihribân arpa
Sayruya sıhhat lata cân arpa⁽²³⁾ 23)

Gâliba çâha düşdü Yûsuf-vâr
Ol aziz-i cihân olan arpa

Nev-bahâr-ı ma'îşetimi benim
Ah kim eyledi hazân arpa

Kalmadı faka takıcak buğday
İlde olalıdan girân arpa

5 At ankladı üt dir isen uçar
Dağları eyledi saman arpa

Arpa derdiyle sol kadar dögdüm
Kendümi k'oldı üstühân arpa

Şimdi at arpa diye cân verir
Evvel ata verirdi cân arpa

Kalmadı at ü don u hem harçlık
Eyledi halka çok ziyân arpa

Yükleri yolda kodu atsızlık
Beğleri eyledi yayan arpa

10 Kalmadı hiç bir at k'arıklamadı
Edeli kendüzin nihân arpa

Dânesin akçeye alan ögünür
K'elinegirdi râyegân arpa

Varuban dedim arpa salıcıya
Salı ver bana ey fûlan arpa

Dedi kim gökteki sitâre kadar
Der-i Âsafdavar cihân arpa

(23) Necâtî Beg Dîvânı, Haz. A. Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.109.

Eger emer etse Hazret-i Pâşâ
Getire râh-ı kehkeşân arpa

- 15 Hükmedersebahânı kudretinin
Bitire râh-ı kehkeşân arpa

Buyruk eylerse yağdırafilhâl
Necm yerine âsumân arpa

Bu ümide glir Necâtî dahi
Ki vere Asaf-ı cihân arpa

Ey tabib-i zamân cevâb buyur
K'eyledi beni nâ-tüvân arpa

- 20 Nicekim bu ribât-ı gerdunda
Ola matlûb-ı reh-revân arpa

Vere kadrin satabl-ı âmireden
Hing-i gerdûna câvidân arpa

NECÂTÎ BEG

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Bir mübârek vakti ey dil ihtiyâr etsem gerek
Devlet ü ikbâli ben de bahtı yâr itsem gerek⁽²⁴⁾

Zülf-i dilber gibi enfâsum mu'attar eyleyüp
La'l-i dür-pûşî gibi gevher-nisâr itsem gerek

Gerçi kim bahtum şebe gibi siyehdür gam degül
Sözlerümi 'ıkd-ı dürr-i şâhvâr itsem gerek

Ş'irümi kilik-i şihâb ile devât-ı mâhdan
Lâciverdî kubbeye nakş-ı nigâr itsem gerek

- 5 Söz yirine silk-i nazma lü'lü'-yi lâlâ dizüb
Gûşunı derüñ yine bir gûşvâr itsem gerek

Şâd ol ey cân kim yine cem'iyeti-i hâtır idüb
Bir nefes gam leşkerini târ-u-mâr itsem gerek

Bostân-ı lutf içinde meyve-i eş'ârımı
Hûb u rengîn ü latîf ü âb-dâr itsem gerek

Niçe bir bağrum yanub göynüklüyem micmer gibi
Dem urub 'âlem dimâğın müşk-bâr itsem gerek

Bir huçeste tâli' ü devletlû demde ya'nî kim
Şerh-i ahlak-ı Vezir-i kamkar itsem gerek

- 10 Sâhibü 'l-'ulyâ 'Alî Paşa ki medninde anuñ
Hiddet ile bu dilümi Zü 'l-fikâr itseme gerek

Tâ ki hayyât-ı kazâ biçdi sa'âdet cübbesin
Bahtına didi kader saña şî'âr itsem gerek

'Âleme 'adli lisânı çağırur kim tâ ebed
Ruhını Nûşrevânüñ şermsâr itsem gerek

Tînetin tahmîr iderken dest-i Kudret lutf-ı Hak
Didi âb-ı cûda keffin cûybâr itsem gerek

(24) İsmail E. Erünsal, a.g.e., s.110.

Her nefes budur safîr-i şâhbâz-ı lutfı kim
Kanda bir dil murgı var ise şikâr itsem gerek

- 15 Dâ'imâ pergâr-ı 'izz-ü-devlete her devrde
Lutf-ı Hak eydür vücudını medâr itsem gerek

Şâhsâr-ı rumhına bostân-ı nusretde kazâ
Dir ser ü guş-ı 'adûdan ber-ü-bâr itseme gerek

Fazl tablın çaluban lutfuñ nidâ kıldı ki uş
'ilmi 'âlemde 'alem-veş âşikâr itsem gerek

Rif'ati perde-sarâyında didi ferrâş-ı sun'
Târim-i çarhı visâk-ızer-nigâr itsem gerek

Serverâ çünkim nesîm-i hulkuñı yâd itdi müşk
Didi bu sevdâ ile terk-i diyâr itsem gerek

- 20 Âsafâ sen şol Süleymânsın ki dir idüm anı
Medh idüb 'âlemde şi'rün yâdigâr itsem gerek

'Âkıbet vasfuñda 'âciz kaldı tab'um lâ-cerem
Bir gazel nazm eyleyüb evsâf-ı yâr itsem gerek

Çeşmümi şevk-i ruhi-yle eşk-bâr itsem gerek
Kanlu yaş ile cihânı lâle-zâr itsem gerek

Gül yüzüñ devrinde la'lüñ yâdına mey nûş idüb
Bir hazân faslında 'ayş-ı nev-bahâr itsem gerek

Minnet Allâha ki yine nev-'arûs-ı hüsnüñe
Gözlerümi hindu-yı âylne-dâr itsem gerek

- 25 Biñ dil-ü-cân ile her demyüz sürüb dergâhuña
Dilbâre ferşin kabuñuñ zer-nigâr itsem gerek

La'l ezelde çünki öykündi lebüñe rûzgâr
Didi bu cürm içün anı sengsâr itsem gerek

Subh-dem mey-gun lebi yâdına câm-ı Cem tutub
Çeşm-i mahmûr ile def'-i humâr istem gerek

Ruhlaruñ yâdına bûlbûl gibi her gülzârda
Gördüğümce gülleri feryâd-u-zâr istem gerek

Lebleri üzre hatı müşk ile yazmış kim anı
Câm-ı bezm-i Âsaf-ı Cem-iktidâr itsem gerek

- 30 Avcını pür-zer idüb gül didi kim ol serveruñ
Bâga geldükçe ayagına nisâr itsem gerek

Na'l-i Şebdîzine teşbîh oldugın bilüb hilâl
Dir bu ad ile cihânda iftihâr itsem gerek

Serverâ rây-ı cihân-ârâña 'arz-ı hâl idüb
Dildeki râz-ı nihânı âşikâr istem gerek

Ne revâdur kim senüñ 'ahdüñde devr-i ruzgâr
Ca'feri her dem diye kim hâksâr itsem gerek

Dem durur ben hâki lutfuñ kîmyâsı zer ide
Nice bir gam putesinde intizâr itsem gerek

- 35 Bir 'inâyet olmaz ise misk gibi pôt-puş
Oluben yüz tolayub terk-i diyâr itsem gerek

Niçe kim Şeyhî dilinden söylene efvâhda
Yıl gibi bir subh 'azm-i kûy-ı yâr itsem gerek

Olmasun hulkuñ nesîminsüz cihân gülzârı kim
Ol hevâ-yile dimâgum müşk-bâr itsem gerek

Müstedâm olub vücûduñ dâ'imâ devr-i felek
Diye kim ikbâlin anuñ pâyidâr itsem gerek

TÂCÎ-ZÂDE CA'FER ÇELEBİ

Mef'ulü Fa'ilatü Mefa'ilü Fa'ilün

Bâd-ı bahâr her tarafa eyleyüp şitâb
Dehriñ ser-â-ser itdi dimâgını müşknâb⁽²⁵⁾

Çerhüñ yüregi yağı midür jâleler 'aceb
Ki andan çerâg-ı lâle bulur böyle iltihâb

Erbâb-ı bâğı gördi kim cem' oldu sohbeta
Ol bezme kıldı âhı odı bülbüli kebâb

Açmazlanurdi meclis-i gülşende gonca lebiñ
Şebnemler uşdı koydı anıñ agzına şarâb

5 Geldi gözine nergis-i mestiñ şarâbı-ı nâz
Gülberkden aña döşedi bâd-ı câme hâb

Gavgâ-yı 'andalîb güle derd-i ser evirüp
Toldurdi gonca eskiriben jâleler gulab

Âb-ı revân ayağına zencîr urdı yâr
Bâg u bahâr seyrini girü komadı âb

Gül âsetîn gonca-i dutmuş yañağına
Şol nâzenîn gibi ki kızarup ide hicâb

Âb-ı revâna dâm-ı müşebbek kurar sabâ
Mâhîler ol hayâlî görüp ider ıztırâb

10 Ol bezm içinde okudı buşi'ri 'andalîb
Âhenk dutdı yâb yâb aña sûz cûy-i âb

Ol gonca kim yüzine dutar el ile nikâb
Bülbüllerinden utanup eyler meger hicâb

Rıdvân tokuz dolandı sekiz uçmağı veli
Bunca melekler içre seni kıldı intihâb

Bahtum gözi şu ldem uyanur kim görem seni
Nergis gibi egilde kadeh gözleriñde hâb

(25) *Divan-ı Mesîhî*, v.5a.

Cânı sūrahiniñ gelür agzına reşkden
Meclisde agzıñı öpicek sâgar-ı şarâb

- 15 Câm-ı sabûh üzre ruhiñ 'aksi gûyiyâ
Pertevdürür ki saldı şafak üzre âfitâb

Sâkî zebân-ı hal ile itdikçe ben su'al
Ger yañılañ dilile virir gamzeler cevâb

Vasluña ebr görüp bizi mehcûr itme çün
Ba'de's-safâ'a olmaz imiş mü'mine 'azâb

Ca'fer Beg ol emîr-i diyâr-ı'uluvv-i fazl
Kim ider âsitânına eflâk intisâb

Hasâda tîg-ı tîrirdürür kâtı' elamân
Düşmenlere kemendî dürür mâlik 'er -rikâb

- 20 Sadrâ sen ol süvâr-ı meyâdîn-i fazlsın
Ki oldı sipihr üzre hilâl ile hem rikâb

Âyîne-i sipihre nazar kılsa dikkatiñ
Yüzden muhazzirât-ı semâvî açar nikâb

Bir kerre men' ideydiñ eger akmasuñ diyu
Mismâr olurdu nahte-i ab üzre her habâb

Gül yaprağını şehper idinür nesîm-i subh
Tâ bûy-i halkın ile kıla her yaña şitâb

Çün rây-ı rûşeniñle nazar kıldı hâmiña
Altun kalemlerini yire urdı âfitâb

- 25 Nergis misâl pür-zer olursa 'adû ne gam
Yiter gözin pür eylemege bir avuc türâb

Teberrük kadr dilir mi vardır zemânede
Başına tâk ü gül takınurisa yer 'ukâb

Her darbını ki tîgıñ ura darb düşmene
Ol rahnedden ecel girip eyler evin harâb

Bir haymedür ecel şehine kelle-i 'adu
Kim tîriñ aña mîh u kemendin dūrūr tînâb

Destâr-ı subh râyıñ elin ger uzatmasa
Kurtulmaz idi dūr tane zulmetde âfitâb

- 30 Ger i'tisâl-i tab'ıñ ola muslih-i arde
'Akliñ yolını urmıya irak şarâb-nâb

Tîriñ nigârlar gibi hûn-ı 'adûyile
'lydi-i zaferde bir ma'ni evcin ider hızâb

Kılkiñ latîfe itmese gülmez leb-i emel
Tab'ıñ ger ohşamasa açılmaz şehâ kitâb

Fazlıñdan utanup benim ebkâr-ı fikretim
Çekdi yüzine her biri elfâzdan nikâb

Rengîñ görinse bîkr-i kasidem 'aceb mi kim
Hun-i cigerle eylemişem ellerin hızâb

- 35 Teshîr itdi klîl geçürüp dest-i savletiñ
Tâ bir dahi koşılmaya fîsk ehline rebâb

Mübhem kılurdi arda-izillet mesâ'ile
Cevriñ anıñla karşılaşup virmese cevâb

Ma'nâ-yı rûşeniñ alan uğrılayın seniñ
Rûsvây olupdurur nitekim dūrd-i mâhtâb

Şol şâ'iriñ ki zevk-i selîm ü hayâsı var
Yanıñda şî'r okumadan eyler ictinâb

Medh eyledir Mesîhi ayağıñ tūrâbına
Uçmağa bûy-i gül getirir ey bûy-i hicâb

- 40 Medhiñ cevâhiri toludur dūrc-i hâtırım
'lzz-i huzûra birkaçını itdüm intihâb

Beñzer ki deste-i cevriñ etegin dutupdurur
Kim kaçdı gonca koynına gizlendi zer-i nâb

Çün hân-ı meh luten yeriñ ey dil ü 'âdile
Ola hemîşe tâ ki ser-efrâz u kâmyâb

Turdukça gülşen içre sihr-i âfitâb gül
Çekdikçe yüze anı görüp goncalar nikâb

'Ömrüñ güline bâd-ı fenâ vormeye zarar
Gonca gibi belâya ola düşmanlar irtikâb

MESÎHÎ

ŞEYHLER İÇİN YAZILAN MEDHİYELER

Der-Medh-i Şeyh Vefâ Aleyhi'r-rahme

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Arştan çok yücedir rif'ati dervîşlerin
Kimse bilmez nicedir izzeti dervîşlerin⁽²⁶⁾

Ol harîmin kim ola mahremi kim tan yelidir
Perde-dâr-ı harem- hürmeti dervîşlerin

Cân satıp her birisi oldu belâ müşterisi
Aşk şehrinde budur san'ati dervîşlerin

Bezm-i firdevse buhûr isteyenler hâkimden
Ravzama irse dem-i rahmeti dervîşlerin

5 Aşk gevherleridir akl ile idrâk olmaz
Sade-i tende yigin kıymeti dervîşlerin

'Ab ü gilden çü mizâcında eser yok bunların
Neyle yugruldu aceb tineti dervîşlerin

Bin Süleymân çerisin mahv ede bir mûr gibi
Bâd-ı kahr estirecek satveti dervîşlerin

Tutuşa çenber-i çerh ü eriye ay ve güneş
Göge düşse nazar-ı heybeti dervîşlerin

Dü cihân ni'metin azırgana bir mûrçeye
Lutf hânında yed-i kudreti dervîşlerin

10 Ördü Rıdvân saçı reyhânlarını hûrîlerin
K'ola cârûb-ı der-i halveti dervîşlerin

Âşinâlık yüzün açdıkca gönül gözgüsünü
Gayrdan pâk kılar gayreti devrvîşlerin

(26) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.38.

Himmet-i Şeyh Vefâdan meded irmezse diriğ
Ahmed-in haddi değıl midhati dervîşlerin

Her ümidim gülünü dermege her subh umarım
Açıla bâğçe-i rahmeti dervîşlerin

Ola k'islâh ede hicrândaki hayrânlığım
Dem-i vuslatda olan hayreti dervîşlerin

AHMED PAŞA

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Emin-i Mahzen-i Esrâr Şeyh Tâc-üd-din
Bahâr-ı ravza-i envâr Şeyh Tâc-üd-din⁽²⁷⁾

Dili hazâ'in-i hikmet kilîdine miiftâh
Emin-i Ahmed-i Muhtâr Şeyh Tâc-üd-din

Cemâli gülşen-i Cennetden ede müstağni
Kime ki arz ede didâr Şeyh Tâc-üd-din

Harim-i kâ'be-i dilde sorulsa mürşid-i Hak
Çağıra her der ü divâr Şeyh Tâc-üd-din

5 Pür oldu Gülşen-i Râza nevâ-yi Mantık-ı Tayr
Çün oldu bu deme Attâr Şeyh Tâc-üd-din

Nesim-i lutfı deminden zülâl-i feyziyle
Cihânı eyledi gül-zâr Şeyh Tâc-üd-din

Dem-i Mesih ile hulk-ı Muhammedîden olur
Tabib-i her dil-i bîmâr Şeyh Tâc-üd-din

Fenâ vü fakr harîminde olndu Merve hakı
Safâ-yi Kâ'be-i esrâr Şeyh Tâc-üd-din

Yâ bahr-ı rahmet-i Hakdır ki lutfu mevciyle'der
Nisâr-ı gevher-i şeh-vâr Şeyh Tâc-üd-dün

10 Yâ âlem-i dil ü cân yapmak için olmuştur
Binâ-yi âleme im'mâr Şeyh Tâc-üd-din

Uyandı subuh-i ezelde ki hâb-ı gafletten
Bu halkı eyleye bîdâr Şeyh Tâc-üd-din

Mürîd olursan ana ol k'irâdetin eti
Medâr-ı kubbe-i devvâr Şeyh Tâc-üd-dün

Kabûli nâfesin açsa nesim-i hulk ile'der
Cihânı nâfe-i Tâtâr Şeyh Tâc-üd-din

⁽²⁷⁾ Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, s.41.

Belâ vü derde girftârdır dil-i bîmâr
Demi durur k'ide timâr Şeyh Tâc-üd-din

- 15 Hücûm-ı leşker-i gamdan halâs olur Ahmed
Olur ise ana gam-hâr Şeyh Tâc-üd-din

AHMED PAŞA

5. MERSİYE KASİDELERİ

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ûlün

Müsülmanlar meğer âhir zamândur
Kiyâmet-mi kopar (bu) ne nişândır (28)

'Alâmetler belürdi dürlü dürlü
Gelüñ tevbe kılalum ki hemândur

Ecel yağmurı yağdı yire gökden
Göz açdurmaz n'idelüm bim-i cândur

Ölüm yili kime kim tokunursa
Düşer topraga nitekim hazândur

5 Hamı gögi dimez direr bu halkı
Bozultur şanasın bir bûsitândur

Bugün yitmiş iki millet içinde
Belâ vü mihnet ü renc ü kırandır

Ecel n'olur ki tekdir-i ezeldür
Vebâ n'olur, kazâ-i âsumândur

Kimi oğul diyü yırtar yakasın
Kimi kardaş diyü âh ü figândur

Kimi babacugum diyüben ağlar
Kimi kızcuğazından ayrılandır

10 Kimi ata yüzine baka gitdi
Kimi ana derinde cân virendür

'Acab ne otladı bu kuzucaklar
Ki bunlar böyle zâri giriyândur

Narasdacuklara baba dirürmez
Ne katı yağı bu ne bî-amândur

Öñi yire batar soñi dükenmez
'Acab bu kâfile ne kârivândur

(28) Metin Akar, "Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler I", **Türklük Araştırmaları**, S.2

Ağaç at başı yok âdem ayaklu
Taşur sinleye bu halkı revândır

- 15 Sabâhın sinleye var kim göresin
Kıyâmet mi kopar yohsa tufandır

Ah u derd ü figân u zâr- hasret
Guristan toptolu na 'ra- zenândur

Tonatmışlar yigircükler sinini
Veli tenleri toprakda nihândur

Gelincük(ler) sinini şöyle bezetmiş
Yaşıl kızıl sanasın gülistândur

- 20 Nikâb içindeki yüzler göresin
Tabût ardınca rüsvâ-yı cihândur

Analar kara geymiş atalar gök
Yürekler başlu gözler tolu kandur

Kimi gügeyücügi hasretinden
Kimi gelincüğinden ayrıldur

Şu nerkis gözlü ay yüzlü yigitler
Yañakları gül-ile evguvândur

Karınca iñi olmuş ol ağızlar
Ki bunlarıñ tudagı la'l ü kândur

- 25 Ol ak yüzlü şirin sözlü yigitler
Guristânda giceler mihmândur

Ol ak tenler döşenüp şöyle yatur
Kara toprak içinde dermeyândur

Kimi rahmat kimi zahmat içinde
Kimi gamgîn kimisi şâdumândur

Ne yaz u güz ü kış u gussası var
Ne bey'u ne şirâ sûd u ziyândur

Ne gözler görklü yüzler hasretinde
Ne göñüllerde milk ü hânumândur

- 30 Göresin bir kafa yatur çürümiş
Sorasın şâh-ı Irân u Turan'dur

Renicberler koyun gibi kınılur
Kutuz olup yüriyenler 'avândur

İki pul müstahıkka vermeyenüñ
Gelüñ yeñ ni 'metin kim râyegândur

Gelün Hakk'a dönelim iy halâyık
Ki vakt-i külli men 'aleyhâ fândur

Melikler zulm-ıla illeri yıkdı
Anuñ içün vilâyetler virândur

- 35 (Begüñ] yohsula hiç hayrı tokınmaz
Renicber döğmege key pehlevândur

Ne oğlanuñ atasından udu var
Ne kardaş birbirine mihmândur

Şeyih zerrâk müridleri münâfık
Hacılar hâcına hod peşimândur

İki hensâye bir mehle içinde
Bir' öldüğine biri şâzumândur

Zehi devlet anuñ kim bu zamânda
Öliceğ yoldaşı dîn-ü imândur

- 40 Meger Hak'dan ola bize 'inâyet
Zire kim ol Kerim ü Müste'ândur

Öñinüñ evveli yokdur ezelden
Soñı ebed baki vü câvidândur

Anuñ fazlı keremi kullara çok
Bize rahmat kıla ol ne gümândur

Bizi hişmuñ odına yakmagıl sen
Ki rahmatuñ deñizi bi-kerândur

Bu dünyâ yapıluban yıkılursa
Ne assıdur aña ne hod ziyândur

45 Bizediydi bu bâğı bir zamân ol
Bunu bozan girü ol bâğ-bândur

Bu mahfil kuşların yutdı bu evren
Ki her bir tûti-i şekker-sitândur

Yidi yüz kırk tokuzında Resûl'üñ
Vebâ geldi halâyıka 'ayândur

Söz idici delim Şeyyâd Hamza
Senüñ 'alamda dâstândur

Bu ne sözler olur bi-çâre(ler)den
Ki gelür diline böyle asandur

ŞEYYÂD HAMZA

DER MERSİYE

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Görün bu çerh-i gaddârı ki 'âlemde neler kıldı
Yine bu gerdişi-i gerdûn niçe müşkil hatar kıldı⁽²⁹⁾

Zehî gurbet zehî hicret zehî fûrkat zehî hasret
Bu ah derd ü bu hasret bize yavlak eser kıldı

Kani ol 'aşk eri heyhât kani ol merd-i pür- tâ 'at
Hayıf al hâdimü'l lezât bize her nef'i zarr kıldı

Kani ol 'âşıkuñ şevkı tağıldu meclisin cavkı
O cümle lezzet ü zevki ecel zir ü zeber kıldı

- 5 Kani ol 'âlim-i 'âmil dellîl ümürşid ü kâmil
Cihân milkinde ol 'âkıl ne hoş feth ü zafer kıldı

Kani ol Şeyhimiz Hâmid sa'îd ü müttekî zâhid
Fenâ 'alemden ol 'âbid bekâ milke güzer kıldı

'Ubeydullah idi ismi bu idi 'âdet ü resmi
Ki hergiz dözmedi cismi o cânın mu'teber kıldı

Bu vîrândan çün ol şehbâz bekâya eyledi pervâz
Salât u şavmı ol dem- sâz özine bâl u per kıldı

Vefâtın iriken bildi Hakuñ emrine râm aldı
Kişi gelür didi geldi vilâyetden haber kıldı

- 10 Yir ü gökler kamu 'âlem anuñ çün tutdılar mâtem
Melâ'ik cin ü her âdem fig'ân u nevhalar kıldı

Bu kamu sûfi miskinler kılur nâle vü nefrînler
Firâkı cümle mü'minler gözin pür-hûn ü ter kıldı

Mürîdler ah idüp ağlar muhibler yüregın tağlar
Anuñ derdi kamu sağlar kıluben hasta- ter kıldı

(29) Divan-ı Kemâl Ümmî, v.52a.

Anuñ odı kaçan söyne gerek her can dili göyne
Kim ol yar meskenin beyne't türâb ve'l-hacer kıldı

Kani ol sûfi vassâfı şehîd ü câhid ü vâfi
Yürütdi emri ma'rûfı şu resme kim 'ömür kıldı

- 15 O nehy-i münkeri mutlak ne sürdi şer' ile sadak
'Adûlar boynına ol hak sözi tîğ ü teber kıldı

Anuñ evsâfı eltâfı dutubdur kamu etrâfı
Cihâd ü 'insâfı cihâna ser-te- ser kıldı

Meşâyih dünyada boldur velî şeyhu's-şüyuh oldur
Hak ol gösterdügi yoldur ki fark-ı hayr u şer kıldı

Mubassırlar o dildânı görüben kıldı ikrân
Meger kim şekk u inkârı aña key bî-basar kıldı

Şuña kim Hak fehmi virmez bu sırra hiç 'akl irmez
İşitmez Hakkı vü görmez kimi kim kûr ü ger kıldı

- 20 Tutuben Hâlika yüzün rasûlüñ izledi izin
'Amel bağında kendözin dirahına semer kıldı

Başında tac idüp 'ahdi geyüben hırka vü cehdi
Ridâ-yı hizmet-i zühdi belinde hem kemer kıldı

Koyuben bahs u akvâli kazandı hayr-ı ef'âli
Melekler gibi a'mâli cihanda ol beşer kıldı

Anuñ ol pend-i irşâdı biliş kıldı kamu yadı
Ki her 'ubbâd u zühhâdı tapusına esir kıldı

Çü dört erkânı beş hissi kodı ol 'ilm ü hilm ıssı
Dürüşdi 'aklına nefsi zebûn ol şîr-i ner kıldı

- 25 Şu sözün sırrını aña anuñ ahvâline taña
Kim ol her ahşamı taña kamu şâmı seher kıldı

Hemîşe gündüzün sâyim olurdı giceler kâyim
Bu resme tâ'ati dâ'im ü müdâm gerçek er kıldı

Helâlden kesb idüp yirdi kamu vakfa harâm dirdi
Yımedi ağuyı yirdi gıdasın çün şeker kıldı

Kanı ol sâni' ü sâbir ü 'azîz ü şâkir ü zâkir
Zehî key assıla tâcir ki her yükin güher kıldı

Tevekkül kıldı ol hoş-hû yımedi nzk için kaygu
Tama' hırs okına karşı kanâ'atden siper kıldı

- 30 Harama bakmadı hergiz 'azâbın fikr idüben tiz
Helâlden eyledi perhiz hisâbından hazer kıldı

Ne mâl ü milkine kaldı ne zerk u şöhrete taldı
Ne begler bahşışın aldı ne meyl-i sîm ü zer kıldı

Kanı mahlukı ol Hâlık gözetdi çehre-i Bâyük
Ne dünyâ sevdi ol sâdık ne 'ukbâya nazar kıldı

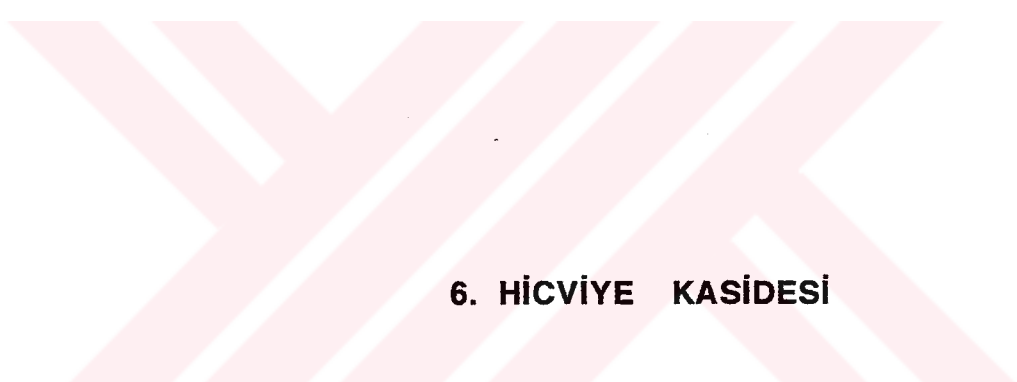
Kanı ol vâ'iz ü nâsih Hamîd ü hâcî vü sâlih
Anuñ şerhini bu şârih bilüñ key muhtasar kıldı

Kemâl Ümmî okur ağlar anuñ mersiyesin her bar
Ne kim biz didük ol dindâr hezârân ol kadar kıldı

- 35 Nebînüñ hicretinden bil sekiz yüz on beşinci yıl
Berât düninde ol fazıl bu menzilden sefer kıldı

Hiç öldi sanman ol pîri bilüñ kim diridür diri
Zehî merhûm yol şiri ki meydânda hüner kıldı

KEMÂL ÜMMÎ

6. HİCVİYE KASİDESİ

Kaşıde der- Zemm-i Rakīb- Mezmûm

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Men' ider vasl-ı habibümden beni ebter rakīb
Huşk-leb mer dek durur k'itmez dimağı ter rakīb⁽³⁰⁾

Nicesi virsün nevâ 'uşşâkâ halvet ol nigâr
Enker-i esvâtile âvâz ider çün har rakīb

'Ömri yok yirlerde harc olsun ki kılmışdur yüzün
Gam metâ'in almaga buhl ü hasedden zer rakīb

Mürğ-i vahşidür ki mihnet menzilinden uçmaga
Eylemişdür kendüye gammâzlıktan perr rakīb

5 Ol kadar yıldı hevâ yolında kim çıkdı deri
Başinatoprak ki bulmadı turacak der rakīb

Cânına cevır itmege çok nesne taşnif eyledüm
Râstî naks oynadum kim pâre olırsar rakīb

Görse ma'şûkile 'uşşâkı çün ahveldür gözüñ
Ebkem ü â'rec dahı olasin iy â'ver rakīb

Lanet itmezlerdi şeytân olmasaydı ol Yezîd
Lîk olupdur kişver-i vesvâse ser-leşker rakīb

Hem şekâvet milkinüñ ser-defter-i divânıdur
Hem melâmet cem'ine olmuş durur mih-ter rakīb

10 Böyle kim meydân-ı hişm içre tutar çevgân-ı gam
Cebr ü kahr ahvâline gûyâ k'olur mazhar rakīb

Yâre olsañ muntazır göz yaşını bahr eyleyip
Oturur anda gemi gibi salup lenger rakīb

Sohbetinden dil-ber-i şîrîn-likkânun nehy ider
Emr-i ma'rûf eylemek ister bize münker rakīb

Kıl tasavvur bilmek isterseñ anuñ nâhiyyetin
Kim gözi kör kellesi keldür kulagı ker rakīb

(30) Divan-ı Cemâli, v.52a.

Mihr dil-dâriyle sezmiş fâlumuñ sa'd olduğın
Tâli'i düşmüş nuhûsetden ölür beñzer rakîb

- 15 Ben geçüp şîr-âne yâruñ sadrına 'îş idicek
Sen kapudan it gibi ürüp bogazuñ ger rakîb

Müdgamuz biz yâre leb-ber-leb sanursın sen hemîn
Gör ki ne hoş nükteler vardur dahı muzmer rakîb

Halka çün mennâ'-ı hayr olmak cibillidür saña
Şol kara başuñda ağ itsün gözüñi şer rakîb

Sen hemîşe gussa satrancında şah-mât ol ki ben
Dil-ber-i ferruh-ruha oldum muzaffer-fer rakîb

Gam helâk itmezden evvel irâdet birle öl
Çün hased rencûnsın âhir gidiser ser rakîb

- 20 Sin kabûl itmez seni lîkin kefen olmağičün
Hâr-püştüñ cismüñe püştî derisin sar rakîb

Ben habîbümlle elif lâm olduğuma dâlldur
Kaddüñüñ mûnı ki nef'uñ eylemişdür zarr rakîb

Hâdim-i dergâh-ı yâr iseñ var ise cevherüñ
Üd gibi oda yan kim olasın 'anber rakîb

Ney gibi bağrun delük eyle miyânuñ çeng idüp
Kim nigâre olmuşuz kânûn ile hem-ser rakîb

Yüzüñi berg eyleyip dilüñ çıkarsa def gibi
Hem tabancâ yiyessin hem olasın çenber rakîb

- 25 Var muhayyer yol ki kesbüm bûselikdür perdede
Râhatü'l-ervâha irdüm vasl olup dil-ber rakîb

Beste-i zülf-i nigâr olup çü çıkdum evce ben
Sen makâm-ı gamda zîr-efgendelik gister rakîb

Turıcak yâruñ Cemâlî gamzesi karşısına
Görme yoksa yüregüñe sancılur hancer rakîb

CEMÂLÎ

**7. KASİDE NAZİM ŞEKLİYLE YAZILAN
ŞİİR ÖRNEKLERİ**

Çarh nâme-i Aḥmed Fakih der bî-vefâ-i rûzgâr

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fa'ülün

Dirîgâ çarhuni elinden hezârân
Ki kılmışdur mu'attal bunça kârân (31)

İşid emdi bu ahvâli e kardaş
Çün ümmetdür biri birine ihvân

Yavuz sanmaya kardaş kardaşına
Hakikatdur bu sözüm bana inan

İşitdün ise sözüme kulak dut
Gidermegil sözümi kulagundan

5 Bilürmi sen niçün geldün cihâna
Sini kullug içün yaratdı Sultân

Sana ni'met verüpdür bî-nihâyet
Husûsâ kim kılupdur ehl-i imân

Nasihat dutar isen dinle sözüm
Hünerün var ise gel uşda meydân

Sana bir kaç öğütler vereyim ben
Ki her birisi dür ola yâ mercân

Öğüdüm bu günehten tevbe eyle
Ki imân kasdın eyler bil ki şeytân

10 Usan olma başuna 'aklunı der
Yol uzakdur ki yokdur hadd u pâyan

Gözün aç gaflet içre yatma e dost
Ki göçmege dutupdur yüzi kervân

Yol erenleri göçüp yola girdi
Döge yorır âhır dünbeki servân

Neçe bir yata sen gafletde e yâr
Ecel ermezden öndin emdi oyân

(31) Camî'u'n-Nezâ'ir, v.289a.

Nazar kıl 'aleme halüni anla
Yaraga meşgul ol sen e Müsülmân

- 15 Eger nâm ister isen âhiretde
Yedürgil Hak yolına dünyâda nân

Olanlar sana yetmezmi nasihat
Niçün ussunı dermez sen sen e cân

Bu dünyâyâ niçün pek yapışur sen
Sini andan koparur çarh-ı devrân

Bu rızık içün neçe teşviş çeker sen
Uşandı rızık yeyü agzunda dendân

Eger girüp sîn içinde yata sen
Beş on arşun bez ile yâhûd 'uryân

- 20 Ne mağrûr sen cihânun lezzetine
Neçe bir yoriya sen şâd u handân

Kazâ yayı ecel okların atar
Sana dahı dokınur ol okdan

Ol okun zahmına kimsene durmaz
Görür ölmez verür mânını kurbân

Vefâ umma bu dünyâdan e hanum
Anunla kılmagıl sen 'ahd u peymân

Sini aldar bu dünyâ bî-haber sen
Sözüm işit öğüdüm dut tob elden

- 25 Ögüni der kıyamet bil yakındur
Anun kim sana nâzırdur Yaradan

Hevâyâ uyma geç nefis ârzûsından
Bu nefis atının agzına ur oyan

Bu dünyâ bî-vefâdur bil hakikat
Sini göçürmedin ol sen göç andan

Neçe bir durısar bu dünyâ halkı
Neçe bir olısar dünyâ âbâdan

Yıkılısar bu göklerle bu yerler
Kamusı olıšardur küllî vîrân

30 Gün ola kim kopa daglar yerinden
Berâber ola düp düz dag u yaban

Kıyâmet kopıçagaz bil hakikat
Kelebek bigi dagıla bu insân

Yaradılmış cemî'i öliserdür
Kalisardur hemân ol Ferd u Rahmân

Yarın anda halâyık cem' olısar
Kimi kayguya yatmış kimi şâdân

Su'âl eyleyiserler etdügünden
Dutar a'zâlarını anda lerzân

35 Kirâmen kâtibîn durmaz yazarlar
Ne kim etdün kılurlar anı dîvân

Getürüp dârtarlar hayrunla şerrün
Hakikat bil kurulur anda mîzân

Eger hayrun ağır gelse zî devlet
Yüzün ag ola hem çün mâh-ı tâbân

Eger şerün ağır gelse e miskîn
Varaçak yerün olur bil ki nîrân

Sırâta oğrayısardur yolun bil
"Kılıçtan iti" derleri "inçe kıldan"

40 Yarın andan geçiser sen yol oldur
Sakın emdi e kardaş çıkma yoldan

Bizi korkdugumuzdan kurtar e Hak
Bize ayruk bititme anda hicrân

Cemâlün bize göster yarın anda
Behakk-ı Mustafâ u mâh-ı tâbân

Gel emdi ol Resûlün sünnetin dut
Kim anı dutsa olur Şâh-ı Merdân

Bu dünyâ lezzetine mağrûr olma
Bu nefsi beslemegil hem çû hayvân

45 Sini ger bir nefes güldürdi dünyâ
Son uçı bin gezin kıldurdi efgân

Bu dünyâ bil ki sana bâkî kalmaz
Eger milkün ola Şâm u Horâsân

Vefâ umma ki yokdur hiç vefâsı
Ve lîkin işidür her lahza noksân

Esirgemez bu halkı çarh-ı zâlim
Mecâl vermez sürer âdemi bundan

Ne yoksulı esirger ne ho bayı
Ne ak sakallu pîr kor ne ho oğlan

50 Gözünle neçe gördün e uslu
Ki ma'sûmlar kırılmışdur vebâdan

Selâtînler zebûn olur ecelden
Ecel erişmedin sana nâgehân

Gel emdi gendüzüne der ögünü
Ecel erişmedin sana nâgehân

Ecel câmı şarâbın çün içe sen
Düşe sen ayru kamu dostlarından

Yalunuzça yata sen sin içinde
Ne bilem şâdmı olur sen yâ perîşân

55 Dön emdi bunda anun yaragın gör
Ki sana yarı kıla Hayy u Sûbhân

'İbâdet kıl Hak için geçe gündüz
İbâdetdür bilür sen genc-i pinhân

Kazâ-yı âsumânî çün erişür
Ölüme kimse olumaz pâyendân

Gelecek nesne gelür çâre yokdur
Gerek sen yaş yerine aglagıl kan

Bu dünyâda belâya sabr ede gör
Hakun sevdügi kurtılmaz belâdan

60 Ölüm bir kapudur geçmek gerekdür
Berâber anda sultân ile çopân

Yaradılmış bu şerbetden dadısar
Ulu giçi durur ol işde yeksân

Bu bir işdür kim ograr kamu mahlûk
Bu bir derddür ki yokdur ana dermân

Bu bir rencdür ki hiç dermân bulunmaz
'İlâc bilmediler Bukrât u Lukmân

Ecel sayrulığı çün kim erişse
Tîmâr etmez ana yüz bin tabîbâ

65 Nebî "zindan" demişdür dünyâ için
Nete rahât olısar ehl-i zindân

Dirîğâ kim uçısar kuş kafesden
Dirîğâ kim çüriyiser bu ebdan

Dirîğâ yatısaruz sîn içinde
Geçiser üstümüzden neçe ezmân

Nebî u hem velî kurtılmadı hiç
Ölüm şerbetin içüp verdiler cân

Bize hod ne hisâb anlara nisbet
Ecelden kaçmaga yok durur imkân

70 Çelebüm çün ölüme oğraruz biz
Ayurma son nefesümüz İmândan

Nedelüm çün cihânun işi budur
O derde ogradı Dâvud Süleymân

Anun kim tahtını yel götürürdi
Ölüme ogradı adı Süleymân

Elinde ejdehâ olan 'asâsı
Yed-i beyzâ dahı Mûsî bni 'İmrân

Yâ kanı Ya'kûb İsmâ'il u Davûd
Dahı hüsn issi ol Yûsuf-ı Ken'ân

75 Ebûbekr u 'Ömer kanı 'Alî hem
Yâ kanı cem' eden Kur'ânı ' Osmân

Kamusı datdı bu şerbetden e yâr
Uş emdi bize degdi nevbet el'ân

Muhammed kim cihânun fahrı idi
Bu sünnetler anundur âyîn erkân

Burâk issi Hakun dostı Habîbi
Ana Mi'râc u 'arş üstüydı seyrân

Anun içün yaradıldı bu 'âlem
Anun içün düzildi ins ile cân

80 Anun içün yaradıldı bu yerler
Anun içün bu gökler oldı sayvan

Ana kalmayıcak bu dünyâ gey bil
Sana hod kalısar degül yaraklan

Pes ölüm hakdur elbette ölür sen
Sana emdi e dervîş kibr kandan

Tevazû' eyle bunda hâs u 'âma
Kim anda olmaya sen zâr u giryân

AHMED FAKİH

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Elif ol kaddine öykündüğüçün serv ü çenâr
Olmadı bunlara güftâr vü ne reftâr vü ne bâr (32)

Be bugün bâd-ı sabâ zülfüne dūş oldu meger
Ki gelüp can iline misk ü 'abir itdi nisâr

Te temennâ iden ancak tapunı ben degilim
Bu hevâ ile geçer şeyh u sabi mir u kibâr

Se serâdan geçerem âhı süreyyâya irer
Yıllar aylar ne 'aceb itmedi bir gün saña kâr

5 Cim can gözi görüp nûr cemâlünü senün
Levh-i dilde yed-i kudret yazalı nakş u nigâr

Hay hayat-ı ebedi buldise vasluñairen
Firkatin zehrin içerdi niceler leyl ü nehâr

Hı hatıñdan utanır neshile reyhân vü sülüs
Tâ muhakkik aña mânend olalı hattı-ı gubâr

Dâl derdi ile bir mâh ruh-ı bi mihriñ
Yüz urup kurbine bir gün iderem terk-i diyâr

Zâl zikr eyledigince lebiñiñ şekkerini
Tûti-i a cân u gönül her dem olur hoş güftâr

10 Rı rakibiñ yüzine bakma işitme sözini
Dilberiñ çünkü degil kavli vü fi'li hem vâr

Zi zemânıñ nesine şâd olayın bir lahza
Dil-i gamgînime hiç virmedi ârâm u karar

Sin-i sâhir göziñiñ mekrini dil şerh idemez
Kim ne cādû bilür ol fitneleri ne 'ayyâr

Şına şol zülfile hâl oldu baña dane vü dâm
Ki dil-i halk dü 'âlemdir aña sayd u şikâr

Sâd sabr it didi bir gün baña dildâr didim
Aşıka sabr u mecâl ala mı ya gayret ü 'âr

- 15 Dât darb uralıdan cânıma mestâne göziñ
Gitmeden başdaki humar ile gözdeki humâr

Tı tolu göñlüm evi nûr-i tecelli vü cemâl
Ki görünmez gözüme zerrece agyâr ile yâr

Zi zâlim göziñe hây de kim cevri ilen
İtmesün şems ü kamer bigi beni zâr u nizâr

'Ayn 'âşıklara 'âlemde çe dûzah çe behişt
Bir ola tir-i meh ü sayf ü zemistân u bahar

'Ayn ganimet budur iy sâh ki kûyîñda müdâm
Tâ ki 'ömrüm ola lebbeyk iderem çâkervâr

- 20 Fe firûzânesini nakş ide 'âşık göricek
Ne ricâ aña behişt ola vü ne hasyet-i nâr

Kâf kaşuñla gözüñ zülf ü dehânuñ hevesi
Bende ne hürmet ü 'izzet kadı ne 'izz ü vakar

Kâf kün diyeli kudret dili bir hûb-ı latif
Gelmedi sencileyin gelmeye tâ rûz-i şümâr

Lâm lâyük lebüne lâl olamaz gül ruhiña
Kim anuñ ma'deni senüñ oldu bunuñ meskeni hâr

Mim mürg-idil ü cân isteye mi bâğ-ı behişt
Ki âşiyân zülf-i habîb oldu oña hâl şikâr

- 25 Nûn nevrûz olıcak yâdile hoşdur gül ü mül
Çalina çeng ü rebâb okına 'uşşâk u nigâr

Vâv var uyma iñen divine nefsüñ şeb ü rûz
Ki Âdemi hûr melek niçün olur hemdem-i mâr

Hay heves itmemelimi meh-i hercâyiye kim
Ola agyâr ile yâr ide vefâdârını zâr

Lâm elif lâ dimezem ger meni katl ide gözün
Dili mansûr sıfat eyliyeyin zülfiñe dâr

Ye yürü eyle tena'um yimeden seni bu yer
Ki ecel cengine girdinise sanma ki çıkar

MELÎHÎ

El-kaşide (fî-nazmî'l-avâmil) min kelâm-ı sultânî's-
şu'arâ ve bürhânî'l-füşehâ ve hüve es-seyyidü'l- Aynî el-
Hüseyni eş-Şâfi et-Tirmizî el-şermedî ahsenu'llâhü ahvâlühü
ve nech-i hâle âmîn Rabbü'l-'âlemîn

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Di sipâs u di sitâyiş k'ehlidür anuñ Hudâ
Vir salavât vir selâmı aña k'oldur Mustafâ⁽³³⁾

Dahı anuñ âline ashâbına eyle durûd
K'el-i beyti âsfiyâdur evliyâdur etkıyâ

Cehl-i münbes itkedîn cânunı 'lme tâlib ol
Okı 'ilm-i nahvi 'ömrüñ olmasun hebâ

Yüz 'avâmil nahv içinde geldi iy pâkîze-dîn
Kim ki bildi lâ-cerem i'râbı pâk itdi edâ

5 Didi 'Abdül-kâhir ol yüz iki kısım oldu hemîn
Ya'ni kim lafzıyye ile ma'nevî dirler aña

Oldı lafzıyye yine andan iki kısım iy 'azîz
Bil semâ'ı vü kıyâsı oldı anlar mutlaka

Oldı toksan bir semâ'ı evvel on üç nev ile
Yedi oldı şol kıyâs olanı andan âhirâ

Çün semâî vü kıyâsı oldılar toksan sekiz
İki dahi ma'nevî saysañ olur yüz mücmelâ

Nev'i envâ'ı semâ'iden olan evvel nedür
Harf-i cerrdür on yedidür anlar iy sâhib-'atâ

10 Bâ vü tâ vü kâf u lâm u vav u rabbe menz ü müz
'An 'alâ hattâ elâ hâşâ adâ min fî halâ

Nahvi almalu li-Zeydin bigi cerr eyler kamu
Bir dahı cerr eyleyen bâ'-i kasem iy meh-lîkâ

İnne lâkinne le'alle leyte enne vü ke'en
Nev'i sâniden bu altı nasb vü ref eyler edâ

(33) Aynî Divanı, Haz. Ahmet Mermer, s.136.

Fi'le beñzer harf üç bunlar soñı meftûhdur
İnne Zeyden 'âlimüñ bigi 'amel kıl 'âmilâ

Nev'-i sâlis nefy içün mâ lâ durur ol ikidür
Râfi'-i ism oldı nasb eyler haber her dâyimâ

- 15 Künyeti bu iki harfüñ böyledür iy meh-lakab
İsmi mâ Zeydüñ durur ana haberdür kâ'imâ

Nev'i dördünci yedi harfi esmâ nasb ider
Hemzedür vâvı ma'a illâ heyâ yâ ey eyâ

Bunlar ism-i müfrede nâsıblar oldılar fakat
Çün e'abdallâhidür andan bişi harf-i nidâ

Nâsıb-ı fi'l-i muzârı' nev'-i hâmesden hurûf
Dört durur key en izen len nefy içündür zâhirâ

Çün uhibbu en tekûme mislidür ma'nâları
Oldı istikbâl u ta'lîl ü cevâb ile cezâ

- 20 Nev'-i sâdisden muzârı' fi'le câzim beş durur
Bil ki in lemmâ velemdür emre lâm u nehye lâ

İn odur şart u cezâ içün bunlardan yalnız
Cümle lâ tadrîb li-yensur bigi cezm eyler edâ

Tokuz esmâ cezm ider ef âli ennâ eynedür
Men metâ mehmâ vü izmâ vü eyyin haysümâ

Eyne temrür emrür oldı nahv bunlarda kamu
Var durur bunlarda dahı in bigi şart-ı cezâ

Nev'-i sâmin dört esmâ ism-i nasb eyler temîz
'Asr-ı ahâde mürekkeb kem ke-eyyindür kezâ

- 25 Çün kazâ anuñdur hemen mansûbı olduğu bigi
Oldı terkîb olanuñ hem nahvi on birdür hemâ

Nev'le esmâ'i ef'âlü üçle altı bir 'aleyk
Altı nâsıbdan durur bunlardan üç râfi' cüdâ

Râfi'ı ser ân u şettâne vü heyhâtdur
Hayyühel dûnek ruveyde nâsıbdur bile âh

Bile Zeyden bigidür bunlarda her nasb eyleyen
Ref' iden heyhâta Zeydün bigi oldu dâyimâ

On nev'i ef'âl-i nâkıs oldu on üç vech ile
Zalle adhâ bâte leyse sâre mādâm şehâ

- 30 Mâ fetâ mâ-zâle lenfikke kâne mâ- el-berîh
Esbaha'msi isme râfi' nasbla muhbir saña

İsmi ref' eyler bulur hem dahı nasb eyler haber
Ref' ü nasbı böyle oldu leyse Zeyden hazıran

On birinci nev'i dört ef'âli râfi' isme bes
Ev şeke oldu vü görüp hem kâde dördünci 'asâ

Nahvi bunlaruñ dahı çün kade Zeydün ya'lemü
Fi'li kurb olmakda bunlar oldılar çün akrâba

İsm-i cinsin kim mu'arref ola râfi' dört olur
Sâ'e bîse zemme medha hebbezâ ni'am revâ

- 35 Mislidür ni'mü'r-racül merfû' u Zeydun dahı hem
Lâm-ı ta'rîf ile ism-i cinsidür iy müntehâ

Nev'-i âhir yedi ef'âlü'l-kulûb oldu yakîn
Şekke dâl oldu iki mef'ûle nasb eyler edâ

Hem yakîn içün 'alimtü hem raeytü hem vecat
Bir hasibtü bir zanentü hiltüdür şekden yaña

Çün yakîn ü şekke şâmil oldu bunlar işbudur
İki mef'ûle misâli hallütü Zeyden 'allmâ

Çün 'avâmilden semâ'ı irdi toksan bire dost
Bil kıyâsiden yedi kim dimişdüm evvelâ

- 40 İsm-i mef'ûl ü sıfat hem masdar u ism-i muzâf
İsm-i fâ'il ism-i tam u fi'l oldu mutlakâ

Çünkü Zeydün sonra mazrûbe ebûhü diyecek
İsm-i mef'ûlün misâlin eylesen olur revâ

Bu kıyâsiden degül Zeydün melîhûn vechühü
Şol sıfat k'oldur müşebbeh nehvi budur tâlibâ

Çün 'acebtü dahı min darbin dahı Zeydün disen
Sonra bekren diyecek masdar misâli olur edâ

Nahvi hem ism-i buzâfun çün gulâm u fi'le
Sonra Zeydin cerr ü tenvîn iledür iy müctebâ

- 45 Oldı Zeyden dâribün oldı ehûhü sonrası
Bekren oldı ism-i fâ'il nahvi iy pâkîze-râ

Bu kıyâsî ki yedidür ol yediden birisi
İsm-i tâmun nahvi 'ışrûna sonradur hemâ

Kame Zeydün lâzım oldı çün idicek ta diye
Di darabtü sonra Zeyden fi'l içinde fâ'ilâ

Ma'nevî kim iki oldı yüz 'avâmilden hemîn
Yâd eyle yâr 'AYNÎ yâdgâr olsun sana

'Âmil-i fi'l-i muzâri' isme ger ola şebîh
Müstedânun 'âmilidür kim ola ol ibtidâ

- 50 Dâriben şibhinde oldı bir misâli tadrîb
Oldı Zeyden kâyimün 'âmil mücerred mübtedâ

'Âmil ol bin yıl cihânda 'ilm ile tahsîl kıl
Yüz 'avâmil bu durur öğren anı iy müntehâ

Bil ki i'râb üç durur evvelki lafzı olur
Dahı takdîri vü hem olur mahallî dilberâ

Ref' ile fâ'il hemîşe nasb ile mef'ûl olur
Hem muzâfün- ileyh olan mecrûr her dâyima

Fâ'ilün lâzım durur her yirde fi'li olması
Nahv içinde hiç olmaz bir habersüz mübtedâ

- 55 Oldı biş terkīb olan isnadıdur tavsīfidür
Dahı ta dādī-i mercī savtıdur iy hoş-nevâ

Dahı bil kim inne enne kesresiyle fethalu
Bunların farkı ne yirlerde olur iy meh-likâ

Bil yedi yirde gelicek enne olan meftûh olur
Ger ola medhûli anun fâ'il ü yâ mübtedâ

Ba'de levlâ ba'de lev ya mübtedâyâ ola haber
Ya olup mef'ûl ü yahud ol muzâfün ileyh ola

İnne on yirde olur meksûr eyâ nehv isteyen
Olsa ahbârında lâm olsa 'inde'le-ibtidâ

- 60 Dahı ba'de'l-kavl ü emr ü nehy ü hem ba'de'l-kasem
Ba'de kellâ vü nidâ sümme vü ba'de'd-du'â

Dahı tenvîn altıdur artık degül hıfz eylegil
Yâddgâr olsun saña bunlar dahı andan soña

Oldı tenvîn-i temekkün dahı tenkîr ü 'ivâz
Hem terennüm hem mukâbil dahı gâlî iy safâ

Şart u tagayyur u ta'accüb müddet ü nefy ü haber
Bil bunı dahı ki geldi on iki ma nâya mâ

Maşdar u cehd vaşıla tefhîm ü istifhâm u men
On iki ma'nâ bulurdur bilgil iy pâkîze-râ

- 65 Çünki 'ilmün bilmesi farz oldı iy sünnet bilen
Nazm iden hakkında vâcibdür ola hayrû'd-du'â

İy şehen-şâh-ı cihân v'iy Husrev-i dünyâ vü dîn
Hitta-i ehl-i sa'âdet zümresinde pîşvâ

Pâye-i rif'at elüñden buldı şehbâz-ı zamân
Zill-i çarhuñ düşdi buldı sâye-i devlet-hümâ

Oldı me'mûrı misâlüñ saltanatda her emîr
Oldı memnûn nevâlün memleketde her gedâ

Sendedür 'ayn-ı 'inâyet şimdi iy sâhib-nazar
 AYNÎ hüsn-i iltifâtından umar 'avn ü 'atâ

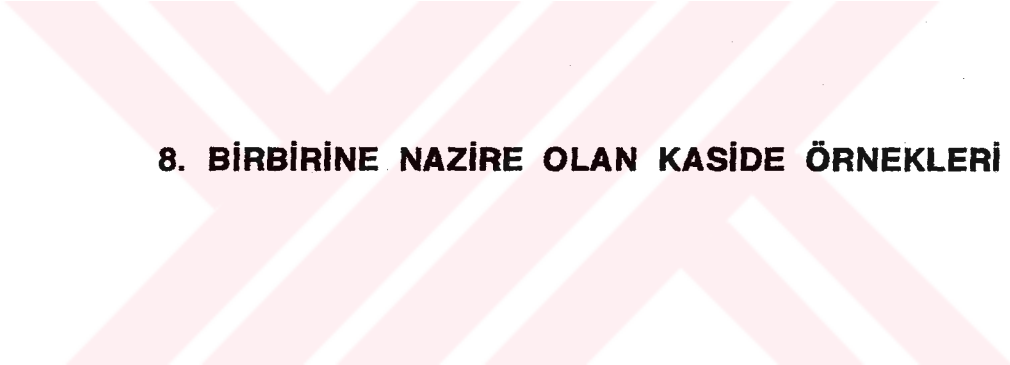
70 Kalmasun on akçe vü yüz guşsa vü biñ derd ile
 Ana bir himmet it iki elüñle kıl devâ

Bu mutavvak sad ki yazdı yüz 'avâmil nazm ile
 Tâ kıyâmet sadr-ı 'âlem aduña ola sadâ

Nahvi 'ömrüñ ola yüz yıl her yılı biñ ay olup
 Her ayı ol yıllaruñ 'âlemde yüz biñ gün ola

AYNÎ

8. BİRBİRİNE NAZİRE OLAN KASİDE ÖRNEKLERİ

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Yine 'azm-i rezm kıldı server-î hâver güneş
Kim diyâr-ı Hinde çekdi subh-dem leşker güneş⁽³⁴⁾

Cevşenî atlas giyüp zerrîn siper aldı ele
Çerh meydanında çekdi nukre-gûn hançer güneş

Şol kadar dökdi sipâh-ı magribîden hûn kim
Eyledi hisn-ı şafak perçin kamu ahmer güneş

Ki arûs-ı mâha dîbâ-yı sepîd eyler nikâb
Ki benât-ı nakşa vâlâdan düzer muciz güneş

5 Gûyiyâ gûş-ı felekde bir dür-i yek-dânedür
Kim cihân yüzi cemâline virir zebûr güneş

Bî-ser ü pâ böyle kim sûz ile seyr eyler güneş
Şâh-ı âlem meclisinde gezdirir micmer güneş

Şah-ı Murâd ibn-i Mehmed Hân kim olmuştur anın
Râyetine meh dîrefş ü tablîna çenber güneş

Şâh-ı vâlâ himmet ü âlî nijad ol kim ana
Taht oldu âsumân râyet kamer efser güneş

Gice gündüz bezmgâhında zeheble nukreden
Yandırır mâh-ı felek meş'al şunar sâgar güneş

10 Olmasa envâr-ı re'yi hirmeninde hâşa çîn
Degme gez âlemde olmazdı ziyâ küster güneş

Hutbe-i medh okumak diler yüce adına kim
Mâhi sîmîn seyf idüp çerhî kılar minber güneş

Ben bu medhi fikr iderken şâhu sıfatda eylemiş
Tercümân-ı gaybden bu hoş sözi ezber güneş

Huda devranda anın kim bitirür anber güneş
Sun eli yağni yazar hat ki oldu ana çâker güneş

(34) Atâî, "Kaside", Câmî'ü'n-Nezâir, Eğridirli Hacı Kemal, v.149.

- 15 Ey cemâlin pertevinden nûr olup tâli olur
Her sitâre bir kamer her bir kamer enver güneş

Mekteb-i hüsnünde kim meh sûre-i nûr itdi hıfz
Ders-i levhi arz idicek tay olur defter güneş

Neyl-i eşkimde yüzün şevki ile hadem gibi
Bahr-ı neyliden tutubdur reng-i nîlüfer güneş

Karşuna âyîne kim leblerinden çeşmine
Ab-ı hayvân gösterir çün çeşme-i kevşer güneş

Sîmber olduğu andandır ki olmuş tıfl iken
Mecd-i mehdinden ana bâliş meh ü bister güneş

- 20 Dutalım ki zülf ü haddin reşki ile her gice
Turra-i şebden dizermiş anberin miğfer güneş

Kande bulur kavs-ı ebr ü tir-i gamze la'l-i leb
Müşk-i hâl ü sîm-i gabgab kâmet-i ar'ar güneş

Buldı bahr-i dilde mihrinden Atâyî nazmı zeyn
Âdet-i meşhurdur olduğu dür-i perver güneş

ATAYÎ

Der Medh-i Sultan Mehmed Han

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Taht urup tâk-ı felekte hüsrev-i hâver güneş
Giydi nârenci kabâ urundu nûr efser güneş⁽³⁵⁾

Mesned-i sultân-ı suhb oldu serîr-i âsumân
Saçdı pirûze tabaklardan zer ü gevher güneş

Kul açıp düre-i zebercedden cevâhir döktü kim
Hâk gencin eyleye gencîne-i cevher güneş

Kulzüm-i Hindin batırmağa gümüş zevrakların
Bâd-bân-ı nûr ile donattı fûlk-i zer güneş

5 Gûyiyâ Nurşîn-Revân-ı subhdur kim adl için
Lâciverdî kubbeze zincîr-i zer asar güneş

Yâ felek Mısırında sultân oldu bir Yûsuf-cemâl
Yâ Züleyhâdır tutar nârenc-i zer-peyker güneş

Yâ cemâline cihânın nûr u fer vermek için
Rûz ruhsârından açtı anberin mi'cer güneş

Hak budur kim Şâh divânın temâşâ kılmağa
Düzdü tâk-ı zer-nigâra lâ'lden manzar güneş

Kendinin hüsn ü cemâlin fikr ederken germ olup
Cân diliyle eyledi bu matla'ı ezber güneş

10 Subh-dem cevân edip tâvûs-ı zerrîn-per güneş
Bûstânına sipihrin verdi zib ü fer güneş

Kûze-i yakut ile pîrûze-gûn dölâbdan
Çarh-ı mînâ-rengi simâb ekti ser-tâ-ser güneş

Bezm-i ayşın Zöhrenin germ etmege sâkî sıfat
Âb-gûn akdâh içinde gezdirir âzer güneş

(35) Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihâd Tarlan , Ankara, 1992 . s.64.

Geh hamâm-i mân-i tâbâna takar sîmîn cenâh
Geh düzer Sîmurg-ı çarh âteşin şeh-per güneş

Ayda bir kez kâsesin anberle mâhın doldurur
Tâ ki Şeh bezminde bir dem gezdire micmer güneş

- 15 Zill-ı Hak Sultân Muhammed Hân ki olmuşdur anun
Eşiğin toprağının her zerresi enver güneş

Nitekim her dânenin zımmında muzmerdir şecer
Zerr-i hâk-i derinde şöyledir muzmer güneş

Pâdişâh-ı heft iklim-i sa'âdettir k'anun
Hâk-i pâyi cevherin edindi tâc-ı zer güneş

Bir şehenşâh-ı kader-kadr ü kaza-râdır k'olur
Bâmına hindû Zuhal der-gâhına çâker güneş

Nûr-ı çeşm-i âlem ü çeşm ü چراغ-ı kâ'inat
Sensin eyîŞeh kim yüzün nûrundan umar fer güneş

- 20 Sensin ol kim âsumân iklimine sultân iken
Gerd-i hayalinden urunur anberin efser güneş

Sensin ol kim hil'at-i fermân-ı hükmün giymeden
Olmadı zer tığ ile sultân-ı bahr ü ber güneş

Sensin ol kim şeh-nişin-i bez-gâhında müdâm
Yâ Süleymân tahtıdır yâ câm-ı İskender güneş

Sâkî-i bezmin ele câm aldığıınca der hıred
Yâ güneş sağardadır yâ gezdirir sağar güneş

Ey ki bâb-ı rif'atinde halka-i sîmîn hilal
Vey ki devr-i kubbe-i izzinde zer çenber güneş

- 25 Kadrin ordusunda gök bir sâye-bândır kim ana
Ser-imâd-ı sîmdir mâh ü tınâb-ı zer güneş

Ey ki mihrinden zemin ü âsuman germ olmaga
Şeb sipend olmuştur encüm fülful ü âzer güneş

Ahd-i adlinde yumarlar çümle ıldızlar gözün
Girdiğince çeşme-i kâfura bî-mizer güneş

Vermese lûtfun eli rahm-i felekde perveriş
Mâder-i eyyâmdan doğmazdı tâ mahşer güneş

Nâ-gehân erse sipihre nâr-ı kahnn zerresi
Âsumân dūd-ı siyâh olurdu hâkister güneş

30 Şöyle korkutmuş yüregın hançerin tîz-âbı kim
Kanda bir su görse berg-i bîd-veş titrer güneş

Mihrinin bâzârına bir vech ile germ oldu kim
Kapıdan yüz kere kovarsan bacadan düşer güneş

Geh ser-i nîzenle bozulur sevâd-ı rûy-i mâh
Geh gubâr-ı sümm-i esbinden olur ağber güneş

Gûyiyâ na'l-i semendindir hilâl-i ıyd-i feth
Mih-i ahterdir zafer burcunnda ne ahter güneş

Ömr-i hasmına şebîhin etmekiçin her gece
Gök giyer Şâmî zırh mehden düzer miğfer güneş

35 Düşmanın kanın döküp tîğ-i zer-endûdun siler
K'atlas-ı gerdûnun eyler dâmenin ahmer güneş

İsmetin devrânıdır isminde te'nîs olmağın
Seyre çıkdıkca bürünür nûrdan çâder güneş

Kangı iklîme ki pertev salsa adlin sâyesi
Ol diyâr içre görünür zerreden kem-ter güneş

Cevher eyler çün kara toğpragı lûtfun tâbişi
Gam değil etmezse ayruk sengden gevher güneş

Mâh-ı râyât-ı celâlinden hacildir âsumân
Sâye-i şebde hayâdan gizlenir ekser güneş

40 Husrev-i rûy-i zemîn dersem ne fahr olsun sana
K'âsumân-ı kasr-ı kadrinde oeldu hâk-i der güneş

Kanda benzer kasına bir âfitâbıyla felek
K'anda her bir cam oluptur bir ziyâ-güster güneş

Hergiz olmayaydı jenginden küsûfun rû-siyâh
Ger sığinsa sâyene âyine-i hâver güneş

Âfitâb-ı râyına olmaz mukâbil nice kim
Arz ede tabl u alemle nûrdan leşker güneş

Tîg-i âteş-bâr-ı rûşen-rûy-i dîn-ârâyının
Kabzasına mâh ahter yüzüne zîver güneş

45 Ger Skender istese envâr-ı râyından meded
Râh-ı zulmette olurdu haylına reh-ber güneş

Şehriyârâ adını minberde yâd etse hatib
Nûr ile mescid dolar filhâl olur minber güneş

Bahr-ı cûdundan felek fülkûn cevâhir doldurup
Düzendir şekl-i hilâliden gümüş lenger güneş

Şâh bezminde amel olmağa bu kavî-i garîb
Ediniptir Zöhre-i zehrâyî hınyâ güneş

Ey arûs-ı hüsnüne âyine meh zîver güneş
Görünür aks-i cemâlınden cihân yek-ser güneş

50 San ki mağribdir saçın k'anda gurûb eyler kamer
San ki matla'dır yakan k'andan tulu eyler güneş

Tûtî-i ser-sebzdir k'âyinede per gösterir
Hatt-ı ruhsârın kim olmuştur ana der-ber güneş

Bir geceîdüşümde sen mâhı de-âğûş eyledim
Gördüm olmuş nûrdan bâlîn kamer bister güneş

Kim ki nezzâre kıla hurşide haddin var iken
Nâzırın çeşmine hışmından sokar hançer güneş

Öykünelden yüzüne hergiz bakılmaz yüzüne
Bî-hayâdır k'oldu bu vech ile müstahkar güneş

- 55 Okudum hattın lebinde kim gubâr-ı müşğ ile
 Çeşme-i cân üzre yazmış Sûre-i Kevser güneş
 Raks urur hengâme-i aşkında bir cân-bâzdır
 Kim olur zerrîn resenle asılıp çenber güneş
 Bahr-ı gamda görmedi mihrinden akan göz yaşın
 Pes neden dermiş Atâyî k'oldu dür-perver güneş
 Göricek yüzünde zülfün rismânın sanırım
 Nûr ile yazmaga Şeh medhin çeker mıstar güneş
 Hüsrevâ medh-i zamîrin fikr ederdim dün gece
 Tâlî oldu maşnık-i endîşeden enver güneş
- 60 Ebr-i gam var yoksa medhinde redif etmek değil
 Pertev-i zihnimden olurdu yedi kişver güneş
 Nûr-ı mihrinden suvarıp şâhını eş'ârımın
 Gülşenimde ahter olurdu şükûfe ber güneş
 Bir nazar kıl Ahmed'e ey nûr-i çeşm-i kâ'inat
 K'âb-ı lûtfundan oluptur ebr gibi ter güneş
 Tâ zümür-rüd sebze-zârında sipihrin her seher
 Sâgar-ı pirûzeyeye döker mey-i aşfar güneş
 Tâ yaza nûrın kalemle çin seher nakkâş-ı sun'
 Şemse-i zerrîn-i tak-ı günbed-i ahzar güneş
- 65 Tâ Süreyyâ ıkdin eyler gûş-var-ı gûş-ı mâh
 Tâ Benât-ün-na'şa örter nûrdan çâder güneş
 Çarh dürcünde konulan her murâdın gevherin
 Her gün etsin harc edip kapında hâk-i der güneş
 Yazsın âsâr-ı süm-i esbin gubârî hatt ile
 Mâha tâ hayt-ı şu'a ile çeker mıstar güneş
 Ömr-i hasmın defterin tûmâr-veş dürsün felek
 Nice k'ezâsından eyâmın düzer defter güneş

Kasîde-i Hümâmî Be-nâm Halîl Paşa Vezîr-i Murat Han

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ey ki cûdun 'âleme lutf-ı firâvân gösterür
Seni bir cân u cihân tahtında sultân gösterür⁽³⁶⁾

Menzeletde menzili kim pâyesidir kadrinün
Rıf'ati kim ne felek farkında keyvân gösterür

Her ne düşmen kim göre düşde kılıcın kan yutar
Hâb-ı rûşendür ki ta'birin perîşân gösterür

Hem haram olur gazâl ile felekde şîr-i ner
Resm-i 'adlin kim cihân mülkinde erkân gösterür

5 Her ne kâfir kim sana hasm ola kanın kılıcın
Nûh bigi 'âlemün gözine tûfan gösterür

Hâce-i re'-yi hiredmendin dil ü cân tıflına
Her ne denlü müşkil iş olursa âsân gösterür

'Âlemi ma'mur ider bârân-ı cûdun şöyle kim
Hândan-ı buhl bünyâdını vîrân gösterür

Gösterür cûdun yedi bile 'asâsı nîzenün
Her ne i'câzı kim olsa Mûsâ ibn-i 'Umrân gösterür

Da' vi-i pâkize güherlik kılıcın kılıcak
Nass-ı katı bigi rûşendür ki burhân gösterür

10 Ey elüni öpüyim yüz sürmek için izine
Gâh top ile gehi kendüyi cevğân gösterür

İşigüne yüz sürüb toprak koyanlar başına
Cevher-i 'izze kapun toprağını kân gösterür

Tâbişidir hüsnünün viren sipihre tâb u fer
Pertevidir alnınun kim mâh-ı tâbân gösterür

(36) Hümâmî, "Kaside", Eğırdirli Hacı Kemâl, Câmî'u'n-Nezâ'ir, v.88b.

Hâsıl olmaz bir senün bigi vücûd-ı ehl-i cud
Cânıma şevk-i ruhun dîdâr-ı cânân gösterür

Gül yüzi adına anın bes dil ü cân bülbülü
Bu gazelden nâle vü feryâd u efgân gösterür

- 15 Her kaçan kim la'li cân u cana fermân gösterür
Nice teshîr olmasun mühr-i Süleyman gösterür

Bildi kim âşüfte-dil dîvânesidür hüsnünün
Bend ü zindân yirine zülf ü zenehdân gösterür

Hattı görindiği zülfünden budur kim gicede
Ya'ni âteş bâr nâzındur gül efşân gösterür

Bu ne şîrin hûr olur yâ Rab ki anın 'işvesi
Serv bigi kadd-i reftârın hırâmân gösterür

Dem be dem keşf itdigi budur yüzinden
Zülf-i kâfir kişine ya'ni ki imân gösterür

- 20 Kasd iderse cânıma gamzeyle gamzen gam değül
Nûş-i la'lin dem be dem çün çeşme-i cân gösterür

Cânıma zülfün dolaşdıkça Mogol Çîn gözlerin
Devr-i 'Osmânide 'âyîn-i Karaman gösterür

Uyur imiş bûse bahş idem ana her dem velîk
Gerçi kim itmez hele hoş 'ahd ü peymân gösterür

Ağladığım görünür güldükçe hüsnün gözine
Bu ki gün şu burcına geldikçe bârân gösterür

Kim ola gamzenden özge zulm idici bir dahi
'Adli bu devr içre çün destûr-ı hâkan gösterür

- 25 Âfitâb-ı mekremet sadr u zîr-î muhterem
Tîre hâki ebr-i lutf ile gülistân gösterür

Adı hem nâmı Halîl vü sîreti hulk-ı hasen
Kendü âsaf öyle kim hükm-i Süleyman gösterür

Hey nice sâhib-i germdür kim sehâsı hırmeni
Ey nice dermândeler derdine dermân gösterür

Periler döker perin tâvus-ı kudsîler bigi
Çün semendine süvâr oldıkça ceylân gösterür

Her sıfatdan sîreti hassâne ma'nî öğredir
Her nazardan rif'atî sehbâne 'irfân gösterür

30 Nağme-i kânûn-ı 'uşşâkı muhayyer dil kılur
Çün 'Irâkun bâz-ı geştinden Sifâhân gösterür

Lutf u ihsânı vü in'âmı dil ü cân gözine
Hüsn-i hulkinun kemâlin div-i çendân gösterür

Bu Hümâmî nice vasf itsün onun evsâfını
Kim ola bes bahr-i bî pâyâna pâyân gösterür

Defterinde cûdınun yazmış degüldür bir varak
Bunca gündür gerçi kim medhinde dîvân gösterür

Pârisî ger dimeşe şî'ri nola kim Türkde
Şeyhî bigi şîve-i eş'âr-ı Selmân gösterür

35 Ah elinden şol nazirsiz câhil-i dûn himmetün
Kim gözine cehl ü 'ilim ehlini yeksân gösterür

Himmetün aslın ne bilsün degme bir nâ-ehl olan
Bilmeyenler güherün kadrini erzân gösterür

Nece kim zülfünü dildârun nesîm-i bâd-ı subh
Turrasın gönlüm bigi silk-i perîşan gösterür

Nice kim sahn-ı zemîn dâim durur devr eylemez
Nice kim devr-i zemân bu çerhi devrân gösterür

Bahtı dâ'im bahtı kâ'im olsun anun dâ'imâ
Kim celâli çetrine çerh özin eyvân gösterür

HÜMÂMÎ

**El- kasîde fî-du'â fahrû'l- ümerâ ve zahru'l - vüzerâ
bedrû'l- milleti ve'd-dîn şemsû'l- islâm ve'l- müslimin
Hazret-i Pâşâ bellagahu'llâhu ta'âlâ aksâ mâ şâ**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Subh-dem çün âb hâk üstinde deryâ gösterür
Salb-i âteşden hevâ deryâyı sahrâ gösterür⁽³⁷⁾

Bâd olmışdur muhakkak kim bahârun âbile
Nüşhasın nesh itmege hatt-ı müsennâ gösterür

Müntehâdur sebze de serverün ser- efrâz olduğu
Kim özini sidre-i â'lâya hem-tâ gösterür

Sohbet ehline cilâ-yı kalbi çündür kim çemen
Bu zemîni âsumân bigi mücellâ gösterür

5 Ebr-i gevher-bâr gavvâsına dehrün rûz u şeb
Çarh-ı gerdûnı sadef dürri Süreyyâ gösterür

Aç teferrüc kılmaga 'ibret gözin kim yiryüzi
İ'tibâr ehline çok dürlü temâşâ gösterür

Sebze sahnın pâre-i zerden pür itmişdür hazân
Hulle-i hadrâyı ya'nikim muhallâ gösterür

Bu vefâ vaktinde tahsîl-i safâ sordum dile
Râh-ı râhat-bahşile câm-ı musaffâ gösterür

Lîk rahât-bahşı rûhun ol mecâzî-mey degül
Kim hakikat milkine târâc u yagma gösterür

10 Câm-ı 'ibretdür ki nûşî âdemi pür-cûş ider
Mihr-i şevki zerrei zevkile beyzâ gösterür

Sâgar-ı 'ışk-ı hakîkidür ki lutfı câminun
'Andelîb-i tâ'ate gül-zârı zîbâ gösterür

Bes getür iy sâkî-yi bezm-i bekâ ol bâdeyi
Çün ferah esbâbını nûşî müheyyâ gösterür

(37) Dîvan-ı Cemâlî, v.25b.

Kim muhakkak gitmege âylne-i dilden gubâr
Bu gazel-mihrî zu'bânı Zühre-âsâ gösterür

Matla'-ı gazel-i zîbâ

Leblerün lutfiyle çün la'li şeker-hâ gösterür
Çeşme sevdâyî seri zülfi seman-sâ gösterür

- 15 Fikr-i bârîk idene nâzûk miyânundan lebün
Kıl yarar dikkatde vü keşf-i mu'ammâ gösterür

'Ârızunda hutbe-i 'iydâne mi yazdı hatun
Kim hatîbe minber ü mihrâb u inşâ gösterür

Hicrûnile gözlerüm deryâda zevrakdur velî
Bu 'acebdür kim girü zevrakda deryâ gösterür

Çâhe saldı zülfün ucından dili câdûlarun
Dahi bu sevdâyî miskine nice câ gösterür

Müftî-yi 'uşşaka la'lünden sorarken mes'ele
Hattunun tevkî'i da'vâlardan ibrâ gösterür

- 20 Vuslatundan rûh kesb itmek diledükce huzûr
Fûrkatün dil-halveti bâbında gavgâ gösterür

Gamze-i gammazun ile cânuma şîrin lebün
Mevti şûr-engizile ihyâ-yı 'îsâ gösterür

Hazret-i Pâşâya sihründen şikâyet eylerem
Kim 'âsâ-yı 'adlile i'câz-ı Mûsâ gösterür

Âsaf-ı saff-ı safâ ol kim ferîd-i 'asr olup
Tâlib-i tahsil için Rûmı Buhârâ gösterür

Nutkile hüsrevlik anundur ki şîrin lafzınun
Sûreti bir harfinün bin dürlü ma'nâ gösterür

- 25 Ol 'Azîz-i Mısr-ı dânişdür ki her gün âfitâb
Yûsuf-ı ikbâline hüsn-i Zelihâ gösterür

Eyledür meşrû'a mâil kim nişânı şânınun
Ma'dilet menşûrına tuğrâ-yı icrâ gösterür

Halli müşkil olduğu andan durur tedbîrinün
Kim cemî'i müşkilün halline imlâ gösterür

Bu hanîfe mezhebinün mâlikidür k'Ahmedün
Ümmetinün şâfi'i olup muhâbâ gösterür

Kadd-i servi 'adl-i gül-zârında tûbîk idüp
Râstî kim 'âlemi firdevs-i a'lâ gösterür

- 30 Bahtı rûzi rûyine kadrî şebî bir hâldür
Kim niçe hâsidlerün başına sevdâ gösterür

Şâne-i eltâf-ı in'âmı elinde cûdınun
Turre-i hasnâyı ihsanı mutarrâ gösterür

Lutf-ı 'aynı dostâ âb-ı hayât eyler 'atâ
Hışm-ı havfı düşmene merg-i müfâcâ gösterür

Defterin tayy eylesün hâtim ki cûdından anun
İşiginde niçe hâtimler temennâ gösterür

'İlm-i ikliminde hükmi feth ü nusret kesb ider
Hilm-i gül-zârında kaddi serv-i bâlâ gösterür

- 35 Hâkim-i devr-i felek kadrî berâtı üstine
Âfitâb-ı enveri tezhîb-i imzâ gösterür

Leyle-i kadrinde hâbî ca'fer-i ikbâline
'İzzetile her seher ta'bîr-i rû'ya gösterür

Zühre mutriblik ider serv-i sehî rakkâs olur
Sâziçün def tutmagı cem'inde beyzâ gösterür

Bezm-gâhı ferşinün ferrâşı olmuşdur nesîm
Kim dem-â-dem nefhi enfâs-ı Mesîhâ gösterür

Devleti divanını yazup Cemâlî deftere
'Âleme erkânile eş'âr-ı garrâ gösterür

- 40 Midhatı silkine envâ'-ı cevâhir nazm ider
Vasf-ı gül-zârında dil-mürgini gûyâ gösterür

Müntehâdur kadr-i kâfi kim irelden sidreye
‘Ayn-ı ‘adli rif’ati râyile ra’nâ gösterür

Mihrinün şevkiyle zevkı olduğındandır bu kin
Beytini ma’mûr idüp şî’rini şî’râ gösterür

Niçe kim gül-şende gül şen-gül olup nev-rûzile
Bülbül-i şûrîdei şevkiyle şeydâ gösterür

Müstedâm olsun anun kâmil vûcudı cûdile
Kim Cemâlî gurre-i ikbâli garrâ gösterür

- 45 Mecma’-ı muhtârını lutfiyle keşşâfû’l-kürûb
Kenz-i devlet eylesün k’in’âmı a’tâ gösterün

Tâze tutsun rûzını pirûz idüp ferruh-ruhın
Şeh-süvâr itsün ki gösterür

CEMÂLÎ

Der-Medhi Mehmed Migûyed

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'İlün

Gül yüzüne saçdı anber kâkül-i müşgîn-i dost
Etti cân bezmin mu'attar kâkül-i müşgîn-i dost⁽³⁸⁾

Anberine takmak için bir perînin boynuna
Bağlamış müşgîn girihler kâkül-i müşgîn-i dost

Bilmezem câdû murdur k'âbı izârında durup
Hergiz etmez dâmenin ter kâkül-i müşgîn-i dost

Âh kim bu hat mıdır yâ sâye-i zülf-i nigâr
Yoksa dömküş misk ü anber kâkül-i müşgîn-i dost

5 Gûşe-i Beytû'l-Mukaddes tâk-ı ebrû-yi nigâr
Perde-i Beytû'l-Mutahhar kâkül-i müşgîn-i dost

Sâye-bân-ı ebr-i rahmetdir k'ider gül-zârda
Âfitâb-ı sâye-perver kâkül-i müşgîn-i dost

El uzatmış zülfüne yârın sabâ meşşâta-vâr
Şânesin misk etti yek-ser kâkül-i müşgîn-i dost

Çâh-ı sîmîn-i zenahdânındaki dil düzüne
Şânesin misk etti yek-ser kâkül-i müşgîn-i dost

Kâkülü ucunda ey dil hâme-veş kan ağla kim
Lâ'l-i terden bula zîver kâkül-i müşgîn-i dost

10 Nâr-ı ruhsârında ol servin sürer ömr-i dirâz
Benzer olmuştur semender kâkül-i müşgîn-i dost

Hüsnü firdevsin salınmağa Tûbâ kaddine
Hulle giydirmiş mu'anber kâkül-i müşgîn-i dost

Hayme-i Sultân gibi hurşîd-i tâbân üstüne
Kurdu müşgîn sâye-bânlar kâkül-i müşgîn-i dost

Sidre tâvûsuna benzer Mütehâ kaddinde kim
Müşg-i terden açtı şeh-per kâkül-i müşgîn-i dost

⁽³⁸⁾ Ahmet Paşa Divanı, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, 1992, s.61.

Bezmine câm-ı mücevher lâ'l-i dūr-pûş-i nigâr
Soffana cârûb-ı anber kâkûl-i müşgîn-i dost

- 15 Bir felek-ri'at meliksin kim sana kul olmağa
Urdu mâha anber efser kâkûl-i müşgîn-i dost

Bir Süleymân-kadr husrevsin ki bezminde tutar
Elde bir câm-ı Skender kâkûl-i müşgîn-i dōst

Mâh mihrin halkasından olsa gerden-keş ede
Şeb kemendin ana çenber kâkûl-i müşgîn-i dōst

Nâmene tuğrâ-yi misikîn halka-i ebrû-yi yâr
Hattına cîm-i mu'anber kâkûl-i müşgîn-i dōst

Kasad-ı hasmına kemân çekmiş hilâl ebrû-yi yâr
Aya giydirmiş zırhlar kâkûl-i müşgîn-i dōst

- 20 Tâli'i mes'ûda ermiş devletinde k'eylemiş
Mâhı bâlîn mihri bister kâkûl-i müşgîn-i dōst

Bâğ-bân-ı bağ-ı cennettir ki bezmin çün eder
Dâmenin pür-verd-i ahmer kâkûl-i müşgîn-i dōst

Gerd-i râhın anberinden eylemiştir gül gibi
Câmesin yârın mu'attar kâkûl-i müşgîn-i dōst

Adlini yâd etmeyip uzattığıyçin zulm elin
Hâke olmuştur berâber kâkûl-i müşgîn-i dōst

Bâd-ı azminden sipâh-ı fitne oldu târ-mâr
Ol perîşanlıkda benzer kâkûl-i müşgîni dost

- 25 Bu sebebden devr-i eyyamında ber-dâr oldu kim
Oldu dil-düzd ü sitem-ger kâklü-i müşgîn-i dōst

Hak budur kim büt-perest olmazdı ahdinde senin
Kılca insâf eylese ger kâkûl-i müşgîn-i dōst

Ey melek-hû hüsn firdevsinde şevkinden kurar
Sâye-bân-ı sünbül-i ter kâkûl-i müşgîn-i dōst

Tapına cân ü gönül mülkün müstehhar kılmağa
Her taraftan çekti leşker kâkû-i müşğîn-i döst

Ansa fethin sen Muhammed-âyet ü Haydar-dilin
Eylemezdi burc-i Hayber kâkûl-i müşğîn-i döst

- 30 Olmaz idi sürmese yüzün yüce der-gâhına
Hem-ser-i serv-i semen-ber kâkûl-i müşğîn-i döst

Şi'rin için bir mu'anber dil-sitân mecmû'adır
Sûret-i Çinle musavver kâkûl-i müşğîn-i döst

Zîn edip gül-gûn-ı hüsnü kapına çekmek için
Urdu na'l-i misk-i ezfer kâkûl-i müşğîn-i döst

Baş getirmiş hâsidin kasdine ejderhâ gibi
Sana saçar ağzından âzer kâkûl-i müşğîn-i döst

Medhini yazmağa müşğîn hatt ile her dem çeker
Ter gül evrâkına mîstar kâkûl-imüşğîn-i döst

- 35 Defter-i medh lü senânın örmege şîrâzesin
Rismân bükmüş mu'anber kâkûl-i müşğîn-i döst

Şan uçar tûmâr-ı medhinde redif olduğuyçin
K'açtı defter gibi sad per kâkûl-i müşğîn-i döst

Söz arûsu zülfüne nazmım le'âlî dizdi kim
Silk-i cevherdir ser-â-ser kâkûl-i müşğîn-i döst

Lîk ser-gerdânlığından bağılıdır işim gibi
San ki hâlimdir musavver kâkûl-i müşğîn-i döst

Bahtım andım gece kaldırmadı kaygımdan benim
Başını zânûdann ekser kâkûl-i müşğîn-i döst

- 40 Kâkûl-i dil-ber dilinden şerh ederdim hâlimi
Korkarım k'ola suhan-ver kâkûl-i müşğîn-i döst

Dâme-i lutfun tutup şâd olmuşum olsa ne var
Âşık-ı zâra müyesser kâkûl-i müşğîn-i döst

Perçem-i nusratla zeyn olsun celâlin nitekim
Rûy-i mâha vere zîver kâkûl-i müşgîn-i dôt

Yüz dil ü bin cân ile mahkûmun olsun ins ü cân
Cânlar ettikçe musahhar kâkûl-i müşgîn-i dôt

Subh u şâm etsin du'anı subha-gerdân-ı felek
Tâ k'ola dillerde ezber kâkûl-i müşgîn-i dôt

AHMED PAŞA

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Tâ ki Çinden çekdi leşker kâkül-i müşkîn-i döst
Oldı Rûm-ı hüsne server kâkül-i müşkîn-i döst⁽³⁹⁾

Hattı üzre halka halka düm-i tâvûs-veş
'Anberîn tigrâya benzer kâkül-i müşkîn-i döst

Vezn için hüsni met'a'ın keffesi gül-bergden
Bir terâzûdür mu'anber kâkül-i müşkîn-i döst

Cennetüñ tâvûsı yok dirler ne hikmetdür bu kim
Açdı ruhsârında şehper kâkül-i müşkîn-i döst

5 Gûyiyâ hengâme-i hüsn içre bir cânbâzdur
Kim egilüb oldı çenber kâkül-i müşkîn-i döst

Perr-ü-bâlınden durur tâvûsa zîb-ü-fer n'ola
Ta'atine olsa zîver kâkül-i müşkîn-i döst

Yâ muraşşâ' 'anberîne takdı dilber boynına
Yâ 'arak-rîz oldı yekser kâkül-i müşkîn-i döst

Cân nice meftûn olmasun çün ey dil fitnenüñ
Oldı her faslına masdar kâkül-i müşkîn-i döst

Lâ'line el sunduğı her dem budur dil tıflını
Hurde-i şekerle aldar kâkül-i müşkîn-i döst

10 Bâğbândur sanki taraf-ı cûybâr-ı çeşmüme
Dikti sünbüller serâser kâkül-i müşkîn-i döst

Kim görürse sanur olmuşdur berâber rûz-u-şeb
Haddine oldukça hem-ser kâkül-i müşkîn-i döst

Mahşer-i hüsninde biz mücrimler için bir siyeh
Nâme-i a'mâle beñzer kâkül-i müşkîn-i döst

Nice kim tezvîr idügin hattı haddi fâş ider
Nisbet idüb anı örter kâkül-i müşkîn-i döst

(39) İsmail E. Erünsal, a.g.e, s.78.

Çün kodı hal-i ruhı od üzre 'ūd olmlaz 'aceb
Dâmenin gerse aña ger kâkûl-i müşkîn-i dôt

- 15 Gûyiyâ dil tıflı için levha-i ruhsânna
Çekdi 'anberden elifler kâkûl-i müşkîn-i dôt

Yâ beyâz-ı safha-ı hurşide tesvîd itmege
Şâh medhin çekdi mıstar kâkûl-i müşkîn-i dôt

Kimdür ol iklim-i Rûmuñ hânı Sultân Bâyezîd
K'aña hindû olmağ ister kâkûl-i müşkîn-i dôt

Devletinde ol Şehüñ her gün sürer 'ömr-i dirâz
Eyleyüb bir mâhı der-ber kâkûl-i müşkîn-i dôt

Bezminüñ reyhâncısıdur kim kılubdur dâmenin
Pür benefşe-yle gül-i ter kâkûl-i müşkîn-i dôt

- 20 Geldi bir hindû gedâdur var elinde âyîne
Sen Şehi ister k'ide cer kakûl-i müşkîn-i dôt

Başına vaz' eyleyüp la'lîn lebin sen Şâh için
Düzdi bir tesbîh-i 'anber kâkûl-i müşkîn-i dôt

Olmaz idi böyle yüzi kara başı aşağı
Olmasa 'ahdüñde kâfir kâkûl-i müşkîn-i dôt

Kapuña yüz sürmege bir feth-i bâb ola diyü
Kendüzini halka eyler kâkûl-i müşkîn-i dôt

Dest-bûsuñ eyledi ol dahi güyâ ârzû
K'oldı çevgân-ı mu'anber kâkûl-i müşkîn-i dôt

- 25 Devletüñde la'l ü yâkût ile oynar her zamân
Şöyle olmışdur tüvânger kâkûl-i müşkîn-i dôt

El uzatduğı leb-i yâra bu kim ister meded
Gezdüre bezmüñde sâgar kâkûl-i müşkîn-i dôt

Oldı çün cârûb-ı hâk-i âsitânuñ tañ degül
Tozidursa misk-ü-'anber kâkûl-i müşkîn-i dôt

Gûyiyâ na'l-i semendüñdür ki her dem 'âlemi
Pây mâl eyler serâser kâkûl-i müşkîn-i döst

'Ömr-i a'dâña şebîhûn itmek ister tañ degül
Geyse ger şâmî zirihler kâkûl-i müşkîn-i döst

- 30 Müşkî ibrîşîm düzmişdür ki tâ mîstar çeküb
Midhatüñde yaza defter kâkûl-i müşkîn-i döst

Görmesün 'ahdüñde nâ-mahrem yüzün d'f'ü olur
Nev-'arûs-ı hüsne çâdir kâkûl-i müşkîn-i döst

Sârbânlar çekmek için bârgâhuñ mahmilin
Müşk-i terden urdı çenber kâkûl-i müşkîn-i döst

Müşk-i hâlin âteş-i ruhsârına tagıtdı kim
Gezdüre bezmüñde micmer kâkûl-i müşkîn-i döst

Şol kadar var sarsar-ı kahruñdan ey Şeh havfi kim
Kankı bâdı göres ditrer kâkûl'-i müşkîn-i döst

- 35 Gevher-i eşkümler tezyîn itdügümce sanuram
Tâziyâneñdür mücevher kâkûl-i müşkîn-i döst

Hâzır itmişdür yanuñca Husrevâ götürmege
Ejdehâ-peyker 'alemler kâklü-i müşkîn-i döst

Eylemiş anuñ ayagın öpmek içün kendüzin
Bir suâl-i misk-i ezfer kâkûl-i müşkîn-i döst

Bir ser-i nîze silâhuñdan senüñ müjgân-ı yâr
Bir kemend-i mâr-peyker kâkûl-i müşkîn-i döst

Zulm hâr olduğına 'ahdüñde 'ayn-ı dâldür
Olduğı hâke berâber kâkûl-i müşkîn-i döst

- 40 Karşuña her dem dü-tâ olduğınun vechi budur
Baş koyub yir öpmek ister kâkûl-i müşkîn-i döst

Çekmek içün pîşkeş saña ruh-ı gül-gûnına
Zeyn ider efsâr-ı 'anber kâkûl-i müşkîn-i döst

Sehv ile baş çekmiş emründen hatâsın bilüben
Turmayub ayağa düşer kâkül-i müşkîn-i döst

San 'asâ-yı Müsevîdür kim 'adûñuñ kasdına
Oldı bir biñ başlu ejder kâkül-i müşkîn-i döst

Dem urur çün bûy-i hulkuñdan 'aceb mi eylese
Cân dimâğını mu'attar kâkül-i müşkîn-i döst

- 45 Tapuña zîbâ görinsün diyü bâg-ı hüsnine
Tutdı hoş çetr-i mu'anber kâkül-i müşkîn-i döst

Görmedüm hâlî perişânlıkdan anı bir nefes
Sanki hâlümdür musavver kâkül-i müşkîn-i döst

Dil belâ zencîri ile bağludur olsa n'ola
Ger redîf-i şî'r-i Ca'fer kâkül-i müşkîn-i döst

Şol kadar cevır eyler aña cenber-i dü-tâ-yı çarh
K'itmez ol deñlü cef'alar kâkül-i müşkîn-i döst

Belki rahm idüb kapuñda hâlini 'arz itmege
Olmag ister aña rehber kâkül-i müşkîn-i döst

- 50 Hak Ta'âlâ devlet ile bir günüñ biñ eylesün
Hüsnine virdükçe zîver kâkül-i müşkîn-i döst

Benden olsun âsitânuñda selâtîn-i cihân
Tâ k'ide diller musahhar kâklül-i müşkîn-i döst

TÂCÎ-ZÂDE CA'FER ÇELEBÎ

TABLÖLAR

TABLOLARDA KULLANILAN KISALTMALAR

C.N. : Cami'ü'n-Nezâ'ir
M.K.T : Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye
M.N. : Mecmu'atü'n-Nezâ'ir
T.E.N : Türk Edebiyatı Numuneleri
B.M. : Brithis Museum
Ü.K. : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
S.K. : Süleymaniye Kütüphanesi

SATIRAN VƏYA MƏRƏSİ	KƏSİDƏ SƏRİSİ	KƏSİDƏNİN TÜRÜ	KƏSİDƏNİN MƏTLƏSİ BEYTİ	Kəsidenin Beyit Sayı	Kəsidenin Bölünmələrindəki Beyit Sayı	Kəsidenin Nəslə Təqəvvü Medhiyə Fəhriyyə Dura
DEHHƏNİ (13. ASIR)	1	MEDHIYƏ	Şəney səki güle güle bize ol rüh-ı rəhəm Ki gül yine bezmışdır buğın şahın gəldi Məcmuə ü'n-Nəzər (M.N.) v. 12a-14a	26	11	10 4 1
AHMED FAKİH (Ö. 1221)	1	QARAH- NƏMƏ	Dirigə qarhu elindən həzərən Ki kilmışdır mu'aftal bura kərən Cəmi'ün - Nəzər (C.N.) v. 289a-291b	83	—	— 1
ŞEYXAD HAMZƏ (14. ASIR)	1	MƏSJIYƏ	Müvəllimlər məcər öfir zamanəndür Kuyəmet mi topar (bu) ne nışəndür Milli Kütüphanə, Nu. 3772 v. 122-123	49	—	39 2 8
		TEVHİD	Anı ki cənim içinde təmizdir ol cəbbər Ne 'a'kil na'kil ider ne dil kılur təkər C.N. v. 121b-122b	28	—	— 1 —
ƏSİK PAŞA (d. 670/1272 - ö. 733/1332)	3	TEVHİD	Ey kərim-i ləmyezəl ey pədişəh-i kəyüzəl Saltənət-i gülşinandır kim sərəy-ı kəvəs C.N. v. 133b-134a	25	—	— 23 2
		TEVHİD	Güləfz-i kədret ezeldə buyurdi kəllə'nün Təmənət oldi bu ələmdə ol sənət fəyəkün C.N. v. 303a-303b	27	—	— 1 1
NƏSİMİ (d. 807/1404 və ya 821/1418)	1	—	İrədi bir dem ki səhbetindən anur Sənki uşmağa döndü şər cihət Nəsimi Divanı, Həz. H. Rəşid	42	—	— 32 4 6
ELVAN GƏLƏBİ (ö. 760/1358 (dən sonrakı))	1	TEVHİD	Ol kərim ü 'alim ol sübhən Ol kədüm ü rahim ü ol rahmən C.N. v. 261b-262a	37	—	— 34 1 2
		TEVHİD	Diyədun dil u cən ləiləheillallah Toludur ilki cihən ləiləheillallah Divanı Ahmedî v. 1b-2a	23	—	— 20 3
AHMEDİ (d. 735/1335-ö. 815/1412)	3	TEVHİD	Her kələmür yini kim söyler anı ehl-i kəməl Ne dünü hərə ü budavend ü təkər ü Divanı Ahmedî v. 2a-3a	31	—	— 25 6
		TEVHİD	Ez şən'atlar kılur ləp ile peyda Cihəndə vər tə'rik-illih Tə'rik Divanı Ahmedî British Museum On. 427 v. 45	35	—	— 30 5

SARIN ADI VE YA ATILMIŞI	KASİDE TAVSİ	KASİDENİN TAVSİ	KASİDENİN MATELÂ' BEYTİ	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin Bölümlerinden ki Beyit Sayısı		
					Nezih	Toplam	Dua
AHMEDİ (J. 735/1335-ö. 805/1412)	TEVHİD	TEVHİD	İrte gice dñnen bu şerh-i lebüd Bunca şem'u şerâğ u şule vü dūd British Museum (B.M.) Or. 4127, v. 5a-6a	25	—	17	3
	TEVHİD	TEVHİD	Hamd saña yarasur ey pādīşāh-ı bī-zevāl Kim kādīm-i lem-yezelsin vü kerīm ü lā-yezāl B.M. Or. 4127, v. 6a-7a	32	—	26	—
	NA'İT	NA'İT	Ey ki itdiler yolun tozunu tūtiyā ruşh Vey ki itdi Hāq şer'i tātūni aq vām-i ruşh B.M. Or. 4127, v. 7b-8a	19	—	17	—
	TEVHİD	TEVHİD	Oldı vacib tedarük-i māfāt Ki cihān cümle çalidur āfāt B.M. Or. 4127, v. 8-10a	47	14	22	5
	TEVHİD	TEVHİD	Bağ-ı tībār ile kim naş-ı bend-i küh-fe-yekūn Bu yaprağ üzre nice vardi naş-ı gün-ā-gün B.M. Or. 4127, v. 11a-12a	43	19	20	—
	—	—	Şehā şūntim elūñ indī geşūñil hoş budvārānı Bugūñi koma yārına ki gūñimez budvār anı B.M. Or. 4127, v. 12b-14a	44	15	25	3
	NA'İT	NA'İT	Ne vefā var cihānda ve ne karār Fetteku' illā hu yā uli'l - ebşār B.M. Or. 4127, v. 14-15a	58	—	53	—
	NA'İT	NA'İT	Hazān fāşında vaşl-ı yār-ı hemdem Ele girse zihī fūrāt zihī dem B.M. Or. 4127, v. 17-18a	39	28	9	2
	NA'İT	NA'İT	Muḥavvil kāmū ahvāle kōzādur Bes āñā qare teslīm ü rızādur B.M. Or. 4127, v. 23-24a	44	26	16	1
	TEVHİD	TEVHİD	Felelden gūş itgīl melek nice sayāñ söyler Egerçi kim sözi bī-şavt u harf; bī-zebeñ B.M. Or. 4127, v. 24b-25a	41	—	36	3
	MEONJE	MEONJE	Lebünden ola ki sūrr-ı nihāñ cāñ rüşen Yüzünden oldı bu fūrşid āsmāñ rüşen B.M. Or. 4127, v. 26a-27a	45	15	21	6

KİŞİNİN ADI VEYA TARİHİ	KİŞİNİN SİYASI	KİŞİNİN TÜRÜ	KİŞİNİN ADI VEYA TARİHİ	KİŞİNİN BEYİT SİYASI	KİŞİNİN MESİHİ	KİŞİNİN TAPAKLI	KİŞİNİN MATHİYE	KİŞİNİN FADİYE	DUS
AHMEDİ (d. 135/1335-ö. 85/142)	3	TEVHİD	KİŞİNİN ADI VEYA TARİHİ	66	3	—	58	4	1
			Sepide'den ki bezedi serace-i gülzâr Nevâya başladı küllül berâber-i gülzâr 8. m. Or. 4127, v. 279-280						
		TEVHİD	Sipize-dem ki belârdi ufukda süle-i nûr Bârâ oğdılar istâğfâr mekîr-i kâr 8. m. Or. 4127, v. 304-305	46	25	—	20	1-	—
		MEDHİYE	Gün demür ile kamış kıldı hâk-i âsîkâr İdi kılıçla kâlem çâh dârü bahsûlâr u zâr 8. m. Or. 4127, v. 309-310	69	28	5	30	3	3
		MEDHİYE	Ey ki cüdâ cöleme lûf-i firâvân gösterür Seni bir cân u cihân tahtında vâfân gösterür C. N. v. 886-899	39	—	11	20	7	1-
AHMED-i DÂT (15. asrın il. yârısı)	5	MEDHİYE	Sâğırsuz hâmed ile süle-i yarâkân hâk Ta'âbâ Ki hâk üstine rahmetden bürâldi us yeni sâyâ M. N. Hec. m. c. c. c. c. s. 38	40	—	—	33	4	3
		MEDHİYE	Sâğırsuz hâmed ile süle-i yarâkân hâk Ta'âbâ Ki hâk üstine rahmetden bürâldi us yeni sâyâ M. N. Hec. m. c. c. c. c. s. 38	54	29	—	18	3	4
		MEDHİYE	Sâğırsuz hâmed ile süle-i yarâkân hâk Ta'âbâ Ki hâk üstine rahmetden bürâldi us yeni sâyâ M. N. Hec. m. c. c. c. c. s. 38	23	—	—	20	—	4
		MEDHİYE	Ol selâmı kim ger gâzler mûstulûk bin cân oña Tenlere cânlar âğâzlar cân virir cânân oña Ahmed-i Dâ... Hec. i. H. c. c. c. s. 142-144	44	8	—	16	16	4
		MEDHİYE	Kimün vardır senin gibi lûf ü karîf ü serîr Felek rif'at mekt himmet kümgân bahç u ferîhân Ahmed-i Dâ... Hec. i. H. c. c. c. s. 232	15	—	—	13	—	2
Süleyman Gâlebî (d. 125/1251-ö. 825/1422)	1	A.Ş.T.	İşidün dahi tacâib kudret-i Kudret-i ilâhî dîm tutun hem sîberet-i Mevlid, Sülebi Hec. F. k. c. c. c. s. 273	42	12	—	30	—	—

SÂİBİN ADI VEYA MÂLAKSİ	KASİDE SÂİBİ	KASİDENİN TÜRÜ	KASİDENİN MÂLAKSİ BEYTİ	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin Bekimlerinde: Beyit Sayısı		
					Mezîb	Mezîb	Dus
		TEVHİD	Medir ikrâ cihânda izzele' câh Eser-i lû rûhe rillallah Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 82-83	24	—	22	1
		TEVHİD	Eğer hüvâmı ecelden dîlim bulursa meccâl Diyem senâ-yı cemâl ü cenâl-i celle cefâl Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 81-85	60	—	52	1
		NA'İT	Yâ hâkeme'r-risâle yâ esrefe'l-verâ Entellezî teferrede bi'l-fazl ve'l-velâ Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 88-91	50	—	43	6
		NA'İT	Hoş menzil idi dehr deg'ilmisze ferâsî Hoş mahram idi emr olurmussa bekâsî Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 92-94	34	24	5	2
		TEVHİD	Yâ nesmete's-sabâ teneffesi min Yemen Tâbet bîhî'n-nûfûsu ve zâlel bîhî'l-hazen Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 95-97	30	20	9	1
		MEDHİYE	Ey devletin günyüyle rûşen cemâl-i şîm Pîrûz kâli'le fer-hunde-fâl âdem Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 98-99	41	—	29	4
		MEDHİYE	Subh-dem her kabre kim damlar eder devrânı dîr Sâkiyâ to'lin kadeh san kim ferah devrânıdır Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 97-99	49	13	20	1
		MEDHİYE	Pîrûzdur bu rûz u hümayın durur bu dem Kim hem-dem cîle yd ile nevrûz-ı muhterem Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 99-100	36	19	13	3
		MEDHİYE	Hurrem erdi bu kerdemeti'gün ey lât-ı kerem İş u zevket ki fâsâdın yoluna eân-ı kerem Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 98-99	22	5	13	2
		MEDHİYE	Bir dîn ki per bîrakmîş idi beyza-ı gurâb Tavûs-ı gerh aqmîş idi şâher-i ukâb Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 100-101	39	16	22	1
		—	Eyyühe'r-râgibüne fi'l-evket Edrîkû ferâ medâ kâd fâd Şeyhî Divânî, Haz. M. İsm. C. Kurmaz, s. 101-102	42	—	37	3

ŞEYHİ

(Ö. 835/1431)

SARF ADI VEYA MÜHÜRÜ	KASİDE SAYISI	KASİDENİN TÜRÜ	KASİDENİN MİTLA' BEYTİ	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin Edlümündeki Beyit Sayısı		
					Neşir	Tegzi	Farq
ŞEYHİ (ö. 835 / 1431)	3	MEDHİYE	Yine Meşih-dem oldu nesim-i rühani Ki nefh-i meğeme benzetti bağ u büstan Şeyhî Divânı, Hoz. Mişen-C. Kumas, s. 16-69	44	13	—	28 -1-
		MEDHİYE	Soharê hâkîfî kudretten erîr cânâ hîkâb Ki yefte rahmet-i Rahmân eserlerin dehyâb Şeyhî Divânı, Hoz. Mişen-C. Kumas, s. 70-74	28	24	—	2
		MEDHİYE	Ya Rab muhib gönüldetî mîhr-ü vefâ hâkî Subh u sabâ demindetî sîdk u safâ hâkî Şeyhî Divânı, Hoz. Mişen-C. Kumas, s. 16-37	15	—	—	14 —
		MEDHİYE	Yine sarz eyledi dilber yüzin hoş-ı celâlden Yine nâleyle sevdâyım şarâb-ı kövezâlden T.E.N., s. 291-292	21	—	—	18 3 —
HARİDİ (864/1453'da Fatih'in Sarayına intisab etmiştir.)	4	MEDHİYE	Ol gül ki beñzedürler hûn ile yüzin ayo Gün yüzi muşhafından kağıt nedir bir öye Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hamîdî, T.T.E. Nu. 88, v. 148-149	17	7	—	6 — 4
		MEDHİYE	Her şubh ki gül yüzeine gönlüm nazar eyler Cân belbûsüne bağ-ı dinârdan haber eyler Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hamîdî, v. 148-149	26	8	—	9 8 -1-
		MEDHİYE	Ey müllâzımlar saña feth ile ikbâl ü zafer Kanda lîm varsañ saña hîz nebidür rûh-ker Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hamîdî, v. 149	8	—	—	6 — 2
		MEDHİYE	Ey nergis-i meşhûrle ruhuñ "nûr-ı alâ nûr" Uşşâk ruhuñ görmek ile gül gibi mesrûr Külliyât-ı Divân-ı Mevlânâ Hamîdî, v. 150-151	25	7	—	10 8 -1-
ŞAFİİ (II. Murad devri şâiri)	3	MEDHİYE	Dişim ki ol disen nedir ey terk-i dilsizân Dirdi ki fehri idemez aña hîz farîdetân M.K.T., v. 319-320	42	—	—	39 -1- 2
		MEDHİYE	Cân fevzîlâda lebin çeme-i hayvân gîdîdir Dil-ı gûşarîkda ruhuñ revzâ-i nûvân gibîdir M.K.T., v. 1586-1587	33	9	—	20 3 -1-
		MEDHİYE	Zehî sarıy seriver vü zehî mübârek câ Ki şenâirîñ rîhri olan neğt cennet-i l-mâvâ M.K.T., v. 255-256	38	9	—	19 9 -1-

ŞAHİN BİN VEYA MİLİSİ	KASİDİNİN TÜRÜ	KASİDİNİN MƏTLƏSİ	KASİDİNİN BEYİT SƏYRİ	KASİDİNİN BƏLƏMLƏRİ: BEYİT SƏYRİ			
				Ne-516	Təpəzən	Mədəhi	Dua
ABDİ (15. ASIR)	NA'İT	KASİDİNİN MƏTLƏSİ: BEYİTİ Məhr ü məh kəm ələmi əylər-münəvvər rüz şəb Yanında gəyib ikt misbəh-i enver rüz şəb Ü.İ. No. 755370, v. 516-520	44	16	—	19	6
ATƏYİ (15. ASIR)	MƏDHIYƏ	Yine əzəm-i rəzm kəldi server-i fəvver günes Kim diyar-i Hinde səldi şubh-dəm kəstərgünes C.N. v. 1496-1506	42	7	11	22	2
HƏSSAN (15. ASIR)	MƏDHIYƏ	Didüm nədir bu zülüf ü bu rüh ey məh fütən Didi ki bir sündül ü bürsüdü sənən T.E.N. s. 255-256	19	6	—	11	1
HƏSSAN (15. ASIR)	—	Ululər mülk-i şukəyigə saray-i mütəbər dərək Bu həbs-i miñnə - əbəddə məfəhm-i pür-fəzəldər M.N. s. 48-51	49	—	—	36	2
NƏMƏSİ (15. ASIR)	TEVHİD	Şəbədən kəm şabəh - əf-rüz olpədur sən-i rühən Yəsərdi eism ile andan məsəh-i mənəmün cəmi M.N. Həz. Də. D. M. Cəpəzəli, 284	41	21	—	17	3
ÖMƏR BİN MƏZİD (15. ASIR)	MƏDHIYƏ	Səhər-geh sən-ümə erdi gərü bir müdə dilləmə Şəfəruş bəhrinə qaldı bəni səldi dil bədən M.N. Həz. Də. D. M. Cəpəzəli, 84-86	36	8	6	17	4
CƏM SULTAN (d. 864/1453 - ö. 900/1455)	MƏDHIYƏ	Sübhəne mən büləbbəki fi-yi-bərri və-yi-bihar Sübhəne mən tətəddəse fi-yi-leyli vəh-nəhər M.M. L. No. 431/1, v. 1-2 ^a	33	—	—	29	4
	TEVHİD	Ey emir-i bî-vezir ü ey xəlil-i bî-misəl Vey xəbər-i bî-nəzir ü ey Rəhm-i xəlil-cəlil M.M. L. No. 431/1, v. 2 ^a -2 ^b	25	—	—	23	2
	TEVHİD	Nə dürür Hətt'a təgru vərnağa rəh Himem-i lə rəhə rəlləh M.M. L. No. 431/1, v. 3 ^a -4 ^a	25	—	—	23	2
	NA'İT	Yə şəhəbe'n - n - nübüvət ü yə hədi'el-üməm Əntə illezi tefəddələ bî-yi-əzdi və'l - kerem M.M. L. No. 431/1, v. 6 ^a	41	—	—	31	10
	TEVHİD	Bir dün ki bəzərdir, yinə bu fəz-i mu'əllə Dərc əyledi dürəne cürer kəbbə-i minə Ü.İ. No. 5567, v. 4 ^a	101	34	—	27	3

ŞAİRİN ADI VEYA MİLLİSİ	KASİDİNİN SÜRESİ	KASİDİNİN TÜRÜ	KASİDİNİN MİHTLAŞ BEYİTİ	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin Bölümlerindeki Beyit Sayısı			
					Nesib	Tezricih	Medhiye	Faaliye
CEM SULTAN (d. 864/1459 - ö. 900/1495)	2	MEDHIYE	İy sicill-i şiyemüñ ma'la'ı dîvân-ı kerem Nâm-ı cüdâñla bulur zîneti' unvân-ı kerem Ü.K. Nu. 5547	74	—	—	32	34
		MEDHIYE	Câm-ı cem nûş eyile ey Cem bu Frengistândur Her kılur başına yazılan gelür devrândur Ü.K. Nu. 5547, v. 6 ^a - 8 ^a	49	—	—	46	2
		MEDHIYE	Yağdı can beemimde mişmer-kâkül-i müşkîn dâir Kıblı öfâkı mu'attar kâkül-i müşkîn dâir C.N. v. 33 ^a - 34 ^a	26	—	—	23	1
		MEDHIYE	Gördi şerâğ-ı şarızını bir nâzar fener Pervâne gibi yatdı oda bâl'ü per fener C.N. v. 38 ^a - 39 ^a	20	—	—	19	—
ADNÎ (d. 879/1474)	1	TEVHİD	Güsterir şehr-i aşka gümce râh Himmat-i lâ ilâhe illallah C.N. v. 320 ^a - 321 ^a	22	—	—	22	—
		MEDHIYE	Şubh dem vârus-ı bahar içre zaman pîr-izem Bezedi dürlü şükûf ile zemîn ü zemeni Divân-ı Adnî, v. 1 ^a - 3 ^a	35	10	7	16	1
KEMÂL ÜMMÎ (d. 880/1475)	3	TEVHİD	Te'âlallah zehî sultân ki aña hiç zevâl immez Melîl aña garâşur ki 'azl ü in'ikâl immez S.E. Nu. 3343, Divân-ı Kemâl Ümmî, v. 29 ^a - 30 ^a	28	—	—	28	—
		NAT	Eyâ hâkûn yigî "hâkûn a'zîm" ey dilber-i râ'ne Sofâa hiç beñzemez kîmse be-şûret dâhil-i me'nâs Kemâl Ümmî Divânı, S.E. Nu. 3343, v. 30 ^a - 30 ^b	21	—	—	19	—
		NAT	O! Seyyid-i Rusul ki ezeldür sıyâdeti O! Hadî-i sübûl ki ezeldür hidâyeti Divân-ı Ümmî Kemâl, S.E. Nu. 3343, v. 31 ^a - 31 ^b	78	—	—	74	4

SARIN ADI VEYA TAAHARRU	KASIDENIN SINISI	KASIDENIN TÜRLÜ	KASIDENİN MATEMATİK BEYTI	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin Bilişimlerinde: Beyit Sayısı		
					Mez. 16	Toplam	Dua
LÜTFİ (d. 874/1463 - ö. 900/1455)	5	MEDHİYE	KASIDENİN MATEMATİK BEYTI Hadden geçirme nüzûnî'yi servî nâzenin Ki eflâke indî cevrih ile nâle vü enîn M.K.T., v. 97 ^a - 98 ^a	52	10	—	3
		MEDHİYE	Çün hurrem ıtlâ'âlemî nevruz-ı muhterem Dilde sinâ-yı bâde gerek elde câm-ı Cem M.K.T., v. 221 ^a - 222 ^a	47	18	—	5
		MEDHİYE	Mîr-i muhtadem ey şâbe ahlen ve sehlen mîrâde Kim demînden büy-i cân dirdi nesim-i dil-güşâ M.K.T., v. 260 ^a - 261 ^a	28	2	—	5
		MEDHİYE	Ey şehsuvâr-ı muşrek ü vey şehriyâr-ı fetâh Sulhân-ı berr ü bahr hüdvâvendîgar-ı fetâh M.K.T., v. 290 ^a - 291 ^a	39	—	29	8
		MEDHİYE	İy yüvün cennet deûnî hür u kebîrîdür-selebîl Teşne diller yohâz fîlâk nâle anı sebîl M.K.T., v. 319 ^a - 320 ^a	34	9	—	3
MEVLÂNÂ İZARİ (ö. 901/1496)	1	MEDHİYE	Afâk seneileyin ol gûl-i fândan şekil Bülbüln , gibi ger göre gerdân sekil C.N., v. 209 ^a - 210 ^a	38	8	—	1
AHMED PASA (ö. 902/1496-97)	5	NÂT	Yâ maflâ'ü'l-hidâyeti yâ gayetü'l-manâ Yâ sahîbe's-sefâ'atî ve'l-havâzî ve'l-ivâ Ahmed Pasa Divânı, Haz. Ahmed Paşa, s. 30-31	30	—	28	2
		MEDHİYE	Arsdan gök yûcâdır rîfâtî dervîşlerin Kimse bilmez nîcedir izzetî dervîşlerin Ahmed Pasa Divânı, Haz. Ahmed Paşa, s. 38-39	14	—	11	2
		MEDHİYE	Cennetin kapısıdır halvetî dervîşlerin Yer ü gök kapısıdır hizmetî dervîşlerin Ahmed Pasa Divânı, Haz. Ahmed Paşa, s. 40-41	11	—	9	—
		MEDHİYE	Emin-i Mahzen-i Esrâr Seyh Tâc-ü'd-dîn Bahâr-ı ravza-i envar Seyh Tâc-ü'd-dîn Ahmed Pasa Divânı, Haz. Ahmed Paşa, s. 41-42	15	—	14	1
		MEDHİYE	Ey kâsır-ı fâlek - rîfâd ü ey bâk-ı muvâh Her bâb ile benzer kapıya cennet-i me'vâ Ahmed Pasa Divânı, Haz. Ahmed Paşa, s. 42-43	105	45	—	6

ŞİFENİN ADI VEYA TİPİ	KASIDENİN TİPİ	KASIDENİN İHTİTLA' BEYTİ	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin Beyitlerinde: Beyit Sayısı		
				Mezhar	Tepeye	Dua
AHMED PAŞA (8.902 / 1496-97)	MEDHİYE	KASIDENİN İHTİTLA' BEYTİ LÜ'LU' dışın kim olmuş ana perde -dâr- lû'lu' Her dânesi düşürdü gözümde herâr lû'lu'	59	19	—	33
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1498-99 Kandil-i had kim olmuş anın rîsmânı mîst Bin nûr nârdır kim olupdur dutânı mîst	35	14	—	14
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1514-53 Ka'be kapına meyl eder kible -nûmâsî gâhân Merve hatıyânın andadır cümle sebsî gâhânın	18	6	—	8
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1514-55 Câd-ı zülûfün kim melâhâb topunun çeyrân Yarapır yüzünde kim hûsâr ü beâs meydân	46	22	—	14
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1537-77 Sâye-bân tuttu sülûfe sebze vüâb üstüne Sâkiyâ sun teblerin nûtkin meyl-i nâb üstüne	40	7	14	13
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1538-60 Gül yüzüne sağıd anber kâkül-i müşgin-i bast Etti cân beemin muvâkkar kâkül-i müşgin-i bast	44	14	—	22
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1561-66 Tabâ urup baktı felekde kusrev-i hâver güneş Giydi nâreni kabâ urundu nûr efses güneş	68	13	10	34
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1564-68 Ey muhitt-i keremîn kâtesî ummân-ı kerem Bağ-ı cüd ebr-i kâfînden dolu bârân-ı kerem	35	—	—	21
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1568-70 Seher ki zâhne nevâda dîzetti perde-i serg Arûs -i heft felek çarka girdi çapkîk ü serg	26	5	9	8
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1577-79 Şükür ki verdi yine rûzîğârâ hüsn ü cemâl Bahâr-ı devlet-i Şeh Bâyezîd-i ferruh-fâîl	51	—	20	24
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1575-75 Geldi birdem kim bezendî kîrlü rey ile zemîn Oldu ferrinden bahârın bağ fîrdevs-i berîn	61	10	15	28
	MEDHİYE	Ahmed Paşa Divânı, Haz. AN. Tarih: 1577-77				3

SARFEN ADI VEYA MİMLASI	KASİDE SARFI	KASİDENİN TİPİ	KASİDENİN Beyit Sayısı	Kasidenin No 516	Kasidenin Bütünleştirmede Beyit Sayısı		
					Toplam	Yeni	Dus
AHMED PAŞA (ö. 902 / 1496-97)		KASİDENİN MATLA' BEYTİ					
		Şad ol ey dil ki dil-sitân buldun mürde cismine taze cân buldun	39	19	—	10	7 3
	MEDNİYE	Bir-di nigârın yüzü gül-zâr-ı benefşe Olşa yarasır taze gülün yârı benefşe	52	17	—	29	3 3
	MEDNİYE	Bir dil-sitân ki gamze-i câdet -sitân imiş Bir serv-i lâlâ -ruh ki yûzû büstân imiş	18	8	—	7	— 3
	MEDNİYE	Yine yd oldu bu gün erdi çü devrân-ı kerem Zevk u ays et yine hürrem olup ey kân-ı kerem	42	—	—	37	3 2
	MEDNİYE	Ah kim yâr bozup kâr-ı -i yârlığı Yine resm eyledi bünyâd-ı cefâ-kârığı	19	—	—	13	3 3
	MEDNİYE	İki cihânın cânısın sen cânâ sıkkat yarasın Cüd u kerem bürhânsın bürhâna sıkkat yarasın	17	—	—	14	1 2
	MEDNİYE	Her gamze bir hadeng ile bin cân eder şikâr Çıkso şikâr-gâhına ol türk-i gamze -gâr	38	19	—	9	6 4
	MEDNİYE	Aç yüzün kim gûstere devr-i ruhun devrân-ı yd Sâyile kim vere lebin halvâ-yi şirîn -şân-ı yd	33	8	—	22	2 1
	MEDNİYE	Urso yüzüne sabh-dem ol gül -'izâr-âb Didâr cezbesinden olur bî-kâr-âb	40	12	—	18	8 2
	MEDNİYE	Jaşa benefşe zülfüne ol gül -'izâr-âb Şâmî gül-âb gîbi olur müşk -bôr-âb	53	33	—	17	1 2
	MEDNİYE	Ey ol Lî devlet okına otluğu dem süvâr Pür -anber oldu dâmen -i sahrâ vü Lûh-sâr	15	—	—	8	3 4

ŞAİRİN ADI VEYA MAAHLASI	KİTAPIN İSMİ	EŞİĞİNİN TÜRÜ	KASİDENİN MAAHLASI BEYTİ	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin Bütünleşimindeki Beyit Sayısı	
					Tezasisi	Medhiye Farkı
NECATİ BEG (8. 9/14 / 1509)	11	NA'İT	Susüz kim ola misal-i kelâm-ı ehl-i kemâl Selâsetinde hacilola selâset-i ü zülfâ Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 48-49	68	—	55 10 3
		MEDHIYE	Bilseydi demin müldeleri ettigin rüyâ Cân vere idi etmek için bu deme lîsâ Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 48-49	32	11	— 18 3
		MEDHIYE	Leb-i cân başgın ile kâmet-i dil-keş sanemâ Yeter ol aşık-ı dil- hastelere bal ü belâ Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 48-49	33	12	— 17 2 2
		MEDHIYE	Bir dîn ki kılınış idi cemâline şîr-êrâb Müşgin gülekesin gecenin orberin ni-êrâb Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 52-53	50	14	7 23 2 4
		MEDHIYE	Âsitanın her küşüretken zih-i âli- cenâb Pâk eder cân-ı zerrin ile her sübh-êrâb Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 53-54	28	—	— 27 1
		MEDHIYE	Sağdı zemîne şûn yine ebr-i bahâr âb Kıld cihân yûlların yine sebze-zâr âb Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 53-54	25	6	— 15 3 1
		MEDHIYE	Handân eder cihânı yine fâvî- nev-bahâr Nite ki cân-ı aşık-ı gam-gînî vâsl-ı yâr Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 53-54	38	26	— 8 2 2
		MEDHIYE	Edindi gamzeden ol çeşm-i nâ-tûvân hançer Ki resmidir takîm cümle tûrkman hançer Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 61-63	40	9	— 28 2 1
		MEDHIYE	Zî âlem-i hüceste zihî mevsimî bahâr Kim bîd hâş nesim durur âb hoş-günâr Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 64-66	40	16	— 20 2 2
		MEDHIYE	Bîstâr olun ki derde erişir devâ seher Âdetdir açılır der-i dar-üşşîfâ seher Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 66-69	51	16	— 31 4
		MEDHIYE	Nedir ol şûh-bâb u şâh paykar Misâl-i devhâ-i Tâbâ nigûn-ser Necati Beg Divânı, Haz. A.M. Tarkan, s. 69-71	36	13	— 15 5 3

SƏRİH NƏVİSİNİN ADI	KİTƏBİNİN SİYAHISI	FƏRQININ TƏRİFİ	KİTƏBİNİN MƏDƏNİYYƏTİ	KİTƏBİNİN BƏYİT SƏYRİ	KİTƏBİNİN ƏDİLİMLƏRİNDƏKİ BƏYİT SƏYRİ	
					Məsələ	Qəzet
NECATİ BƏG (ö. 914/1509)	11	MƏDİR	KİTƏBİNİN MƏDƏNİYYƏTİ			
		MƏDİR	Ey cəng-cəng arbede sız üyegəne big Vey hism ü kin ü hiddet oduna zəbənə big Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 71-75	64	26	10
		MƏDİR	Yine dil yd-i humayun ile sād olsa gerek Yine ahl-ı cihan oldu cihāndan yegre Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 75-77	27	10	—
		MƏDİR	Yanagin alini aşar ser-i zülfi-ı pərişanın Karanu geceler aşar cəmātin məh-i kəbārin Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 77-79	40	12	—
		MƏDİR	Oldu cünkim mələh-i bərf havadan nəzil Məzra-i sebz-i tarabdan gürül umma həsil Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 80-82	38	15	—
		MƏDİR	Yıldı bir kərə menār-ı şahdan dīdər gül Göstərər nite ki nūr-ı Ahmadi-ı muhəbbət gūl Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 82-85	44	18	—
		MƏDİR	Nün ile qyno səbīh oluğu nūn oldu ahl-ı İhtihā-yı ramazan evvel-i yd-i səvāl Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 85-87	45	14	—
		MƏDİR	Arzo-i rüy-i zəmin gəyret-i dībəs mī degil Səhəb-i bəg-i cihān Cənnət-i me'vəs mīdegil Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 87-89	30	13	—
		MƏDİR	Hamdülillāh kīm erişti yine devrār-ı kərim Bəhə ile gileti şərəf kəhking sultān-ı kərim Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 89-91	32	—	—
		MƏDİR	Ey vezāret elinc rāst gələn zər hətəm Gərmedi cəşm-i fəlek təpürə bəzər hətəm Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 91-94	47	—	9
		MƏDİR	Nev-bəhār erişti yapraklar bə zeyn oldu zəmin Bəzəllāh ey kəməli-i sur-i Rəbbül cəlmīn Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 94-98	60	19	10
		MƏDİR	Ey izzət ü sādət ile mu'əddər nişān Vey nām-ı Pādışāh-ı cihāna məktər nişān Necati Bəg Divani, Həz. A.M. Təran, s. 98-101	51	15	7

KİTİBİN 9 DI VEYA MİMARİSİ	KİTİBİN SİYASİ	KASİDİNİN TİRLİ	KASİDİNİN MİMARİSİ	KASİDİNİN BƏYİT SƏYRİ	KASİDİNİN ƏSƏRLƏRİNİN BƏYİT SƏYRİ			
					Nəslə	Təpşirək	Məclis	Düə
NECƏTİ BƏG (ö. 914/1509)	5	MEDNİYE	KASİDİNİN MİMARİSİ BƏYİTİ					
		MEDNİYE	Şol büstəndə kim ola bir gül-izər sev Her hām -destə dəmə səkin zinhər sev Necəti Bəg Divānı, Həz. A. N. Təbriz, s. 101-105	58	14	13	22	5
		MEDNİYE	Gülşende re'is olmağa ezhərə bənəfse Demdir ki kədəm -rence kila varə bənəfse Necəti Bəg Divānı, Həz. A. N. Təbriz, s. 105-108	47	18	9	16	3
		MEDNİYE	Fos-l-ğül erdi gül-izər u kəməşədir yinə Məvsim-i gül-izər u dəvr-i cəm-i səbbədir yinə Necəti Bəg Divānı, Həz. A. N. Təbriz, s. 108-109	29	9	—	13	6
		MEDNİYE	Kani ol yarı-mihribən arpa Səyruya sikhət ata cən arpa Necəti Bəg Divānı, Həz. A. N. Təbriz, s. 109-111	21	—	—	17	2
KARARMANLI NİZAMİ (d. 1435-1440 yıla- rında olduğu təh- min ediliyor.)	6	MEDNİYE	Həz. aldi Həzrət-i Hən Bəyazid-i Qəmānī Kili ile Kara Buzdandan Aklərmani Necəti Bəg Divānı, Həz. A. N. Təbriz, s. 111-113	41	—	—	38	—
		MEDNİYE	Ya esrəf-i bəyazetçi ya səyyid-i l-və A'la-i-ələ zəktir kədran ve mənzilə K. Nizami, Həz. N. İpekter, s. 73-79	65	6	—	53	—
		MEDNİYE	Ey səhib-i təhlikə kəpür məcləb-i olə Vey təlib-i təvfiqə kəpür məscid-i aqşə K. Nizami, Həz. N. İpekter, s. 80-83	53	—	12	39	1
		MEDNİYE	Afətəb ez mäh rüyət ger bər endəz zi-nikə Məhri nə-pəydə şevd qün zərre pış ofitə Karamanli Nizami, Həz. N. İpekter, s. 84-86	29	11	—	10	5
		MEDNİYE	Şifət-i zək-i cəmili-izə ey hucəstə hi-izə Şifət-i zək-i cəmili-i huda est cəle cəle Karamanli Nizami, Həz. N. İpekter, s. 87-89	56	—	—	47	3
		MEDNİYE	Təldurup qün cigerindən kədəh-i zər nergis Nəz ider lo-i-i təbün yəlinə səyər nergis Karamanli Nizami, Həz. N. İpekter, s. 90-92	72	24	16	32	—
		MEDNİYE	Vəşirə ol cəmali-izə zikr itəlini bu dli Her kim itisə eydər Karamanli Nizami, Həz. N. İpekter, s. 93-95	49	12	—	32	—
		MEDNİYE	Karamanli Nizami, Həz. N. İpekter, s. 96-98					5

SAYIDAN VEYA MİNASI	KİTAPIN SAYISI	KASIDENİN ADU	KASIDENİN MİNASI	KASIDENİN BİTİŞİ	Kasidenin Edilişlerinde Bütün Sayısı			
					Ne. 516	Tesviri	Matnı	Dus
MİHRİ HATUN (d. 865/1440-ö. 912/1506)	7	MEDNİYE	KASIDENİN MİNASI BEYİTİ					
		MEDNİYE	Çün rûz-ı 'ıyd mevsim-i bahar bahar İsret demi feryat gün hoş rûzgârah	20	7	—	8	1 4
		MEDNİYE	Divân-ı Mîhrî, Ü. E. Nu. T. 894, v. 28					
		MEDNİYE	Ârzuâ tarâz ideliden hat-ı reyhan sekil Beni divâne kılup eyledi hayran sekil	32	—	—	27	4 1
		MEDNİYE	Divân-ı Mîhrî, Ü. E. Nu. T. 894, v. 28					
		MEDNİYE	Vakt-i bahar rûp kamadı dilde zerre gam Bu demde gam kimesneye lâyık olur mu şem	17	9	—	6	— 2
		MEDNİYE	Divân-ı Mîhrî, Ü. E. Nu. T. 894, v. 28					
MESİHİ (d. 875/1470-ö. 918/1512)	4	MEDNİYE	Şubh - dem gülsene irdi yine üstad-ı nesim Virdi hoş - bû-yı lebbet bezedi var ne kim	20	8	—	10	— 3
		MEDNİYE	Divân-ı Mîhrî, Ü. E. Nu. T. 894, v. 28					
		MEDNİYE	Hozret-i halân-ı o'zam pâdişâh-ı bî - misâl Eyledi halk-ı cihanı anı o'lam zü'î - celâl	21	—	—	13	4 4
		MEDNİYE	Divân-ı Mîhrî, Ü. E. Nu. T. 894, v. 28					
		MEDNİYE	Çünkü gösterdi cihâna ru'uslarından yâr gül Eyledi rûy-ı zemîn etrafını envâr gül	28	9	—	16	— 3
		MEDNİYE	Divân-ı Mîhrî, Ü. E. Nu. T. 894, v. 28					
		MEDNİYE	Sâhâ dilense her kış kim bohtı hâr ola Baş kosun ayaguna ki o'la boht yâr ola	18	—	—	13	— 5
MESİHİ (d. 875/1470-ö. 918/1512)	4	MEDNİYE	Divân-ı Mîhrî, Ü. E. Nu. T. 894, v. 28					
		MEDNİYE	Gül 'arîzun üstünde ol zülâfın semensâ San kurtul duzağ olmağa bülbul-i seysâ	42	14	—	18	7 3
		MEDNİYE	Divân-ı Mesîhî, Ü. E. Nu. T. 899, v. 23					
		MEDNİYE	Tâ ki gösterdi ufuktan nâz ile peyker hilâl Merve hâkî çöleme oldu şafâ kûşer hilâl	33	10	—	17	3 3
		MEDNİYE	Divân-ı Mesîhî, Ü. E. Nu. T. 899, v. 23					
		MEDNİYE	Bâd-ı bahâr her tarafa cıyeyüp şebâb Dehriñ ser-â-ser îddi olmağın müşk-nâb	44	10	7	21	5 1
		MEDNİYE	Divân-ı Mesîhî, Ü. E. Nu. T. 899, v. 23					
		MEDNİYE	Şab-ı gâfletden uyanmağa 'uyân-ı ektâr Her seher yüzlerine şu sepele ebr-i bahâr	54	17	—	24	10 3
		MEDNİYE	Divân-ı Mesîhî, Ü. E. Nu. T. 899, v. 23					

KİTAPIN ADI VEYA MÜHÜRÜ	KİTAPIN SİYİSİ	KİTAPIN TÜRÜ	KASİDENİN BİYYESİ	KASİDENİN MESİBİ	KASİDENİN ESKİMLERİNDEKİ BEYİT SAYISI		
					Toplam	Mesihî	Diğer
MESİHİ (d. 875/1470-8.918/512)	11	MEDİNE	KASİDENİN MATLA' BEYİTİ				
		MEDİNE	Bir bār-gir itdi tātūs bārā günd-i gār Uş bār-i kahr ile benî dānk itdi ruzgār Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 8 ^a , 10 ^a	49	26	11	2
		MEDİNE	Meclis-i hoş rāne bir seb bir nāp ehl-i kām Hıy iderlerdi yerdî kārşada şem'î cemāl Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 10 ^a , 11 ^a	31	4	11	2
		MEDİNE	Cihān virdî teğayyūr hūdā-yı Celle Celāl Şeman bāzayın itdi hāzān yine pāmāl Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 12 ^a , 13 ^a	41	20	9	5
		MEDİNE	Olmağa mülket-i şemane sehr-i yār sev Onda livā-yı seb'î hılāfāt şirār sev Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 15 ^a , 16 ^a	31	10	12	2
		MEDİNE	Getürdi tūfīle şeman ehline dūnā-yı jale Hecb mi olar ger ezherā tār-ı ser jale Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 17 ^a , 18 ^a	46	20	14	—
		MEDİNE	Mülket-i lām rāne olup lester-ı fihne revān Gird-i mihnetden açamazdı gözün hāl-ı cihān Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 18 ^a , 20 ^a	28	9	16	—
		MEDİNE	Bir dem ki gāyib olmaş idi mihn-ı şumār Ol hāreket ile şemān-ı şāfāf āqlāmbol kār Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 20 ^a , 21 ^a	48	10	21	3
		MEDİNE	Hey ne nōzik tātū tār-ı kām olar şumār Şemānı ahrında olar tātū pūr atāş nihān Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 22 ^a , 23 ^a	26	8	4	—
		MEDİNE	Tatı urdı kār-bār-ı şayb eblemden nefir Sīmden şāh-ı şīta-ı cūn dūşendi hoş serir Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 23 ^a , 24 ^a	36	10	21	1
		MEDİNE	İşğrāde yūzini görmeye dil kublı güzār Rāda dī-şāreyi ya suya ya kārāğa şetar Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 24 ^a , 25 ^a	17	7	10	—
		MEDİNE	Tahit-ı dīble yine sultān-ı safa kublı kārār Bār-ı cām yine mūlūg-ı ferāh kublı şikār Divān-ı Mesihî, Ü.K.No. T. 899, v. 26 ^a , 27 ^a	18	7	8	—

KASİDENİN TÜBÜ	KASİDENİN MİRTLA' BEŞTİ	Kasidenin Beşit Sayısı	Kasidenin Neşid	Kasidenin Edlimerindeki Beşit Sayısı	Kasidenin Neşid	Kasidenin Edlimerindeki Beşit Sayısı
MEHİR	MEHİR	51	7	—	43	1
MEHİR	MEHİR	33	10	—	19	4
MEHİR	MEHİR	49	6	13	30	1
MEHİR	MEHİR	60	20	13	21	1
MEHİR	MEHİR	20	14	—	6	—
MEHİR	MEHİR	17	8	—	5	4
MEHİR	MEHİR	46	13	8	17	2
MEHİR	MEHİR	49	5	—	36	3
MEHİR	MEHİR	27	—	—	24	—
MEHİR	MEHİR	36	10	11	12	1
MEHİR	MEHİR	30	12	—	15	2

CEMÂLİ
(ö. II. Bayezid Devri
sonu)

MEHİRİ
(15. ASIR)

MEHİRİ
(15. ASIR)

KASIDENİN ALİES	KİTAPIN ADI	KASIDENİN B. YILI/ŞİHİNİN	KASIDENİN FİHİSTESİNİN İSTATİSTİKİ				DURU
			ME. SİKE	ŞİHİNİN	FADİYE	ŞİHİNİN	
MEDİNE	ŞÜNKİ HENGÂM-I ŞİBÂDA PÂDİŞÂH-I KÂMLAR Cânan kâminan itdi kûh-u -deşt-i lile -zâr The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Tâzi Çinden Çelebi: leşker kâkûl-i müşkin-i dâst Oldi Rûm-i hûsne server kâkûl-i müşkin-i dâst The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Sod hezârın şûkr kim te'yîd-i Hoyy-i lî -yenâm Âlemi kîbi muşî-i hûsne-i râi -mâkâm The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Yine 'arâ idüp cemâlin şâhid-i ra'nâ-yi 'yâd Âlemi şevce getürdi hûsni-i bezm -ân-yi 'yâd The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Mağribde aşdî hindü-yi seb cûn dükân-ı mîsk Toldurdi nâfe gîbî zemîn ü zomâm mîsk The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Ârâys idüp safha-yi gülzârî benefse Nesh eyledi hûsni-i hâf -i dîkârî benefse The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Ey medâr-i dîn ü devlet merkez-i şîdk u şâf Kutûb-ı insâf u 'adâlet mîhver-i cûd u sehâ The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Bir mübârek vâkıî ey dil ihtiyâr ilsem gerek Devlet ü ikbâlî ben de bâfî-yâr ilsem gerek The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Hâle şordum kim ola dâ'im isî himmet ola Hâşâ vü 'âma anuñ ni'meti bî-minnet ola The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Ey menzil-i meh-i 'âlemüñ hâfî-i tâhrâ Mîhrûnîle buldî şubh -şîfâk hâî-i dil şâfâ The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi... Hâzân eşcârı zeyn lîdî evî renginîng kâleden Nâzmûdâr oldi bâstânlar hûm-i elvân -ı şâder The Life and Works of Tâzi-zâde Câfer Çelebi...	57	19	9	16	8	5
MEDİNE		51	16	—	30	3	2
MEDİNE		101	46	9	28	13	5
MEDİNE		41	14	10	12	3	2
MEDİNE		39	9	12	11	5	2
MEDİNE		70	23	10	16	17	4
MEDİNE		23	—	—	20	—	3
MEDİNE		38	9	11	12	5	1
MEDİNE		29	6	—	19	8	2
MEDİNE		39	—	12	21	3	3
MEDİNE		43	19	7	9	8	—

TACİ-ZÂDE
CA'FER ÇELEBİ
(ö. 923/1515)

11

ŞİİHİN İDİ VE/VA MİMARİSİ	MİMARİ SİNGİSİ	TARİHİN TİPİSİ	KASİDİNİN MİMARİSİ	KASİDİNİN B. YIL SAYISI	Kasidenin Filmlerindeki Beyit Sayısı			
					Mezide	Tezide	Medhiye	Fadriye Düş
TACİ-ZADE CA'FER ÇELEBİ (ö. 921/1515)	8	MEDİYE	KASİDİNİN MİMARİSİ BEYİTİ					
			Gün yine seyrân ile mîzân geldi afitab Zer-faşân oldı havâ gevhâr-nigâr oldı sehbâ The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 125-128	43	8	9	13	7
			Fürûğ-ı semâ-ı bâbârdan virûb fakla fâvâriş Şebîstân şâhın envâr ile ihtîşâk-ı bîstâfâs The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 128-132	40	14	10	12	3
			Gün çemen firdavs olup şahsâ imâm baktârîdur Hür-u gûlmân ile işret it ki cîlâm fânîdûr The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 132-138	54	15	11	19	8
			Sepide-dem k'irîşûb fâzîl-ı şâmîl-ı Sübhân Cihânı cîledî pîr-nûr rahmet-i Rahmân The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 138-150	131	81	—	18	—
			Gemende bir güle cîsîlê durur meyer lile Ki dâğ-ı dend ile gâlmîs durur cîğir lile The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 151-157	70	22	13	24	9
			Şubh-dem hoş yâsâdî sebzele laker nergis Ki çemen mîlketini tûba serâser nergis The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 158-164	75	26	17	24	4
			Kıldî gül fâşî cihânı bîğ-ı cennâtu'n-nâ'im 'Âlemi bir nev' dâğî hâdîs iktî ol kâdîm The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 165-168	33	10	9	8	4
ATA (15. ASİR)	1	MEDİYE	Sepide-dem ki serâşerî zulmet-i seb-i bîst Tuhî'-i kevkebîsinden nehbârîv iktî fîrîst The Life and Works of Tacî-zâde Cafer Çelebi... i. Enüvâs v. 169-178	102	40	—	36	22
			Yapdı hîşâr-ı sebze-i zümürîd nigâr-ı serî Tabî-ı gemende olmağî -sûn tîcâdâr-ı serv m. k. t. v. 270°-271°	44	—	—	32	10
ÇELEBİ (15. ASİR)	2	MİMARİ	Ya lîlâh'-ı-'âlemîn senîn Huds Sen Hudâdan rahmet umar bir geds Divân-ı Çelebî v. 121°-125°	21	—	—	17	—
			Çıldî taht üre gül Sülgâmân vâ Sâî meş şun ki geldi fâşî-ı bahâr Divân-ı Çelebî v. 125°-129°	32	16	—	14	—

MƏLUMATIN VƏYA MƏHƏRƏTİ	FİTİLİN SİYAHISI	MƏDƏNİYYƏT TƏHƏSİ	KƏSİDİNİN MƏTƏLƏSİ BƏYTİ	Kəsidenin Bəyit Sayı	Kəsidenin Ədəmlərindəki Bəyit Sayları			
					Nesib	Təpəzül	Məddə	Dua
CİŞKİ (15. ASIR)	1	MEDNİYYƏ	Erisəldən bəvü yazıqı müəyyən eyledi güzərd v bəvü M.N., Həz. M. Cəfərif, v. 140-143	35	15	6	12	1
			Gün zühur itdi yinə bura-ı həməldə öfət-əb Zəhər oldı şərhi-ri şunı, cihərdə bəvü 41356 C.N., v. 21 ^a -21 ^b	27	23	—	—	5
			Eyledi nergis-i mülk bəvü məstərdən şəkil Kıldı dem bəstə güzərd v şöl u həyrdən şəkil C.N., v. 210 ^a -211 ^a	41	7	12	15	1
			Şevk ilə diyəldim ki 1115 hə Zevk ilə diyəldim ki 1115 hə C.N., v. 312 ^a -313 ^a	28	—	—	27	1
KƏŞFİ (15. ASIR)	1	MEDNİYYƏ	Eli ol həddinə öykündüğü-şün serv ü şərər Olmadı, buntlara güftar vü ne rəftar vü ne bər C.N., v. 122 ^b -123 ^a	29	—	—	29	—
SABƏYİ (15. ASIR)	1	MEDNİYYƏ	Ya Rab nəyət vaktədir izzit cəlalitə hətt-əb Ya kəmə cəlalitə nərina nər cəlalitə hətt-əb C.N., v. 294 ^b -295 ^a	25	—	—	23	2
			Ey əfətəb-ı bura-ı səməvət-ı enbiyā Dürr-i yetimdür sadef-i bəhr-i əslifiyā Divān-ı Sevdāyī, v. 138 ^a -139 ^a	24	—	—	23	—
			Səpide-dəm ki per-i təvüs-ı şerh-i zər-əfşān Bəsət-ı bəm-ı fəklə vərə göstərür cəvəlān Divān-ı Sevdāyī, v. 139 ^a -140 ^a	39	8	11	18	2
			Cəm-ı mey şun şəkiliyā itne ofədan rəhinəb Həttədan uş 15 tək nətū emr nəhmeti gəldi cəvəb Divān-ı Sevdāyī, v. 140 ^a -141 ^a	36	9	—	23	3
SEVDAYİ (15. ASIR)	4	MEDNİYYƏ	Gəddi gül mülk-i cəmən kəftərdə sultən şəkil Ləleler çurdi qıyq üstinə divān şəkil Divān-ı Sevdāyī, v. 141 ^a -142 ^a	38	6	8	14	2

SİLİN ADI VƏYA MƏRƏKƏSİ	KİTƏBİN SİYAHISI	KƏSİDİN TÜRÜ	KƏSİDİN MƏTLƏSİ	KƏSİDİN BEYİT SƏYRİ	KƏSİDİN EƏLİHLƏRİNDƏKİ BEYİT SƏYRİ			
					HƏSƏ	TƏPƏSƏ	MƏDƏ	DƏS
SUBHİ (15. FƏSİR)	1	MƏDƏ	KƏSİDİN MƏTLƏSİ BEYİTİ Ey sərvər-i sələfin vəy pədisəh-i ələm Sən şəhr-i şəhəri dəstə mülk-i cihən mülkəh C.N., v. 2256-2279	51	9	—	35	3
		MƏDƏ	Güya kim iyyetir bu şüb-i fərruqfər nigər Kim anı almış təcəssümə hılal rəhmət kəndər M.K.T., v. 1496-1506	28	5	—	15	4
VƏSFI (15. FƏSİR)	3	MƏDƏ	Olso səcəb mi mənəşər-i ehl-i nəzər hılal Mərgub olur nə yerdə ola bir iki həyət M.K.T., v. 1906-1916	41	9	—	20	10
		MƏDƏ	Dir idim kim dāməni dərbərə bənzər həkim Olso pür nəz u suhan-gəz u səhnəşər həkim M.K.T., v. 2336-2346	20	9	—	8	1
		TEYVİD	İy hər mellihi kudret idən mənəşər-i kəndər V'iy hər fəsihi hikmət mənəşər-i məfəz Ayni Divāni, Həz. A. Məmmər, 4. kəsidi	39	—	—	37	—
		NA'İT	İy mənəşər-i bələyət v'iy mələkəbə Məmmər V'iy mənəşər-i nələyət v'iy mələkəbə Məmmər Ayni Divāni, Həz. A. Məmmər, 5. kəsidi	40	—	—	33	—
AYNI (15. FƏSİR)	1	NA'İT	Sərvərdir enbənər mənəşər Rəhbərdir evləndür mənəşər Ayni Divāni, Həz. A. Məmmər, 6. kəsidi	28	—	—	20	—
		NA'İT	Gül-bəy-i rəyət iy cən səhnə-yi cənə şigməz Avəz-i cəmölür səm-i cihənə şigməz Ayni Divāni, Həz. A. Məmmər, 7. kəsidi	9	—	—	8	—
		MƏDƏ	Bu cən ələməşə aələ hılal Vələndərdir bu dil vələ vələndər Ayni Divāni, Həz. A. Məmmər, kəsidi 15	22	—	—	21	—
		—	Bil bəni ələməşə sikk-i həyət Gər-i kəyümür ikinde əjdərəm Ayni Divāni, Həz. A. Məmmər, kəsidi 17	41	—	—	41	—
		MƏDƏ	Tutdi ələməşə kəməşə kəs-i dāvələş Şalınur hər dem-bə-dəməşəşə kəs-i dāvələş Ayni Divāni, Həz. A. Məmmər, kəsidi 20	31	—	—	22	5
					—	—	—	4

KASİDE SAYISI	KASİDE TİPİ	KASİDENİN MATEMATİK BEYTİ	Kasidenin Beyit Sayısı	Kasidenin 1. Günlüğündeki Beyit Sayısı		
				Nesih	Tezkiye	Dua
—	—	Di sipas u di sîdâyîs k'ehlîdûranuñ hûb Vir şalavât vir sekâmî aña k'oldur mûşakka Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 44	72	65	—	3
—	—	Dî Bismillâh ve hamdi 'llâhî: k'oldur sekâm Şalavât Ahmed'e âpir vir üfil âline ikrâm Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 45	155	—	—	15
MEDİYE Tarih Kasîde:	—	Kadem irdi dîğil dil hayr-ı ma'dem Sevin kim mûnîs oldı cânna mabîrre Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 47	24	—	—	20
MEDİYE	—	Huccetü'l-İslâm olan bûr-hân fânî Adî mû'min mabîr u'l-îmân fânî Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 48	22	—	—	21
MEDİYE	—	N'ola bîzde oldısa hûbb âşıkâne Dil-i: bî'kadde irer el kadde-yi yâre Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 49	39	14	—	14
—	—	Kaynâhîr esrefi bir cânı cânem yâ kimer Manîfik u'l-î-Tayrî bilen gûş z e cânem yâ kimer Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 53	77	—	—	73
MEDİYE	—	Bezendî sem-i: enelümle yîne lâhûl-ı rûkânî Düzündi 'aks-i nûr ile anuñ nâsûl-ı cânânî Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 57	127	93	—	22
—	—	Acdî ağız nûn u bî'gel bânâ gel gel bânâ Söyledi ol kâf u yâ gel bânâ gel gel bânâ Ryûnî Divânî, Haz. A. Memmer, Kasîde 58	59	—	—	43
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—